

De worsteling om de toekomst van Suriname

*De betekenis van de demografische factor, toegelicht aan de hand van Nederlandse
opiniebladen in de periode 1954-2000*

Doctoraal Scriptie

Studie: Economische en Sociale Geschiedenis

Studentnummer: 9259260

Ingeleverd bij: Theo Stevens, Thera Wijsenbeek

Datum: augustus 2002

Barbara van den Broek

Korte Leidsedwstr. 105 B

1017 PX Amsterdam

020-624 54 05

barbaravandenbroek@hetnet.nl

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	p. 1
Kaart van Suriname	p. 2
Verantwoording	p. 4
Inleiding	p. 10
Hoofdstuk 1 De jaren als koninkrijkspartner: groei	p. 20
§ 1.1 <i>De demografische stand van zaken in 1954</i>	p. 21
§ 1.2 <i>1961: demografische cijfers en de consequenties die men eraan verbindt</i>	p. 23
<i>Vrij Nederland</i>	p. 24
<i>Haagse Post</i>	p. 26
<i>Hervormd Nederland</i>	p. 27
§ 1.3 <i>1969: het jaar van de onderwijsstakingen. Aandacht voor de jongeren?</i>	p. 27
<i>Hervormd Nederland</i>	p. 27
<i>Elseviers Weekblad</i>	p. 28
<i>Vrij Nederland</i>	p. 31
<i>Haagse Post</i>	p. 33
Hoofdstuk 2 1975: er wordt met migratiecijfers gestrooid, geschermd en bedreigd	p. 37
<i>Vrij Nederland</i>	p. 37
<i>Elseviers Magazine</i>	p. 43
<i>Haagse Post</i>	p. 55
<i>De Groene Amsterdammer</i>	p. 60
<i>Hervormd Nederland</i>	p. 65
Hoofdstuk 3 Van ‘ingreep’ naar militair bewind: afname	p. 68
§ 3.1 <i>1980: een nieuw piekjaar in de migratie naar Nederland</i>	p. 69
<i>Elseviers Magazine</i>	p. 70
<i>Vrij Nederland</i>	p. 75
<i>Haagse Post</i>	p. 77
<i>De Groene Amsterdammer</i>	p. 80
<i>Hervormd Nederland</i>	p. 86

§ 3.2 1982: wankele politieke basis, verzet tegen het regime	p. 89
<i>Elseviers Magazine</i>	p. 90
<i>Haagse Post</i>	p. 94
<i>De Groene Amsterdammer</i>	p. 95
<i>Hervormd Nederland</i>	p. 98
Hoofdstuk 4 De jaren '90: economische malaise en de life-line met Nederland	p. 99
§ 4.1 1991 en de erfenis van Bouterse: inflatie, werkloosheid en schaarste	p. 100
<i>De Groene Amsterdammer, HP/De Tijd</i>	p. 100
<i>Elsevier</i>	p. 102
<i>Vrij Nederland</i>	p. 104
<i>Hervormd Nederland</i>	p. 105
§ 4.2 1996: de bevolking wil sneller verbetering. Kan de NDP dat geven?	p. 106
<i>HP/De Tijd, De Groene Amsterdammer</i>	p. 107
<i>Vrij Nederland</i>	p. 108
<i>Elsevier</i>	p. 109
<i>Hervormd Nederland</i>	p. 110
§ 4.3 2000: 25 jaar onafhankelijkheid. Terug naar etnische tegenstellingen?	p. 112
<i>De Groene Amsterdammer</i>	p. 112
<i>Hervormd Nederland</i>	p. 113
<i>Vrij Nederland</i>	p. 114
<i>HP/De Tijd</i>	p. 115
<i>Elsevier</i>	p. 116
Hoofdstuk 5 Conclusie	p. 122
<i>Tot slot</i>	p. 129
Lijst met afkortingen	p. 130
Bijlagen: cijfermateriaal uit de literatuur	p. 131
Tabellen: cijfermateriaal uit de opiniebladen	p. 136
Bronnen en Literatuur	p. 139
Verantwoording illustraties	p. 142

VOORWOORD

Het onderzoek dat voor u ligt, is een doctoraalscriptie voor de studierichting Economische en Sociale Geschiedenis. Ik heb voor deze richting gekozen omdat ik ben geïnteresseerd in mensen, hun ontwikkeling, mentaliteit, onderlinge verschillen en hoe men over elkaar denkt. Mijn onderzoek is daardoor niet een puur historisch onderzoek geworden. Op de basis van hetgeen mij is geleerd om historica te worden, heb ik gebruik gemaakt van diverse andere disciplines: antropologie, sociologie, psychologie en mentaliteitsgeschiedenis.

Mijn interesse in mensen en het gebruik van deze disciplines naast het vak geschiedenis zijn er mede oorzaak van dat ik zeer recente periode heb gekozen voor het onderzoek. De andere reden voor deze keuze is het feit dat ik weinig wetenschappelijke literatuur heb gevonden over de demografische ontwikkeling van Suriname op zich. De interessantste periode om hiernaar een onderzoek te doen is mijns inziens het door mij gekozen van 1954 tot 2000. Daarnaast maakt deze keuze mijn scriptie actueel en hoop ik dat men haar zal lezen.

Er zijn een paar mensen die ik wil bedanken voor hun hulp bij het totstandkomen van dit product. Natuurlijk mijn scriptiebegeleider en docent dankzij wie ik op dit onderwerp ben gekomen, Theo Stevens. Hartelijk dank voor uw geduld, begrip en de fijne gesprekken. Ook mijn vader is geduldig geweest en heeft mij altijd financieel gesteund. Zonder hem zou ik de studie wel eens veel later kunnen hebben beëindigd. Thera Wijsenbeek wil ik bedanken voor haar onmiddellijke 'ja'. Ik bewonder uw enthousiasme en toewijding. Praktisch heb ik ook hulp gehad met het redactiewerk, hartelijk dank Danièle Rigter, Simone Knijff en Nico de Reus. Tot slot wil ik al mijn vrienden en familie bedanken voor hun steun en support. Het heeft me erg geholpen dat jullie in me zijn blijven geloven.

Barbara van den Broek
Amsterdam, augustus 2002

VERANTWOORDING

We worden opgevoed met het idee dat de maatschappij waarin wij opgroeien als Nederlanders, Europeanen en Westerlingen dé maatschappij is om in te leven. Men noemt de westerse maatschappij dan ook Eerste Wereld. De wereld waarin welvaart en welzijn het hoogst zijn in vergelijking met de Tweede en de Derde Wereld. Impliciet behelst deze redenering het idee dat zij die in de Eerste Wereld zijn geboren, beter, slimmer zijn. Als we kijken naar welk ras aan de wieg ligt van deze wereld dan horen ze bij Europa en heten blank te zijn. De Joden, Perzen, Grieken en Romeinen uit de Oudheid waren echter niet blank maar 'olijfkleurig'. Pas toen er twee Romeinse Rijken ontstonden en daarmee een scheiding kwam tussen Europa en Azië ontwikkelde zich een relatief blank (West-)Europa.

Welvaart en welzijn namen na de val van het West-Romeinse Rijk vanaf de vijftiende eeuw eerst toe in Italië en Frankrijk, toen in de Zuidelijke (het huidige België) en Noordelijke Nederlanden en door de Industriële Revolutie in het Engeland van de achttiende eeuw, honderd jaar later ook in Duitsland en tot slot in de Verenigde Staten Met name deze laatste, voormalige koloniën ontwikkelden zich zodanig dat Europa tot 'het Westen' ging behoren. Dit is het westen van een wereldkaart waarin Europa centraal ligt en de Verenigde Staten ten westen van Europa liggen. Het Westen gold en geldt echter alleen voor Noord-Amerika. In Zuid-Amerika bestaan nog armoede, dictatoriale regimes, frauduleuze verkiezingen en onderdrukking. Ook dit stuk van de wereld is grotendeels gekoloniseerd geweest. Maar anders dan in Noord-Amerika werd de bevolking er onderdrukt en uitgebuit. Velen van de inheemse bevolking werden vermoord of bezweken aan ziektes meegebracht door de Europeanen. Omdat de laatsten mankracht nodig hadden voor de plantages en mijnen die men oprichtte, werden op een derde gekoloniseerd continent, Afrika, inlanders gevangen genomen, verkocht als marktwaar en naar Amerika verscheept. Een kleine, blanke Europese elite beheerste de koloniën en richtte de samenleving in naar eigen goeddunken. Dit kwam er meestal op neer dat men de bevolking trachtte te kerstenen. Voor het overige liet men de inheemsen en slaven aan hun lot over.

De eerste omslag in het denken over de gekoloniseerden, zowel over de Afrikanen als Indianen, vond plaats door de afschaffing van de slavernij in de loop van de negentiende eeuw. Voor het eerst moesten de blanken de andere rassen als vrije mensen met rechten behandelen, al voelden zij dat niet zo. De emancipatie van de voormalig onderdrukte volken ging dan ook langzaam. De blanke elite had immers alle middelen voor handen om de belangrijkste functies te blijven vervullen. Daarom namen in de twintigste eeuw sommige groepen het recht in eigen hand en veroverden middels geweld het land.

Sinds de Tweede Wereldoorlog en naar aanleiding het benadrukken van het 'recht op zelfbeschikking' heeft er opnieuw een mentaliteitsverandering plaatsgevonden die zijn weerga niet kent. Dekolonisatie en ontwikkelingshulp hebben de plaats ingenomen van onderdrukking en uitbuiting. Het streven is nu de voormalig gekoloniseerde volken zich op eenzelfde manier te laten ontwikkelen als wij in de Eerste Wereld deden. Maar één ding is niet veranderd: de 'Westerse wereld' kijkt nog altijd neer op de leefwijzen van de voormalige koloniën. Het Westen dringt hen op wat in onze ogen het beste is: democratie, industrialisatie, Kunst en Cultuur met hoofdletters. Men vergeet daarbij dat deze volken een andere ontwikkeling hebben doorgemaakt dan de Eerste Wereld. De niet-

Westerse volken hebben andere normen en waarden, religies en manieren van het organiseren van de bevolking in klassen, rangen, standen of hoe zij het ook noemen. In de niet-Westerse wereld zijn stromingen die de Westerse levensstijl ook nastreven. Waartoe leidt het krampachtig proberen na te apen dat daardoor in vele van de voormalige koloniën gebeurt?

Ik wil door middel van een casestudie van Suriname, een voormalige kolonie van Nederland, laten zien hoe dit proces zich heeft ontwikkeld en welke gevolgen dit heeft voor de ontwikkeling van Suriname en zijn inwoners. Hoe dacht men over een toekomst als 'koninkrijkspartner' dan wel als onafhankelijke staat?

De probleemstelling voor dit onderzoek luidt: *hoe beschrijven journalisten in Nederlandse opiniebladen de demografische ontwikkeling van Surinamers in Suriname en Nederland ten tijde van de periode als koninkrijkspartner en vijftieng jaar republiek? Welke verklaringen worden gegeven en welke verbanden worden gelegd naar de economische, politieke en sociale situatie van Surinamers in beide landen?*

Het doel van het onderzoek is de ontwikkeling in de beeldvorming over Surinamers in de opiniebladen in kaart te brengen. Was er begrip voor de situatie in Suriname op sociaal, economisch en politiek vlak of is er sprake van desinteresse, discriminatie, vooroordelen, stemmingmakerij? Hoe reageren de journalisten op dergelijke reacties uit het Nederlandse volk? Aan de hand van artikelen uit Nederlandse opiniebladen en persoonlijke verslagen daarin, komt een beeld naar voren dat de lezer in de loop van de periode 1954-2000 van Suriname en zijn inwoners werd gegeven. Het gaat hierbij om geschriften en woorden van zowel Nederlanders als Surinamers, woonachtig in Nederland dan wel Suriname, want anno 2002 woont een derde tot de helft van de Surinamers in Nederland.

Ik bestudeer in deze scriptie Suriname in de periode 1954-2000 omdat door de aanvaarding van het *Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden* er een band tussen een voormalige kolonisator en kolonie kon ontstaan die elders ter wereld niet bestaat. Eerst werden de koloniën in de West (Suriname en de Nederlandse Antillen), in naam, 'gelijkwaardige koninkrijkspartners'. De gebeurtenissen daarna hebben geleid naar de onafhankelijkheid van Suriname, de coup in 1980 waarna zeven jaar militair bewind volgde en een moeizame economische en sociale wederbouw daarna. Ik richt mij dus op het dekolonisatieproces en de ontwikkeling van de Republiek Suriname en niet op de periode van drie eeuwen daarvoor.

Waarom is het van belang te weten hoeveel inwoners een land heeft in een bepaald jaar? Ik wil duidelijk maken dat het tempo van de bevolkingsgroei in Suriname een van de oorzaken is geweest van de misère waarin het land al decennia verkeert. In 1950 was het aantal Surinamers 204.561. In 1964, 14 jaar later, is dat aantal met de helft gegroeid. Dit roept vragen op. Waarom is de bevolkingsaanwas zo snel gestegen? Welke gevolgen heeft dit? Wordt er beleid gemaakt om in de toekomst in scholing, werkgelegenheid en andere zaken te voorzien? Zeker bij een zo prangende vraag of Suriname wel of niet onafhankelijk zou worden zijn het bevolkingsaantal en de -aanwas van groot belang.

Mijn onderzoek is gebaseerd op artikelen uit de volgende opiniebladen: *Elsevier*, *Vrij Nederland*, *Haagse Post* dat vanaf 1990 is samengegaan tot *HP/De Tijd*, *Hervormd Nederland* en *De Groene Amsterdammer*.¹ Daar ik de tijd noch de middelen had om alle jaargangen van deze bladen te bestuderen, heb ik artikelen uit negen steekjaren geanalyseerd. De steekjaren zijn geselecteerd op gebeurtenissen uit de Surinaamse geschiedenis die mijns inziens van groot belang zijn geweest voor Suriname als koninkrijkspartner en als republiek – en daarmee tot 1975 van belang voor Nederland, daarna van indirect belang. Mijn verwachting is dat er in die jaren veel geschreven zal zijn over Suriname en Surinamers.

Het onderzoek is gebaseerd op artikelen uit de volgende jaren en vanwege de volgende gebeurtenissen:

- ◆ **1954:** De totstandkoming van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden en de Rondetafelconferenties (RTC) die nodig waren om tot het eindresultaat te komen.
- ◆ **1961:** De verbroederingspolitiek van Pengel, leider van de grootste Creoolse partij (de Nationale Partij Suriname (NPS)) en Lachmon, leider van de Hindostaanse partij (de Verenigde Hindostaanse Partij (VHP)²) versus het opkomende nationalisme en een nieuwe RTC.
- ◆ **1969:** Stakingen en de val van het tweede kabinet-Pengel en daarmee het einde van de verbroederingspolitiek; de verkiezingen waarna voor de eerste en enige keer de VHP de machtigste partij werd.
- ◆ **1975:** De totstandkoming van de onafhankelijkheidswording eind 1975, gekenmerkt door ‘de vlucht’ van Surinamers naar Nederland en de ‘gouden handdruk’ (de beloofde ontwikkelingshulp).
- ◆ **1980 en 1982:** de coups van februari en augustus 1980 en de toenemende macht van legerleider Bouterse, gekenmerkt door het aftreden van, eerst premier en later president, Chin A Sen en de vlucht van enkele prominente Surinamers, de decembermoorden van 1982 na verzet tegen het beleid van Bouterse.
- ◆ **1991:** Op kerstavond 1990 pleegde Bouterse de zogenaamde ‘telefooncoup’. Het leger kwam echter niet opnieuw aan de macht, want het volk schreeuwde om verkiezingen. Deze werden gehouden in mei 1991, waarbij het ‘plan-Lubbers’ voor een gemenebestrelatie ook een rol heeft gespeeld. Venetiaan werd voor het eerst president en Bouterse werd uitgeschakeld als legerleider.
- ◆ **1996:** De verkiezingen: Venetiaan versus Wijdenbosch, de presidentskandidaat van Bouterse en zijn Nationale Democratische Partij (NDP). Bouterse is terug op het politieke toneel.
- ◆ **2000:** Venetiaan opnieuw president. Evaluatie van vijftiwintig jaar onafhankelijkheid, de situatie in Suriname en de relatie met Nederland en de rest van de wereld.

¹ De namen van de opiniebladen zijn die van anno 2002 en zonder ondertitels.

² De VHP stond voor Verenigde Hindostaanse Partij en werd in 1969 omgedoopt tot Vatan Hitkari Partij dat staat voor Partij ter bevordering van het nationale welzijn. Uit: Buddingh’, *Geschiedenis van Suriname*, p. 288

INLEIDING

Om de ontwikkeling van Suriname en de band met Nederland goed te kunnen begrijpen, is inzicht in de demografische ontwikkeling van Surinamers onmisbaar. Niet alleen vanwege de migratie van veel Surinamers naar Nederland, maar ook om de economische, sociale en politieke ontwikkelingen in Suriname en van Surinamers in Nederland in perspectief te plaatsen. Hoewel Suriname in vergelijking met de andere voormalige koloniën genoemd wordt als het meest op Nederland lijkend, is slechts een deel daarvan waar. Inderdaad wordt in Suriname Nederlands gesproken, waar dat in Indonesië en op de Antillen niet gebeurt. Het onderwijs is lange tijd geheel op Nederland gericht geweest, waardoor ook de cultuur van de elite werd afgestemd op de Nederlandse. En de economie is voornamelijk afhankelijk van Nederlandse steun en bedrijven. Maar het sociale leven was en is in Suriname altijd anders geweest dan in Nederland. Dat leven wordt beheerst door een gevecht tegen de armoede en de onderlinge tweestrijd tussen Creolen en Hindostanen om de macht, en alle voordelen die het hebben daarvan met zich meebrengt. In de marge strijden de Indianen en Bosnegers voor hun zaken en de Javanen zijn op politiek vlak verantwoordelijk voor het doorslaan van de politieke balans naar de ene dan wel de andere kant. Het zijn de verschillen tussen de bevolkingsgroepen en de onderlinge beeldvorming die het dagelijks leven bepalen. In Nederland kent men pas een samenleving waarin grote groepen anders zijn dan de Nederlanders, sinds de komst van de gastarbeiders. Eigenlijk pas sinds het besef doordrong dat de gastarbeiders en de Surinamers die in dezelfde tijd kwamen, zouden blijven. De eerste overheidsstukken waarin dit werd erkend dateren uit 1982/83, de voorbereidingen tot en de uiteindelijke *Minderhedennota*.

Sinds de verscheping van slaven naar Suriname, meer dan drie eeuwen geleden, is de samenleving daar al een multi-etnische samenleving in wording. Naast de Indianen, slaven en blanke kolonisten ontstond al snel een vierde groep: de ontsnapte slaven die zich verscholen in het oerwoud en een aparte groep Creolen zouden worden, de Bosnegers of Marrons. De komst van de Brits-Indische en Javaanse contractarbeiders, na de afschaffing van de slavernij, maakte Suriname definitief tot een multi-etnische samenleving. Een samenleving waarbij bovendien iedere groep zich op cultureel gebied op geheel eigen wijze kon ontwikkelen. De Indianen en Bosnegers leefden in de jungle afgeschermd van de invloed van de Nederlandse plantagehouders. Ook de Brits-Indiërs en Javanen leefden vrij geïsoleerd, omdat zij niet gekerstend werden. Het was immers de bedoeling dat zij zouden terugkeren naar hun land van herkomst na afloop van hun contract. De tradities waarin zij leefden, konden zij daardoor instandhouden in Suriname. Voor de Brits-Indiërs gold dat de meesten het Hindoeïsme aanhangen, de rest was moslim net als de Javanen. De normen en waarden die deze religies met zich mee brengen, werden ook toegepast in Suriname. Evenals de samenlevingssystemen die beide groepen hadden. De Brits-Indiërs of Hindostanen, hetgeen verwijst naar het Hindi dat men spreekt en niet naar het Hindoeïsme dat men aanhangt³ en waarmee ik vanaf dit punt verwijs naar de afstammelingen van de Brits-Indiërs, waren gewend met de hele familie samen te wonen. Dit kon

³ Zie beschrijving Hindi in *Oosthoeks Encyclopedie*, deel 7 (6^e uitgave, Utrecht 1968-)

betekenen dat men met drie generaties samenwoonden. Men noemt dit 'joint of extended family'.⁴ Daar men in Suriname weinig familie had, werd getracht dit systeem na te leven door anderen als familie aan te nemen. Familiebanden bleken echter nauwer te zijn dan vriendschapsbanden en de joint family zou gaandeweg aan betekenis inboeten. Het kerngezin werd daarvoor in de plaats steeds belangrijker.

Onder de Javanen werden eerst veel mannen geronseld. Pas in de jaren 1930 zouden hele dorpsgemeenschappen, de zogenaamde dessa's, overgebracht worden naar Suriname. Daar er aanvankelijk voornamelijk mannen werden gerekruteerd, was er een vrouwentekort. Dit verklaart waarom de Javaanse bevolkingsgroep aanvankelijk weinig groeide.⁵ Door hele dessa's over te halen, bleven de Javanen bij elkaar en raakten niet geïntegreerd. Dit verklaart het isolement van deze bevolkingsgroep. Ook zij leven in grote gezinnen en hechten veel waarde aan de gemeenschap.

De Creolen, nazaten van de slaven, zijn de enige groep die langdurig onder invloed hebben gestaan van de Nederlandse kolonisten. Deels is hun ontwikkeling gericht geweest op de Nederlandse elite. Voor de culturele ontwikkeling greep men echter terug op de Afrikaanse wortels. De ontwikkeling van het 'neger-engels' tot het Sranantongo is daar een voorbeeld van. De Creolen namen het geloof van de Nederlanders over. De protestantse Hernhutters hebben de meeste Creolen gekerstend. Daarnaast is er een redelijk grote katholieke missie geweest. Aangezien protestantse kolonisten de meeste ambten bekleedden, groeide de Creoolse protestanten het eerst uit tot een (kleine) elite.

Na de Tweede Wereldoorlog kregen de Surinamers intern zelfbestuur. De multi-etnische samenleving werd daardoor ook op politiek vlak werkelijkheid en ging daarmee het dagelijks leven beheersen. Tussen met name de Creolen en Hindostanen ontstonden spanningen. De eerste groep was tot begin jaren '60 het grootst. De Hindostaanse bevolkingsgroep, die een hogere vruchtbaarheid kent, werd daarmee het grootst.⁶ Deze hoge vruchtbaarheid zal mede te maken hebben met het samenlevingssysteem van de Creoolse groep, deze is matrifocaal. Dit betekent dat de moeder de spil van het gezin is, een grote verantwoordelijkheid voor één persoon. De vader blijft namelijk vaak niet bij het gezin of heeft meerdere vrouwen, zij leven dan in concubinaat. Dit betekent dat de kinderen vaak van verschillende vaders zijn. Bij de Hindostanen is het gezin juist hecht en gesloten en staat de vader onbetwist aan het hoofd, dit is het patrifocale gezin. Deze stabiliteit maakt het gemakkelijker om meer kinderen te krijgen.

De tweespalt tussen Creolen en Hindostanen, die al bestond vanaf het moment dat de contractarbeiders de voormalige slaven op de plantages gingen vervangen, is dus politiek en daarmee economisch belangrijk geworden door demografische ontwikkelingen. Aanvankelijk hadden de Creolen de politieke macht in handen omdat de eerste Surinaamse elite een Creoolse elite was. In de periode na de Tweede Wereldoorlog waren het daardoor de Creolen die het kiesstelsel bepaalden en er zo voor zorgden dat hun partij jarenlang de machtigste werd. Omdat de Creolen aanvankelijk in de

⁴ Albert Helman e.a. *Cultureel mozaïek van Suriname. Bijdrage tot onderling begrip* (Zutphen 1978), p. 210-211

⁵ Dit gegeven verklaart tevens voor een deel waarom men gericht bleef op terugkeer naar Java. Dit streven zou regelmatig terugkeren in de politieke geschiedenis van de Surinaamse Javanen.

⁶ Zie bijlagen II, III en IV.

meerderheid waren én politiek het sterkst waren, ontstond bij de Hindostanen angst voor overheersing. Een angst die zij deelden met een meerderheid van de Javanen. De onafhankelijkheidsverklaring van de Creoolse regering-Arron in 1974 zorgde dan ook voor veel beroering. Massaal kozen de van oorsprong Aziatische Surinamers voor veiligheid op Nederlandse bodem.

De band met Nederland bestaat niet alleen omdat Suriname een voormalige kolonie is, maar ook omdat er zoveel Surinamers in Nederland wonen. (Eenderde tot de helft van de Surinaamse bevolking woont in Nederland.) Het merendeel heeft een Nederlands paspoort en kan, in navolging van de Indische Nederlanders die naar Nederland kwamen, Surinaamse Nederlander worden genoemd. De meeste Surinamers hebben een familielid in Nederland en zijn sinds de tijd van het Militair Bewind vaak afhankelijk van de (voedsel)pakketten en het geld dat deze familieleden sturen. Behalve een emotionele band is er dus ook een economische band. Maar er is meer: ook politiek bestaat er nog een relatie. De meeste Surinaamse Nederlanders hebben kiesrecht en bepalen dus mede de Nederlandse politiek. Nederlandse politici moeten hiermee rekening houden, zeker in de vier grote steden waar een groot deel van de Surinamers zijn neergestreken: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Surinaamse Nederlanders komen steeds vaker voor in deelraden, gemeentebesturen en langzamerhand in de nationale bestuursorganen.

Sinds 25 november 1975 is Suriname onafhankelijk. Onafhankelijk van Nederland, waar het drie eeuwen lang eerst een kolonie en vervolgens een koninkrijkspartner van is geweest (vanaf 1954). Internationaal is de onafhankelijkheid erkend. Echter, het land is nog steeds afhankelijk. Afhankelijk van giften en (geldelijke) ondersteuning van andere landen, met name van Nederland. In weinig andere koloniën is men er zo goed in geslaagd de taal van de kolonisator en de oriëntatie op het land van de kolonisator wortel te laten schieten. Geen enkele andere kolonisator heeft bovendien zoveel ontwikkelingshulp beloofd – en voor het merendeel gegeven – naar aanleiding van een onafhankelijkheid.

Ten aanzien van die onafhankelijkheid werden en worden kritische vragen gesteld. De meest gestelde vraag is of er wel een toekomst is voor en in een onafhankelijk Suriname. Redenen voor deze vraag zijn de politieke spanningen en de verdeeldheid tussen met name de Hindostaanse en Creoolse bevolkingsgroepen, en de economische situatie van Suriname. Dit laatste is in relatie tot Nederland vooral van belang als we daar de 3,2 miljard gulden naast zetten, het ontwikkelingsgeld voor Suriname, dat de regering-Arron tijdens de onderhandelingen met Nederland over de onafhankelijkheid bedongen had. En dat terwijl er in voorgaande decennia een enorm bedrag aan ontwikkelingshulp was gegeven en de schulden aan Nederland met de onafhankelijkheid werden kwijtgescholden. Van het geld dat Nederland vóór 1975 aan Suriname had gegeven, bleek maar weinig op de juiste plaats terecht te zijn gekomen. Veel Surinamers leefden onder de armoedegrens. Toch hebben zij het in vergelijking met andere Derdewereldlanden relatief goed gehad als wordt gekeken naar het Bruto Nationaal Product (BNP) per hoofd van de bevolking.⁷ Na de

⁷ Rudolf van Lier, *Samenleving in een grensgebied. Een sociaal-historische studie van Suriname* (3^e druk, Amsterdam 1977), p. 315-320 en p. 359-363. Van Lier heeft voor zijn tabellen gebruik gemaakt van officiële gegevens van de Surinaamse Bank en het Surinaams Planbureau. Naast het BNP geeft hij

onafhankelijkheid raakte het land echter in economisch verval en is het nu een van de armere Derdewereldlanden.

Een andere belangrijke reden voor bezorgdheid bij de Nederlandse regering en het Nederlandse volk, maar ook een deel van de Surinamers, was de massale emigratie naar Nederland die toenam vanaf 1967 en een piek bereikte in 1974-1975. In Suriname was men bang voor de stijgende polarisatie tussen Creolen en Hindostanen; zij die migreerden, zagen blijkbaar geen toekomst in een onafhankelijk Suriname. De migratie is tevens een belangrijke reden voor Nederland geweest om de onafhankelijkheid snel te realiseren. Veel Nederlanders waren van mening dat de komst van zoveel Surinamers niet alleen een financiële en sociale last was in Nederland, maar ook dat zij terug moesten om te helpen hun land op te bouwen.⁸ De 'braindrain' waarop de Nederlanders wezen, bestond echter al zolang er Surinamers naar Nederland gingen om te studeren. Velen bleven daarna in Nederland omdat daar de toekomst financieel zowel als intellectueel beter was. Daarnaast bestond de massamigratie vanaf 1973 juist uit veel ongeschoolden, hierdoor nam de werkloosheid onder hen in Nederland toe. In 1973 was er een oliecrisis, een dieptepunt in een recessie die al rond 1970 inzette. Er was daardoor weinig vraag naar laag- en ongeschoolde arbeiders. Werklozen, ook de Surinamers, die immers Nederlanders waren, deden een beroep op de sociale voorzieningen. De Nederlandse regering én de Nederlandse bevolking ervoeren dit als een last.

Op de vraag of er een toekomst was en is voor Suriname, werd in het land zelf verdeeld gereageerd. Jagernath Lachmon, voorzitter van de belangrijkste Hindostaanse partij, wilde geen politieke onafhankelijkheid eer er economische onafhankelijkheid was bereikt en zag de toekomst weinig rooskleurig tegemoet. Hij vond dat de onafhankelijkheid Suriname werd opgedrongen door de Nederlandse regering én de Surinaamse regering-Arron. Henck Arron was premier en voorzitter van de grootste Creoolse partij. De Creoolse bevolkingsgroep was op het moment van de onafhankelijkheid een paar procent kleiner dan de Hindostaanse groep. Samen met de Javanen vormde de Aziatische bevolking een ruime meerderheid. Beide groepen waren bang voor Creoolse overheersing na de onafhankelijkheid en zagen daarom hun toekomst met angst en beven tegemoet. Dit betekende dat een meerderheid van de Surinaamse bevolking tegen de onafhankelijkheid was.

De regering-Arron bestond uit Creoolse partijen en de oudste en grootste Javaanse partij, die ondanks het verzet uit de eigen bevolkingsgroep in de regering bleef. De Hindostanen kunnen achteraf dus met recht zeggen dat de onafhankelijkheid is doorgezet zonder rekening te houden met de wens van de oppositie. Ze beschuldigen ook de Nederlandse regering van het opdringen van de onafhankelijkheid omdat in hun ogen de regering-Den Uyl had moeten ingrijpen toen er geen meerderheid in het parlement bleek te zijn vóór de onafhankelijkheid, zolang dat nog kon volgens het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden.

De meeste Creolen en Nederlanders waren voor de onafhankelijkheid, maar zijn daar vroeg of laat op teruggekomen. Een van de redenen hiervoor was de coup in 1980 door sergeanten, die onder

ook betalingsbalansen en de overbruggingshulp van Nederland die de balans weer 'in evenwicht brachten'. Van Lier neemt de gegevens zonder aan- of opmerkingen over van de beide organisaties.

⁸ Eveline Bakker, e.a., *Geschiedenis van Suriname. Van stam tot staat* (2^e druk, Zutphen 1998), p. 137. In maart 1973 werd een NIPO-enquête gehouden. Het bleek dat 78% van de Nederlandse bevolking voorstander was van een spoedige onafhankelijkheid van Suriname.

leiding van sergeant en later legerleider Desi Bouterse plaatsvond. Zij bewind zou officieel tot 1987 de dienst zouden uitmaken. Bouterse wisselde daarna zijn rol van militair voor die van politicus. Hij is tot op het moment van schrijven nog actief in de politiek, hoewel zijn macht tanende is gezien de verkiezingsuitslag in 2000. In 1996 won zijn partij, maar bij die in 2000 kregen ze maar weinig stemmen. Met name deze politieke lotgevallen en de economische en sociale malaise die er het gevolg van waren na 25 november 1975, hebben velen doen afvragen of er in Suriname wel een basis was voor onafhankelijkheid. Was er wel een democratie waarin alle bevolkingsgroepen worden vertegenwoordigd en de regering het beste met het volk voor heeft? Was de juiste beslissing genomen door de Nederlandse regering? Mijns inziens zijn de bovengenoemde gebeurtenissen mede te verklaren door de demografische ontwikkelingen, vandaar dit onderzoek.

Om een completer beeld te geven, zet ik de analyse van de artikelen af tegen gegevens uit historische en sociaal-wetenschappelijke literatuur. Hieronder volgt een korte uiteenzetting daarvan.

Als gevolg van de afschaffing van de slavernij ontstond een geografische verdeling van bevolkingsgroepen en een verdeling naar beroepen waarin men over het algemeen werkzaam was.⁹ Indianen en Bosnegers woonden en wonen in het binnenland en leven van visserij, handel en landbouw. Zij bevolken met name de districten Marowijne, Brokopondo en Sipilawini. Het merendeel van de Creolen ging in de stad wonen en werken in de intellectuele beroepen of als ambtenaar, de rest ging in de mijnen werken en kwam terecht in mijnplaatsjes als Moengo en Paramaribo in respectievelijk de districten Marowijne en Para. Een enkele Creool bleef werkzaam als boer in de districten Coronie en Para.

De Hindostanen werden eerst landbouwers op de plantages om daarna een eigen stuk land te kopen of te pachten in met name de districten Nickerie, Saramacca en Suriname, het district rond Paramaribo. Sommigen lukte het (groot-)handelaar te worden. De Hindostaanse elite die hierdoor ontstond, is daarmee van groot belang geworden voor de commerciële sector. De Javanen werden plantagearbeiders in vooral Commewijne, waarna ze na afloop van hun contract gingen werken als landarbeiders. Zij ambiëerden niet een eigen stuk land. Een deel besloot het geluk te zoeken als industriearbeider. De blanke kolonisten leefden als plantagehouders of ambtenaren in en rond Paramaribo.¹⁰

Deze verdeling zou pas door de Tweede Wereldoorlog en de onafhankelijkheid veranderen. De binnenlandse migratie van het platteland naar de stad werd gestimuleerd door de oorlog en de geldstroom van de Amerikanen. Zij hadden militairen in Suriname gestationeerd om de rijkdom aan bauxiet te beschermen. Paramaribo werd hierdoor gekleurd en sindsdien woont bijna de helft van de bevolking in Paramaribo. Het platteland is nog steeds het domein van de Hindostanen en Javanen.

⁹ Zie bijlage V en VI uit respectievelijk: Dew, *The difficult flowering of Surinam*, p. 13 en Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, p. 291. De tabel toont de verhoudingen van de bevolkingsgroepen verdeeld over de verschillende districten anno 1964 en 1971.

¹⁰ Bakker e.a., *Geschiedenis van Suriname. Van stam tot staat*, p. 129 en Peter Meel, 'A reluctant embrace' in: *Resistance and rebellion: old and new*, p. 263

De onafhankelijkheid veroorzaakte een enorme migratie naar Nederland, niet alleen vanuit Paramaribo maar ook vanaf het land. Dit onderwerp komt in hoofdstuk twee uitgebreider aan de orde.

Na de Tweede Wereldoorlog zouden zelfbeschikkingsrecht en emancipatie belangrijke zaken worden. Door de rede van koningin Wilhelmina in 1942 voor de radio, waarin zij meer autonomie aan de rijksdelen beloofde na de oorlog in de hoop Nederlands-Indië te behouden, werden ook Surinamers zich politiek bewuster en werden na de oorlog de eerste politieke partijen gevormd. Het was de lichtgekleurde Creoolse elite die als eerste kon werken aan zelfbewustwording en emancipatie vanwege de politieke macht die zij zich hadden verworven. Tussen 1945 en 1955 zouden steeds meer van deze elite naar Nederland migreren in vergelijking met voor de oorlog. De voornaamste reden was hoger onderwijs, daar er in Suriname zelf bijna geen mogelijkheid toe was. Eenmaal in Nederland gewend, bleef men er vaak wonen omdat de salarissen beter waren en het intellectuele klimaat was beter ontwikkeld. Degenen die terugkeerden, gingen werken in het ambtenarencorps of werden politicus. Naast de behoefte aan onderwijs werd vanaf de jaren '50 het klimmen op de sociale ladder in Suriname een motief om onderwijs in Nederland te volgen. Vanaf de jaren '55 namen ook Hindostanen aan dit proces deel, zij het met weinigen. Zij hadden zich eindelijk een maatschappelijke positie verworven, waardoor dit mogelijk werd.¹¹

Medio jaren '60 is een verandering zichtbaar in de migratie en motieven daarvoor. Door de krappe arbeidsmarkt in Nederland (tot ongeveer 1971) en de groeiende werkloosheid in Suriname trokken steeds meer donkergekleurde Creolen en Hindostanen respectievelijk uit de mijnen en van het platteland naar Nederland. Deze fase loopt tot eind 1973, want vanaf 1974 ontstond na de bekendmaking van de onafhankelijkheidsintentie door de nieuwe regering een massamigratie naar Nederland. Angst voor Creoolse overheersing werd toen het voornaamste motief voor Hindostanen en Javanen, maar ook veel Creolen kozen voor een leven in Nederland waar meer mogelijkheden voor een goed bestaan waren.¹²

Na de onafhankelijkheid nam de emigratie naar Nederland af. Sommige Surinamers remigreerden zelfs. Echter, in 1979 en 1980 liepen de aantallen emigranten weer op. De economie was in verval geraakt. Premier Arrons politieke beleid bestond uit corruptie en vriendjespolitiek. Met name het ambtenarenapparaat dijde hierdoor uit. De werkloosheid steeg ondertussen eveneens. Men weet niet met welk exact percentage omdat er veel verborgen werkloosheid was in de landbouw en de dienstensector, maar ook onder de ambtenaren.¹³ De gemeenplaats dat Surinamers naar Nederland migreerden vanwege het sociale stelsel van uitkeringen is niet geheel onterecht, maar wel in mijn ogen een onheus verwijt. Als Nederlanders in een soortgelijke situatie zouden verkeren, doen ze hoogstwaarschijnlijk hetzelfde. Bovendien waren Surinamers officieel Nederlanders en dus gelijk aan de autochtone bevolking.

¹¹ Gert Oostindie, en Emy Maduro, *In het land van de overheerser II. Antillianen en Surinamers in Nederland 1634/ 1667-1954* (Leiden 1986), p. 36

¹² J.M.M. van Amersfoort, *Immigratie en minderheidsvorming. Een analyse van de Nederlandse situatie 1945-1973*, (Serie Maatschappijbeelden, Alphen aan den Rijn 1974), p. 145

¹³ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, p. 318

Bij de totstandkoming van de onafhankelijkheid was besloten dat op 25 november 1980 voor Surinamers die in Nederland wilden wonen, visumplicht in te voeren. Het economisch verval, de coup, de laatste kans op Nederlanderschap en de daarbij komende bestaanszekerheid waren redenen voor veel Surinamers om in de jaren 1979 en 1980 alsnog naar Nederland te vertrekken. De migratie bereikte opnieuw een piek, met in beide jaren rond de 18.000 migranten. Na 1980 kwam men in mindere getale maar nog steeds met gemiddeld 4.400 per jaar. Dit aantal nam weer toe tussen 1990-93 met ruim 8.000 per jaar. Eind 1993 besloot de Nederlandse regering de toelatingsregels verder aan te scherpen om de stijgende migratie een halt toe te roepen, hetgeen slaagde.¹⁴

Het is mij uit de literatuur niet duidelijk geworden waarom de emigratie in de eerste drie jaren van de jaren '90 verdubbelde ten opzichte van de jaren '80. Ik neem aan dat men te weinig vertrouwen had in de regeringen-Shankar en -Venetiaan. Opnieuw ontstond een piek in de migratie naar Nederland, ditmaal vanwege de enorme inflatie en economische malaise en omdat nu het mogelijk was daar het militair bewind zijn greep op de bevolking had verloren. Wellicht heeft de toenemende drugshandel en agressiviteit ook bijgedragen aan de emigratie. Er ligt op dit vlak in ieder geval nog terrein voor onderzoek open.

Ik heb de demografische gegevens van de verschillende auteurs weergegeven in een tabel, zie bijlage I. Er zit soms een verschil in de cijfers, omdat de aantallen Surinamers in Nederland vaak zijn gebaseerd op schattingen. Dit vindt zijn oorzaak in de diverse definiëringen die men hanteert. Is een nakomeling van twee Surinaamse ouders geboren in Nederland een Surinamer? Is een Surinamer die voor 1980 naar Nederland kwam met een Nederlands paspoort Nederlander of Surinamer?¹⁵ Bovendien werden tot 1980 niet alle Surinamers die naar Nederland kwamen geregistreerd. Ook degenen die remigreerden zijn niet allemaal geregistreerd. Omdat de cijfers iets verschillen heb ik aangegeven uit welke bron ik ze heb gehaald. Over het algemeen lijken ze echter redelijk te kloppen, gezien de opwaartse trend naarmate de tijd vordert.

Wat de ontwikkeling van de bevolking in Suriname betreft heb ik tabellen overgenomen uit *Samenleving in een grensgebied* (3^e druk, 1977) van Rudolf van Lier en uit *The difficult flowering of Surinam* geschreven door Edward Dew. Beiden maken gebruik van cijfers van het Algemeen Bureau voor Statistiek te Paramaribo. Zie bijlagen II en III.

Dew geeft geen toelichting op zijn cijfermateriaal. Helaas, want er blijkt een belangrijk en opvallend iets uit: de Hindostanen hebben een hogere bevolkingsaanwas dan de Creolen. Van Lier is dit wel opgevallen bij de vergelijking van de census van 1950 met die van 1964. Hij geeft evenmin een verklaring. Van Lier beschikt wel over cijfers die de verhouding tussen de bevolkingsaantallen van stad en land aangeven. *‘Wanneer wij de Bosnegers en Indianen buiten beschouwing laten blijkt dat 40% van de bevolking in 1950 in Paramaribo woonde, tegen 37% in het jaar 1964. Dat dit verschijnsel zich ondanks de gestage migratie van de districten naar de stad heeft voorgedaan, is het gevolg van de grotere aanwas van de landelijke bevolking (63,8% tegen 47,8% in Paramaribo). De*

¹⁴ Christian Broër, *Leven met twee landen. De veranderende sociale positie van Surinaamse remigranten* (Doctoraalscriptie Sociologie, Amsterdam 1995), p. 25

¹⁵ J.M.M. Van Amersfoort, 'Van William Kegge tot Ruud Gullit. De Surinaamse migratie naar Nederland: realiteit, beeldvorming en beleid', *Tijdschrift voor Geschiedenis* vol. 100 (1987), p. 475-490, aldaar p. 475

*procentuele achteruitgang van de stedelijke bevolking heeft echter geen verandering gebracht in het totale vestigingspatroon van de bevolking door de concentratie rondom de hoofdstad; nog steeds woont bijna de helft hiervan (47,38%) in en om de onmiddellijke nabijheid van de stad Paramaribo.*¹⁶

Voorals Creolen wonen veelal in Paramaribo en Hindostanen en Javanen op het platteland. Dit komt overeen met de gegevens die Dew en Buddingh' geven in tabellen met de verdeling van de bevolkingsgroepen over de districten. Zie bijlagen V en VI.¹⁷ Mijns inziens ligt in deze verdeling ook de verklaring voor het verschil in de aanwas. De Creolen hadden in de stad moeite om in hun levensbehoeften te voorzien. Mannen konden hierdoor niet voor hun gezin zorgen en verlieten het huis. Vrouwen kwamen er zodoende alleen voor te staan en moesten zelf het gezin onderhouden. Hindostanen daarentegen hadden een stuk land waarvan zij konden leven. Bovendien was de gezinsstructuur veel hechter en kon men in geval van nood een beroep doen op (aangenomen) familieleden. De levensomstandigheden om kinderen te krijgen, waren daardoor beter.

Het meest recente cijfermateriaal heb ik gevonden bij Gert Oostindie. Hij geeft in *Het paradijs overzee* de volgende cijfers: in 1997 wonen in Suriname naar schatting 160.000 Hindostanen (40% van de bevolking); 108.000 Creolen (27%); 60.000 Javanen (15%); 40.000 Marrons (10%); 12.000 Indianen (3%) en een groep van circa 20.000 mensen bestaande uit Chinezen, Libanezen en Europeanen (5%).¹⁸

Mijn onderzoek is als volgt ingedeeld. De hoofdstukken staan in chronologische volgorde. In het eerste hoofdstuk worden de jaren als koninkrijkspartner besproken zoals weergegeven in de steekjaren 1954, 1961 en 1969. Het tweede hoofdstuk behandelt de aanloop naar en de totstandkoming van de onafhankelijkheid in 1975. In het derde hoofdstuk worden de jaren 1980 en 1982 besproken, waarin verschillende staatsgrepen zullen leiden tot het regime van het Militair Gezag. De jaren 1991, 1996 en 2000 zullen beschreven worden in hoofdstuk vier. Dit zijn de jaren van terugkeer naar democratie, verslechtering van de economie en het aantrekken en afstoten van de banden met Nederland. In hoofdstuk vijf volgen de conclusies en eventuele aanbevelingen voor verder onderzoek. Al het cijfermateriaal uit de wetenschappelijke literatuur is terug te vinden in de bijlagen, dat uit de opiniebladen is opgenomen in tabellen in de conclusie.

Over 1975 verschenen de meeste artikelen. Voor dat jaar en in 1980 werden de artikelen regelmatig met demografische gegevens ondersteund, was het zelfs onderwerp van diverse artikelen. Na 1982 zijn demografische gegevens nog steeds van belang maar wordt geen onderscheid meer gemaakt tussen de groep van Surinamers en Surinaamse Nederlanders. Deze artikelen hebben vaak de diverse bevolkingsgroepen die eind jaren '60 en begin '70 naar Nederland kwamen als onderwerp.

Er zijn een paar onderwerpen waaraan ik in dit onderzoek geen aandacht aan besteed. Dit is deels veroorzaakt door de afbakening van het onderwerp en de keuze van de steekjaren, deels omdat

¹⁴ Van Lier, *Samenleving in een grensgebied*, p. 299

¹⁷ Edward Dew *The difficult flowering of Surinam* (Den Haag 1978), p. 13; Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, p. 291

¹⁸ Oostindie, *Het paradijs overzee*, p. 120

ik vind dat aan een bepaald onderwerp een apart onderzoek zou moeten worden gewijd. De volgende onderwerpen worden niet of nauwelijks besproken:

- ◆ De binnenlandse oorlog tussen het leger en het Junglecommando, gevoerd tussen 1986-1992. Dit onderwerp valt buiten de steekjaren en is al onderzocht.
- ◆ Cultuur en cultuuruitingen. Hieraan wordt in de bladen wel aandacht besteed. Met name literatuur en in mindere mate theater worden besproken. Mijns inziens behoeft dit een apart onderzoek, iets dat ik graag op me zou willen nemen maar dat hier niet past.
- ◆ Religie en bijgeloof. Waar het relevant was voor het onderzoek wordt hieraan aandacht besteed. Er zijn echter artikelen over bijvoorbeeld winti die ik er buiten heb gelaten. Ook hier denk ik dat een apart onderzoek op zijn plaats zou zijn.
- ◆ Er worden in enkele artikelen, met name in de jaren '80, '90 en 2000, cijfers gepubliceerd over criminaliteit onder Surinaamse Nederlanders en andere etnische groepen in Nederland. Het betreft hier met name jongeren. Deze cijfers zeggen niet veel over de Surinaamse Nederlanders in het algemeen en passen bovendien beter in een onderzoek naar beeldvorming en criminaliteit. Ik heb daarom de cijfers niet opgenomen.
- ◆ Tot slot het drugsgebruik door Surinaamse Nederlanders. Het gaat hier om drie artikelen en een groep van 2.000 Amsterdamse Surinamers.¹⁹ Dit is het enige cijfer dat wordt gegeven, naast het feit van vergrijzing dat in de jaren '90 optreedt bij deze groep. Ook hieraan zou een apart onderzoek gewijd kunnen worden, maar aan dit onderzoek dragen deze twee constateringën weinig bij.

¹⁹ *De Groene Amsterdammer*, rubriek Nieuws en ander nieuws: 'Nieuwe zwerftocht Surinaamse verslaafden op til? Opo Ai, de opvolger van Srefidensie', 106^e jrg., no. 33, p. 7 en Rudi Kagie, 'Het junkenbestand vergrijst. Bolletje wit, bolletje bruin', *Vrij Nederland*, 57^e jrg., 14 dec. 1996, no. 50, p. 70-72, aldaar p. 70

HOOFDSTUK 1 DE JAREN ALS KONINKRIJKSPARTNER: GROEI

In dit hoofdstuk worden de jaren als koninkrijkspartner beschreven aan de hand van de steekjaren 1954, 1961 en 1969. Bekeken zal worden hoe de machtsproblematiek die in de jaren voorafgaand aan het Statuut was ontstaan tussen de Creolen en Hindostanen zich ontwikkelt binnen het kader van intern zelfbestuur en welke gevolgen dit heeft voor de bevolking. De ontwikkelingen die hier geschetst worden, zijn ook van belang voor het volgende hoofdstuk. Om de machtsproblematiek goed te begrijpen, is enige kennis van het kiesstelsel en het ontstaan van de politieke partijen noodzakelijk.

De eerste, echte politieke partijen werden na de Tweede Wereldoorlog opgericht in het kader van het door Wilhemina in 1942 beloofde zelfbestuur.²⁰ Op dat moment was de Creoolse bevolkingsgroep de grootste en had zij de meeste ambtenaren. In 1946 kozen de Creolen voor twee partijen: de katholieke *Progressieve Surinaamse Volkspartij* (PSV) en de protestantse *Nationale Partij Suriname* (NPS), hoewel beide partijen geen religieuze grondslagen hadden opgenomen in de statuten.²¹ De Hindostanen vormden aanvankelijk drie partijen, die in 1949 samengingen tot de *Verenigde Hindostaanse Partij* (VHP) onder leiding van Jagernath Lachmon. De Javanen kenden als belangrijkste partij de in 1947 opgerichte *Persatuan Indonesia* die in 1949 hernoemd werd tot *Kaum Tani Persatuan Indonesia* (KTPI, Indonesische boerenpartij).²²

De partijen zijn dus gebaseerd op ras en religie. Voor de Hindostanen en Javanen was een dergelijke partijvorming een logische reactie op de macht die de Creolen al bezaten. Bovendien betekende een eigen politieke partij niet alleen bescherming tegen die Creolen, maar ook emancipatie van de eigen groep.²³ Dit zou in 1961 veranderen met de oprichting van de *Partij Nationalistische Republiek* (PNR) onder leiding van Eddy Bruma. De PNR was de eerste partij die een nationale basis zocht. Deze partij werd echter ook een overwegend Creoolse partij vanwege het leiderschap van Bruma, een Creool. Daardoor werd het onafhankelijkheidsstreven dat deze partij najoeg, gekoppeld aan het Creool-zijn. Dit zou in de jaren '70 verregaande consequenties hebben, zie hiervoor het volgende hoofdstuk.

In 1950 ontstond een strijd binnen de NPS tussen de licht- en donkergekleurde Creolen ofwel tussen de elite en het volk. De donkere Jopie Pengel won de strijd en zou tot 1969 zijn stempel drukken op de politieke koers van de NPS. Om zich te verzekeren van succes werkte Pengel samen met Lachmon. Zonder zijn steun kon Pengel de macht van de lichtgekleurde leden niet breken en met de steun van Pengel kon Lachmon de emancipatie van de Hindostanen versnellen.²⁴ Deze samenwerking zou leiden tot de zogenaamde 'verbroederingspolitiek' gericht op interraciale samenwerking. In 1958 kwamen de beide partijen in de regering, een samenwerking die tot 1967 zou duren, ondanks de problemen in 1961 rond de RTC waarbij Lachmon tegenover Pengel kwam te staan op aandringen van zijn achterban. Meer autonomie op buitenlands gebied, was hierbij de inzet. In

²⁰ Voor de Tweede Wereldoorlog waren er ook groepen die zich op politiek vlak bezighielden, zoals vakbonden en culturele verenigingen. Echter, deze zijn nooit uitgegroeid tot volwaardige politieke partij.

²¹ Bakker e.a., *Geschiedenis van Suriname. Van stam tot staat*, p. 127

²² Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, p. 279

²³ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, p. 279

1967 zou onafhankelijkheid de reden zijn voor de definitieve breuk tussen Pengel en Lachmon. Lachmon heeft altijd als eerste prioriteit economische zelfstandigheid genoemd en pas als tweede politieke onafhankelijkheid. Daarbij speelde de dominantie van de Creolen in de politiek een grote rol. De emancipatie van de Hindostanen zou zich alleen onder Nederlands gezag kunnen voltrekken.²⁵

Niet alleen bij de Hindostanen leefde er angst voor overheersing. Na de dood van Pengel in juni 1970 ontstond een dergelijke angst ook bij de Creolen. De VHP had na de val van het tweede kabinet-Pengel in 1969 de verkiezingen gewonnen. De NPS kwam door Pengels weigering niet opnieuw in de regering. Wel nam de kleine Creoolse *Progressieve Nationale Partij* (PNP) deel, opgericht in 1969 door ex-NPS-ers die teleurgesteld waren in Pengel. De regering was dus niet geheel Aziatisch. Toch zorgde de regering, onder leiding van PNP-er Jules Sedney, voor beroering. Op diverse hoge posten werden Hindostanen benoemd, nadat zij eerder studiebeurzen hadden gekregen ten tijde van de verbroederingspolitiek. Traditioneel bekleedden Creolen die hoge posten. Ook de invoering van twee nationale feestdagen, één voor Hindoes en één voor Moslims zorgden voor onrust. Net als de vorige regering zou ook deze regering vallen door stakingen waar de NPS en PNR een grote invloed op uitoefenden. De reactie op de ‘overheersing’ van de Hindostanen was voor hen een vernietigende. Het blok dat werd gevormd voor de verkiezingen, de *Nationale Partij Combinatie* (NPK), bestond uit de Creoolse partij NPS, PNR en PSV, en de Javaanse KTPI. De NPK won overtuigend en de VHP kwam voor het eerst sinds 1958 in de oppositie, mede vanwege het nadelige kiesstelsel.²⁶ De gebeurtenissen die hierop volgden staan beschreven in hoofdstuk twee.

§ 1.1 De demografische stand van zaken in 1954

1954 is het jaar van de laatste besprekingen via ‘rondetafelconferenties’ voor het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden. De gelijkwaardigheid van de rijksdelen Suriname en de Nederlandse Antillen wordt hierin tot uitdrukking gebracht. Hoewel er al enige vorm van zelfbestuur was, wordt het interne bestuur nu geheel overgedragen aan de voormalige koloniën en worden de bevoegdheden van de gouverneur verminderd. Redenen genoeg om te schrijven over Suriname en zijn inwoners zoals dit in de opiniebladen naar voren wordt gebracht.

Er zijn geen gegevens voor 1954 uit *Hervormd Nederland* omdat ik deze jaargang niet heb kunnen vinden in het door mij bezochte archief. Ook zijn er geen gegevens uit *De Groene Amsterdammer* omdat in dat jaar slechts één keer naar Suriname wordt verwezen: op 18 december wordt in nummer 51 in een bijschrift van een foto geschreven over de bekrachtiging van het Statuut. In *Haagse Post* stonden wel enige artikelen over Suriname, maar geen waarin demografische gegevens werden gegeven. In *Vrij Nederland* heb ik één verwijzing naar demografie gevonden, een typerende. Het citaat komt echter uit een artikel uit 1955, daar *Vrij Nederland* de jaargang halverwege het jaar begon.

²⁴ Ibid., p. 282

²⁵ Ibid., p. 287

²⁶ Ibid., p. 289

Omdat het de enige en een belangrijke verwijzing is die ik heb kunnen vinden, geef ik het citaat hieronder weer.

“Over dertig jaren behoort hier alles van de Hindostani’s, dan hebben zij alle goede baantjes en worden wij, Creolen er uit gesmeten.” Dit is niet alleen een bijna dagelijkse verzuchting van tal van Surinamers, maar het werd een paar jaar geleden ook met bijna dezelfde woorden door het Statenlid MacMay in een artikel in “De West” geuit.²⁷ Uit dit citaat blijkt dat de tweespalt tussen Creolen en Hindostanen al lange tijd bestaat. De oorzaak wordt duidelijk aangegeven: angst voor overheersing door de andere groep. Ook blijkt hieruit dat Suriname geenszins een natie is én dat Nederland er geen werk van (heeft) (ge-)maakt om integratie te bevorderen.

In *Elsevier* heb ik eveneens slechts één verwijzing naar de demografie gevonden. In dit geval wordt duidelijk hoe men in Nederland over de Surinaamse demografische ontwikkeling dacht en hoe men ten opzichte daarvan wilde handelen. De Staten van Suriname hebben het Tienjarenplan aangenomen. De kosten: 220 miljoen gulden, waarvan het merendeel door de Nederlandse regering betaald zal worden. *‘Daar is niets tegen. Wellicht kan dit onderbevolkte gebiedsdeel metterdaad tot ontwikkeling worden gebracht. Het is echter goed, reeds thans te zeggen, dat men bij deze ontwikkeling er vooral op bedacht moet zijn te zoeken naar mogelijkheden, om in Suriname aan meer mensen een bestaan te schenken, dan er thans wonen. Op dit ogenblik heeft Suriname – alle Bosnegers en Indianen-stammen meegerekend – minder inwoners dan de gemeente Utrecht.*

De regering zou er bijvoorbeeld naar kunnen streven, in Suriname een nieuw vaderland te scheppen voor laat ons zeggen vijftigduizend Indische Nederlanders. Wanneer men nalaat, de plannen inzake Suriname tijdig op hoger niveau te brengen - ... - en wanneer men verzuimt reeds thans te stellen, dat wij de bevolking van Suriname door immigratie uit Nederland met enige honderdduizenden willen doen toenemen, vrezen wij dat die 220 miljoen gulden verloren geld zullen blijken te zijn. Het is beter er reeds thans voor te zorgen, dat men ook in Suriname begrijpt, dat Nederland zich dit niet k a n, maar ook niet w i l veroorloven.²⁸

Wat de redactie hier betoogt, is een nauwelijks verhulde vorm van kolonialisme. Niet alleen omdat hier Indische Nederlanders worden genoemd om naar Suriname te vertrekken en níet bijvoorbeeld Nederlandse fruittelers, óók omdat deze nieuwe ‘Surinamers’ aan Suriname worden opgedrongen: met het geld komen ‘enige honderdduizenden’ nieuwe inwoners, willen jullie dit niet dan krijgen jullie ook niets.

§ 1.2 1961: demografische cijfers en de consequenties die men eraan verbindt

In 1961 wordt er door de Surinaamse regering gevraagd om een nieuwe Rondetafelconferentie. Men wil meer autonomie op het gebied van de buitenlandse politiek, mede naar aanleiding van het nationalistisch gedachtengoed dat is opgekomen. De nationalisten, die politiek een stem krijgen in de

²⁷ *Vrij Nederland (VN)*, ‘Waarheen Suriname?’, jrg. 15, 1954/55, no. 25, 19 februari 1955, p. 8

²⁸ *Elseviens Weekblad (EW)*, rubriek Commentaar: ‘220 miljoen’, 10^e jrg., no. 42, 16 oktober 1954, p. 3. Voor bevolkingscijfers zie bijlage I.

begin 1961 opgerichte PNR, willen dat Suriname per 1 juli 1961 tot republiek wordt uitgeroepen. Het merendeel van de Surinaamse bevolking wil dit niet noch gaan er stemmen op in Nederland om Suriname onafhankelijk te maken. Desondanks zorgen de nationalisten voor roering, waardoor de verbroederingspolitiek van Pengel en Lachmon onder druk komt te staan, onder andere van Hindostaanse zijde. De conferentie flopt daardoor eer zij is begonnen.

Uit de literatuur blijkt dat er in 1964 een volkstelling is gehouden (zie bijlagen II en III). Rudolf van Lier en Edward Dew geven in hun tabellen de verhoudingen weer tussen de bevolkingsgroepen. Hieruit blijkt duidelijk dat de Hindostaanse groep sneller groeit dan de Creoolse groep. Hoe schrijft men over de verschillen in aantallen van de bevolkingsgroepen? Welke bevolkingsgroepen worden beschreven?

De laatste volkstelling in Suriname was in 1950. Dit betekent dat de meeste demografische gegevens rond het jaar 1961 uit de weekbladen schattingen zijn, waaraan echter veel waarde werd gehecht, zoals hieronder zal worden aangetoond. Er zijn helaas geen gegevens uit *Elsevier*. Hoewel er wel enige artikelen aan Suriname worden gewijd wordt echter alleen geschreven over politiek of economie. Voor *De Groene Amsterdammer* geldt hetzelfde.

Vrij Nederland

Dat demografie een groot belang wordt toegekend in enkele artikelen in *Vrij Nederland*, blijkt uit de volgende citaten: *'in Suriname is een sociale revolutie aan de gang. Binnen enkele jaren zal er een ontstellend groot aantal jonge kiezers zijn. Er komt een geweldige druk van jonge mensen die mee willen praten. Ze willen actie voeren. De tendens is: we zijn zelfstandig, we willen nog zelfstandiger worden. Wie boos is wordt steeds bozer, totdat zijn woede eindigt in vernietiging of door de rede getemperd wordt. Er is altijd een wil tot rede geweest in Suriname. Wel is het gemakkelijker met bosnegers te onderhandelen dan met mensen die van hun culturele wortels losgesneden zijn.'*²⁹ Hier wordt een belangrijke tendens aangegeven die Suriname tot op de dag van vandaag zal tekenen: het land verjongde in de jaren '50 tot '80 in rap tempo. Dit had niet alleen gevolgen voor de politiek, zoals in dit citaat wordt weergegeven, maar ook voor de economie en de sociale zorg. In 1961 zijn de consequenties nog niet voelbaar, enkele jaren later wel. Pengel wordt er dan het slachtoffer van.

Opvallend bij dit citaat is de woordkeuze voor 'sociale revolutie'. Het lijkt mij niet meer dan normaal dat adolescenten zich van bevoogding willen losmaken. Dat dit op politiek vlak tot uiting komt in het idee van onafhankelijkheid is daarom logisch. De vraag is echter of het idee ook een reële wens is geweest of slechts een ondoordacht idee.

Een maand later verschijnt een uitgebreider artikel met er naast een kolom vol demografische gegevens. Deze kolom is duidelijk bedoeld het artikel in context te plaatsen. Ik ga ervan uit dat niet alle cijfers schattingen zijn, omdat bepaalde gegevens wel voorhanden zullen zijn geweest, zoals het aantal arbeidsplaatsen in een bepaald bedrijf.

²⁹ VN, 'Je kunt de klok niet terugzetten', 21^e jrg., 25 april 1961, no. 34, p. 8

In het artikel worden de cijfers als ‘waar’ weergegeven, terwijl in de kolom gesproken wordt over ‘raming’, ‘omstreeks’ en ‘circa’. Zo wordt in het artikel geschreven dat hoewel Suriname vier maal zo groot is als Nederland *‘er slechts 260.000 mensen [wonen], dat is evenveel als in Utrecht, de vierde stad van ons land. Suriname is een groot, uitgestrekt oerwoud, waar in het zuiden nog Indianenstammen rondtrekken, de Oyana’s en de Trio’s. In dat onmetelijke woud wonen voorts een 20.000 bosnegers.’*³⁰

In de kolom ‘Enkele gegevens over Suriname’ staat: *‘Bevolking. De bevolking van Suriname werd in 1956 geraamd op 260.000. Hierbij zijn begrepen omstreeks 20.000 bosnegers en bijna 4.000 Indianen. De grootste bevolkingsgroep wordt gevormd door de Creolen (...). Zij omvatten in 1950 circa 41 pct. van de bevolking. Dan volgen de Hindostanen met 35 pct., de Javanen met 18 pct. en andere groeperingen waaronder Chinezen en Europeanen, 6 pct. De bevolkingsaanwas is onder Aziatische groeperingen belangrijk sterker dan onder de Creolen. In 1921 bedroeg het percentage Creolen 50 tegen 17 pct. Hindostanen.’*³¹

Degenen die het artikel lezen en niet de ‘Enkele gegevens’ krijgen dus een ander beeld voorgeschoteld. Uit het artikel komt een beeld naar voren van ‘primitief’: er wonen weinig mensen in een groot oerwoud waar zelfs nog Indianen en Bosnegers leven. Uit de gegevens blijkt dat die Indianen en Bosnegers – die inderdaad in vergelijking met de ‘Westerse’ levensstijl primitief leven – slechts een klein deel op de totale bevolking vormt. Bovendien blijkt uit de ‘gegevens’ dat de meeste Surinamers niet in de jungle leven: *‘De beroepsbevolking omvat 60.000 Surinamers, vrouwenarbeid niet meegerekend. De helft van dit aantal is op het land te werk gesteld. 9000 werken in overheidsdienst, 8000 in de industrie, 6000 in handel en verkeer en de rest in de mijnbouw, bouwnijverheid en andere beroepen.’*³² Het is jammer dat vrouwenarbeid niet wordt meegeteld, omdat veel vrouwen gewerkt zullen hebben voor de dagelijkse kost. Bij armoede moet iedereen, man of vrouw, jong of oud zijn steentje bijdragen.

Wat niet vermeld wordt in bij de ‘gegevens’ maar wel in het artikel is, opnieuw, het feit dat Suriname een jonge bevolking heeft. Volgens de auteur, J. van den Berg, omvat de leeftijdsgroep van 0 tot 14 jaar veertig procent van de bevolking.³³ Dat zou uitgaande van de schatting van de totale bevolking in absolute cijfers een aantal van 104.000 jongeren zijn. Er zouden dus 156.000 mensen ouder zijn dan 14 jaar die kunnen werken. Volgens de gegevens werken er slechts 60.000 mensen, vrouwenarbeid niet meegerekend. Uitgaande van dit aantal blijkt dat een kwart van de bevolking of minder het inkomen moet verdienen om te kunnen zorgen voor de rest van de bevolking, want een deel van de 156.000 zullen ziek, gehandicapt en/of bejaard zijn.

Van de 60.000 werken zo’n 30.000 daarvan in de landbouw waar men bijna niet verdient, tenzij men groothandelaar is. Het is dus niet verwonderlijk dat er armoede heerst, maar wel

³⁰ VN, ‘In de ban van het nationalisme. Suriname wil onafhankelijk zijn’, 21^e jrg., 27 mei 1961, no. 40, p. 3. Hier blijkt overigens dat de bevolking van Suriname sneller groeit dan die van Utrecht: in 1954 werd nog gesproken van minder inwoners in Suriname dan in Utrecht en nu van een zelfde aantal.

³¹ VN, ‘Enkele gegevens over Suriname’, 21^e jrg., 27 mei 1961, no. 40, p. 3

³² VN, ‘Enkele gegevens over Suriname’, p. 3

³³ VN, ‘In de ban van het nationalisme’, p. 3

verwonderlijk dat Van den Berg zijn argumentatie niet verder voert en de situatie scherper stelt dan ze eigenlijk is.

In 'Enkele gegevens...' worden nog twee andere belangrijke cijfers gegeven: *'Er zijn in het land omstreeks 160 scholen met 45.000 leerlingen.'* Dit is nog niet de helft van het aantal jongeren tot 14 jaar dat het land zou bevolken! Gezien de opmerking over de opkomst van jongeren in de politiek lijkt het mij niet waarschijnlijk dat de andere helft uit baby's en peuters bestaat. Dit betekent dat er in 1961 sprake moet zijn van analfabetisme. Waarschijnlijk vooral onder de Indianen en Bosnegers, omdat zij het moeilijkst te bereiken zijn. Ook hierover wordt geen melding gemaakt. Deze gegevens zijn echter wel van belang omdat hiermee duidelijk wordt waarom de economie in Suriname zo afhankelijk is van kennis en expertise van buitenaf. Van het aantal kinderen dat de lagere school heeft gevolgd, gaat een klein deel door naar voortgezet onderwijs dat in Suriname anno 1961 maar in mondjesmaat aanwezig is. Een kleiner deel daarvan gaat vervolgens naar Nederland voor wetenschappelijk onderwijs. In Suriname is dus geen (midden)kader. De kennis komt uit Nederland, als de Surinaamse studenten niet daar blijven.

Haagse Post

De bovenstaande citaten uit *Vrij Nederland* komen uit een artikel dat deels een verslag is van een bijeenkomst en deels een achtergrondverhaal. In *Haagse Post* wordt op veel letterlijke wijze verslag gedaan van de bijeenkomst die plaatsvond in Amsterdam. *'8 in Nederland wonende Surinamers, enkele academici van KVP-, CHU- en VVD-huize, en redacteurs van opinieweekbladen De Linie, Vrij Nederland, nieuwsweekblad Haagse Post'* voerden een 'pseudo-rondetafelconferentie' aan de vooravond van de RTC met als doel *'te peilen wat Suriname eigenlijk wil. Geen overbodigheid voor deze Koninkrijkspartner (250.000 inw.) die anders dan Nederland en de Antillen (200.000 inw.) al jaren op een RTC aandringt, maar gevraagd naar zijn desiderata altijd vaag ("het Statuut veranderen") en weinig eensgezind bleek.'*³⁴

De uitslag van deze debatavond zorgde dan ook voor een verrassing: *'Na 4 uren gepassioneerd debat kon gedecideerde voorzitter dr. R.C. Winter (49, volkenrecht-specialist, eerste in Nederland gepromoveerde Surinamer) met verbazing concluderen dat alle "afgevaardigden" als Surinamers toekomst zagen: onafhankelijkheid. Enige uitzondering was de Hindustaanse (pas afgestudeerde) jurist Imandersingh Ragobar, die alles bij het oude wilde laten. Over tijdstip, tempo en gevolgen bleef verschil van mening, in Surinaamse en Nederlandse boezem.*

*(...) Toenadering tussen de verschillende etnische groepen in Suriname (Hindustani en Javanen 51 pct., creolen en bosnegers 43 pct.) zag Macdonald als belangrijke voorwaarde voor onafhankelijkheid.'*³⁵ Het blijkt dat volgens Macdonald de Aziatische bevolkingsgroepen tezamen groter zijn dan de negroïde groepen. Dit komt overeen met de gegevens uit de literatuur. De reden dat

³⁴ *Haagse Post (HP)*, rubriek Hier in Holland: 'RTC Vandaag, morgen overmorgen? Surinamers willen los van Nederland', 48^e jrg., 27 mei 1961, no. 2424, p. 6

³⁵ *HP*, 'RTC Vandaag, morgen overmorgen?', p. 6

desondanks de Creoolse partij van Jopie Pengel, de NPS, de eerste viool speelt in Suriname heeft te maken met het kiesstelsel dat de Creolen hebben bedacht.

De overige artikelen over Suriname en Surinamers zijn schaars. Twee artikelen vertellen iets over Surinaamse cultuuruitingen, een over muziek en over dichtkunst, er is een reactie op het bovenstaand verslag van de ‘pseudo-rondetafelconferentie’ en een verslag van de resultaten van de echte RTC. In het laatste artikel over Suriname wordt verteld dat het erg goed gaat met de bauxietproductie bij Billiton.

Hervormd Nederland

In *Hervormd Nederland* worden in totaal vier artikelen gewijd aan Suriname. Alle hebben te maken met het godsdienstig leven aldaar. In slechts één ervan worden cijfers gegeven. Opvallend is dat dit op een belerende manier gebeurt. Het is duidelijk dat de schrijfster, M.C.A. Groot-Aris, ervan uitgaat dat haar lezers weinig tot geen weet hebben van Suriname. Ze begint namelijk met ‘Maar “hoe komen Hindostanen in Suriname” vraagt u zich af.’ Dit wordt gevolgd door het kopje ‘Immigratie’ en een stuk geschiedenis. Dan gaat Groot-Aris verder met het heden anno 1961. ‘En nu 88 jaar later heeft deze bevolkingsgroep zich meer dan verdrievoudigd door natuurlijke aanwas en nemen de Hindostanen in aantal met ruim 90.000 de tweede plaats in achter de creolen met ruim 115.000.’³⁶ Zij vervolgt haar les in de rest van het artikel op het religieuze vlak.

Opvallend is dat de aantallen Creolen en Hindostanen die zij noemt in vergelijking met de cijfers uit de volkstelling van 1964 niet kloppen. Het aantal van 115.000 Creolen zou net worden gehaald in 1964, terwijl het aantal Hindostanen dan ruim 112.500 bedraagt. In 1950 bedroeg hun aantal nog bijna 64.000. Uitgaande van het gemiddelde aantal personen dat tussen 1950 en 1964 erbij is gekomen bij iedere groep, dan zou het aantal Hindostanen in 1961 op 102.104 komen en het aantal Creolen op 106.625.³⁷ De Hindostanen waren dus in 1961 de Creolen al bijna voorbij gestreefd.

§1.3 1969: het jaar van de onderwijsstakingen. Aandacht voor de jongeren?

1969 Is het jaar van de val van het tweede kabinet-Pengel door onderwijsstakingen, gesteund door de leerlingen en hun ouders. Pengel zal niet terugkeren op het politieke toneel. De VHP komt als winnaar uit de bus. De nieuwe regeerders staan nu voor vragen ten aanzien van het scholingsbeleid, werkgelegenheid en sociale vernieuwingen. De grootste bevolkingsgroep waar ze zorg voor dragen, zijn de jongeren. Maar de rassenverschillen overschaduwden dit inzicht.

Hervormd Nederland

Er wordt in 1969 in *Hervormd Nederland* weinig aandacht besteed aan demografie. Er worden in totaal twee artikelen geschreven over de Nederlandse Antillen, waarbij de laatste ook opgeld doet voor Suriname, zo schrijft Bert van Duijn. Hij legt niet uit waarom. Het onderwerp betreft de losse

³⁶ *Hervormd Nederland (HN)*, 17^e jrg., ‘Godsdienstig leven in Suriname II: Ontmoeting tussen Oost en West’, 18 nov. 1961, no. 46, p. 6, door M.C.A. Groot-Aris

relaties tussen man en vrouw. Hoewel hij dit niet schrijft, heeft Van Duijn het hier over Creolen. Dit blijkt uit de vergelijking die wordt gemaakt met Jamaica en dat het hier om een probleem gaat dat protestantse geestelijken proberen op te lossen. Van Duijn is zelf duidelijk een gelovig man en schrijft voor een gelovig publiek. De verhoudingen lijken hierdoor in mijn ogen versimpeld te zijn weergegeven. De man krijgt in dit verhaal de rol van dader en de vrouw die van slachtoffer toebedeelt. Vrouwen zouden namelijk wel willen trouwen en mannen zou het alleen om seks gaan. Om betere voorlichting te geven en elkaar meer respect bij te brengen, is er in Suriname een protestantse gezinsraad gevormd. Deze werkt samen met de stichting seksuele hervorming om consultatiebureaus op te richten en het gebruik van voorbehoedsmiddelen te stimuleren. Als oorzaak van de losse relaties worden de plantagehouders uit de tijd van de slavernij beschuldigd omdat zij de slaven gebruikten als 'fokstieren', zodat ze goedkoop aan nieuwe krachten kwamen.³⁸

Voor dit onderzoek is het volgende van belang: de nadruk die gelegd wordt op de leeftijd van de mannen en vrouwen. Van Duijn heeft het over jongens en meisjes en jongeren. Dit betekent dat vrouwen al op jonge leeftijd voor het eerst zwanger zijn en dat de kinderen vanwege de wisselende contacten die de moeder heeft, verschillende vaders hebben. Dit verklaart tevens waarom de bevolkingsgroei in Suriname op redelijk hoog peil ligt, hoewel dit volgens de literatuur vooral door de Hindostaanse bevolkingsgroep wordt veroorzaakt. Gekeken zou moeten worden naar de vruchtbaarheidsleeftijd van de vrouwen uit de verschillende groepen en de zuigelingensterfte bij de groepen. Wellicht dat hier een verklaring is te vinden voor de verschillen in aanwas bij Hindostanen en Creolen. Ook kan gedacht worden dat gezien het feit dat er zoveel bastaardkinderen onder de Creoolse groep zijn, deze niet bekend zijn bij de overheid. Dit zou betekenen dat de volkstellingen slechts de waarheid benaderen, maar niet correct zijn.

Elseviers Weekblad

Naar aanleiding van stakingen door het onderwijspersoneel in februari, gesteund door leerlingen, hun ouders, diverse vakbonden en ambtenaren valt het kabinet. Na deze weken van onrust verwijt Emile Wijntuin, voorzitter van de Surinaamse mulo-vereniging en later voorzitter van het Parlement in een interview met *Elsevier*, het kabinet-Pengel een verkeerde timing om af te treden. Niet alleen omdat er onderhandelingen moesten komen, maar vooral omdat de regering verantwoordelijk is voor het onderwijs en "125.000 leerlingen sedert 3 februari van onderwijs verstoken zijn".³⁹

Opvallend hier is de groei van 45.000 leerlingen in 1961 (zie vorige paragraaf) naar 125.000 in 1969. Helaas wordt in *Elsevier* geen schatting gegeven van het totaal aantal Surinamers. In *Vrij Nederland* wordt dit wel gedaan: naar schatting waren er 350.000 inwoners.⁴⁰ Dit betekent dat er een belangrijke toename in het aantal leerlingen heeft plaatsgevonden: van 17,30% naar 35,71% van de

³⁷ Zie bijlage II.

³⁸ Bert van Duijn, 'Mannen in Caraïbisch gebied: Vrouwen zijn er niet om te trouwen', *HN*, 25^e jrg., 5 juli 1969, no. 27, p. 13

³⁹ *EW*, rubriek Nederland: 'Gesprek met een Surinaamse stakingsleider', 25^e jrg., 22 febr. 1969, no. 8, p. 28

⁴⁰ *VN*, 23 aug. 1969, no. 52

totale bevolking, uitgaande van de door *Vrij Nederland* eerder geschatte 260.000 inwoners in 1961. Dit roept bij de vraag op of het aantal lagere scholen ook is gestegen. Wel is er in 1968 een universiteit gekomen, waaraan in 1969 slechts één faculteit is verbonden, een juridische. Een medische moet in er dat jaar bij komen en men is aan het onderzoeken of er een faculteit komt voor sociale wetenschappen, aldus Lim A Po, gevolmachtigd minister in Nederland, in een interview in *Elsevier*. Gevraagd of de reden voor de oprichting van de universiteit gelegen is in ‘het intellect in eigen land te houden?’ antwoordt hij dat deze constatering juist is.⁴¹ Er is dus sprake van beleid ten aanzien van onderwijs en de toekomst van Surinamers in Suriname.

In een later artikel wordt aandacht besteed aan Surinamers in Nederland en hun positie. Het stuk ‘Surinamers. Niemand vangt hun op’ is geschreven naar aanleiding van de oprichting van een nieuwe stichting die als doel heeft een opvangcentrum voor Surinamers te bouwen in Amsterdam. ‘Een tehuis voor alle Surinamers waar sociale, culturele en recreatieve activiteiten worden ontplooid.’ De auteur, Frans Tervoort, leidt de reportage in met de volgende constatering: *‘In Nederland leven meer dan 15.000 Surinamers, vaak onder weinig benijdenswaardige omstandigheden. Hun aanpassingsmoeilijkheden zijn, ondanks de overeenkomst van taal, veel groter dan die van gastarbeiders uit Zuid Europese landen. Zij missen het Europees cultuurpatroon, komen hier, met uitzondering van studenten, minder gericht, hebben een andere huidskleur en zijn vaak de dupe van vooroordelen der Nederlanders, die met het cultuurpatroon van hun rijksgenoten al evenzeer onbekend zijn.’*⁴²

Tervoort schetst hier een treurig beeld van de Surinamer in de Nederlandse samenleving dat een voorbode is voor de jaren die gaan komen. Mijns inziens heeft hij gelijk dat de Surinamers grotere aanpassingsmoeilijkheden hebben dan de Zuid Europeanen. Het werkethos, de mate van ‘genieten van het leven’, het klimaat en de verwachtingen die men voor een leven heeft, zijn verschillend tussen Nederlanders en Surinamers ondanks eeuwen van overheersing. Wat Tervoort bedoelt met ‘ongerichte migratie’ is mij echter niet duidelijk. Het lijkt mij dat iemand altijd een motief zal hebben om te migreren. Wellicht waren die voor Tervoort niet geheel duidelijk, maar dat wil niet zeggen dat men ‘zomaar’ naar Nederland vertrekt.

Tervoort geeft verderop in het artikel aan dat het aantal Surinamers in Nederland alleen te schatten is, daar familieleden vaak meereizen op het paspoort van de man. Zij worden daardoor niet geteld. Daarom geeft hij de aantallen Surinamers verdeeld over de vier grote steden bij benadering: acht- tot negenduizend in Amsterdam, ruim 2000 in Rotterdam, ongeveer 1500 in Utrecht en Den Haag. De studenten wonen verspreid over de universiteitssteden. Uit deze aantallen blijkt dat meer dan de helft van de Surinamers die naar Nederland komen in Amsterdam wonen, terwijl het vinden van een woning juist daar erg moeilijk is. Dit verklaart voor een deel de ‘weinig benijdenswaardige omstandigheden’ waarin zij leven. Desondanks blijven er Surinamers komen. Volgens Tervoort komt dit door *‘de nog uit de koloniale tijd stammende ideeën over Nederland’* die hardnekkig voortleven:

⁴¹ *EW*, ‘Surinamers. Gesprek met mr. Lim A Po’, 11 jan. 1969, no. 2, p. 14

⁴² Frans Tervoort, reportage: ‘Surinamers. Niemand vangt hun op’, *EW*, no. 11, 25^e jrg., 15 maart 1969, p. 109

*'het land van belofte, waar werk in overvloed is. In brieven van hen die de grote stap reeds waagden aan familie en bekenden wordt alles nog eens extra aangedikt: niemand geeft graag toe zich vergist te hebben.'*⁴³

Tervoort interviewde voor zijn reportage diverse mensen, waaronder B.J. Parbiersing, directeur van het kabinet van de gevolmachtigde minister van Suriname te Amsterdam. Deze vreest dat een opvangcentrum de trek naar Nederland zal vergroten, hoewel hij, als woordvoerder voor de Surinaamse regering, het wel goed vindt dat *'de hier verblijvende Surinamers in eigen sfeer blijven en contact met elkaar onderhouden.'*⁴⁴ Ds. J.J. Legène, bestuurslid van Welsuria, de stichting ter bevordering van welzijn van de Surinamers in Amsterdam, is het met hem eens, maar stelt aan de andere kant dat de Surinaamse politiek betreffende de migratie onduidelijk is. Een goede voorlichting over de situatie in Nederland bijvoorbeeld, ontbreekt. Met als gevolg dat men ondanks negatieve berichten, er toch voor kiest te komen. Over de trek naar Amsterdam betoogt Legène dat dit te maken heeft met de trek vanuit de districten naar Paramaribo.⁴⁵ De strekking hiervan is dat men in de stad een beter leven verwacht en ervan uitgaat dat hetzelfde in Nederland geldt.

Opvallend aan dit stuk is dat Tervoort anno 1969 de opvang en de sociale positie van Surinamers aan de kaak stelt. Daarbij blijkt dat er Surinaamse Nederlanders zijn die vinden dat er inderdaad veel aan opvang en levensomstandigheden in Nederland schort.

Er verschijnen in *Elsevier* in 1969 met regelmaat artikelen over Suriname: over de verkiezingsstrijd, de problemen met Brits-Guyana, de rellen op Curaçao en de gevolgen daarvan voor het koninkrijk, de winst van de VHP en corruptie onder Pengel. Deze artikelen bevatten echter geen materiaal voor dit onderzoek.

Vrij Nederland

In een van de twee voor dit onderzoek relevante artikelen wordt eveneens melding gemaakt van de komst van Surinamers naar Nederland. Surinamer Frits Moll, één van de deelnemers aan de 'pseudo-rondetafelconferentie' in 1961, schreef een bevlogen artikel over wat hij 'de aderlating' van Suriname noemt. *'Uit recente persberichten is gebleken, dat er dit jaar ruim 6000 voornamelijk jonge Surinamers naar Nederland zullen vertrekken om hier een tijdelijk of permanent verblijf te vinden. Dagelijks staan er 50 tot 100 jongeren in de rij bij de vreemdelingendienst om de benodigde reispapieren te verkrijgen. Voor Suriname, met een bevolking van circa 350.000 mensen en een jaarlijkse aanwas van 3,5 percent, betekent dit een haast onoverkomelijke aderlating. Als voorbeeld moge dienen, dat in Nederland ongeveer 200 Surinaamse artsen werkzaam zijn, tegen ruim honderd in Suriname. Het is waarschijnlijk ook onjuist te beweren, dat de geschoolde Surinamers uitsluitend naar Nederland vertrekken omdat zij hier meer kunnen verdienen. Dit geldt zeker voor een aantal, maar vast staat, dat de meerderheid vertrekt vanwege de onmogelijkheid om iets te kunnen doen aan*

⁴³ Tervoort, 'Surinamers in Nederland', p. 109

⁴⁴ Ibidem

⁴⁵ Ibid., p. 110

het verbeteren van de structuur van de Surinaamse samenleving.⁴⁶ Waarom noemt Moll de migratie een ‘aderlating’? Het aantal van 6.000 migranten is uitgedrukt in procenten op de totale bevolking 1,71%. Dit betekent dat de bevolkingsaanwas niet 3,5% met bijna de helft teniet wordt gedaan. Vandaar dat hij de migratie zo benoemt.

Moll geeft vervolgens een korte uitleg van de economische situatie en die is inderdaad treurig als de cijfers die hij geeft, kloppen. *‘Van de Surinaamse beroepsbevolking is 25 procent werkzaam in de landbouw (kenners van de situatie in een arm land weten, dat dit percentage veel verborgen werkloosheid inhoudt, en dat daarom het percentage werkzoekende niet 10 – zoals officieel aangegeven – maar 20 of 30 bedraagt). Opvallend is voorts het aandeel van de overheid in de werkgelegenheid: 22 procent. Dit hoge percentage (in Nederland 8 procent) illustreert zowel de ondoelmatigheid van het overheidsapparaat als de wijze waarop door de opeenvolgende regeringen met de beschikbare werkgelegenheid is omgesprongen.*

(...) *Interessant in dit verband een vergelijking van exportcijfers met beroepsbevolking.*

	%	%
	<i>export</i>	<i>beroepsbevolking</i>
<i>Mijnbouw</i>	87	7
<i>Landbouw</i>	8	25
<i>Overige</i>	5	68

De zorgwekkende conclusie is, dat waar 93 pct. van de beroepsbevolking (80.200) slechts 13 pct. van de export kan verzorgen, de mijnbouw met 7 pct. een aandeel heeft 87 pct. in de export.’ Maar er is meer aan de hand volgens Moll: *‘De Surinaamse migratiegolf van de laatste maanden, steunt niet alleen op sociaal-economische, maar ook politieke overwegingen. Ze wordt in belangrijke mate mede veroorzaakt door een toenemende vrees voor een terugkeer van het regiem-Pengel.’*⁴⁷

Moll’s conclusie: *‘De migratie naar Nederland kan economisch worden beschouwd als een vlucht van “human capital”. ..., op deze wijze zijn en worden mensen afgestoten in wie Suriname een aanzienlijk bedrag heeft geïnvesteerd en vindt in feite door de massale vestiging van Surinamers in Nederland (er wonen naar schatting reeds 20.000 Surinamers in Nederland!) een kapitaalvlucht naar Nederland plaats: Suriname investeert in het Moederland.’*⁴⁸

Moll heeft het hier al over een stroom van migranten en vindt de aanwezigheid van 20.000 Surinamers in Nederland erg veel, waar Tervoort overigens sprak van 15.000. Op de bevolking van Nederland, toen ongeveer 12 miljoen, is het echter erg weinig. Welke gevolgen deze migratie heeft voor de structuur van de Surinaamse samenleving geeft Moll aan door de bevolkingsopbouw te bekijken: *‘Die wordt gekenmerkt door een zeer grote groep jongeren tot 14 jaar, die tezamen 43 procent van de bevolking uitmaken. Opvallend en beklemmend is voorts het feit, dat slechts 9 procent van de bevolking valt in de categorie 15 tot 19 jaar. Cijfers met betrekking tot de leeftijdsopbouw van de Surinamers in Nederland ontbreken, maar aangenomen moet toch worden, dat het bestaan van een*

⁴⁶ Frits Moll, ‘Suriname investeert mensen in Nederland. Waarom de Surinamers hun land ontvluchten’, *VN*, 30^e jrg. 23 aug. 1969, no. 52, p. 8

⁴⁷ Moll, ‘Suriname investeert mensen in Nederland’, p. 8. Zie ter vergelijking bijlage VII en VIII.

*grote Surinaamse gemeenschap in Nederland oorzaak is van de uitzonderlijke opbouw van de Surinaamse bevolkingsspiramide. Gevreesd moet voorts worden, dat Suriname in de nabije toekomst geconfronteerd wordt met een sterke veroudering van de beroepsbevolking en daarmee het ongebruikt laten van Surinaams "human capital" in Nederland een kostbare aangelegenheid zal blijken te zijn.'*⁴⁹

Moll beschrijft als enige welke gevolgen de demografische ontwikkeling heeft op de ontwikkeling van een land. De kleine groep van 15 tot 19 jarigen geeft aan dat een deel van deze jongeren naar Nederland is getrokken voor voortgezet en/of hoger onderwijs. Zij zullen daar minimaal blijven tot zij hun studies hebben afgerond en 22 tot 25 jaar zijn. De vraag is echter of zij dan zullen terugkeren of blijven om tegen betere lonen te werken. Moll vindt dat een regering niet een beroep op mensen kan doen om terug te keren zolang zij zelf niet werkt aan de problemen in eigen land. Hij geeft daarvoor verschillende oplossingen en komt ook met een manier om de Surinamers in Nederland aan te zetten tot terugkeer: houdt ze betrokken bij het land.

Het artikel lezend rijst bij mij de vraag of er niet sprake is geweest van een 'baby-boom'. Zoals uit de bevolkingstellingen van 1950, 1964 en 1971 en de tabel van Van Lier over de verhoudingen tussen de bevolkingsgroepen tussen 1910-40 blijkt, heeft ertussen 1940 en 1971 een enorme aanwas plaatsgevonden.⁵⁰ Tevens blijkt dat grootste groei tussen 1950 en 1964 plaatsvond. Degenen die tussen 1950 en 1955 zijn geboren, zijn in 1969 tussen de 15 en 19 jaar oud. De groep van 0 tot 14 jaar is geboren tussen 1955 en 1969. Want hoewel de spurt tussen 1964 en 1971 iets afneemt, komen er nog gemiddeld 8.100 mensen per jaar bij. Dat was in de periode daarvoor gemiddeld 8.546. In geen van de artikelen en ook niet hier door Moll wordt echter gesproken van een baby-boom. Terwijl erkenning daarvan zou kunnen leiden tot een beter afgestemd beleid op het gebied van onderwijs, toekomstige werkgelegenheid, huisvesting en dergelijke. Hierdoor komt de 'onmogelijkheid om iets te kunnen doen aan het verbeteren van de structuur van de Surinaamse samenleving' beangstigend dichtbij.

In 'Suriname bereidt de verkiezingen voor in de huiskamer' stelt verslaggever Paul van 't Veer, dat de hamvraag bij de verkiezingen is hoeveel zetels de NPS en de VHP zullen halen. *'De creoolse groep waartoe zijn invloed is beperkt [van Bruma], vormt niet meer dan veertig procent van de bevolking. Het is waarschijnlijk (de cijfers van de laatste volkstelling, 1964, zijn nooit gepubliceerd) dat de Hindostaanse groep de creolen al iets boven het hoofd is gegroeid en als dat nu nog niet het geval is, zal het morgen gebeuren.'*⁵¹ Dit betekent dat de VHP de verkiezingen zou kunnen winnen.

Er dienen hier twee kanttekeningen te worden geplaatst. Ten eerste dat een verslaggever inderdaad de bevolkingsaantallen meeneemt in zijn betoog over het wel en wee van de politieke partijen, hetgeen ik me afvroeg. Ten tweede dat de cijfers van de volkstelling van 1964 volgens de auteurs Van Lier en Dew in 1967 zijn gepubliceerd. Daarvan uitgaande had Van 't Veer kunnen concluderen dat de Hindostaanse groep anno 1969 inderdaad de grootste zou moeten zijn.

⁴⁸ Ibidem

⁴⁹ Ibidem

⁵⁰ Zie bijlagen II, III en IV.

⁵¹ Paul van 't Veer, 'Bruma is consequent en fatsoenlijk. Suriname bereidt de verkiezingen voor in de huiskamer', *VN*, 31^e jrg., 18 okt. 1969, no. 7, p. 1

Haagse Post

In *Haagse Post* geeft John Jansen van Galen een situatieschets van Suriname: *'Hoe een rijk land kan verpauperen, bewijst Suriname. Buitenlandse concerns, Nederlandse voorop, hebben de Surinaamse economie in de houdgreep. Intussen kampt ons rijksdeel overzee met 25% werklozen, een inflatie in galop en een staatsschuld van 250 miljoen. Nationalisten en vakbeweging ballen de vuisten. Het smeult in Suriname. Den Haag, let op uw zaak.'*⁵² Dit is de inleiding van het artikel en een, mijns inziens, juiste schets van de situatie in Suriname anno 1969.

Jansen van Galen gaat vervolgens in op de consequenties van de afhankelijkheid van buitenlandse bedrijven: *'Suriname is een rijk en dus begeerd gebied. Wat is daarvan het gevolg voor het land en zijn inwoners?'* Het land staat inderdaad als 'rijk' te boek bekeken vanuit het perspectief van de bauxietwinning door eerst de Amerikanen in Alcoa en daarna Billiton en tot slot de EEG via Nederland. Puur en alleen door vanuit dit perspectief te kijken, kan gesteld worden dat het land 'rijk' is, maar daar blijft het dan ook bij. Juist dat laatste aspect en de gevolgen daarvan gaan Jansen van Galen aan het hart. Wat zijn de gevolgen? *'In de eerste plaats dat het land sinds de Tweede Wereldoorlog in toenemende mate een mono-cultuur is geworden. Volgens de jongste schattingen neemt de bauxietwinning 88 procent van het bruto nationaal produkt voor haar rekening, terwijl het bauxietaandeel in de export navenant is. Niettemin werkt slechts 7 procent van de beroepsbevolking in de mijnbouw. Dat percentage is sinds 1963 niet toegenomen, hoewel het sinds de exploitatie van bauxietvoorraden beduidend is geïntensiveerd.*

Mijnbouw wordt steeds minder arbeidsintensief en het wordt zelfs niet voor onmogelijk gehouden, dat bij Alcoa en/of Billiton binnenkort ontslagen zullen vallen. Zeventig procent van de bevolking heet haar bestaan te vinden in de weinig profitabele landbouw, maar er is zeer veel verborgen werkloosheid. De meeste bedrijfjes zijn te klein om het aantal mensen dat er woont, werkelijk arbeid te verschaffen. Maar ook de openlijke werkloosheid is omvangrijk. De officiële cijfers zien er al ongunstig uit (rond de 10 procent), maar die worden gewoonlijk verkregen door de landbouwbevolking en/of de Bosnegers buiten beschouwing te laten. Het laatste betrouwbare cijfer dateert uit het begin van de jaren zestig en bedroeg 10,2 procent. Sindsdien is de beroepsbevolking elk jaar met 3,5 procent toegenomen en omdat van overheidswege toegegeven wordt dat voor deze aanwas geen werk voorhanden is, moet men wel aannemen dat inmiddels het werkloosheidspercentage de 25 procent nadert.

*Al die werklozen moeten door de staat worden onderhouden. Elke dag kan men in Paramaribo lange rijen zien staan wachten voor hun rantsoen rijst, spijsolie en gedroogde gezouten vis. Een ander middel om de gevolgen van de werkloosheid in te dammen is het verstrekken van fictieve overheidsbaantjes, waarvoor je alleen maar 's morgens de presentielijst hoeft te tekenen. Het overheidspersoneel omvat inmiddels 22 procent van de beroepsbevolking.'*⁵³

⁵² John Jansen van Galen, 'Het smeult in Suriname. Groeiende armoede in een rijk land', *HP*, 56^e jrg., 19 juli 1969, no. 29, p. 5-6, aldaar p. 5

⁵³ Jansen van Galen, 'Het smeult in Suriname', p. 6, zie ter vergelijking bijlage VII en VIII.

Dit betoeg sluit aan op het artikel van Moll in *Vrij Nederland*, behalve in het aantal dat Moll noemt bij de beroepsbevolking werkzaam in de landbouw. Hij geeft een cijfer van 25% waar Jansen van Galen het heeft over 70%. Het verschil zou veroorzaakt kunnen worden door een verschil in definitie van de beroepsbevolking, bijvoorbeeld inclusief of exclusief vrouwenarbeid. Het lijkt waarschijnlijker dat het verschil wordt veroorzaakt door het scharen van bosbouw en visserij onder landbouw en wellicht ook de handel in agrarische producten. Opvallend is dat in *Elsevier* een dergelijk artikel over migratiemotieven en de situatie in Suriname mist. Zeker daar er wel wordt geschreven over de erbarmelijke levensomstandigheden in Nederland. Vanuit Surinaamse optiek zijn die omstandigheden beter dan in Suriname en is het voor de Surinamers in Nederland dus een verbetering, maar die vergelijking wordt niet gemaakt.

Het artikel van Jansen van Galen was een van de in totaal vier die over Suriname zijn verschenen. Veel interesse voor Suriname zelf bestond er dus niet bij dit blad. Hetzelfde geldt voor *De Groene Amsterdammer*. In slechts één van de in totaal zeven kleine artikelen wordt, via een omweg, de situatie in Suriname wordt genoemd. In een artikel bedoeld om kennis te maken met ‘Kosmopolot ‘70’, een publicatie die in dezelfde periode is verschenen naar aanleiding van het Interkerkelijk Vredesberaad. De redactie van *De Groene* heeft fragmenten uit deze publicatie genomen. Het fragment over Suriname, ‘Het geweld van Hoogovens-Billiton’, sluit aan op hetgeen Moll en Jansen van Galen betogen.⁵⁴ De rest van de artikelen beschrijft de politieke situatie.

Concluderend kan gesteld worden dat in *Vrij Nederland* en bij Jansen van Galen in *Haagse Post* waarde wordt gehecht aan de demografische ontwikkelingen van Surinamers en men daar ook gevolgen aan verbindt. Bovendien worden in de enkele artikelen aandacht besteed aan de verschillende terreinen van het leven: sociaal, (cultureel,) economisch en politiek. In *Elsevier* zijn de meeste artikelen over Suriname verschenen maar deze zijn bijna allemaal politiek gericht. Dit zal te maken hebben met de kleur die de bladen dan nog duidelijk hebben: *Elsevier* ‘rechts’, de beide andere bladen ‘links’. Het is daarom des te opvallender dat *De Groene Amsterdammer*, ook een ‘links’ blad geen artikelen met een sociaal of sociaal-economisch onderwerp wijdt aan Suriname.

⁵⁴ *De Groene Amsterdammer (DGA)*, ‘Slechts weinigen hebben een groene baret maar velen boter op hun hoofd’, 93^e jrg., 20 dec. 1969, no. 51, p. 3

HOOFDSTUK 2 1975: ER WORDT MET MIGRATIECIJFERS GESTROOID, GESCHERMD EN GEDREIGD

Begin 1974 geeft de net aangestelde Creoolse regering-Arron een onafhankelijkheidsintentie: ultimo 1975 moet de onafhankelijkheid een feit zijn. Vanaf dat moment neemt de migratie naar Nederland een vlucht. In 1974 nemen in een jaar tijd circa 17.000 Surinamers de wijk naar Nederland. Angst voor overheersing door de andere groep en een betere toekomst in Nederland – onderwijs, sociale voorzieningen, werk – zijn de redenen voor vertrek.

Om de massa op te vangen besluit de Nederlandse regering een Centraal Bureau voor opvang in het leven te roepen dat het zogenaamde spreidingsbeleid ten uitvoer zal moeten brengen. Dit spreidingsbeleid dateert uit de jaren vijftig toen 200.000 tot 250.000 Indische Nederlanders naar Nederland kwamen omdat ze in Indonesië niet meer welkom waren. Dit beleid werd als geslaagd beschouwd evenals de integratie van deze groep. Zo zou het ook moeten gaan met de Surinamers.

Hoeveel Surinamers vertrekken naar Nederland en uit welke bevolkingsgroepen? Welke gevolgen heeft dit voor Suriname en voor Nederland, voor de bevolking die achterblijft dan wel die ontvangt? Wordt er in de media aandacht besteed aan de beweegredenen van de migranten? Hoe ziet men de toekomst van de Republiek?

Vrij Nederland

De eerste artikelen in 1975 over Suriname in *Vrij Nederland* hebben de slavernij en de contractarbeid als onderwerp. Medio maart verschijnt een artikel naar aanleiding van het advies dat de Nationale Raad van Advies (NAR) aan minister Pronk van ontwikkelingssamenwerking heeft uitgebracht. Volgens de auteur G.J. Kruijer wil de raad zo snel mogelijk van het 'zorgenkind' verlost zijn. De Surinaamse regering kan in snel tempo het land tot economische zelfstandigheid brengen als het *'haar beleid stoelt op zogenaamde moderniseringstheorieën. In deze theorieën wordt gesteld dat de ontwikkelingslanden enige fasen achter zijn bij de ontwikkelde, de moderne, landen en dat de barrières die de ontwikkeling afremmen (vooral) in de achtergebleven landen zelf moeten worden gezocht. Door de adepten van deze theorieën wordt gekonstateerd dat de ontwikkelingslanden nog veel moeten leren en niet zelden wordt betoogd dat buitenlandse ondernemingen goede leerscholen zijn. Het zou de bevolking aan bepaalde, de ontwikkeling bevorderende, psychische eigenschappen en ook aan kennis, ontbreken.*

Tegen deze moderniseringstheorieën zijn de laatste jaren steeds meer bezwaren ingebracht. Een geheel andere visie, met een aanzienlijke grotere verklaringskracht, de imperialisme-theorie, kwam naar voren. Deze theorie, die een betere basis voor een ontwikkelingsstrategie biedt, wijst als verklaring voor de achterstand naar een internationaal systeem van machtsverhoudingen waarin een deel van de bevolking in de ontwikkelingslanden een ongunstige positie inneemt: economisch, politiek

en kultureel.’⁵⁵ De laatste theorie wordt door een minderheid in de raad aangehangen, waar Kruijer deel van uitmaakt. Zij hebben daarom een minderheidsnota uitgebracht.

Kruijer geeft aan waarom hij vindt dat de meerderheid uitgaat van het moderniseringsdenken. Eén van zijn argumenten is een typering die hij uit het rapport heeft gehaald: *‘de konstatering dat het de Surinamers zou schorten aan de modernisering bevorderende eigenschappen zoals prestatie-impuls, bereidheid tot sparen en het vermogen tot het opzetten van economische activiteiten. Uiterst merkwaardige opmerkingen; men krijgt de indruk dat de opstellers van het meerderheidsrapport nauwelijks studie van de Surinaamse samenleving hebben gemaakt. Beseffen zij niet dat het moeilijk sparen is bij armoede? Weten zij niet dat heel wat Surinamers met indrukwekkende ijver allerlei bedrijffes en bedrijven hebben opgezet, maar dat de mogelijkheden tot expansie ontbraken?’*

*Ook qua kennis schieten de Surinamers te kort: niet meer dan de helft van de jeugd bereikt de hoogste klas van de lagere school, “zodat een deel van de bevolking geen aansluiting vindt bij de moderne samenleving”.*⁵⁶ Volgens Kruijer zal het onderwijs dan ook moeten veranderen. Door het gebruik van de Nederlandse taal en de overdracht van de Nederlandse cultuur worden de Surinamers van jongs af bijgebracht dat zij leven in een wereld die niet net zo sterk en goed is als de Nederlandse. Dit is een verklaring die veel journalisten geven: het negatieve beeld dat Surinamers van eigen land is een van de oorzaken van de gerichtheid op Nederland en daarmee van de trek daar naar toe.

Kruijer geeft in de rest van het artikel zijn visie op de wijze waarop Suriname zich zou moeten ontwikkelen en waarmee rekening gehouden dient te worden. Volgens hem moeten daartoe de machtsverhoudingen worden gewijzigd en geld worden gestoken in een arbeidersbeweging die de armen verenigt, in een werkloosheidsvoorziening zodat een bestaansminimum is gegarandeerd en men een dergelijke beweging in gang kan brengen, in kennisoverdracht van en door de buitenlandse bedrijven en nog meer.

Het artikel van Kruijer is een van de weinige waarin theorieën die aan de basis van beleid liggen, worden besproken. Door de theorieën wordt verklaard waarom men in bijvoorbeeld Nederland op denigrerende wijze kan denken over Surinamers. Aan de andere kant wordt ook helder hoe de achterstand is ontstaan en wordt betoogd dat armoede een grote beperkende factor is voor arbeidszin, het willen leren en daarmee de opbouw van een land.

In de rubriek ‘Affiche’ verschijnen met grote regelmaat oproepen en aankondigingen voor debatten over Suriname, Surinaams theater, voorlichting over Suriname en Surinaamse Nederlanders, inzamelacties voor en door Surinaamse organisaties van geld, boeken en dergelijke voor kinderen en jongeren. In een nummer in april wordt aangekondigd dat door het centrum *Anton de Kom* een voorlichtingsavond wordt gehouden over de problemen van het Surinaamse kind op Nederlandse scholen. Waarom blijven zij vaak zitten, waar liggen de oorzaken? Bij het kind, de school of het overheidsbeleid?⁵⁷ Ook in Nederland hebben Surinaamse kinderen dus problemen in het onderwijs,

⁵⁵ G.J. Kruijer, ‘Foetoeboi. Het ontwikkelingsbeleid en de steun aan de organisatie van Surinaamse arbeiders’, *VN*, 36° jrg., 15 maart 1975, no. 11, p. 17

⁵⁶ Kruijer, ‘Foetoeboi’, p. 17

⁵⁷ *Vrij Nederland*, rubriek Affiche: ‘Agenda’, p. 33

een kwestie die in *Vrij Nederland* niet verder wordt uitgediept. Dit gebeurt wel in *De Groene*. Pas in 1980 zal ook in *Vrij Nederland* een artikel gewijd worden aan dit onderwerp.

Vanaf eind mei 1975 verschijnt in *Vrij Nederland* een reeks artikelen over het leven in Suriname. Journalist Gerard van Westerloo en fotograaf Willem Diepraam hebben drie maanden rondgetrokken om verslag uit te kunnen brengen over het land op weg naar onafhankelijkheid. Ze beginnen in het district Nickerie, het meest westelijk gelegen district waar het merendeel van de Hindostaanse landbouwers en een klein deel Javaanse landbouwers hun bestaan vinden. De reizigers vinden hier *'een andere wereld, een besloten cultuur, meer India, waar de voorouders van deze boeren vandaan zijn gekomen, dan Zuid-Amerika, waar ze door omstandigheden hun leven doorbrengen. Kleine landbouwers, de meesten, en in weerwil van de andersluidende propaganda: straatarm, analfabeet, en uitgebuit: het Surinaamse landbouwproletariaat.'*⁵⁸ De gezinnen zijn groot, een kindertal van elf is normaal. Het aantal rijstverbouwers dat een stukje grond bezit is echter klein: 3.000. De rest van de hectares landbouwgrond is in bezit van minder dan tien, grootgrondbezitters en rijstopkopers.

In de 'hoofdstad' van het district, Nieuw-Nickerie, wonen bijna 4.000 mensen. Hier wonen naast Hindostanen en Javanen, Hindostaanse Guyanezen uit Brits-Guyana. Vaak zijn de vrouwen prostituee, een beroep dat zij in eigen land niet durven uit te oefenen uit angst voor familie en vanwege de Hindostaanse moraal. Zij vullen het hiaat dat ontstaan is omdat de Surinaamse Hindostaanse vrouwen dit beroep niet willen uitoefenen om dezelfde redenen. Van Westerloo en Diepraam geven echter niet aan of de Surinaamse vrouwen het hiaat vullen in Georgetown, de hoofdstad van Brits-Guyana.

Vanuit Nieuw-Nickerie reizen de twee terug naar Paramaribo. In Paramaribo volgen zij een Creools paar. Als de meeste ouderen in Paramaribo leven zij in een erfwooning op de grens van armoede en gebrek. Ze krijgen geen pensioen noch Algemene Ouderdoms Voorziening (AOV) en komen rond van schoonmaakwerk, het verkopen van loten en kleine klusjes.⁵⁹ Van Westerloo schrijft dat veel Creoolse vrouwen uit arme volkswijken als dienstster in het huishouden terechtkomen, omdat dat het enige is wat ze is geleerd. Net als hun moeders zijn ze niet getrouwd, want trouwen kost geld en dat bezit men niet. Volgens Van Westerloo zouden in Suriname 17.000 mensen ouder dan zeventig jaar zouden wonen. Daarvan maken 12.000 aanspraak op de AOV. De staat kan hun dit echter niet geven omdat er geen premies worden afgedragen, niet wordt gespaard en men juridisch geen aanspraak kan maken op het geld.⁶⁰

⁵⁸ Gerard van Westerloo en Willem Diepraam, 'Waar het ontwikkelingsgeld niet terecht kwam. Het leven van een Hindostaanse rijstboer', *VN*, 36e jrg., 31 mei 1975, no. 22, p. 21 en 23, aldaar p. 21

⁵⁹ De AOV is slechts één keer uitbetaald: in 1973 vlak voor de verkiezingen. Het was dan ook een verkiezingsstunt, want de voorziening kent geen wettelijke basis. Ook een algemene ziektekostenverzekering kent het land niet. Vandaar dat veel ouderen, die door ziekten worden geplaagd, in armoede leven, aldus Van Westerloo. Terwijl Nederland na de Tweede Wereldoorlog een verzorgingsstaat is geworden. Het is dus niet raar dat bejaarden die kunnen naar Nederland komen voor hun oude dag.

⁶⁰ Van Westerloo en Diepraam, Suriname: 'Wie niet werkt zal niet eten', *VN*, 36^e jrg., 7 juni 1975, no.

Er verschijnen van Van Westerloo en Diepraam vervolgens in juni verslagen van het leven bij de Caraïben, een Indianenstam, en van Bosnegers, de Paramaccaners en Aukaners. Deze groepen wonen langs de grensrivier de Marowijne bij Frans-Guyana. Tradities en eigen religies leven hier voort. Hoewel er op sommige plekken scholen zijn, komen de meesten niet verder dan een paar klassen. Meer is eigenlijk ook niet nodig, want de stammen zijn zelfvoorzienend. Alleen aan verpleging en artsen is een gebrek. Wel zijn er medicijnmannen en orakels om te raadplegen. Van Westerloo en Diepraam laten in deze verslagen niet alleen de levensomstandigheden zien, die naar westerse maatstaven erbarmelijk zijn, maar tonen ook het isolement aan waarin deze groepen leven.

Door alle gebeurtenissen rond het onafhankelijkheidsverdrag en binnen de Surinaamse regering waarover ettelijke artikelen worden geschreven, verschijnt een volgend verslag pas in september. Ditmaal wordt het Creools religieus leven nader bekeken. Hoewel velen zich christen noemen, heeft het christendom nooit de Winti (geesten) kunnen verdrijven. Het blijkt dat de groepen die zijn ontstaan rond tempels en dergelijke met name gericht zijn op geborgenheid en onderlinge bijstand, of men nu samen komt om te zingen, te dansen, te bidden, als vrouwen onder elkaar of voor de NPS.⁶¹ Waar de Hindostanen en Javanen op hun families terugvallen, vallen de Creolen terug op de verenigingen waar ze lid van zijn.

De NPS is opgedeeld in kernen, verspreid over het land. Naast een voorzitter heeft een kern een 'Moeder'. Zij is degene die leden boodschappen laat weten vanuit de partij en de leden bijeenroept als de partij dat wil. Aan hetgeen de Moeder zegt, wordt niet getoerd.⁶² Dit sluit aan bij het matrifocale gezinsleven van de Creolen. *'Want in het Creoolse volksleven is de Moeder het stabiele element, vader is mobiel gelijk een zwerfkat, W.F.L. Buschkens die in zijn proefschrift over "het familiesysteem der volkscreolen in Paramaribo" een schat aan materiaal verzamelde, heeft berekend dat in 43,2% van de Creoolse gezinnen een vrouw gezinshoofd is, het aantal buitenechtelijke kinderen bedraagt meer dan 60% en de helft daarvan wordt door de vader niet erkend.*

*Over het Westindische familiesysteem zijn planken vol geschreven, de Creolen van Suriname passen geheel in het algemene beeld van Jamaica en Brits Guyana en de Zuidelijke staten van Noord-Amerika en Barbados en al die andere landen waar neger-slaven de plantages hebben bewerkt. De man, economisch niet in staat een gezin langdurig te onderhouden, gaat in zijn leven diverse tijdelijke verbindingen aan, die kunnen variëren van huwelijk (en als er een huwelijk gesloten wordt, is het meestal nogal stabiel) via concubinaat (die bijna voor de helft weer ontbonden worden) en bezoeksrelaties tot zeer incidentele affaires. Opgevoed "in een samenleving met een overheersend Westindisch familiesysteem", schrijft Buschkens, zijn de mensen "zich ervan bewust, dat wanneer zij een verbintenis aangaan, de duurzaamheid daarvan niet vanzelfsprekend is". Buitenhuwelijkse relaties worden dan ook niet als overtreding van een norm gezien, maar gewoon als het volgen van een eeuwenoud cultuurpatroon.'*⁶³ Als reden voor het falen van de man als hoofd van het gezin wordt

23, p. 8-9, aldaar p. 9

⁶¹ Van Westerloo en Diepraam, 'God woont voor, de geesten wonen achter. Creools volksleven in Paramaribo', VN, 36^e jrg., 6 sept. 1975, no. 36, p. 27-28, aldaar p. 28

⁶² Van Westerloo en Diepraam, 'God leeft voor, de geesten leven achter', p. 28

⁶³ Ibidem

gegeven dat de Creoolse mannen geen vaste baan kunnen houden, mede vanwege de werkloosheid. De vrouw gaat vervolgens zelf op zoek naar een baan, waardoor de man in zijn eer wordt aangetast en vertrekt. Toch zouden de moeders hoofd zijn van een groot gezin. Helaas wordt niet aangegeven uit hoeveel kinderen een Creools gezin gemiddeld bestaat. Daar de Hindostaanse groep sneller groeit en zij volgens Van Westerloo een gemiddelde gezinsgrootte van elf kinderen hebben, ga ik ervan uit dat het kindertal bij de Creoolse gezinnen ongeveer de helft daarvan zal zijn.

Na enkele artikelen over de onderhandelingen tussen de regeringen verschijnt begin november een nieuw stuk door Van Westerloo en Diepraam over de Javaanse bevolkingsgroep. Dit keer wordt het gepresenteerd als een hoofdstuk uit *Frimangon*, een boek dat Van Westerloo en Diepraam in het licht van de onafhankelijkheid zullen uitbrengen. De situatie blijkt in het Javaanse dorp Tamanredjo, waarover zij in dit artikel schrijven, een stuk schrijnender dan bij de Bosnegers en Indianen. *‘Ze wonen in hun eigen dorpen. Ze spreken hun eigen taal. Ze belijden hun eigen moslimgeloof. En ze hebben hun eigen gewoonten bewaard. Ver van de andere bevolkingsgroepen leven zij, achtergebleven en achtergesteld. Hun grootste dorp, Tamanredjo, ligt vlak bij Paramaribo, maar er is geen water, geen telefoon, geen elektra, geen dokter, geen waterafvoer. De Javanen van Suriname: een onontwikkeld volk in een onderontwikkeld land, 16% van de bevolking uitmakend, een onbekende groep.’*⁶⁴

Maar de Javanen komen langzaam maar zeker uit hun isolement. *‘Zonder twijfel zijn de Javanen in Suriname achtergesteld. Ze hebben zich decennia lang opgesloten in hun eigen cultuur, hun eigen dorpen, en de andere bevolkingsgroepen hebben de Javanen in hun isolement gelaten. De horizon van de Javaanse mensen lag aan het einde van het dorp waarin ze zich teruggetrokken hadden.*

Maar de tijd liep door en Indonesia werd verder en vager, en sommigen van de kinds kinderen der immigranten trokken over de horizon naar de stad en gingen er naar school. Zo ontstond er een klein reservoir van Javanen die zich wel ontwikkelden, die wel Nederlands spreken en van Suriname afwisten; en zij werden zich bewust van de achterstand die hun volk had opgelopen. Onder deze jongeren ontstond een emancipatiebeweging, die de positie van de zestigduizend Javanen, samen een vijfde deel uitmakend van het Surinaamse volk, de komende jaren zal verbeteren.

*“We,” zegt de secretaris van de pas opgerichte jongerenvereniging PPS Ahamad Ali, “we hebben nu twee doktoren en we hebben zelfs een wiskundig ingenieur, maar die zit in Nederland” – drie academici onder zestigduizend mensen. Maar het aantal in opleiding stijgt, het aantal middelbare scholieren neemt toe, er zijn zelfs Javanen met beurzen voor studies in Nederland – als een emancipatieproces eenmaal is ingezet, dan is het doorgaans onomkeerbaar.’*⁶⁵

Het is voor het eerst dat in een van de bladen diepgaand aandacht wordt besteed aan de Javaanse bevolkingsgroep in Suriname. Zij, maar ook de Bosnegers en de Indianen komen slechts voor in de marges van de artikelen. Het is goed dat Van Westerloo in alle tumult om de komst van

⁶⁴ Van Westerloo en Diepraam, ‘Dessaman in vreemde wereld. Tamanredjo, een Javaans dorp in Suriname’, *VN*, 36^e jrg., 8 nov. 1975, no. 44, p. 17, 19, aldaar p. 17

⁶⁵ Van Westerloo en Diepraam, ‘Dessaman in vreemde wereld’, p. 19

Surinamers naar Nederland Van Westerloo aandacht besteedt aan deze bevolkingsgroepen en het leven in Suriname. Hopelijk wordt hierdoor begrip gekweekt voor de Surinamers en zij die naar Nederland gaan.

Na hun reis door het achterland van Suriname keren Van Westerloo en Diepraam terug in de hoofdstad. De situatie aldaar is schrijnend. *‘Paramaribo achter het decor [de grote huizen aan de straten]; in 1969 is er met behulp van luchtfoto’s een telling gemaakt van het aantal erfwooningen. Men kwam op 12.000. Laten er in iedere woning gemiddeld zes mensen wonen – geen overdreven schatting. Dan wonen er 72.000 mensen in een erfwooning – ruim de helft van de stadsbevolking.’*⁶⁶ Het blijkt dat op een erf mensen uit verschillende bevolkingsgroepen woonachtig zijn, vaak met kinderen.

‘Hoeveel krotten heeft Suriname? Daarover zijn recentelijk betrouwbare gegevens verzameld, van overheidswege, door mevrouw C.A. den Hengst (“Onderzoek woongelegenheden in de districten”, juni 1974). Eerder al was berekend dat Paramaribo in de ruimste zin behoefte had aan 24.000 nieuwe woningen – in het centrum alleen al gelden 15.000 huizen als krot. In de districten is het aantal huizen dat niet aan minimumeisen voldoet door mevr. Den Hengst berekend op 97% (Mariënborg), 51% (Albina), 49% (Coronie), 36% (Nieuw-Nickerie), 35% (Commewijne) en 29% (Moengo).

Nog enkele cijfers: in de districten Suriname, Commewijne, Marowijne, Coronie, Saramacca en Nickerie hebben gezinnen van tien personen gemiddeld minder dan vier kamers ter beschikking. In Albina hebben gezinnen van vijftien personen gemiddeld twee kamers tot hun beschikking. En te Mariënborg zijn er vrijwel geen gezinnen van twaalf personen of minder, die meer dan twee kamers hebben.

*Er is dus een gigantische woningnood in Suriname – in totaal is er een berekende behoefte van bijna 30.000 nieuw te bouwen huizen, dat is vrijwel de helft van het totale Surinaamse woningbestand.’*⁶⁷ Ik vind het daarom niet raar dat men de Bijlmerexpress neemt en in de ruime woningen zijn intrek neemt.

Elseviers Magazine

In Nederland krijgen de Surinamers het echter niet veel beter volgens *Elsevier*, althans naar Nederlandse maatstaven. *‘Intolerantie ook naar de kant van de nieuwe Amsterdammers. En dan bedoelen we gastarbeiders uit verre landen en Surinamers. Het “barmhartig” predikaat dat koningin Wilhelmina in 1946 de hoofdstad toekende wegens haar aandeel in de bescherming van medeburgers, mensen, tijdens de Duitse bezetting, heeft niet overal zijn zegkracht behouden. De vreemde vrienden*

⁶⁶ Van Westerloo en Diepraam, ‘Tien huizen per jaar voor het volk. Potjie djarie, een woonerf in Paramaribo’, *VN*, 36^e jrg., 15 nov. 1975, no. 45, p. 19-21

⁶⁷ Van Westerloo en Diepraam, *VN*, ‘Tien huizen per jaar voor het volk’, p. 21. Voor de verspreiding over de districten per bevolkingsgroep zie bijlage VI.

worden in kleine en grote getto's bijeengebracht, in gastpensions en de Bijlmermeer. Waar ze, al dan niet met steun van het stadsbestuur, in peperdure optrekjes worden opgeborgen.'⁶⁸

Over de Bijlmermeer schrijven de journalisten: *'Een stad die al gestorven is voordat ze geboren was. Treurig bewijs van een falende doorschuifgedachte van de gemeentelijke dienst Volkshuisvesting. Immers: de Bijlmermeer, waar tussen groen en lommerrijke bosschages binnen de kortste keren – volgens de stadhuisfolders – konijntjes, eekhoorns en zelfs de nachtegaal het leven zouden verprettigen, is een trieste betonnen behuizing geworden voor duizenden Surinaamse rijksgenoten.'*⁶⁹ In de Bijlmer wonen volgens de auteur 90.000 mensen in een isolement dat door de metro ontsloten moet worden. Deze ligt er echter nog niet en dat vergemakkelijkt gettovorming.

Om die gettovorming tegen te gaan, wordt door de overheid het spreidingsbeleid uit de kast gehaald. Cees Labeur doet op 1 februari verslag van het recent gestarte spreidingsproject. *'Spreidingsbeleid Surinamers. Politiek gezien in Nederland en Suriname een uiterst gevoelige zaak. Daarom heeft het jaren geduurd voor althans in Nederland de overheid de moed bij elkaar heeft geraapt, iets te doen aan de opvang en spreiding van de steeds groter wordende stroom Surinamers. Den Haag kon zich ook niet langer permitteren werkeloos toe te zien hoe de zaak uit de hand liep. De grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht zijn niet opgewassen tegen de toevloed van Surinamers. In deze steden bevindt zich tweederde van de nu 110.000 Surinamers in Nederland. Iedere week gaat het grootste deel van de 400 nieuwkomers naar de grote steden. De problemen op het gebied van huisvesting, werkgelegenheid, onderwijs en sociale begeleiding escaleren snel, om nog maar niet te spreken van de toenemende discriminatie.'*⁷⁰

Voor de registratie van de werkloosheid worden langzaam aan regelingen getroffen: *'Alleen via een goed samenspel tussen gemeenten en centrale overheid heeft het spreidingsbeleid kans op slagen. Daarom is het zo belangrijk dat Den Haag sinds een half jaar de werkloosheid onder Surinamers bijhoudt. Er gaan geruchten dat dit niet gebeurt: omdat registratie van werkloze Surinamers als discriminatie kan worden uitgelegd; omdat de Surinaamse regering daar bezwaar tegen heeft; omdat de arbeidsbureaus niet willen. Onzin. Aan het eind van iedere maand wordt bij het vergaren van de werkloosheidsgegevens voor de statistiek bijgehouden hoeveel Surinamers naar werk zoeken. De stand per 31 december 1974 was: 3873 werkloze mannen en 1721 vrouwen. In procenten uitgedrukt is op dit moment dus ongeveer 25 procent van de in Nederland verblijvende "werkende" Surinamers werkloos.'*⁷¹ Niet alleen klopt dit percentage niet, want het aantal werkloze mannen en vrouwen is tezamen 5.594, hetgeen 5,1% is van 110.000, maar als de gemeentelijke overheid net is begonnen met registratie kan er nog geen goede schatting worden gemaakt.

⁶⁸ J.M. Heinemans en W.F. Klein, rubriek Nederland: 'Feestend Amsterdam in de greep der verloedering', *Elsevier*, 31^e jrg., 11 jan. 1975, no. 2, p. 14, 15, 17, 18, 21-23, aldaar p. 18

⁶⁹ Heinemans en Klein, 'Feestend Amsterdam...', p. 18

⁷⁰ Cees Labeur, 'Paramaribo werkt niet mee. Spreidingsbeleid van Surinamers moeizaam op gang', *Elsevier*, 31^e jrg., 1 febr. 1975, no. 5, p. 22-25, aldaar p. 22

⁷¹ Labeur, 'Paramaribo werkt niet mee...', p. 22-23

In een apart kader worden 'Schattingen' gegeven over het aantal Surinamers in Nederland, waarbij de auteur lijkt te trachten het vertrouwen in de Nederlandse overheid en het onder controle hebben van de 'stroom' te herstellen. Vanwege zijn eerlijkheid slaagt hij hier echter niet in: *'Met een gemiddelde van 400 migranten per week steeg het aantal Surinamers in Nederland in '74 tot boven de 100.000. De stroom gaat onverminderd door, in hetzelfde tempo. Een tragische demonstratie van gebrek aan vertrouwen in de toekomst van eigen land. Eind van dit jaar telt Nederland ruim 125.000 Surinamers. Een hardnekkig verhaal wil altijd maar dat Nederland niet weet hoeveel Surinamers er binnenkomen. Onzin. Iedereen die zich vestigt in Nederland van welke nationaliteit dan ook, wordt in de gemeente waar hij gaat wonen bij de Burgerlijke Stand ingeschreven middels het zogeheten model A-formulier. Daarop wordt o.a. vermeld waar de betrokkene vandaan komt: ... Aan het eind van iedere maand verwerkt het Centraal Bureau voor de Statistiek de bevolkingsgegevens. Daarom zijn de CBS-schattingen over het aantal Surinamers redelijk betrouwbaar. Niet helemaal, omdat niet alle Surinamers aangifte doen van geboorten en omdat een aantal zich na vestiging in Nederland niet meldt. Vandaar dat de schattingen over het aantal Surinamers in Nederland variëren van 90.000 tot 120.000 en voor Amsterdam van 25.000 tot 45.000.'*⁷² De verschillen tussen de schattingen zijn redelijk groot, hetgeen de lezer eerder zal bevestigen in zijn vermoeden dat de Nederlandse regering de migratie niet onder controle heeft dan wel.

In de artikelen in *Elsevier* werd in de drie steekjaren voor 1975 gekeken vanuit een perspectief waarbij Nederland en de ontwikkeling daarvan centraal stonden. Daar komt door de gang naar de onafhankelijkheid verandering in. Labeur geeft een situatieschets van Suriname en erkent dat het Nederlands aandeel in de opbouw daarvan verre van positief is geweest. *'De ruim 300 jaar oude kolonie is tot op de dag van vandaag een onderontwikkeld, achtergebleven gebied gebleven. Een land waar 60 procent van de bevolking in de marge van het bestaansminimum bivakkeert; met een werkloosheid van 30 procent; met een griezelig waterhoofd van 21.000 ambtenaren die 60 procent van alle overheidsinkomsten opslokken; met een corruptie die zich als een kankergezwell in de samenleving heeft genesteld. De honderden miljoenen die Nederland van '47 af bij wijze van hulp in Suriname heeft gepompt, hebben hun doel gemist. Zij werden voornamelijk geïnvesteerd in infrastructurele werken voor het Nederlandse en buitenlandse bedrijfsleven. Eén triest cijfer ter illustratie: de afgelopen 25 jaar ontving Suriname ongeveer SF 350 miljoen ontwikkelingshulp, terwijl in hetzelfde tijdvak er zo'n SF 750 miljoen aan nettowinsten het land uitging naar Amerika en Nederland (een Surinaamse gulden is f 1,35). De armen bleven arm en de rijken werden rijker.'*⁷³

Ook worden nu anti-Nederlandse geluiden in *Elsevier* beschreven, waar het blad daarvoor meestal anti-Surinaamse geluiden laat horen. *'Minister Cambridge symboliseert het zelfvertrouwen en de ondernemingslust van de mensen in Suriname, die van het begin af grote haast hebben gemaakt met de onafhankelijkheid. De leegloop van het land vindt hij nauwelijks een echt probleem. Maar hij heeft voor de opbouw van het land toch mensen nodig, is het geen desastreuze ontwikkeling van*

⁷² Labeur, 'Paramaribo werkt niet mee...', p. 25

⁷³ Labeur, rubriek Nederland: 'Gouden handdruk voor Suriname', *Elsevier*, 31e jrg., no. 13, 29 maart 1975, p. 14-18, aldaar p. 15-16

vooral het kader wegtrekt voor zover dat nog niet in Nederland is? Cambridge: “In Nederland wordt de migratie als een enorm probleem voor Suriname uitgelegd, maar men zegt dat omdat men zélf een Surinamers-probleem heeft gekregen. Voor ons is de uittocht veel minder wezenlijk dan jullie het voorstellen, maar dat doen jullie omdat je zelf met al die Surinamers zit. Na een tijd van automatisering heb je minder mensen nodig dan vroeger. Dat geldt voor ons ook.”⁷⁴ Het probleem van de migratie naar Nederland wordt dus naar de Nederlandse regering en het opvangapparaat aldaar geschoven. Dat is niet verwonderlijk daar het vertrek de spanning op de arbeidsmarkt vermindert.

Ook in een volgend nummer wordt het woord aan Labeur gegeven. Ditmaal is hij in gesprek met premier Arron, in Nederland voor besprekingen, die hij alle ruimte geeft uit te leggen waarom Nederland zelf medeschuldig is aan het ‘Surinamers-probleem’. *‘Is het voor u geen grote frustratie dat op het moment dat de plannen voor de onafhankelijkheid opdoken, er een massale uittocht naar Nederland op gang is gekomen? Dat is toch een demonstratie van gebrek aan vertrouwen in eigen toekomst...’*

ARRON: “Het is geen kwestie van gebrek aan vertrouwen, maar van gebrek aan mogelijkheden in Suriname. Daarom ligt de oplossing bij Nederland. *Als Nederland in het dekolonisatieproces zorgt dat wij in eigen land de mensen mogelijkheden van bestaan bieden, is datzelfde Nederland binnen tien jaar van zijn Surinamers-probleem af.* Een kleine groep zal blijven, maar ik ben ervan overtuigd dat de meerderheid terug wil. De mensen hebben het hier niet slecht, maar ze missen het stukje levensgeluk dat ze in Suriname wel hebben.”

Uw regering heeft nooit de indruk gewekt zwaar te tillen aan de uittocht. Heeft dat te maken met het feit dat vooral Hindoestanen op het vliegtuig stappen?

ARRON: “Dat heeft er niets mee te maken. De politieke top van de Hindoestanen doet niets anders dan kunstmatige tegenstellingen scheppen tussen Creolen en Hindoestanen. Die tegenstellingen leven niet onder het volk. Er is geen sprake van een echt raciaal probleem. Ik weet dat ik Amin ben genoemd, maar dat deponer ik verre van mij. Ik ben tegen de migratie naar Nederland, natuurlijk, al wil ik niet ontkennen dat de uittocht op dit moment een verlichting voor ons betekent. Maar gelet op ons investeringsprogramma en de daarbij horende werkgelegenheid hebben we op termijn de mensen hard nodig. Als ze nu allemaal zouden terugkomen, zouden we in grote problemen raken.”⁷⁵

Arron vervolgt met verwijten dat Nederland ‘in de schoolbanken al’ als het paradijs is afgeschilderd, en dat de opvang in Nederland te goed is: bedje gespreid, dak boven je hoofd en zakgeld toe. Zijns inziens heeft het spreidingsbeleid bovendien geen enkel nut, want een Surinamer trekt nou eenmaal naar zijn familie en de grote stad. Nederland komt alleen van het probleem af als het ervoor zorgt dat er genoeg kansen liggen in Suriname.

Labeur stelt vervolgens de volgende vraag: *‘Niet alleen mensen zonder werk trekken naar Nederland, er is ook een uittocht van kader, vooral van Hindoestanen. Dat is, voor een land in*

⁷⁴ Labeur, ‘Gouden handdruk voor Suriname’, p. 18

⁷⁵ Labeur, rubriek Nederland: ‘Gesprek met premier Henck Arron van Suriname’, *Elsevier*, 31^e jrg., 12 april 1975, no. 15, p. 16-19, aldaar p. 18-19

*opbouw een desastreuze ontwikkeling.*⁷⁶ Labeur geeft hiermee twee belangrijke zaken aan. Ten eerste dat er niet alleen ongeschoolden vertrekken maar ook geschoolden, hetgeen het hoge werkloosheidscijfer in Nederland onder de Surinamers een wrange bijmaak geeft. Ten tweede geeft hij aan dat het met name geschoolde Hindostanen zijn die vertrekken. Dit zegt wat over het onderwijs onder de bevolkingsgroepen: een deel van de Hindostaanse groep heeft zich in een korte tijd ontwikkeld tot hogeropgeleiden.

Niet alleen lijkt de houding ten opzichte van Suriname bij *Elsevier* veranderd te zijn, door Surinamers aan het woord te laten, ook Surinaamse Nederlanders worden nu gehoord. In de reportage 'De "Bijlmer": ten dode opgeschreven getto' laat René de Bok autochtone Nederlanders én Surinaamse Nederlanders aan het woord. Volgens hem zijn dertig procent van totaal 35.000 inwoners van oorsprong Surinamer.⁷⁷ Dat is een absoluut cijfer van 10.500. Een groot deel, 25 tot 45 duizend, van de Surinamers die in Nederland wonen zou in Amsterdam wonen. Waar woont de rest van deze Surinamers en waarom zijn daar geen problemen? Hier wordt echter geen antwoord op gegeven in *Elsevier*.

Dat er problemen onder Surinamers in de Bijlmer zijn staat buiten kijf. Eén van de Surinaamse woordvoerders zegt daarover: "*Surinamers vormen een probleemgroep in de Bijlmer. Maar ga je die probleem mensen bij elkaar zetten, dan doen de moeilijkheden zich versterkt voor. Dat is vragen om moeilijkheden. Ook Surinamers in andere flats hebben moeilijkheden, maar die vallen niet zo op in blanke concentraties.*"⁷⁸ Hij heeft het over de flat Gliphoeve die tussen 1972 en 1975 van een 'blanke' naar een 'zwarte' is getransformeerd en daarmee symbool staat voor de ontwikkeling in de Bijlmer: een uittocht van de blanke bevolking en een intocht van de Surinaamse Nederlanders.

Enkele nummers later worden twee ingezonden brieven over dit artikel gepubliceerd. In beide is de teneur dat het meevalt in de Bijlmer en de situatie nergens ideaal is. Beide schrijvers wonen al langere tijd in de wijk en vinden dat in de artikelen over de Bijlmermeer positieve geluiden missen omdat daar niet naar op zoek is gegaan.

Medio 1975 slaat de toon in *Elsevier* weer om. Op de commentaarpagina wordt onder de kop 'Verkeerd' stelling genomen tegen de komst van Surinamers en de voorzieningen die ze in Nederland krijgen. '*Het ministerie van sociale zaken heeft bekendgemaakt dat 26% van de Surinamers in ons land werkloos is. Een schrikbarend hoog percentage, dat nog eens bevestigt hoe onverstandig het is dat grote groepen Surinamers naar ons land komen. De immigratie van deze rijksgenoten bedraagt nu 2000 per maand. Deze intocht is al jaren aan de gang en het heeft niets met discriminatie te maken als gesteld wordt dat hieraan a-sociale facetten kleven. In de eerste plaats tegenover Suriname zelf en in de tweede plaats tegenover Nederland. Terecht wordt in Nederland aan een werkloze man of vrouw een uitkering gegeven. Maar wanneer iemand zich in ons land vestigt terwijl hij weet dat hij moeilijk werk kan vinden en dan direct gebruik gaat maken van onze sociale voorzieningen, is dat een andere*

⁷⁶ Labeur, 'Gesprek met premier Henck Arron van Suriname', p. 19

⁷⁷ René de Bok, reportage: 'De "Bijlmer": ten dode opgeschreven getto', *Elseviers Magazine (EM)*, 31e jrg., 21 juni 1975, no. 25, p. 84-87, aldaar p. 85

zaak. Een verkeerde zaak.’⁷⁹ Surinamers worden duidelijk niet gezien als rijksgenoten, zeker niet als Nederlanders.

Ook bij Labeur steekt de negativiteit ten opzichte van Surinamers langzaam de kop op, maar hij relativeert en kijkt ook naar het aandeel van de Nederlandse regering aan het probleem. *‘De grote leegloop uit Suriname begint steeds dramatischer vormen aan te nemen. Als op 25 november Nederlandse laatste kolonie formeel op eigen benen komt te staan, zal ten minste eenderde van de bevolking naar Nederland zijn gemigreerd. Gevlucht is een beter woord.*

(...) Eerst iets over het gegochel met de cijfers over het aantal in Nederland verblijvende Surinamers. Begin van dit jaar waren er ... zo ruwweg 110.000... Minister Van Doorn van CRM, onder wie de opvang en begeleiding van Surinamers ressorteert, sprak enige weken geleden echter over 100.000 gemigreerde Rijksgenoten. ... De werkelijkheid is dat er op dit moment zo’n kleine 120.000 Surinamers zijn overgestoken, zo zeggen de mensen die het weten kunnen. Voor 25 november zullen er nog ten minste 15.000 bijkomen, waarmee het totaal in de buurt van de 135.000 komt. Het gaat hier om een voorzichtige schatting.

Globaal genomen verblijft tweederde van de Surinamers in de grote steden: Amsterdam in de buurt van 30.000, Rotterdam 16.000, Den Haag 13.000 en Utrecht 8.000. Gelet op de escalerende problemen in deze steden op het gebied van huisvesting, werkgelegenheid, onderwijs en sociale begeleiding, werd eind vorig jaar ... het Centraal Bureau Vestigingsbeleid Rijksgenoten in het leven geroepen ten einde een actief spreidingsbeleid te kunnen voeren.’⁸⁰

(...) ‘Met name in Rotterdam is er sprake van een acute noodsituatie. Mevrouw mr. E. Schmitz, wethouder van Sociale Zaken: “Tot voor zo’n drie weken geleden konden we de zaak redelijk in de hand houden. Gemiddeld kregen wij iedere week 65 Surinamers, maar vrij plotseling is dat aantal gestegen tot ongeveer 100 per dag. Met de beste wil in de wereld zien wij geen mogelijkheid deze stroom op te vangen zonder directe steun van Den Haag.”’⁸¹

Hoeveel Surinamers heeft het Centraal Bureau dat de opvang en het spreidingsbeleid verzorgt, opgevangen en aan huisvesting geholpen? Het blijkt dat dit er maar zevenhonderd zijn. In de opvangcentra wachten nog ruim tweeduizend Surinamers op een woning en werk. Vanwege de komst van vijfduizend Surinamers per maand concentreert men zich eerst op opvang, de rest komt op het tweede plan.⁸²

Het blijkt dat slechts 25% van de Surinamers gebruikmaakt van de mogelijkheden die het Centraal Bureau biedt. Vandaar het lage aantal van 700 die een definitieve plek hebben gekregen. Daarbij is er sprake van een stijging van 400 per week, dus 1200 per maand, die in het begin van 1975 Nederland binnenkwamen naar 2000 per maand volgens het vorige artikel en 5000 per maand die Labeur noemt in dit artikel. Het is dus niet verbazingwekkend dat het Centraal Bureau zich niet kan

⁷⁸ De Bok, ‘De “Bijlmer”: ten dode opgeschreven getto’, p. 86

⁷⁹ *EM*, Commentaarpagina: ‘Verkeerd’, 31^e jrg., 2 aug. 1975, no. 31, p. 37

⁸⁰ Cees Labeur, rubriek Nederland: ‘Gemeenten in verzet tegen Surinamers’, *EM*, 31^e jrg., 23 aug. 1975, no. 34, p. 20-22, aldaar p. 20

⁸¹ Labeur, ‘Gemeenten in verzet tegen Surinamers’, p. 21

⁸² *Ibidem*

richten op het vinden van woningen en werk. Het cijfer van 5000 lijkt mij hier het juiste cijfer daar er in 1975 bijna 40.000 Surinamers de overtocht naar Nederland maken.⁸³

Het is duidelijk dat de redactie van *Elsevier* zich zorgen maakt over de komst van Surinamers naar Nederland. Vandaar dat er een enquête wordt gehouden onder Surinamers in Nederland. Het NIPO heeft hiertoe opdracht gekregen van de redactie. René de Bok en Cees Labeur vertalen de enquête in een artikel. Hierin staan voor mijn onderzoek interessante gegevens. Vandaar dat ik er uitgebreid aandacht aan besteed.

Onder de titel 'Heeft hij toekomst in dit land?' met begeleidende foto van twee Hindostaanse kinderen worden ter inleiding cijfers gegeven over (potentiële) remigratie en werkloosheid onder Surinamers in Nederland. Door hiermee te beginnen wordt een toon gezet die tekenend is voor de rest van het artikel. De hoop van veel Nederlanders dat het merendeel van de Surinamers zou terugkeren, is duidelijk de grondgedachte van het artikel.⁸⁴ De cijfers die ter inleiding worden gegeven:

- ◆ '46 procent van de in Nederland verblijvende Surinamers is zeker van plan naar zijn geboorteland terug te keren als de welvaart daar toeneemt.
- ◆ 27 procent wil niet meer terug.
- ◆ 42 procent loopt in de ww of bijstand.
- ◆ 90 procent heeft het best naar z'n zin in Nederland.
- ◆ 43 procent is tegen de onafhankelijkheid op 25 november.
- ◆ 49 procent gelooft niet dat de welvaart in Suriname na 25 november zal toenemen.'⁸⁵

Na deze cijferreeks volgt de verantwoording: 'Gelet op de spreiding van Surinamers in Nederland vond 84 procent van de interviews plaats in de Randstad (Noord- en Zuid-Holland en Utrecht) en daarvan weer 68 procent in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Alle ondervraagden waren 18 jaar of ouder.'⁸⁶

1. In welk jaar bent u naar Nederland gekomen?

Antwoord:	man	vrouw	totaal ondervraagden
Dit jaar (1975)	27%	29%	28%
Vorig jaar (1974)	20%	14%	17%
In '73, '72 en '71	21%	27%	24%
Vóór '71	31%	30%	31%
Geen opgave	—	—	—
Totaal ondervraagden	100%	100%	100%

⁸³ Bakker, *Geschiedenis van Suriname. Van stam tot staat*, p. 165

⁸⁴ In de literatuur wordt aangegeven dat het merendeel van het Nederlandse volk ervan uitging dat de meeste Surinamers zouden remigreren en dat de onafhankelijkheid een einde zou maken aan hun komst.

⁸⁵ René de Bok en Cees Labeur, rubriek Nederland: 'Heeft hij toekomst in dit land? Elsevier/NIPO-enquête', *EM*, 31e jrg., 27 sept. 1975, no. 39, p. 8, 9, 11, 13, 15, aldaar p. 8

De analyse van De Bok en Labeur: *'De cijfers sluiten precies aan bij wat voor ieder Nederlander waarneembaar is aan de hand van de alarmerende berichten over de enorme toeloop van Rijksgenoten in dit jaar. De jongste prognoses spreken in absolute cijfers over 40.000 migranten in '75, waarmee het totaal aantal Surinamers na 25 november in de buurt van de 150.000 komt. Ruim een kwart van de ondervraagden (28 pct.) vloog dit jaar naar Nederland (en het is nu eind september), tegen vorig jaar 17 pct. Met andere woorden: een verdubbeling van het record aantal migranten van vorig jaar zit er, zoals al verwacht, breed in.'*⁸⁷

Maar het is ook opvallend dat bijna eenderde van de Surinamers in Nederland al vóór 1971 naar Nederland is gekomen. Dit verklaart waarom het Centraal Bureau zo weinig nieuwkomers hoeft op te vangen: velen hebben al familie in Nederland wonen. Eveneens opvallend is de stijging in de prognose van het aantal Surinamers dat na 25 november in Nederland zou verblijven: van 135.000 Surinamers in het vorige artikel naar 150.000 alhier. De in het citaat genoemde prognose van 40.000 zou achteraf een juiste blijken te zijn.

5. *Als over enige jaren de welvaart in Suriname toeneemt, gaat u dan terug naar Suriname?*

Antwoord:	man	vrouw	totaal ondervraagden
Wel terug	50%	42%	46%
Misschien	25%	27%	26%
Niet terug	24%	29%	27%
Weet niet	<u>1%</u>	<u>2%</u>	<u>1%</u>
Totaal ondervraagden	100%	100%	100%

De analyse van De Bok en Labeur: *'Onder normale omstandigheden zou men verwachten dat de meerderheid van de in Nederland toevende Surinamers terug zou willen naar het geboorteland als het daar beter zou gaan, maar nog niet de helft (46 pct.) is dat zeker van plan. Niet minder dan 26 procent houdt een krachtige slag om de arm door "misschien" te antwoorden. Bepalend voor deze groep twijfelaars zal vooral ook zijn in hoeverre men er in Nederland in slaagt een redelijk bestaan op te bouwen. Hoe beter het hier met hen gaat, hoe minder trek men zal hebben terug te gaan, omdat nu eenmaal voorspelbaar is dat Suriname een ongehoord lange weg heeft te gaan voor men iets heeft kunnen bereiken wat op Nederland-welvaartsland lijkt. Het percentage mensen dat nu al heeft besloten in Nederland te blijven (27 pct.), ongeacht wat er voor goeds in Suriname tot stand wordt gebracht, is voor Suriname zelf ontmoedigend hoog. Dit cijfer bewijst dat toch een behoorlijk groot aantal Surinamers niet alleen hun land is uitgetrokken vanwege de economische en sociale misère, maar dat er andere motieven spelen. Een daarvan is al jaren bekend: in Nederland heeft men veel meer onderwijsmogelijkheden voor z'n kinderen. (...)*

Men kan, kijkend naar de antwoorden op deze vraag, alleen maar hopen, dat onder de mensen die van plan zijn terug te keren (nogmaals, slechts 46 pct. is dat onder voorwaarde van plan) vooral het kader zit, dat met name de laatste anderhalf jaar ook in groten getale is weggevlucht.

⁸⁶ De Bok en Labeur, 'Heeft hij toekomst in dit land?', p. 8

⁸⁷ De Bok en Labeur, 'Heeft hij toekomst in dit land?', p. 8

*Suriname in opbouw heeft hen meer dan ooit nodig. Het is overigens niet uitgesloten dat wanneer de integratie van Surinamers in de Nederlandse samenleving niet soepel verloopt – en daar lijkt het op het ogenblik hard op – het aantal mensen dat wil terugkeren, zal oplopen. De Nederlandse overheid kan daar wat aan doen door remigratie financieel aantrekkelijk te maken. Er zijn al gevorderde plannen in die richting. De 27 procent die zegt hier te willen blijven lokt men daar niet zo mee, maar wel de grote groep misschienzeggers van 26 procent.*⁸⁸

Wat zijn de ‘normale omstandigheden’ voor Surinamers waarover De Bok en Labeur in het begin van het citaat schrijven? Zijn dat niet de omstandigheden dat de Nederlandse regering voor hen zorgt door toezicht te blijven uitoefenen op de Surinaamse regering? Juist datgene dat door de onafhankelijkheid zou wegvallen? Voor de Surinamers die naar Nederland komen, is het onder Nederlands gezag leven een ‘normale omstandigheid’ die ze niet willen inruilen. Hier komt duidelijk de wens die bij veel Nederlanders leeft naar voren: laten de Surinamers teruggaan. En het lijkt alsof De Bok en Labeur de lezer een suggestie doen dit te bewerkstelligen: laat ze niet integreren.

6. *Hebt u, heeft de kostwinner hier op het ogenblik werk of loopt u (hij) in de WW of de Bijstand?*

<i>Antwoord:</i>	<i>man</i>	<i>vrouw</i>	<i>totaal ondervraagden</i>
<i>Werkt</i>	<i>55%</i>	<i>53%</i>	<i>54%</i>
<i>WW of Bijstand</i>	<i>40%</i>	<i>44%</i>	<i>42%</i>
<i>Geen opgave</i>	<i><u>5%</u></i>	<i><u>3%</u></i>	<i><u>4%</u></i>
<i>Totaal ondervraagden</i>	<i>100%</i>	<i>100%</i>	<i>100%</i>

De analyse van de auteurs: *‘De uitkomsten van deze vraag zijn onthutsend. Waar de officiële instanties over het algemeen aannemen dat 25 procent van de Surinamers steun trekt, leert deze enquête dat het om 42 procent van de Rijksgenoten gaat. Een uitermate deprimerende situatie, niet in de laatste plaats voor de betrokkenen zelf. Het hoge percentage van 42 procent niet-werkende Surinamers heeft natuurlijk veel te maken met de werkgelegenheidsproblemen in Nederland. Het is nu eenmaal zo, dat waar er al 230.000 Nederlanders werkloos zijn, het voor een Surinamers nog moeilijker wordt om werk te vinden. Niet alleen omdat er geen werk genoeg is voor iedereen, maar ook omdat een x-aantal werkgevers bij voorkeur geen Surinamers in dienst nemen. (...) De werkloosheid onder Surinamers is ook schrikbarend hoog, omdat tweederde van hen naar de grote steden is getrokken en daar is de werkloosheid – in absolute cijfers gezien – ontstellend hoog op dit moment. Dat geldt met name voor Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. (...) Verder ontbreekt bij een x-aantal Surinamers de motivatie om te gaan werken. In eigen land bivakkeerde men op de rand van het bestaansminimum, in Nederland krijgt men uitkeringen waarvan men redelijk kan leven. Het arbeidsethos van de welvaartsstaat heeft een aantal van hen nog niet gegrepen. De uitsplitsing ondersteunt deze voorzichtige conclusie. Van de groep Surinamers, die in de WW of Bijstand loopt, zegt 53 procent het zeer goed te bevallen in Nederland, 30 procent spreekt van tamelijk goed en slechts 17 procent van deze niet-werkende groep vindt het in Nederland tamelijk tot heel slecht. De uitsplitsing leert ook dat een derde van de werkloze Surinamers (33 pct.) niet van plan is terug te*

⁸⁸ De Bok en Labeur, ‘Heeft hij toekomst in dit land?’, p. 11

keren, terwijl van hen die wel werk hebben 47 procent wèl van plan is terug te keren. Opmerkelijk is ook nog dat de werkende Surinamers het in Nederland bijna allemaal naar hun zin hebben (96 pct.). De uitgewerkte cijfers leren ook dat van de Surinamers tot 24 jaar 51 procent werkloos is, in de groep van 25 t/m 34 jaar heeft 33 pct. geen werk, bij de groep van 35-49-jarige is 43 procent zonder werk en bij de 50-jarigen en ouder zit 49 procent zonder werk. Onder de jongeren is de werkloosheid dus relatief het hoogst.’⁸⁹

Op zich is het niet zo raar dat in de groep tot 24 jaar de meeste werklozen zitten. Velen zullen een opleiding willen volgen en/of nog thuis wonen. Belangrijker is dat bij de groepen van 25 tot 65 jaar eenderde tot de helft geen werk heeft. Dit zijn de ouders en verzorgers, degenen die het voorbeeld moeten geven. Het is belangrijk te weten welk percentage van deze mensen onderwijs heeft genoten dan wel een vak heeft geleerd. Daar onderwijs één van de voornaamste redenen is om naar Nederland te komen, neem ik aan dat een groot percentage ongeschoold is en daardoor nog moeilijker aan een baan kan komen. Een voorbeeld geven aan de kinderen wordt er daarmee niet gemakkelijker op. Helaas wordt niet naar het onderwijsniveau gevraagd noch naar de reden van de werkloosheid. Ook wordt niet dieper ingegaan op de situatie waarin men verkeerde voor de komst naar Nederland. Als men in Suriname al geen werk had, zal men in Nederland niet hard gaan zoeken naar een baan als men een uitkering kan krijgen. Wie wel een baan had in Suriname is gewend aan een werkend bestaan en zal daarom harder zoeken naar een baan in Nederland. Bovendien kan diegene referenties geven waardoor het makkelijker zal zijn een baan te krijgen. Aan al deze zaken wordt echter geen aandacht geschonken.

Ook in een volgend artikel wordt een verwijtende toon aangeslagen door De Bok, ditmaal samen met Jan Heinemans. Het gaat hier echter om een heel ander onderwerp. De migratie van de Surinamers levert de luchtvervoerders KLM en SLM (Surinaamse luchtvaartmaatschappij) veel geld op. *‘Zesduizend Javanen zijn inzet van een fel luchtgevecht. Een “handel” van zeven miljoen gulden. De vrachtprijs enkele reis Paramaribo-Amsterdam. Nog vóór de Surinaamse onafhankelijkheidsdatum van 25 november willen deze Javanen naar Nederland. Hun AOW opeisen, de onbezorgde oude dag die zij in Suriname niet meer zien zitten.’*⁹⁰ Dit citaat vertelt ons veel: ten eerste dat er blijkbaar nog niet eerder een grote groep Javanen naar Nederland is verhuisd. Ten tweede dat het om bejaarde Javanen gaat, hetgeen het huisvestingsprobleem moeilijker maakt, want bejaarden zullen op de korte termijn meer zorg nodig hebben.

Ter illustratie heeft men onder andere een foto geplaatst van een groep Javanen die in Nederland arriveren, aldus de begeleidende tekst. Daarop zijn zes oude mensen te zien, naast zes kinderen van naar schatting vier tot tien jaar. Het gaat dus niet alleen om bejaarden, maar om een meer diverse groep.

⁸⁹ De Bok en Labeur, ‘Heeft hij toekomst in dit land?’, p. 11, 13

⁹⁰ René de Bok en Jan Heinemans, rubriek Nederland: ‘Fel luchtgevecht om zesduizend Javanen’, *EM*, 31e jrg., 22 nov. 1975, no. 47, p. 24-25, aldaar p. 24

Dan is het tijd voor het grote feest. Suriname wordt op 25 november 1975 onafhankelijk. De omslag van *Elsevier* toont de nieuwe Surinaamse vlag en er wordt een omslagartikel gewijd aan deze heugelijke gebeurtenis. De titel verradt de twijfel die Cees Labeur ten aanzien daarvan heeft: 'Suriname vrijheid blijheid?' De overdracht van de regering vindt plaats in Paramaribo dat volgens Labeur 100.000 inwoners telt, 'het uit de hand gelopen dorp'.⁹¹

Vervolgens verhaalt Labeur over de totstandkoming van de onafhankelijkheid om daarna over de 'dramatische uittocht naar Nederland' te beginnen.⁹² Vooral de Javaanse leider Somohardjo moet het ontgelden. 'Dank zij deze politieke pias besloten met name ook veel Javaanse oudjes hun nadagen dan maar in Nederland te gaan slijten.' Daarna zijn de Hindostaanse politici aan de beurt. 'Op deze manier [het angst aanjagen en opzetten tegen de Creolen] ontstond in een land waar mensen uit alle windrichtingen eeuwenlang vredig naast elkaar leefden, ineens een kunstmatig klimaat van rassehaat en vooral: angst. Tienduizenden vluchtten in paniek naar Nederland, vooral Hindoestanen. Mensen vaak met redelijke banen en huizen, niet-migranten die wegtrokken voor sociale voorzieningen in Nederland.'⁹³

Onder het kopje 'Treurige cijfers' beschouwt Labeur de situatie in Suriname en de puinhoop die de Surinaamse Republiek bij aanvang al is. 'Suriname wat nu? In sociaal-economisch opzicht is het land, waarvan 150.000 van de ruim 400.000 mensen in Nederland zitten, een grote puinhoop. (...) Dat betekent dat anno 1975 de Surinaamse economie voor een belangrijk deel leunt op de bauxietindustrie (monocultuur, een kapitaalintensieve industrie waarvan de winsten voor een belangrijk deel het land uitvloeien en die redelijk-betaald werk biedt aan nog geen 6% van de beroepsbevolking.) De rest van het Surinaamse bedrijfsleven hangt er maar wat bij. En zo ook de bevolking. Suralco (5600 werknemers) krijgt jaarlijks ongevraagd 5000 sollicitaties te verwerken.

Gevolg van het tot nu toe gevoerde beleid: een op de vier mensen werkloos, een enorme import omdat het land zelf bijna niets produceert voor de eigen markt en natuurlijk het belangrijkste: minstens de helft van de bevolking leeft nog in armoede en slechts een klein deel van de mensen heeft het goed (vooral zij die bij de bauxietondernemingen werken.) Om de structurele werkloosheid te maskeren heeft de overheid de achterliggende jaren steeds meer mensen in dienst genomen, zodat het land op dit moment een ongehoord waterhoofd van ambtenaren heeft: 32.000 op een bevolking van nu nog 250.000. Een op de vier werknemers is in dienst van de overheid. Samen slokt dit leger driekwart van het overheidsinkomen op. Treurig.'⁹⁴

Het laatste kopje is getiteld 'Remigratie'. 'Bij de vraag: Suriname wat nu, hoort ook wat het land zal proberen om de tienduizenden naar Nederland gevluchte migranten terug te krijgen.' Arron heeft gezegd deze mensen nodig te hebben voor de opbouw. Labeur verwijt hem dat hij niets heeft gedaan om een dergelijke uittocht tegen te gaan. De overheid heeft zelfs niet een papier laten invullen met naam, leeftijd en beroep, zodat onbekend is wie weg is gegaan en, vooral, uit welke beroepsgroep. Wat de gevolgen zijn van de uittocht beschrijft Labeur als volgt: 'Het gekke is dat je in Suriname zelf

⁹¹ Labeur, omslagartikel: 'Suriname vrijheid blijheid?', *EM*, 31^e jrg., 29 nov. 1975, no. 48, p. 10-13, 15-18, aldaar p. 10

⁹² Labeur, 'Suriname vrijheid blijheid?', p. 11

⁹³ *Ibid.*, p. 12-13

⁹⁴ Labeur, 'Suriname vrijheid blijheid?', p. 15

betrekkelijk weinig merkt van de grote uittocht, althans uiterlijk. Er zijn 150.000 mensen (schatting) naar Nederland getrokken, maar denk niet dat je overal in Paramaribo of daarbuiten leegstaande huizen ziet, dat het minder druk is op straat. Welnee, uiterlijk is er niets veranderd. [Het is logisch dat de huizen niet leegstaan, want er was al een groot tekort aan huisvesting. BvdB] Maar het land merkt natuurlijk donders goed dat eenderde van de bevolking weg is. De binnenlandse vraag is behoorlijk afgenomen, de produktie loopt terug en er zijn miljoenen onttrokken aan de geldcirculatie: in '74 in totaal bijna een bedrag van 70 miljoen. Dat betekent een gevoelige vermindering van de koopkracht. Verder is er een schreeuwend tekort aan geschoold middenkader, want dat is juist naar Holland vertrokken. In de kranten staan advertenties voor deze categorie werknemers: monteurs, technici, administratief personeel. Er zijn al bedrijven van plan in Nederland mensen te gaan werven. Als het kan Surinamers, maar anders Nederlanders.

*De regering-Arron is wel van plan iets aan remigratie te gaan doen, maar hoe is nog volstrekt onduidelijk. Men is in elk geval niet van plan ontwikkelingsgeld te besteden om mensen terug te laten keren. Ze zullen het zelf moeten betalen of de Nederlandse regering.'*⁹⁵

Labeur geeft hier de redenen waarom remigratie voorlopig geen optie is. Men kan immers trachten een onderneming op te zetten maar gezien de daling van de koopkracht en de vermindering van klandizie zal men dat niet snel doen. Aan de andere kant blijkt dat het middenkader vrijwel verdwenen is. Dit betekent dat er niet alleen ongeschoolden naar Nederland zijn vertrokken. Het lijkt mij dat het middenkader niet zal terugkomen als zij eenmaal werk hebben gevonden in Nederland. Daar krijgt men beter betaald en is men er zekerder van dat de baan kan worden behouden. Bovendien zal er een algemene reden zijn waarom juist het middenkader is weggetrokken en niet het hoger kader. Helaas wordt hier niet op ingegaan. Ik kan dus alleen maar raden wat deze reden zou zijn, naast slecht betaald krijgen. Wellicht is men slecht behandeld en/of was de werkdruk te hoog, omdat het hoger kader het 'er van nam'. Corruptie is in Suriname schering en inslag en dit betekent dat men continue op zijn hoede moet zijn niet ontslagen of gedegradeerd te worden. Ook een mogelijke reden om te vertrekken.

Haagse Post

Begin 1975 speelt John Jansen van Galen als advocaat van de duivel en stelt hij door middel van allerlei stellingen en vooroordelen over Surinamers hun komst naar en aanwezigheid in Nederland ter discussie, onder de veelzeggende titel: 'Wie is er bang voor de Surinamers?' Zijn argumentatie bestaat deels uit cijfers, deels uit eigen opinie. Het artikel is zo opgesteld dat het lijkt alsof er een dialoog gevoerd wordt, waarbij de argumentatie tevens een inleiding is op de volgende stelling om die vervolgens met nieuwe argumentatie onderuit te halen. Op deze manier weet Jansen van Galen heel overtuigend over te komen en de angst en vooroordelen gedeeltelijk weg te nemen.

De vooroordelen zijn groot en er zijn er veel. Daarnaast blijkt er angst te heersen. Angst voor rassenconflicten omdat er 'veel te veel van die Surinamers' komen. In de pers wordt geschreven over een "invasie", politici spreken van een "springvloed" van vijftigduizend in een jaar tot

honderdvijftigduizend in anderhalf jaar. Hiertegenover stelt Jansen van Galen dat *'van al die prognoses er niet één is uitgekomen, de netto aanwas in het vorig jaar [1974] was achttienduizend.'* Reden voor dit 'blufpoker' is volgens Jansen van Galen dat men bang is voor een 'Point of No Return waar voorbij rassenconflicten onvermijdelijk zijn. Die worden echter niet zozeer uitgelokt door getallen met zes cijfers, als wel door de mentaliteit van de ontvangende samenleving. Paniekzaaijerij kan daarop een kwalijke invloed hebben.'⁹⁶

Een ander argument tegen de komst van Surinamers die Nederlanders zouden kunnen hebben, is 'Nederland is al zo overbevolkt.' Hierop stelt Jansen van Galen: *'Niet in economisch opzicht, wel in ruimtelijk opzicht, hoewel het beslag dat Surinamers daarop leggen zo miniem is dat het nooit een argument kan zijn om hun de toegang tot ons land te ontzeggen. Misschien ook wel in psychologisch opzicht. We willen de Surinamers hier niet hebben. Waarom niet? Er wonen hier meer Duitsers en Belgen dan Surinamers.'*⁹⁷

Waarop de denkbeeldige gesprekspartner van Jansen van Galen zou kunnen zeggen dat Duitsers en Belgen beter bekend zijn met de westerse cultuur in het algemeen en de Nederlandse in het bijzonder. Surinamers daarentegen weten weinig van Nederland af, zij denken immers dat het hier een paradijs is. Jansen van Galen antwoordt hierop: *'De gemiddelde Hollandse emigrant die in Australië aankwam, wist minder van dat land dan een Surinamer van Nederland weet. Dat heeft hij op school wel geleerd, uit de krant, van de televisie. Er is waarschijnlijk geen emigrantengroep ter wereld die zo goed is geïnformeerd over zijn nieuwe land. Onder andere door degenen die zijn teruggekeerd.'*⁹⁸

Als Surinamers zoveel van Nederland weten dan komen ze zeker alleen maar *'om van onze fraaie sociale voorzieningen te profiteren'*. Jansen van Galen geeft op deze stelling een weerwoord door cijfers te geven. Bijvoorbeeld door het percentage Surinaamse werklozen met die van de Nederlanders te vergelijken. Nog geen drie procent van het totaal aantal werklozen in Nederland is Surinaams. Hij concludeert *'de Surinamers komen op Werk en Welvaart af, niet op W.W.'*⁹⁹ Jansen van Galen gaat hier van een ander perspectief uit dan de meeste andere journalisten: het totaal aantal werklozen in Nederland in plaats van alleen het totaal aantal werkloze Surinaamse Nederlanders. Vandaar dat zijn betoog veel optimistischer klinkt dan dat van de meeste anderen over dit onderwerp.

Dan gooit Jansen van Galen het over een andere boeg. De stelling wordt *'Ze stelen in Suriname het geld voor de overtocht bij elkaar om hier misdadiger te worden.'* Hij geeft toe dat de criminaliteit in Suriname betrekkelijk hoog ligt, maar stelt dat het gaat om kleine diefstallen ten einde te kunnen overleven. Hoge werkloosheid werkt dit zijns inziens in de hand. Hetzelfde argument gebruikt hij voor de voor het oog toenemende criminaliteit onder met name Surinaamse jongeren in Nederland. Zij zijn werkloos vanwege de toenemende discriminatie, zo stelt Jansen van Galen. Er zijn echter geen harde cijfers bekend of enig andere vorm van bewijs voor stijgende criminaliteit onder

⁹⁵ Labeur, 'Suriname vrijheid blijheid?', p. 17

⁹⁶ John Jansen van Galen, 'Wie is bang voor de Surinamers?', *HP*, jrg., 15 febr. 1975, no. 7, p. 30-35, aldaar p. 30

⁹⁷ Jansen van Galen, 'Wie is bang voor de Surinamers?', p. 30

⁹⁸ Ibidem

⁹⁹ Jansen van Galen, 'Wie is bang voor de Surinamers?', p. 30

Surinamers in het algemeen. Opvallend is dat hij ook hier ter relativering gebruikmaakt van Duitsers en Belgen in Nederland in vergelijking met Surinamers. Zo beweert hij het volgende: *'In de harde georganiseerde misdaad is het aandeel van Duitsers en Belgen, die van over de grens komen, veel groter.'*¹⁰⁰

Nederlanders worden niet graag aangesproken op hun discriminerend vermogen. *'Ach wat, die Surinamers zijn gewoon te lui om te werken. (...) Sommigen wel. Net als sommige Nederlanders. Maar zeker tachtig procent van de Surinamers in Nederland neemt normaal aan het arbeidsproces deel, tot volle tevredenheid van hun baas.'* Echter, in de grote steden en met name in Amsterdam en Rotterdam is de werkloosheid onder Surinamers beduidend hoger dan in de rest van het land. Hier circuleren lijsten rond waarop *'uitdrukkelijk "geen Surinamers"'* worden gevraagd.¹⁰¹ Hét bewijs dat er sprake is van discriminatie en tevens een van de redenen waarom sommige Surinamers werkloos zijn.

Jansen van Galen gaat verder in op de economische situatie van Surinamers in eigen land en in Nederland en vertelt over de woningnood die mede een gevolg is van de 'wassende stroom' Surinamers en het spreidingsbeleid dat deze nood erkent en volgens de Nederlandse regering als oplossing kan dienen. Gettovorming, Surinaams verenigingsleven in Nederland, remigratie, de leegloop van Suriname en de naderende onafhankelijkheid van Suriname, Jansen van Galen vergeet niets aan te halen en een kort weerwoord op de stellingen te geven. Over de 'getto's' schrijft hij: *'Getto's krijg je niet doordat leden van minderheidsgroepen bij elkaar wonen, maar door de houding die de omringende meerderheid tegenover hen aanneemt. Bovendien bestaat er niet één buurt waar meer dan de helft, of zelfs maar meer dan een kwart van de inwoners zwart is. Van de Surinamers in Nederland woont 64 procent in de vier grote steden. (...) De Bijlmer is geen getto. In Amsterdam wonen ongeveer 20.000 Surinamers. Daarvan is nog geen veertig procent geconcentreerd in negen wijken: de oude binnenstad, drie delen van de Bijlmer, de Staatsliedenbuurt, het Oosterpark, de Afrikaanderbuurt, de beide Pijpen.'*¹⁰² Natuurlijk heeft Jansen van Galen gelijk met zijn stelling dat getto's gevormd worden door de meerderheid der autochtone bevolking, maar zijn 'spreiding' over negen wijken in Amsterdam is niet overtuigend. Men ziet de Bijlmer niet als bestaand uit drie delen, hetzelfde geldt voor de Pijp en twee delen waaruit het zou bestaan. Dit betekent dat het niet om negen maar om zes wijken gaat. Zijn argument zou sterker zijn als hij het aantal inwoners van Amsterdam zou afzetten tegen het aantal Surinamers dat in Amsterdam woont. Overigens wordt alleen de Bijlmermeer een getto genoemd.

Op de stelling 'Ondertussen loopt Suriname leeg' geeft Jansen van Galen eveneens een zwakke argumentatie. *'Zo'n vaart loopt dat echt niet. Tot voor kort deed Nederland niet veel meer dan de bevolkingsaanwas van Suriname overnemen. Pas nu het geboortecijfer daar terugloopt en de migratie toeneemt, wordt dat anders. Maar nog steeds is het overheersende belang van Suriname dat door het wegtrekken van ruim duizend man per maand de enorme werkloosheid niet verder stijgt. Daar staan grote nadelen tegenover. Veel intellect en geschoolde arbeid verdwijnt uit het land, veel*

¹⁰⁰ Ibid., p. 31

¹⁰¹ Ibidem

¹⁰² Jansen van Galen, 'Wie is bang voor de Surinamers?', p. 31

*goed ook dat moeizaam is opgespaard voor de grote reis. Er is weinig aandrang om fundamentele problemen op te lossen zolang de veiligheidsklep naar Holland open staat. De binnenlandse markt die al zo gering is krimpt verder in, de schaalverkleining zet door. Maar het is niet onze taak om uit te maken wanneer deze bezwaren dat ene voordeel gaan overtreffen. Naar paternalisme is weinig vraag.*¹⁰³

Jansen van Galen houdt hier een nogal curieus en uiteindelijk paradoxaal betoog. Suriname loopt dus wel degelijk leeg, want er is sprake van emigratie én een dalend geboortecijfer. Bovendien ziet het er niet naar uit dat het aantal van duizend man per maand minder zal worden naarmate de datum van de onafhankelijkheid naderbij komt. Daarbij gaat het hier om emigranten die voor een onafhankelijk Suriname juist van grote betekenis zullen zijn en verslechtert de economie erdoor. Dat Jansen van Galen dit erkent, blijkt uit de zin *'het is niet onze taak...'* en *'Naar paternalisme is weinig vraag'*. Suriname is op dat moment nog niet onafhankelijk en Nederland is dus nog steeds verantwoordelijk voor het wel en wee van het land. Natuurlijk willen de Surinamers af van het opgeheven vingertje, maar als alles erop wijst dat veel Surinamers tegen de komende onafhankelijkheid zijn – hetgeen ze door 'met de voeten te kiezen' laten zien – en bovendien blijkt dat het land door die gebeurtenis alleen maar verder afglijdt in de economische malaise waarin het al verkeerde, dan zou de Nederlandse regering toch juist wel moeten ingrijpen? Jansen van Galen lijkt vaak pro-Suriname, maar bij betogen als deze vraag ik me af of hij zich niet te veel laat leiden door zijn anti-kolonialistische idealen.

Hij besluit het artikel met de conclusie dat de onafhankelijkheid van Suriname niet automatisch tot gevolg heeft dat er geen Surinamers meer naar Nederland zullen komen, want gezinshereniging is een humanitair gebruik in Nederland. Nederlanders zullen moeten accepteren dat Surinamers onder ons blijven. *'Als zichtbare erfenis van onze koloniale geschiedenis.'*¹⁰⁴

Gelijk na het artikel 'Wie is er bang voor de Surinamers?' volgt een interview met de minister verantwoordelijk voor de opvang van de Surinamers die naar Nederland komen: Minister Van Doorn van CRM. De titel: "Van dringen of dwingen tot terugkeer zal geen sprake zijn". Jansen van Galen speelt ook hier advocaat van de duivel. Hij spreekt Van Doorn aan op de vele speculaties dat de meeste Surinamers naar hun land zullen terugkeren na de onafhankelijkheid. Hij plaatst opmerkingen als: *'Is het niet realistischer om ervan uit te gaan dat ze zullen blijven?'*, *'Massale terugkeer is een illusie'* en *'Er zijn gevaarlijke kanten aan de nadruk op terugkeer. Tegenover de bevolking is het beter te benadrukken dat de meeste Surinamers hier voorgoed zijn.'*¹⁰⁵ Van Doorn geeft toe dat enerzijds gestreefd wordt "naar de integratie van een zeer groot aantal van hen", maar dat men toch hoopt dat er Surinamers zullen terugkeren om hun land op te bouwen. Hiertoe moeten arbeidsplaatsen gecreëerd worden in Suriname zodat remigratie "binnen zeg tien jaar interessant wordt." Jansen van Galen reageert hier scherp op. *'Nee, dan moeten eerst nog die tienduizenden werklozen in Suriname zelf aan*

¹⁰³ Jansen van Galen, 'Wie is bang voor de Surinamers?', p. 33

¹⁰⁴ Ibid., p. 35

¹⁰⁵ Jansen van Galen, 'Minister Van Doorn en de Surinamers in Nederland. "Van dringen of dwingen tot terugkeer zal geen sprake zijn"', *HP*, 62^e jrg., 15 febr. 1975, no. 7, p. 36-37, aldaar p. 36

*werk geholpen worden.*¹⁰⁶ Helaas gaat hij niet in op de periode van tien jaar die Van Doorn hier noemt en de gevolgen die dat heeft voor remigratie: men zal na tien jaar redelijk ingeburgerd zijn in Nederland. De weg terug moet dan wel heel aantrekkelijk zijn, wil men terugkeren...

Jansen van Galen gaat vervolgens in op de gevoelens van discriminatie bij zowel Surinamers als Nederlanders. Ten opzichte van de Surinamers is er sprake van toenemende discriminatie – vaak in de vorm van racisme –, mede gevoed door het gevoel dat zij huizen en werk inpikken van Nederlanders en het gevoel dat men wordt benadeeld door de eigen regering. Ook dragen de gedachten dat Surinamers lui en ongeschoold zijn bij aan de discriminatie. Van Doorn zal deze beeldvorming moeten veranderen door meer voorlichting te geven en de arbeidsbemiddeling te intensiveren, zo geeft hij zelf aan. *“Per slot van rekening heeft ruim tachtig procent van de Surinamers normaal werk. De indruk leeft wel in Nederland dat tachtig procent werkloos is.”*¹⁰⁷ Van Doorn schetst hier een ontwikkeling die zorgwekkender is dan hij doet voorkomen. Het zal niet makkelijk zijn de Nederlandse bevolking te overtuigen dat het merendeel van de Surinamers werkt, als men ervan uitgaat dat dit precies het tegenovergestelde is.

Er volgen ettelijke artikelen over Suriname op het bovenstaande interview uit februari, maar daarin wordt geen melding gemaakt over demografie, slechts de politiek komt aan de orde. Pas twee maanden later, in mei, gaat Rudi Kross in op de ontwikkeling van Suriname. Hij heeft het over 480.000 Surinamers. Naar ik aanneem bedoeld hij hiermee het aantal Surinamers in Suriname en in Nederland. Tezamen is dit een hoog aantal als we kijken naar de 400.000 die eind 1975 genoemd worden in *Elsevier*. Helaas geeft Kross geen bron voor dit cijfer.

Het andere cijfermateriaal dat hij geeft, sluit aan bij hetgeen in *Elsevier* wordt geschreven door Cees Labeur, in het nummer van 29 maart 1975. Hij heeft het over een werkloosheidspercentage in Suriname van 25-30%. *‘De condities op economisch terrein, waaronder Suriname politiek zelfstandig wordt, vormen tezamen een horreur. De totale zgn. planinvesteringen die de afgelopen 20 jaar door Nederland zijn gepleegd (nominaal een miljard), hebben vrijwel niets voor de bevolkingsmeerderheid betekend behoudens 25 pct. werkloosheid of meer, het emigreren van ongeveer 20 pct. van de bevolking naar Nederland achter de voornaamste kapitaalstroom aan, en een diepe politieke en sociale verscheurdheid in het land die in toenemende mate racistisch vertaald wordt.’*¹⁰⁸

Jansen van Galen – en anderen met hem – betoogt dat de emigratie voor een daling in het werkloosheidspercentage zorgt. Maar als gekeken wordt naar een daling van 30 naar 25 procent, dan is er nog steeds sprake van een zeer hoge werkloosheid in Suriname. Een groot voordeel zou de emigratie op dit gebied dus niet opleveren.

Er volgen in dat jaar nog veel artikelen over Suriname, maar pas in oktober worden de cijfers weer eens op een rijtje gezet, hetgeen tevens de laatste keer is. Onder de titel ‘Het verhaal van een

¹⁰⁶ Jansen van Galen, ‘Minister Van Doorn en de Surinamers in Nederland’, p. 36

¹⁰⁷ Jansen van Galen, ‘Minister Van Doorn en de Surinamers in Nederland’, p. 37

volksverhuizing. “Is het al herfst in Nederland?”” beschrijft Jantiene van Aschs in het kort de gebeurtenissen uit het afgelopen jaar: ‘*De eerste negen maanden van dit jaar kwamen 27.000 Surinamers ons land binnen. Tussen nu en 25 november zullen daar waarschijnlijk nog 10.000 bij komen. Wat betekent die volksverhuizing voor de mensen zelf en voor de opvangende instanties in Nederland?*’¹⁰⁹

De ‘wassende stroom’ of ‘uittocht’ is hier vervangen door ‘volksverhuizing’. Een weergave die de ontwikkeling van de demografie van Suriname recht doet, maar die voor Nederlanders een verkeerd beeld oproepen. Want wat is een aantal van 150.000 Surinamers op een bevolking van circa 14 miljoen inwoners.¹¹⁰

De Groene Amsterdammer

Ook in *De Groene Amsterdammer* zijn dezelfde geluiden te horen als bij de voorgaande opiniebladen. In ‘Als katten om de hete brij’, uit maart 1975, wordt de migratie gekoppeld aan de onderhandelingen voor de onafhankelijkheid. ‘*Hete hangijzers zijn onder andere nog het toelatingsbeleid dat Nederland na de onafhankelijkheid zal voeren voor Surinamers die dan nog naar Nederland zullen willen emigreren. Dat zullen er ongetwijfeld velen zijn. Niet alleen omdat de armoede situatie in Suriname na de onafhankelijkheid, die de Surinamers nu naar Nederland drijft, dan niet plotseling opgelost zal zijn. Maar ook omdat er zo langzamerhand zoveel Surinamers in Nederland zijn dat er geen familie in Suriname is die geen leden in Nederland heeft. Nederland nu ziet in het onafhankelijk worden van Suriname een mogelijkheid de stroom Surinaamse emigranten te stoppen.*’¹¹¹ De redactie is hier in vergelijking met de meeste journalisten uit de andere bladen direct en realistisch. Men heeft weinig woorden nodig een ontwikkeling aan te geven die inderdaad zal plaatsvinden en wel in het kader van gezinshereniging.

Na diverse artikelen die niet voor dit onderzoek relevant zijn, wordt in juni 1975 een interview gepubliceerd met als onderwerp een van de projecten die de economie van Suriname er bovenop zou moeten helpen. De titel alleen al is veelzeggend: “‘Bij de uitvoering van de plannen wordt werkloosheid in Suriname nog groter’”. Ontwikkelingssocioloog Jan Bremer over de Nederlandse hulp aan Suriname’. In zijn inleiding maakt journalist Maarten Van Dullemen gewag van een zelfde aantal werklozen als Labeur in *Elsevier* en Kross in *Haagse Post* geven: tussen de 25 en 30 procent.¹¹²

¹⁰⁸ Rudi Kross, ‘Suriname wordt bij de neus genomen’, *HP*, 62^e jrg., 17 mei 1975, no. 20, p. 8-10, aldaar p. 8

¹⁰⁹ Jantiene van Aschs, ‘Het verhaal van een volksverhuizing. “Is het al herfst in Nederland?”’, *HP*, 62^e jrg., 25 okt. 1975, no. 43, p. 6-10, aldaar p. 6. Voor cijfers uit de artikelen zie tabel 3

¹¹⁰ Volgens Frank Bovenkerk in ‘De vlucht. Migratie in de jaren zeventig’ in: *Suriname, de schele onafhankelijkheid*, Glenn Willemsen red. (Utrecht 1983), p. 152-181, aldaar p. 152. Hij noemt een aantal van 180.000 Surinamers.

¹¹¹ ‘Als katten om de hete brij’, *DGA*, 99^e jrg., 26 maart 1975, no. 13, p. 6

¹¹² Maarten van Dullemen, “‘Bij de uitvoering van de plannen wordt werkloosheid in Suriname nog groter’”. Ontwikkelingssocioloog Jan Bremer over de Nederlandse hulp aan Suriname’, *DGA*, 99^e jrg., 11 juni 1975, no. 24, p. 3 en 7, aldaar p. 3

Bremer geeft in dit interview kritiek op het West-Suriname project, dat inderdaad een fiasco zou worden.

Twee maanden later bespreekt Geert Mak in 'Ik dacht: "ik wandel een jaartje in Holland."' De trek uit de West' diverse motieven voor migratie. Mak behandelt het rapport, *Emigratie uit Suriname*, van Frank Bovenkerk. Dit wordt ook in *Haagse Post* gedaan, maar daar gaat men in op de persoonlijke verhalen van de geïnterviewden en niet op het cijfermateriaal noch de verklaring die Bovenkerk geeft. *'Een kleine Surinaamse aannemer klaagt zijn nood in een emigratie-rapport. Hij is een van de 125 000 rijksgenoten die naar Nederland zijn geëmigreerd. Hij moest wel, zijn personeel en zijn klanten trokken immers ook weg. Anderen vertrekken vanwege de werkloosheid.'*¹¹³ Ook hier wordt het percentage werklozen geschat op 30% en om aan te geven dat dit hoog is, wordt een vergelijking gemaakt met Nederland ten tijde van de crisis in de jaren na 1929. Het aantal werklozen kwam toen niet hoger dan 17%. Maar ook in vergelijking met de Nederlandse werkloosheid anno 1975, rond de 4%, is die in Suriname erg hoog.

Naast de 'gewone' werkloosheid in Suriname wordt er gesproken van een percentage verborgen werkloosheid in met name de overheidssector. De schattingen lopen uiteen van 10 tot 50 procent! Bovendien is er sprake van een *'enorme bevolkingsgroei (de helft van de bevolking is jonger dan 15 jaar)'* waardoor de werkloosheid, verborgen of niet, zal toenemen.¹¹⁴

Opvallend is dat in vergelijking met 1961 toen in *Vrij Nederland* werd gesproken van een percentage van 40% van de Surinaamse bevolking die jonger was dan 15 jaar, dit met 10% is gestegen. Het aantal Surinamers ouder dan 15 jaar daalt hierdoor. Voor een land in opbouw is dat een zorgwekkende situatie, want kinderen kunnen een land niet opbouwen. Er moet echter gesproken worden van verjongen in plaats van groei, omdat de migratie de aanwas tenietdoet.¹¹⁵

Een tweede opvallende constatering komt naar voren in het volgende citaat: *'De migratie van Surinamers naar Nederland is echter zo massaal en gekompliceerd dat enkel een verklaring vanuit deze economische factoren binnen het push-pull model, of uit de zuigkracht die een ontwikkeld "centrumland" altijd heeft op minder ontwikkelde perifere landen niet voldoende is. Slechts 25 à 30 pct. van de migrerende Surinamers was werkloos in Suriname. De rest had over het algemeen niet een direkt dwingende economische noodzaak, en er zijn nogal wat gevallen bekend van mensen die goede banen opzegden om toch de sprong in het duister te doen.'*¹¹⁶ Hier wordt de ernst van de situatie nog eens benadrukt, want ook zij die wel werk hebben, zien geen toekomst in Suriname.

Ter ere van de onafhankelijkheid op 25 november, hebben Wim Blokhuis, Maarten van Dullemen en Siep van der Werf in samenwerking met de Solidariteits Beweging Suriname, verschillende artikelen geschreven over Suriname en Surinamers. In een daarvan wordt verhaald over de opvang in Nederland onder de titel: 'De opvang in Nederland. Niet alleen de Surinamers maar ook de conflicten

¹¹³ Geert Mak, 'Ik dacht: "ik wandel een jaartje in Holland."' De trek uit de West', 99^e jrg., 3 sept. 1975, no. 36, p. 3-4, aldaar p. 3

¹¹⁴ Mak, 'Ik dacht: "ik wandel een jaartje in Holland."', p. 3

¹¹⁵ 'Enkele gegevens', *VN*, 27 mei 1961, no. 40, p. 3; Jansen van Galen, 'Wie is bang voor de Surinamers?', *HP*, 15 febr. 1975, no. 7, p. 31

¹¹⁶ Mak, 'Ik dacht: "ik wandel een jaartje in Holland."', p. 3

worden gespreid'.¹¹⁷ Het artikel wordt ingeleid met een voor *De Groene* zo typerende zakelijke en directe constatering: 'Rond de onafhankelijkheid zullen er naar schatting een 140 000 Surinamers in Nederland zijn. Daarna zullen er nog meer komen, want ook na de datum van 25 november zal familiehereniging mogelijk blijven.'¹¹⁸ Na de inleiding wordt eerst de geschiedenis verteld van de migratie van Suriname naar Nederland.

'De komst van Surinamers naar Nederland is allerm minst een recent verschijnsel. In de 18^e eeuw kwamen al Surinamers naar het koloniale moederland, bevoorrechte ex-slaven die als beloning voor bewezen diensten naar Nederland werden gezonden. Tot in de jaren zestig bestond de groep migranten voornamelijk uit mensen die tot de elite behoorden. Ze beschikten over voldoende geld en waren kultureel al zo op Nederland ingesteld dat ze zich zonder al te veel moeite in Nederland konden aanpassen. Sinds 1960 – er waren toen ongeveer 13 000 Surinamers in Nederland – is de groep emigranten steeds sneller gaan groeien. Hun aantal verdubbelde zich sindsdien iedere vijf jaar. Vanaf deze tijd komen ook steeds meer Surinamers uit lagere sociale milieus naar Nederland, o.a. vanwege de grote werkloosheid in Suriname (circa 30 pct.).

Dan beginnen ook de problemen. Vanwege hun geringe financiële mogelijkheden zijn veel Surinamers aangewezen op goedkope huisvesting met name in de oude arbeiderswijken in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Omdat veel huiseigenaren niet bereid zijn om woonruimte aan Surinamers te verhuren of slechts tegen bespottelijk hoge prijzen, worden Surinamers gedwongen om woonruimte te kopen en zich daarmee in enorme financiële problemen te storten, ...

*De opeenhoping van economisch zwakken in één en dezelfde wijk veroorzaakt logischerwijs spanningen tussen Surinamers en Nederlanders. De laatsten, die soms al jaren op een betere woning wachten, menen dat al die Surinamers hun woningen komen inpikken. Zo dreigen de Surinamers zondebok te worden van het feit dat we in Nederland nog steeds te maken hebben met woningnood voor mensen met lage inkomens. Maar huisvesting is niet het enige probleem. De onderwijsachterstand van veel Surinaamse kinderen bemoeilijkt hun inpassing in het Nederlandse onderwijssysteem. Ze hebben vaak taalmoeilijkheden omdat hun spreektaal thuis – Sranan Tongo (Surinaams) of Hindi – anders is dan de schooltaal Nederlands. ... De scholen in de arbeidersbuurten – ook voor Nederlandse kinderen al ontoereikend – zijn niet in staat hen voldoende op te vangen. Bij de huisvestingsmoeilijkheden en onderwijsmoeilijkheden voegt zich, met name de laatste tijd, de problematiek van het vinden van werk.'*¹¹⁹ Hier wordt melding gemaakt van moeilijkheden voor Surinamers in Nederland. De onderwijsachterstand wordt daarbij voor het eerst uitgebreid beschreven. Daar er in de andere bladen niets over wordt geschreven, behalve een keer in een oproep in *Vrij Nederland*, neem ik aan, dat het daarom om een relatief kleine groep gaat die rechtstreeks van het platteland naar Nederland zijn gekomen. Het merendeel van migranten komt namelijk via Paramaribo, waar men wel op Nederland georiënteerd is.

¹¹⁷ Wim Blokhuis, Maarten van Dullemen en Siep van der Werf, 'De opvang in Nederland. Niet alleen de Surinamers maar ook de conflicten worden gespreid', *DGA*, 99^e jrg., 5 nov. 1975, no. 45, p. 9-12, aldaar p. 12

¹¹⁸ Blokhuis, Van Dullemen en Van der Werf, 'De opvang in Nederland', p. 12

¹¹⁹ *Ibidem*

Opvallend is dat op de foto bij het artikel drie kinderen en twee volwassen met een Aziatisch uiterlijk staan. Dit is in overeenstemming met mijn gedachte dat de achterstand in zowel taal als onderwijs met name mensen van het platteland betreft, want dat zijn overwegend Hindostanen en Javanen. Dit verklaart tevens waarom de culturele achtergrond anders is. In het geïsoleerde leven op het platteland houdt men vast aan traditionele normen en waarden, gecombineerd met religie. De inwoners van Paramaribo zijn in vergelijking ‘wereldlijk’ te noemen en zullen daardoor minder problemen kennen bij het integratieproces.

De onafhankelijkheid is een feit als Wim Biervliet, een Surinaamse Nederlander die onderzoek doet naar zijn landgenoten en hun toekomstverwachting, het artikel schrijft: ‘De onafhankelijkheidsstrijd van de Surinaamse Nederlanders begint nu pas. Diskrimineren is niet langer taboe’. Biervliet is op dat moment werkzaam als onderzoeker aan een project in de Gliphoeve in de Bijlmermeer. In een apart kader wordt de achtergrond van het artikel weergegeven: *‘Vorige week zijn 120.000 Rijksgenoten in Nederland formeel landgenoten geworden. Theoretisch mogen ze nu gelijk zijn aan iedere andere Nederlander, feitelijk begint nu pas voor hen de strijd om een gelijkwaardige plaats in de Nederlandse samenleving. Vaak zullen ze daarbij in konflikt komen met andere achtergestelde groepen om schaarse voorzieningen als woonruimte, inkomen en werkgelegenheid.’*¹²⁰

Uit dit citaat komen een paar belangrijke zaken naar voren. Ten eerste blijkt dat de auteur – blijkbaar niet Biervliet als hij het heeft over rijksgenoten die landgenoten worden – de Surinamers niet als Nederlanders zag, ondanks dat ze tot het koninkrijk der Nederlanden hoorden. Vandaar ook het verworden van rijksgenoot tot landgenoot. Echter, de ‘theoretische gelijkheid’ was er al sinds de aanvaarding van het Statuut en volgens de auteur werd dat pas tot stand gebracht toen de onafhankelijkheid een feit werd. Er is dus sprake van een discrepantie tussen beleving en feit.

Een tweede belangrijke kwestie die hier naar voren komt, is de constatering dat Surinaamse Nederlanders niet als gelijkwaardig worden gezien en door de onafhankelijkheid een strijd zouden moeten aangaan om woonruimte, werk en inkomen met verschillende Nederlandse groepen die een lager dan modaal inkomen hebben. Ook hier is sprake van verkeerde beeldvorming, want die ‘strijd’ was al veel eerder ontstaan, namelijk toen de economie in een depressie raakte, begin jaren ‘70. En die ‘strijd’ verhevigde met de komst van steeds meer Surinamers vanaf 1973. De reden dat het hier nu scherp wordt gesteld, zal het onderwerp van de toenemende discriminatie jegens Surinamers hebben veroorzaakt.

*‘De samenstelling van de groep Surinamers in Nederland is de laatste tijd aanmerkelijk veranderd. Na 1968 valt vooral een verandering in niveau op: in plaats van Surinamers uit de hoogste en middenklasse komen er steeds meer sociaal achtergestelde groepen naar Nederland, zoals ongeschoolden en werklozen.’*¹²¹ Ook deze verandering zal bijgedragen hebben aan de ‘strijd’ die Surinamers in Nederland moeten voeren voor een gelijkwaardige plaats. Immers, in een maatschappij waar sinds de Tweede Wereldoorlog hard is gewerkt aan de wederopbouw en waar de werkloosheid

¹²⁰ Wim Biervliet, ‘De onafhankelijkheidsstrijd van de Surinaamse Nederlanders begint nu pas. Diskrimineren niet langer taboe’, *DGA*, 99^e jrg., 3 dec. 1975, no. 49, p. 9 en 12, aldaar p. 9

¹²¹ Biervliet, ‘De onafhankelijkheidsstrijd van de Surinaamse Nederlanders begint nu pas’, p. 9

laag was, worden ongeschoolden en werklozen als doorn in het oog beschouwd. Deze mensen worden snel als dom en lui bestempeld en als blijkt dat het hier om een bepaalde groep gaat, dan wordt een dergelijk stempel binnen de kortste keer op een ieder gedrukt die tot de groep behoort, ook degenen die wel werk en/of scholing hebben.

‘Het grootste deel van de migranten bestaat uit Creolen, afstammelingen van Westafrikaanse negers. Hindoestanen – oorspronkelijk afkomstig uit India – maken ongeveer een derde uit van de Surinamers die zich in Nederland vestigen. Vanaf 1974 komen echter steeds meer Hindoestanen uit de lagere inkomensgroepen, uit de districten, uit de landbouw. (...) Van de ongeveer 120 000 Surinamers in Nederland woont 60 pct in de vier grote steden van de Randstad. Deze steden klagen steen en been over hun onevenredig groot aandeel in de opvang van Surinamers: Surinamers vormen nog geen procent van de bevolking van Nederland, maar in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag maken zij ongeveer 3 pct van de bevolking uit. Ze concentreren zich steeds meer in de negentiende eeuwse arbeiderswijken en in de Amsterdamse Bijlmermeer.’¹²² Dat er woningen te vinden zijn in deze wijken heeft te maken met het vertrekken van Nederlandse gezinnen naar betere woningen. Degenen die blijven, kunnen een verhuizing niet betalen en worden door de komst van de Surinamers langzaam een minderheid in hun wijk, aldus Biervliet. Dit zal discriminatie op grond van angst hebben doen toenemen.

De Surinamers delen aan de andere kant mee in de malaise, bijvoorbeeld op het vlak van werkgelegenheid. *‘Niet dat het aandeel van Surinamers in het werkloosheidspercentage overdreven moet worden: ongeveer 80 pct verdient zelf zijn brood. Momenteel zijn ongeveer 7500 Surinamers werkloos. Tweederde van de vraag naar arbeidskrachten is gekoncentreerd in de Randstad. Toch worden Surinamers nu zoveel mogelijk in de regio geplaatst waar ze met de Nederlandse werklozen moeten concurreren om een zeer beperkt aantal arbeidsplaatsen.’¹²³ Dat eind 1975 nog steeds gesproken wordt van een percentage van 80% dat wel werk heeft, bevreedt mij enigszins. Volgens *Haagse Post* was dat aantal in februari 1975 zo hoog, maar de komst sindsdien van circa 30.000 Surinamers moet dat percentage toch hebben doen dalen.*

Eind december 1975 geeft Philip Veerman in ‘Surinaamse kinderen in de kou. Alles op school, thuis en op straat is hier anders’ aan hoeveel jongeren naar Nederland zijn gekomen. *‘Een blik op de door het Centraal Bureau voor Statistiek gemaakt cijfers over de vestiging van zoals dat heet “migranten met Nederlandse nationaliteit, geboren in Suriname” is genoeg om te zien dat onder de migranten zeer veel, vooral jonge, kinderen zitten (in 1974 kwamen een dikke zeventienduizend hier waarvan meer dan de helft onder de twintig jaar en 40 pct daarvan nog onder de vijftien jaar).’¹²⁴ Deze kinderen ondervinden volgens Veerman veel problemen op school omdat zij niet goed Nederlands spreken en bovendien een Nederlands dat zich anders heeft ontwikkeld dan in Nederland. Naar ik aanneem, gaat dit opnieuw over kinderen die niet uit Paramaribo komen, hoewel Veerman aangeeft dat het om kinderen uit alle bevolkingsgroepen gaat. In de andere bladen wordt nagenoeg geen aandacht besteed*

¹²² Ibidem

¹²³ Biervliet, ‘De onafhankelijkheidsstrijd van de Surinaamse Nederlanders begint nu pas’, p. 12

¹²⁴ Philip Veerman, ‘Surinaamse kinderen in de kou. Alles op school, thuis en op straat is hier anders’, *DGA*, 99^e jrg., 17 dec. 1975, no. 51, p. 7

aan de moeilijkheden die kinderen in Nederland zouden hebben als in *De Groene*. Vandaar dat ik vraagtekens plaats.

Dat de kinderen in problemen komen met hun ouders, zoals Veerman aangeeft, lijkt me logisch. Hier spelen inderdaad culturele verschillen een rol. Kinderen in Nederland wordt meer vrijheid gegeven en zij hebben een andere relatie met hun ouders dan kinderen in Suriname. Hetzelfde geldt in het onderwijs en de relatie tot de onderwijzers. Bovendien hebben de Surinaamse ouders weinig tijd voor hun kinderen omdat zij problemen hebben met het zoeken naar woning en werk. Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze kinderen op latere leeftijd moeilijkheden hebben met het leven en autoriteit.

Hervormd Nederland

Er is in *Hervormd Nederland* slechts een artikel waarin demografische gegevens worden gegeven. In dit geval handelt het artikel over de Hindostaanse Surinamers en hun mogelijkheden om hun eigen cultuur in stand te houden. In 'Hindoes zoeken naar ruimte voor hun samenkomsten. Oude schoollokalen in gebruik als tempel' beschrijft J.W. Jongedijk deze zoektocht. Hij heeft voor het artikel een Hindostaan geïnterviewd. 'Hoeveel Hindoes zijn er thans in Nederland? *"Het is moeilijk te zeggen, maar groot is hun aantal wel. In Suriname zijn 60.000 tot 65.000 Hindoestanen, een kwart van hen is Moslim en driekwart Hindoe. Duizenden Hindoestanen komen naar hier uit vrees voor de Creolen ... Er zijn dus ook duizenden Hindoes in Nederland. De verwereldlijking grijpt ook in deze gemeenschap om zich heen, maar niettemin is het aantal gelovigen groot"*.¹²⁵

Het is niet duidelijk wat de geïnterviewde hier bedoelt. Als hij het heeft over het overgebleven aantal Hindoestanen in Suriname dan zou dat betekenen dat van de 142.300 die volgens Edward Dew bij de volkstelling in 1971 in Suriname waren, in de jaren daarna meer dan de helft naar Nederland is gekomen. Maar om dat aantal te bereiken zou de gehele migratie van 1974 en '75 uit Hindoestanen hebben moeten bestaan en dat is niet zo. Dit impliceert dat de geïnterviewde niet goed bekend is met de situatie in Suriname noch in Nederland. Jongedijks artikel getuigt daarom mijns inziens van slecht research.

¹²⁵ J.W. Jongedijk, 'Hindoes zoeken naar ruimte voor hun samenkomsten. Oude schoollokalen in gebruik als tempel', *HN*, 31^e jrg., 27 sept. 1975, no. 39, p. 11

Hoofdstuk 3 Van 'ingreep' naar militair bewind

Op 25 februari 1980 besluit een groep van zestien sergeanten de Surinaamse regering af te zetten. De aanleiding is het weigeren van een eigen legervakbond door de regering en de arrestatie van drie onderofficieren die daarop volgde. Maar er zit meer achter: men is de regering-Arron spuugzat. Het volk steunt dan ook de staatsgreep, dit wordt in alle bladen opgetekend. Daar president Ferrier mag aanblijven en de coupplanners onmiddellijk iemand aanstellen voor het formeren van een nieuwe burgerregering, staat ook de Nederlandse regering welwillend tegenover de militairen en de regering-Chin A Sen die een maand later aan de slag zal gaan. Dit in samenwerking met de Nationale Militaire Raad (NMR); de sergeanten houden de teugels in handen. President Ferrier noemt de staatsgreep een noodzakelijke 'ingreep'. Alle belanghebbenden zien de toekomst rooskleuriger tegemoet.

Door onderlinge verdeeldheid over de te volgen politieke koers ontstaat er een machtsstrijd die sergeant Desi Bouterse, gematigd links en goed samenwerkend met Chin A Sen, wint. Hij laat op 13 augustus de drie beleidsbepalende sergeanten oppakken, een soort tweede coup. Tegelijkertijd wordt de president afgezet, omdat hij teveel op de oude politieke weg wilde doorgaan. Chin A Sen zal hem vervangen als president, terwijl hij ook aanblijft als premier. Bouterse wordt door de nieuwe president uitgeroepen tot legerleider. Een tijd lang lijkt alles goed te gaan. De oude garde wordt vervolgd voor corruptie, er worden volkscomités opgezet, de ambtenaren doen hun werk en de straten zijn schoon.

Echter, ook Chin A Sen kan niet tegen Bouterse op en wordt begin 1982 gedwongen op te stappen. De NMR en Bouterse krijgen alle macht in handen, hoewel de NMR al snel een instrument in de handen van Bouterse zal blijken. De bevolking keert zich steeds meer tegen de legerleider. Onder andere het vertrek van de president heeft het vertrouwen geschaad. Verschillende prominente Surinamers komen in opstand en bundelen hun krachten, ze worden gesteund door een groot deel van de bevolking. Als Bouterse op 30 oktober een grootschalige bijeenkomst wil houden ter ere van Maurice Bishop, revolutionair leider en premier van Grenada, blijkt de opkomst bedroevend laag. 1500 mensen komen kijken, terwijl 15.000 mensen meelopen in de demonstratie tegen het Militair Gezag, georganiseerd door de grootste vakbond: 'de Moederbond'.¹²⁶ Daarop wordt de spanning tussen het leger en de bevolking zo groot dat enkele van de prominenten vluchten, waaronder voormalig minister en advocaat André Haakmat. Op 8 december worden de zestien belangrijkste achtergebleven opposenten opgepakt, waarvan vijftien die nacht werden geëxecuteerd.

Met de 'decembermoorden' begint vijf jaar militair dictatorschap. Door geldgebrek, het verslechteren van een al slechte economische situatie en een morrende bevolking wordt Bouterse gedwongen eieren voor zijn geld te kiezen. In 1987 worden voor het eerst weer verkiezingen gehouden. Een nieuwe regering zou aantreden in 1988. Bouterse blijft echter achter de schermen de touwtjes in handen houden, waardoor verschillende regeringen elkaar opvolgen. De laatste in dit rijtje wordt door middel van een telefoontje op kerstavond 1990 afgezet. Er worden nieuwe verkiezingen uitgeschreven voor mei 1991. Door de eclatante overwinning van de 'Front-partijen', waarin de oude

¹²⁶ Onder andere in Buddingh', p. 330; *DGA*, 10 nov. 1980, no. 45, p. 5

partijen NPS, VHP en KTPI zich in hebben verenigd, kwam aan de periode waarin Bouterse regeerde in de figuur van legerleider een einde.¹²⁷

§ 3.1 1980: een nieuw piekjaar in de migratie naar Nederland

Suriname werd op 25 november 1975 onafhankelijk. De inwoners van de republiek zouden nog vijf jaar de tijd krijgen om te bedenken of men Surinamer wilde blijven dan wel Nederlander wilde worden. In het laatste geval kon men naar Nederland komen mits aangetoond kon worden dat men daar een woning en werk had; zo was geregeld in de zogenaamde 'Toescheidingsovereenkomst'. Op de onafhankelijkheidsdatum zou deze mogelijkheid ophouden te bestaan.¹²⁸ Vanwege het wanbeleid dat in de jonge republiek werd gevoerd, kiezen velen al in 1979 voor een nieuw leven in Nederland. Ondertussen krijgen regering en lagere legerofficieren het met elkaar aan de stok. Dit zou resulteren in de coup van februari 1980, bijna vierenhalf jaar na de onafhankelijkheid. De coupplegers keren het economische tij in Suriname, zij het voor korte duur. Hoewel het volk de sergeanten steunt, besluiten velen toch naar Nederland te gaan. In 1979 komen 18.000 Surinamers naar Nederland en in 1980 lijken dit er nog meer te worden.¹²⁹ Reden voor de Nederlandse regering om per september eenzijdig een visumplicht af te kondigen ten einde de migratie een halt toe te roepen. Deze mogelijkheid is volgens de overeenkomst legaal, maar de Surinamers nemen het de Nederlandse regering wel kwalijk. Uiteindelijk blijkt de 'stop' weinig uit te halen. Men komt op basis van gezinshereniging dan wel illegaal naar Nederland.

Hoe beschrijven de journalisten in de door mij onderzochte media de economische en sociale situatie in Suriname en de opnieuw toenemende migratie naar Nederland? Hoe beschrijven zij de reactie van de Nederlandse regering en de Nederlanders zelf? In welke situatie verkeren in de Surinamers in Nederland en Suriname?

Elseviers Magazine

In *Elsevier* wordt in januari de komst van de Surinamers beschreven als 'Half Suriname op de vlucht naar Nederland', net als in 1975.¹³⁰ Ook worden er evenals in 1975 schattingen gegeven van hoeveel Surinamers vóór 25 november naar Nederland zullen komen. Dit keer niet uit angst voor rassenrellen, maar om de eigen economische en sociale toekomst veilig te stellen.

Ruim 26.000 Surinamers zullen zich dit jaar nog in Nederland vestigen. Hiermee willen ze niet alleen de fatale datum ontlopen van 25 november, als de deur naar het "paradijs" Nederland

¹²⁷ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, p. 348

¹²⁸ Ibid., p. 301

¹²⁹ Humphrey E. Lamur, 'Breuk of stagnatie: de demografische geschiedenis van Suriname na de Tweede Wereldoorlog' *Leidschrift*, 6^e jrg., no. 2, maart 1990, p. 55-62, aldaar p. 59

¹³⁰ Sig. W. Wolf, 'Half Suriname op de vlucht naar Nederland' *EM*, 36^e jrg., 12 jan. 1980, no. 3, p. 38

*dichtslaat, maar vooral de sombere ontwikkeling in het eigen land ontvluchten. Grote verbittering en apathie zijn de kenmerken van wat er van Suriname nog is overgebleven.*¹³¹

Deze inleiding zegt veel over de gevoelens die in Suriname anno 1980 zouden heersen. Het feit dat de auteur Sig. W. Wolf 25 november een ‘fatale datum’ noemt en het heeft over ‘het “paradijs” Nederland’ geven duidelijk weer dat ook Wolf zeer negatief is over de ontwikkeling van de Republiek Suriname. Een van zijn bronnen is statenvoorzitter Emile Wijntuin. Deze *‘hekelde niet alleen “de stijgende criminaliteit in het land, het negativisme in onze ontwikkelingen en gedragingen, en de geringe toewijding die Surinaamse werknemers zich getroosten”, hij was ook verontrust over de leegloop van Suriname.*¹³² Wijntuin pleitte, in de Nieuwjaarsrede waaruit Wolf citeert, voor het indammen van de migratiestroom in overleg met de Nederlandse regering, bijvoorbeeld door het instellen van een visumplicht tot 25 november. Wijntuin is de eerste Surinaamse politicus die de uittocht desastreus voor het land noemt, want volgens premier Arron was er niets aan de hand, ondanks klachten uit het bedrijfsleven en de overvolle vliegtuigen richting Schiphol, zo betoogt Wolf.

*‘De Surinaamse autoriteiten reageerden op de recente emigratiegolf even laconiek als in de jaren 1974 en 1975, toen ruim 53.000 Surinamers voor de onafhankelijkheid de benen namen. De onafhankelijkheid zelf maakte tegen alle verwachtingen in geen eind aan de uittocht. In 1976 kwamen 55.000 Surinamers naar Nederland, in 1977 waren het er 45.000, in 1978 7.000 en vorig jaar 12.000. Verwacht wordt dat vóór 25 november, de fatale datum waarop de deur naar het Nederlandse “paradijs” dichtslaat, nog eens 25.000 Surinamers op Schiphol zullen landen. Dan zullen er in totaal 175.000 Surinamers in Nederland wonen, en dat is de helft van de gehele bevolking.*¹³³

Helaas vertelt Wolf niet waar hij zijn cijfers vandaan haalt. Uitgaande van de wetenschappelijke literatuur moet ik concluderen dat hij verkeerde cijfers heeft voor 1976 en 1977; bij beide jaren zou er een nul af moeten om realistische gegevens te krijgen.¹³⁴ Bovendien was er al vóór 1975 sprake van een groep van circa 80.000 Surinamers. Wolfs schets van de gebeurtenissen doen het lijken het alsof alle Surinamers tussen 1974 en 1980 zijn gekomen. Waarschijnlijk is er sprake van een vergissing. Wolf vergelijkt namelijk de migratie van 1979-80 met 1974-75. Als hij echt een punt had willen maken met deze gegevens, dan had hij meer nadruk gelegd op de migratie in de jaren 1976-77. De oorzaak van deze vergissing zou de weerzin tegen de komst van zoveel Surinamers en/of de wens kunnen zijn dat er een einde komt aan de trek naar Nederland en dat de Surinamers te remigreren. In dat geval is er sprake van negatieve stemmingmakerij door Wolf. Het kan echter ook een zetfout zijn geweest.

Verderop in het artikel geeft Wolf aan dat de emigratie werkgelegenheid in Suriname verschaft aan zo’n 30.000 gastarbeiders uit Brits-Guyana en Haïti. De komst van deze gastarbeiders is in zoverre gunstig voor Suriname dat de onaantrekkelijke arbeidsplaatsen worden vervuld. Ook voor het bedrijfsleven heeft het een gunstig effect daar de gastarbeiders grotere armoede gewend zijn en dus met een minimaal loon tevreden zijn. Dit betekent echter ook dat ongeschoolde Surinaamse arbeiders genoeg moeten nemen met lagere lonen. Bovendien is de werkloosheid volgens Wolf

¹³¹ Wolf, ‘Half Suriname op de vlucht naar Nederland’, p. 38

¹³² Ibidem

¹³³ Ibidem

gestegen van 25-30% in 1975 naar 40-50% en stijgt zij jaarlijks verder met 1,5%. Een ander effect is dat er naast het Surinaamse proletariaat een gastarbeidersproletariaat ontstaat, dat bovendien snel groeit.¹³⁵

De werkloosheid staat in schril contrast met een tekort aan vaklieden, technisch en administratief geschoold personeel. Deze mensen zijn naar Nederland vertrokken. Wolf geeft een voorbeeld van het gevolg daarvan: door een tekort van ongeveer 7.000 bouwvakkers stagneert de woningbouw.¹³⁶ De woningnood op zich heeft ook weer gevolgen: *'Tweederde van de Surinamers leeft beneden de armoedegrens van Sf 350 per maand, voor een gezin van vader, moeder en vier kinderen. Er is niet alleen een chronisch gebrek aan werk, maar ook het woningbestand is ver beneden de maat. Groot-Paramaribo is verloederd door de aanwezigheid van 24.000 krotten, waarin, met zespersoonsgezinnen, 144.000 mensen onder de meest erbarmelijke omstandigheden wonen. Dit is rijkelijk veel, als men bedenkt dat in groot-Paramaribo 175.000 mensen wonen. Leven in een krot betekent veelal ook ongezond leven. (...) Gebrek aan eiwitten, tekort aan groenten als gevolg van de stagnerende land- en tuinbouw, en het steeds duurder worden van de primaire levensbehoeften hebben er dan ook toe geleid dat vooral kinderen lijden aan ondervoeding. (...) Dit leidt weer tot leerachterstand en geringe arbeidsprestaties.'*¹³⁷ Alle reden dus om naar Nederland te verhuizen.

Maar dan verandert het tij in Suriname en meer specifiek in Paramaribo. In een artikel van begin maart schrijft Wolf: *'De schoten die maandagochtend klonken ... betekenden voor de circa 350.000 inwoners van Suriname beduidend meer dan de ordinaire munterij van opstandige militairen die men eerst vermoedde. Ze liidden een van de treurigste periodes van het land uit. (...) Een militaire staatsgreep was misschien wel het laatste waarop veel Surinamers gehoopt hadden, maar door duizenden werklozen en paupers werd dit wel degelijk als enige oplossing gezien om een halt toe te roepen aan het verder afglijden in economische, politieke en sociale chaos.'*¹³⁸

Wolf vertelt verder in het artikel, 'Het broeide al lang in Paramaribo. "Progressief Front" greep de macht in Suriname', over de situatie vóór de coup. De machthebbers, een kleine elite, profiteerden van het geld dat Nederland aan Suriname gaf. Zij *'verrijkten zich op een schaamteloze manier'*, terwijl de massa armer werd. Nederland had Suriname regelmatig gewezen op de *'vrij wazige accountantsrapporten over de besteding van deze gelden. Tevergeefs.'*¹³⁹

'De tragische ontwikkeling in het land tekende zich af in de massale vlucht van Surinamers naar Nederland. Vorig jaar hielden 12.000 Surinamers het voor gezien in hun land. Tot september dit jaar zijn alle vluchten van Paramaribo naar Amsterdam volgeboekt. Verwacht wordt dat vóór 25 november, de datum waarop de soepele toelatingsregeling tussen Suriname en Nederland eindigt, zeker nog 50.000 Surinamers op Schiphol zullen arriveren. Er zouden dan 200.000 Surinamers in

¹³⁴ Zie bijlage IX

¹³⁵ Wolf, 'Half Suriname op de vlucht naar Nederland', p. 38-39

¹³⁶ Ibidem

¹³⁷ Wolf, 'Half Suriname op de vlucht naar Nederland', p. 39

¹³⁸ Wolf, 'Het broeide al lang in Paramaribo. "Progressief Front" greep de macht in Suriname' *EM*, 36^e jrg., 1 maart 1980, no. 9, p. 33

¹³⁹ Wolf, 'Het broeide al lang in Paramaribo', p. 33

*Nederland wonen, ruim half zoveel als het dan geldende inwonersbestand van Suriname.*¹⁴⁰ Wolf schreeft hier het verwachte aantal van 25.000 migranten dat hij in het vorig artikel noemde, omhoog tot 50.000. Helaas geeft Wolf niet aan waarom hij opeens een dubbel aantal Surinamers verwacht. De ontwikkelingen in Suriname naar aanleiding van de coup beschrijft hij in de rest van het artikel als gunstig, dus lijkt er juist geen reden voor vertrek.

Door de coup wordt duidelijk op welk een grote schaal de politiek gecorrumpeerd is. Volgens de Nederlandse minister van Ontwikkelingssamenwerking De Koning is nu de mogelijkheid gecreëerd daar verandering in te brengen, bijvoorbeeld door het ambtenarenkorps in te krimpen. Het is dit korps waaraan een groot deel van de overheidsinkomsten opgaat, terwijl men in Suriname, gekeken naar het inkomen per hoofd van de bevolking, relatief rijk is in vergelijking met andere Derde Wereldlanden: *‘Suriname – per hoofd van de bevolking een inkomen van f 13.000 per jaar – behoort tot de rijke ontwikkelingslanden. Het trauma van dit land is gebrek aan werkgelegenheid en een stagnerende industrialisatie. In de afgelopen vijf jaar groeide het overheidsapparaat van 20.000 naar 40.000 ambtenaren die allen betaald moesten worden uit het nationaal inkomen van f 500 miljoen. De werkgelegenheid vloeide van de particuliere sector naar de overheid. Dit schiep een sfeer van rondhangen en meeverdienen, buiten de legitieme wegen om.’*¹⁴¹ Hieruit kan worden opgemaakt dat het bij de Surinaamse overheid normaal is niets te doen. Vandaar dat van enige beleidsuitvoering weinig tot geen sprake geweest zal zijn.

Ook wil De Koning dat er van Surinaamse kant meegewerkt wordt de migratie een halt toe roepen. In juni 1980 brengt hij een bezoek aan Suriname om met diens nieuwe premier Chin A Sen te overleggen. De Koning zal echter na mislukte besprekingen onverrichter zake terugkeren.

Dan vindt medio augustus een tweede coup plaats. De gematigd linkse Desi Bouterse kan het goed vinden met premier Chin A Sen en besluit in te grijpen als blijkt dat president Ferrier zijn hand boven het hoofd van Arron-aanhangers houdt en Chin A Sen tegenwerkt. Niet alleen de president wordt terzijde geschoven ook de drie, links-radicalen sergeanten die de leiding hadden, worden gepasseerd en gearresteerd. Het volk accepteert volgens Wolf alles *‘zolang dit maar niet betekent restauratie van het oude systeem van corruptie, nepotisme en criminaliteit of onbepaalde macht voor de militairen’*. Maar, stelt hij, door deze tweede coup wordt ook de angst en onzekerheid bij de bevolking vergroot en brokkelt het vertrouwen van het buitenland in Suriname verder af.¹⁴² Degenen die twijfelen te blijven of te vertrekken, zullen hierdoor sterker naar het laatste zijn geneigd.

Per 1 september 1980 wordt door de Nederlandse regering eenzijdig een visumplicht ingevoerd voor Surinamers die naar Nederland willen komen. Volgens het verdrag is dit toegestaan, maar natuurlijk is men in Suriname én in Nederland, waar volgens Wolf respectievelijk 347.000 en 180.000 Surinamers

¹⁴⁰ Wolf, ‘Het broeide al lang in Paramaribo’, p. 33

¹⁴¹ Wolf, Rubriek Nederland: 20 miljoen voor Suriname geblokkeerd. Minister De Koning: “Pijnlijke ingrepen nodig”, *EM*, 36e jrg., 19 april 1980, no. 16, p. 12, 13, 15, aldaar p. 13

¹⁴² Wolf, ‘Suriname op zoek naar eigen systeem. Uzi’s reikten verder dan bordes van presidentspaleis’, *EM*, 23 aug. 1980, no. 34, p. 34, 35, 37, aldaar p. 37

wonen, verontwaardigd.¹⁴³ De visumplicht zal echter de migratie niet doen afremmen, denkt Wolf; Nederland is nog steeds ‘het beloofde land’ en de vestigings- en verblijfsregeling is niet aangescherpt. Dit betekent dat men in het kader van gezinshereniging op gemakkelijke wijze naar Nederland kan komen. Vanwege de Surinaamse gezinssituatie onder de Creolen waarbij de moeder hoofd van het gezin is en zij kinderen heeft van vele vaders, een situatie die erkend is door Nederland, kan men ook aanspraak maken op hereniging terwijl de gezinsband niet formeel is vastgelegd.

Het migratieprobleem betekent voor Suriname een uittocht van vakmensen en middenkader en voor Nederland een intocht van mensen voor wie geen woning noch werk is. Dit laatste is de reden voor de visumplicht. Volgens Wolf is de Surinaamse regering opgelucht dat Nederland het heeft ingesteld, ook al wordt er van deze zijde veel kritiek op geuit. Op de departementen en in het bedrijfsleven zit men immers met de handen in het haar vanwege het tekort aan geschoolde mankracht, aldus Wolf.

Niet alleen lijkt het Surinamers moeilijker gemaakt naar Nederland te komen, ook moeten zij er nu voor betalen. Een volwassene betaalt aan het consulaat te Paramaribo een waarborgsom van f 1000 en voor kinderen moet men f 500 betalen, beide voor een verblijf van een maand. Wolf maakt hierbij melding van twee in het oog springende zaken. Ten eerste schrijft hij dat veel van deze mensen amper kunnen lezen of schrijven, hetgeen blijkt bij het invullen van de formulieren. Dit duidt op ongeschooldheid en op analfabetisme.

Ten tweede schrijft hij dat de consulaire ambtenaren die de formulieren behandelen ‘*alleen nog maar meesmuilend ... kunnen lachen*’ om ‘*het door velen opgegeven reisdoel, een toeristisch tripje... De “verdachte” aanvragen worden op de lange baan geschoven.*’¹⁴⁴ Als de ambtenaren het reisdoel van de Surinamers niet geloven, waarom worden dan niet alle aanvragen op de lange baan geschoven? Het lijkt erop alsof de visumplicht slechts een schijnvertoning is, opgehouden voor de Nederlanders die nu zouden moeten geloven dat de Nederlandse regering de immigratie tracht in te dammen én dat als schrikbeeld moet dienen voor de Surinamers. Volgens de directeur van de Landelijke Federatie van Surinaamse Welzijnsstichtingen [in Nederland, BvdB] is er sprake van een andere reden voor deze ‘misleiding’. “*De werkelijke intentie achter deze maatregel is de mensen op te sporen die langer blijven dan is toegestaan.*”¹⁴⁵ In de woorden van Wolf: ‘*Het grote gevaar dat nu dreigt is dat een jacht wordt geopend op illegale Surinamers, zoals die ook aan de gang is op andere illegale buitenlanders.*’¹⁴⁶ Wat Wolf hier doet, is de suggestie wekken dat veel Surinamers illegaal in Nederland verblijven. Velen zijn echter legaal gekomen. Bovendien geeft de nadruk op de illegalen een vertekend beeld, want men weet in 1980 niet hoeveel Surinamers er ‘illegaal’ in Nederland verblijven. Echte illegaliteit ontstaat immers pas na 25 november.

Tegenover de ‘illegale’ nieuwkomers staat een grote groep Surinaamse Nederlanders die iets voor deze groep zou kunnen betekenen. In ‘Tweespalt bij socialisten over het nieuwe Suriname’ vertelt

¹⁴³ Wolf, rubriek Nederland: ‘Ondanks visumplicht toch massale toeloop van Surinamers’, *EM*, 6 sept. 1980, no. 36, p. 26-27, aldaar p. 27

¹⁴⁴ Wolf, ‘Ondanks visumplicht toch massale toeloop van Surinamers’, p. 26

¹⁴⁵ *Ibid.*, p. 27

¹⁴⁶ *Ibidem*

Wolf over het bezoek van drie PvdA-leden aan Suriname. Het zijn de voorzitter Max van den Berg, vice-voorzitter Bram Peper en plaatsvervangend Tweede Kamerfractie leider Ed van Thijn. Zij wilden zelf zien en horen hoe de nieuwe, gematigd linkse regering van Suriname het land wil veranderen. Dit verlangen werd mede ingegeven door de kritische en vaak negatieve geluiden van de kant van PvdA-er Jan Pronk, ten tijde van de onafhankelijkheidswording minister van Ontwikkelingssamenwerking. Vol vertrouwen in het 'Nieuwe Suriname' keert het driemanschap terug. Zij vinden dat er met de nieuwe regering gepraat moet worden en dat Nederland speciale banden heeft met Suriname en daar ook een speciale verantwoordelijkheid voor heeft. Wolf denkt dat ze deze lijn mede volgen om stemmen te winnen voor de verkiezingen die in Nederland in mei 1981 zullen plaatsvinden.

*'Zestigduizend stemmen van kiesgerechtigde Surinamers in Nederland zijn nooit weg.'*¹⁴⁷ Naar ik aanneem, zijn dit de tot dan toe geregistreerde stemgerechtigden. Na 25 november en de administratieve verwerking en registratie van de nieuwkomers, zal daar nog een aantal bijkomen.

Uiteindelijk verblijven volgens Wolf op 25 november 1980 200.000 Surinamers in Nederland. Voor hen is er bij de viering van het vijfjarig bestaan van de republiek *'geen reden tot grote vreugde [is]; onzekerheid en zorgen over de ontwikkelingen in het vaderland temperen de stemming.'*¹⁴⁸ Het aantal van 200.000 is echter gebaseerd op een verwacht aantal van 50.000 immigranten in 1980. Volgens de wetenschappelijke literatuur zijn er echter maar rond 18.000 naar Nederland gegaan. Ook in 1979 lag het aantal rond dit cijfer, daar waar Wolf het over 12.000 heeft.¹⁴⁹ Dit betekent dat in 1979 en 1980 in totaal bijna 40.000 Surinamers naar Nederland zijn gemigreerd. Over het totale aantal Surinamers in Nederland anno 1980 is men het echter in de wetenschappelijke literatuur niet eens, net zomin als in de opiniebladen, omdat alle cijfers van de aantallen Surinamers in Nederland berusten op schattingen.¹⁵⁰

Vrij Nederland

In *Vrij Nederland* worden in de maand maart lange artikelen geschreven over de coup, de sergeanten en de vorming van een nieuwe burgerregering. Daarna verschijnen hier en daar artikelen over politiek en belangrijke politici. Er wordt geen aandacht besteed aan de bevolking noch de migratie noch aan Surinamers in Nederland. Slechts in twee artikelen gebeurt dit wel, zij het zijdelings. Wel is er een vaste rubriek, *Affiche*, waarin zeer regelmatig oproepen worden geplaatst. Het gaat om bijeenkomsten van allerlei aard: cultureel, sociaal, politiek of ter voorlichting aan niet-Surinamers.

In een van de artikelen waarin de komst van Surinamers wordt genoemd, wordt duidelijk welke gevolgen het feit kan hebben dat de aantallen Surinamers geschat zijn. Het betreft hier een interview

¹⁴⁷ Wolf, rubriek Nederland: 'Tweespalt bij socialisten over het nieuwe Suriname', *EM*, 1 nov. 1980, no. 44, p. 22, 23, 25, aldaar p. 25

¹⁴⁸ Wolf, Rubriek Nederland: 'Geen dansi-dansi's. De feestmuts blijft in de kast bij vijf jaar Surinaamse vrijheid', *EM*, 36^e jrg., 22 nov. 1980, no. 47, p. 23, 25, aldaar p. 23

¹⁴⁹ Zie bijlage IX

¹⁵⁰ Zie voor het cijfermateriaal bijlage I en tabel 3

met de rechts-radicalen Centruumpartijleider Hans Janmaat. *‘Volgens Janmaat worden de cijfers over in ons land aanwezige Surinamers door CRM bewust verdraaid: “Men praat over honderdduizend Surinamers maar het zijn er driehonderdduizend. Dat weet iedereen in de ambtenarenwereld, maar al die hoge ambtenaren die het mij verteld hebben, zullen het hoogstwaarschijnlijk niet aan u vertellen.”*

¹⁵¹ Het is goed dat er aan zulke opinies aandacht wordt besteed, want er zijn mensen die zulke aantijgingen geloven. Dat men bij de Nederlandse regering niet precies weet hoeveel Surinamers er zijn, wordt toegegeven. Men heeft het immers altijd over schattingen. In 1975 gaf minister Van Doorn van CRM (waaronder de opvang viel), al aan dat men problemen had bij de registratie.¹⁵² Maar dat er 100 tot 150.000 Surinamers meer in Nederland zouden wonen, is een absurde schatting. Eén waar Janmaat zichzelf voor de meeste lezers waarschijnlijk belachelijk mee maakt.

Het tweede artikel waarin Surinamers worden genoemd, toont aan dat er sprake is van analfabetisme onder de migranten, zoals eerder genoemd in een artikel *Elsevier*.¹⁵³ Baukje Toonstra en Gerard van Westerloo brengen een bezoek aan de Ericaschool in Rotterdam, omdat deze school een paar jaar eerder bijna werd opgeheven vanwege een tekort aan leerlingen. Anno 1980 is het een van de eerste ‘zwarte’ scholen waar Turkse, Surinaamse, Marokkaanse de meerderheid van de bijna tweehonderd leerlingen vormen. Niet alleen de taalachterstand zorgt voor problemen omdat meer lessen nodig zijn om de kinderen Nederlands te leren, maar ook analfabetisme. Kinderen die wel kunnen schrijven raken achter op de rest van de klas, omdat hun klasgenoten het nog moeten leren. De school kan bovendien door de starre regelgeving niet goed voldoen aan de extra aandacht die deze kinderen nodig hebben.

*‘Er zijn kinderen die dan [na twee jaar in Nederland] heel behoorlijk Nederlands spreken, er zijn er ook die de taal nog amper beheersen. We hebben in de vijfde analfabeten. Die hebben vanzelfsprekend meer en intensiever hulp nodig dan anderen, die zes jaar bij ons blijven. [Veel kinderen komen midden in het schooljaar en in verschillende klassen binnen. BvdB] Surinamers tellen niet als buitenlanders. We hebben hier kinderen van buiten Paramaribo die absoluut geen Nederlands spreken.’*¹⁵⁴ Dit laatste komt overeen met hetgeen in 1975 in *De Groene Amsterdammer* werd betoogd.¹⁵⁵ In de vijf jaar die daartussen zit, is deze situatie blijkbaar niet veranderd.

¹⁵¹ Jaap van Donselaar, ‘Centruumpartij. “Ja, we moeten ze kwijt..., Nederland is dichtbevolkt, we zitten gewoon vol”’. De rechts-radicalen Nationale Centrum Partij heeft een opvolger gevonden’, *VN*, 16 aug. 1980, no. 33, p. 9

¹⁵² Zie p. 50 en *HP*, ‘Minister Van Doorn en de Surinamers in Nederland’, 15 febr. 1975, no. 7, p. 36-37

¹⁵³ Zie p. 67 en *EM*, ‘Ondanks visumplicht toch massale toeloop’ 6 sept. 1980, no. 36, p. 27

¹⁵⁴ Baukje Toonstra en Gerard van Westerloo, ‘En wij zijn weer het enigste land dat haring zo rauw eet’, *VN*, 41^e jrg., 1 nov. 1980, no. 44, p. 4-5, aldaar p. 4

¹⁵⁵ Zie p. 57 en *DGA*, ‘De opvang in Nederland’, 5 nov. 1975, p. 12

Haagse Post

De eerste paar artikelen in *Haagse Post* van 1980 beschrijven de coup, de plegers en de gemoedstoestand van de Surinamers. Pas in april worden de gevolgen van de coup voor de bevolking op demografische wijze benaderd.

John Jansen van Galen is net als Wolf in *Elsevier* en minister De Koning verontrust over het aantal ambtenaren, de gastarbeiders die naar Suriname komen, de gevolgen hiervan voor de Surinaamse werkloosheid en de gevolgen van de coup. Hij schrijft daarom een artikel over 'De toekomst van Suriname' waarvoor hij onder andere de Nederlandse ontwikkelingssocioloog Jan Brandsma interviewt.

Uit de schets van de economische situatie van het land blijkt het volgende: *'De paradox van Suriname is dat de economische perspectieven tamelijk rooskleurig zijn maar niettemin de toekomst somber. Het betrekkelijk hoge inkomen per hoofd – vier maal zo hoog als in het buurland Guyana – zal verder stijgen maar Suriname blijft afhankelijk van multinationals en importeurs, en niet te voorzien is hoe er ooit voldoende werkgelegenheid moet komen. (...) De voornaamste werkgever in het land is de overheid, die 40.000 man in dienst heeft, wat rationeel gesproken 25.000 te veel is. Zo wordt het staatsbudget, dat gevoed wordt door de bauxietopbrengsten, aangewend voor een vorm van versluisde werkverschaffing. Voor het overige zijn er 25.000 werklozen.'*¹⁵⁶ De 40.000 ambtenaren noemt Wolf ook, alleen verbindt Wolf er niet de conclusie aan dat dit er 25.000 te veel zouden zijn. Als dat zo is dan is er sprake van een aantal van 50.000 werklozen, waarvan de helft verborgen. Wolf geeft aan dat volgens hem 40 tot 50% van de beroepsbevolking werkloos is.¹⁵⁷ De vraag die nu rijst, is hoe groot is de beroepsbevolking?

In het bovenstaande citaat wordt tevens duidelijk waarom er Guyaneze gastarbeiders naar Suriname komen. Hierover wordt het volgende betoogd: *'Alle welmenende pleidooien voor ontplooiing van de landbouw zullen in die toestand [van verborgen en open werkloosheid] geen verandering brengen. "Het is nog nooit gebeurd dat een stadsbevolking terugkeerde naar het platteland," zegt de Hollandse ontwikkelingssocioloog Brandsma, (...) Nu al draaien de grote landbouwprojecten in Suriname (palmolie, suiker) – evenals trouwens de bouwnijverheid – goeddeels met gastarbeiders, meest Guyanezen, van wie het land er naar schatting 15 à 20.000 herbergt.'*¹⁵⁸ Dit laatste aantal is beduidend lager dan de 30.000 die Wolf noemt. Het verschil kan ik niet verklaren, maar zou veroorzaakt kunnen worden door het gebruik van verschillende bronnen of door een verschil in seizoensarbeiders en arbeidsmigranten.

Over de gevolgen van de coup van februari: *'En er is helaas weinig reden aan te nemen dat de emigratie door de staatsgreep zal verminderen. "Het zal eerder voor hen die toch al wegwilden het excuus zijn om daadwerkelijk te vertrekken," zegt Brandsma, "en het blijft ook voor elke Surinamer persoonlijk de meest rationele keuze." Voor het eerst loopt in de laatste paar jaar de bevolking van*

¹⁵⁶ John Jansen van Galen, 'De toekomst van Suriname. "Nederland moet ons geen cent hulp meer geven"', *HP*, 67^e jrg., 12 april 1980, no. 15, p. 14-15, aldaar p. 15

¹⁵⁷ Zie p. 64 en *EM*, 'Half Suriname op de vlucht naar Nederland', 12 jan. 1980, no. 3, p. 38-39

¹⁵⁸ Jansen van Galen, 'De toekomst van Suriname', p. 15

*het land terug: het aantal vertrekkenden overtreft de aanwas door geboorten. Tegen bijna 200.000 Surinamers in Nederland wonen er straks nog maar 370.000 in hun geboorteland.*¹⁵⁹

Het laatste cijfer lijkt nogal hoog als we bedenken dat de aanwas al in 1975 stakte. Bovendien schrijft Wolf in *Elsevier* in september 1980 dat er 347.000 Surinamers in Suriname wonen. Bram Peper gaat in een van de onderstaande citaten van bijna een zelfde aantal uit. Daar echter alle cijfers, ook in de literatuur, op schattingen berusten, kan er niets met zekerheid worden gezegd.

In het artikel wordt tot slot een radicale oplossing gegeven voor de problemen van Suriname, opgetekend uit de mond van Surinaamse ontwikkelingsstrateeg: *“Nederland moet Suriname geen cent hulp meer geven (...) maar wel een afzetgarantie van 10, 20 jaar.”* Dit klinkt bij veel Nederlanders waarschijnlijk als muziek in de oren. Vandaar dat Jansen van Galen het eerste deel van deze zin als ondertitel van zijn artikel gebruikt. Hij bereikt hiermee dat men het artikel leest en hopelijk zal gaan nadenken over de slechte economische en sociale situatie waarin Surinamers verkeren. Een beetje begrip kan geen kwaad.

Waar Wolf en Jansen van Galen aandacht besteden aan de gevolgen van de migratie voor de Surinamers in beide landen, heeft Bram Peper oog voor de gevolgen die de migratie heeft voor de relatie Suriname-Nederland. *‘Uit: Suriname voor en na de staatsgreep, een nota van Bram Peper aan het Partijbestuur van de PvdA: “Men dient zich er goed rekenschap van te geven dat er materieel heel stevige banden bestaan tussen Nederland en Suriname. En daarbij denk ik nog niet eens aan de omvangrijke ontwikkelingshulp, maar vooral aan de 200.000 Surinamers in Nederland en de 350.000 in Suriname, die een intensief contact met elkaar onderhouden. Er bestaat een duidelijke relatie tussen wat in Suriname gebeurt en wat zich in de Surinaamse gemeenschap in Nederland afspeelt. Ontwikkelingen in Suriname hebben een directe inwerking – al was het maar door de migratie – op wat er in Nederland gebeurt in en buiten de Surinaamse gemeenschap. Men moet er rekening mee houden dat de Surinaamse gemeenschap zich steeds nadrukkelijker met het beleid in Suriname zal bezighouden; dat als gevolg daarvan de spanningen binnen die gemeenschap zullen gaan oplopen, en dat voorts die gemeenschap zich ook nadrukkelijker met het beleid in Suriname zal gaan bemoeien. De bewustwording en verzelfstandiging van die groep zal zich uiten in een stevige bemoeienis met het Nederlandse beleid.’*¹⁶⁰

Bram Peper geeft hier de verklaring voor de interesse in Suriname die zal uitmonden in het bezoek dat hij samen met twee mede-PvdA-ers zal afleggen. Hiervan wordt ook in *Haagse Post* melding gemaakt, op overigens beduidend minder positieve wijze dan in *Elsevier*. Dit heeft mede te maken met de arrestaties van enkele prominente Surinamers vlak na het vertrek van de drie PvdA-ers, op verdenking van het beramen van een tegencoup samen met de drie voormalige leiders van de sergeanten.

Aan hun behandeling, aanklachten en mogelijkheden voor een rechtszaak wordt vervolgens veel aandacht besteed. Evenals aan de vraag of Bouterse al dan niet integer is en wat hij met Suriname

¹⁵⁹ Jansen van Galen, ‘De toekomst van Suriname’, p. 15

¹⁶⁰ Ischa Meijer, ‘Bram Peper over het nieuwe Suriname. “Nederland kan zich niet afzijdig houden”’, *HP*, 67e jrg., 19 juli 1980, no. 29, p. 10-13, aldaar p. 12

voor heeft. Er verschijnen hierover verschillende artikelen. Slechts in één daarvan wordt ook over de gevolgen van de ‘nieuwe orde’ voor de Surinaamse bevolking geschreven.

Op vlieghaven Zanderij is het nog steeds een komen en gaan van vliegtuigen. Vanuit Paramaribo houdt men dit scherp in de gaten: *‘Iedereen wordt via radio en tv voortdurend op de hoogte gehouden van de aankomst- en vertrektijden op Zanderij. De berichten worden steeds herhaald en gretig beluisterd: de Surinaamse bevolking is sinds 1972 met 30.000 gedaald.’*¹⁶¹ In een artikel van Jansen van Galen geeft ontwikkelingssocioloog Brandsma aan dat de Surinaamse bevolking daalt. Hij noemt echter geen cijfer.

Het zou kunnen zijn dat Herman Vuijsje, die het artikel in Suriname heeft geschreven, dit cijfer heeft gekregen van André Haakmat, op dat moment vice-premier en minister van Justitie, Leger en Politie en Buitenlandse Zaken, die hij heeft geïnterviewd. Uit dit interview komen de volgende cijfers: *“Wat betreft de sociale woningbouw hebben de vorige heren in de afgelopen zes jaar 500 woningen kunnen realiseren. Wij schatten de woningbehoefte op 40 à 80.000. In de komende twee jaar willen we minstens 2000 woningen realiseren, en dat is eigenlijk nog niks.”*¹⁶²

In 1975 schreven Gerard van Westerloo en Willem Diepraam in *Vrij Nederland* dat er alleen al in Paramaribo behoefte was aan 24.000 nieuwe woningen.¹⁶³ Dit aantal is dus minimaal verdubbeld in vijf jaar tijd. Dit betekent dat er aan bestaande woningen geen onderhoud is gepleegd. Waarschijnlijk omdat men geen geld heeft of dat niet aan een woning wil uitgeven maar aan de reis naar Nederland.

De Groene Amsterdammer

In een van de weinige artikelen waarin het Nederlandse beleid ten aanzien van Surinaamse Nederlanders wordt genoemd, blikt Huib de Vet terug op de situatie rond 1975: *‘Voor Surinamers werd, in het kader van het zogenaamde landelijke spreidingsbeleid, een vijfprocentsregeling afgekondigd. Vijf procent van alle nieuwbouw van woning-wetwoningen werd in principe bestemd voor Surinamers. Hoewel dit door CRM uitgevoerde beleid betrekkelijk succesvol is geweest – Surinaamse gezinnen treft men tegenwoordig tot in alle uithoeken van ons land – de grote steden in het westen (met name Amsterdam en Rotterdam) konden nauwelijks worden ontlast; de gezinnen bleven ook na de onafhankelijkheid van Suriname binnenstromen. Van een echt beleid is nauwelijks sprake geweest.’*¹⁶⁴

De Vet schrijft zijn artikel naar aanleiding van een rapport dat eind 1979 is verschenen. In het rapport *Gemeentelijke woningtoewijzing aan buitenlanders* wordt verslag gedaan van een onderzoek in opdracht van de *Stichting Nederlands Centrum Buitenlanders*. De resultaten drijven De Vet ertoe zijn artikel de titel ‘Woningnood en diskriminatie. Het treffen van volksvijand nummer één en

¹⁶¹ Herman Vuijsje, ‘Suriname. De nieuwe orde’, *HP*, 67e jrg., 6 sept. 1980, no. 36, p. 14-23, aldaar p. 14

¹⁶² Vuijsje, ‘Suriname. De nieuwe orde’, p. 21

¹⁶³ Zie p. 38 en *VN*, ‘Tien huizen per jaar voor het volk...’, 36e jrg., 15 nov. 1975, no. 45, p. 21

¹⁶⁴ Huib de Vet, ‘Het treffen van volksvijand nummer één en volksvijand nummer twee. Woningnood en diskriminatie’, *DGA*, 104e jrg., 27 febr. 1980, no. 9, p. 15

volksvijand nummer twee' te geven. Let wel, het gaat hier om woningnood in Nederland. Discriminatie is daar een gevolg van. Eenzelfde geluid was ook in 1975 te horen in *De Groene*. Overigens voorspellen de toenemende woningnood en discriminatie weinig goeds voor de Surinamers die nog in de loop van 1980 naar Nederland willen en zullen komen in de loop van 1980.

Naar aanleiding van de staatsgreep volgt een artikel waarin het leger onder de loep wordt genomen. Siep van der Werf en Maarten van Dullemen geven informatie die ik in de andere bladen niet heb teruggevonden, maar die wel veelzeggend is over de Surinaamse bevolking. Het kleine leger bestaat volgens de schrijvers voornamelijk uit Creolen, *'geen getrouwe afspiegeling van het bonte raciale skala van de Surinaamse samenleving. Hindoestanen en Javanen zijn in het leger ondervertegenwoordigd. Waarom? Eenvoudig. De keuringsnormen zijn Nederlands en hindoestanen en Javanen zijn kleiner en tengerder dan de Nederlandse standaardmaat, die door de creolen beter wordt benaderd. En er moet een test worden gemaakt. In het Nederlands. Hindoestanen en Javanen beheersen dat nu eenmaal minder goed dan de creolen. Er is wel eens gesproken over andere – beter op de verschillende bevolkingsgroepen afgestemde – keuringsnormen. De medische fakulteit in Paramaribo heeft ze ontworpen. Maar ze zijn – het verhaal wordt eentonig – in de la blijven liggen.'*¹⁶⁵

De reden voor de gehanteerde Nederlandse standaard is dat het Nederlandse leger de Surinaamse soldaten opleidt, zoals vastgelegd in het onafhankelijkheidsverdrag. Immers, tot aan de onafhankelijkheid was het Nederlandse leger het koninkrijksleger. Vandaar dat er een Nederlandse missie verbonden is aan de ambassade in Paramaribo, die werkt aan het opzetten van een eigen Surinaamse opleiding. Uit het bovenstaande blijkt dat ook dit niet is gelukt. Opvallender is echter de bevestiging van eerdere constatering naar aanleiding van artikelen over Surinaamse kinderen in Nederland, dat Javanen en Hindostanen van buiten Paramaribo slechter Nederlands spreken. Er is dus nog steeds sprake van een isolement op het platteland.

Na enkele artikelen over de militairen en hun prestaties, en een over Surinaams theater in Nederland, volgt een verslag van 'De mislukte missie van Jan de Koning naar Suriname'. Van Dullemen noemt hierin enkele punten uit het 'urgentieprogramma' dat de nieuwe Surinaamse regering heeft opgesteld. Hieruit wordt duidelijk in wat voor omstandigheden men leeft: *'bevat het op 1 mei gepubliceerde urgentieprogramma een aantal dringend noodzakelijke aanzetten: het inhalen van de achterstallige kinderbijslag- en ouderdomsuitkeringen, een ziektekostenregeling voor ambtenaren en minder draagkrachtigen, bouw van 1000 volkswoningen, verbetering van de watervoorziening in Paramaribo, enzovoorts.'*¹⁶⁶

Wat in Nederland heel normaal is – iedereen heeft water, krijgt indien nodig een uitkering, heeft een goede woning – bestaat niet of slechts deels in Suriname. Men zou kunnen beargumenteren dat Suriname ook niet een zelfde soort land is als Nederland, namelijk een Derde-Wereldland niet een

¹⁶⁵ Siep van der Werf en Maarten van Dullemen, 'Suriname tussen zorg en hoop. De perspectieven van de militaire staatsgreep', *DGA*, 104^e jrg., 6 maart 1980, no. 10, p. 10-11, aldaar p. 10

¹⁶⁶ Maarten van Dullemen, 'De mislukte missie van Jan de Koning naar Suriname. Een

Eerste-Wereldland. Maar toen Suriname nog tot het koninkrijk behoorde, waren veel voorzieningen er wel. Is het dan verwonderlijk dat men daaraan is gewend en bij groeiend gebrek in eigen land het heil zoekt in een ander land?

Welke gevolgen de migratie heeft voor de bevolking van Suriname wordt door de redactie van *De Groene* in klare taal beschreven. *‘Uit voorlopige uitslagen van de in juli gehouden volkstelling in Suriname blijkt dat de Surinaamse bevolking niet meer gegroeid is sinds de telling in 1972. Ook toen kwam men tot een totaal van ongeveer 360 000 inwoners. Wanneer er niet zo’n massale migratie naar Nederland zou hebben plaatsgehad zou Suriname nu ruim 580 000 inwoners geteld hebben. Dit betekent dat eind 1980 de helft van de potentiële bevolking van Suriname buiten het land woont, in Nederland. “Onze baby’s worden in Nederland geboren” wordt in Suriname gezegd.*

Het gelijk blijven van het inwonertal van Suriname wijst op de toename van de migratie naar Nederland. Na de onafhankelijkheid is 1975 was eerst het patroon omgekeerd: meer Surinamers keerden terug naar Suriname in 1976 en 1977 dan landgenoten die de andere kant uitgingen. In 1978 veranderde het beeld. In het voorjaar van 1979 kwamen maandelijks twee keer zoveel Surinamers naar Nederland als in het jaar daarvoor. In de herfst was het al het drievoudige, in het eerste kwartaal van 1980 het viervoudige. De retourmigratie neemt alsmaar af.’¹⁶⁷ Het is mij niet duidelijk waar de redactie deze cijfers vandaan heeft gehaald. Alleen voor de retourmigratie wordt een bron gegeven: ‘De Surinaamse stichting voor remigratie, Tenusa, spreekt overigens wel over een belangrijke toename van remigratie sinds de staatsgreep. Dit zou zich overigens pas een jaar later in cijfers van retourmigratie uiten.’¹⁶⁸

Dat de Surinaamse Nederlanders hard nodig zijn voor de opbouw van Suriname wordt nu wel erkend door de Surinaamse regering. Echter, er dienen dan wel arbeidsplaatsen te zijn. Helaas is de prognose niet gunstig. *‘In een rapport van het Instituut voor Economisch en Sociaal Onderzoek in Paramaribo berekent J.K. Menke dat de werkloosheid van 24,7 pct. in 1977 tot 26,9 pct. zal stijgen in 1981.’¹⁶⁹ Let wel, dit is een ‘officieel’ cijfer. De schattingen zijn veel hoger, zoals de 40 tot 50% bij Wolf in *Elsevier*.*

Mede door de stijging van de werkloosheid neemt de migratie toe. Frank Bovenkerk heeft onderzocht wie er vertrekken, in opdracht van het Nederlandse ministerie van Ontwikkelingssamenwerking. Een dergelijk onderzoek heeft hij ook in 1974-75 uitgevoerd, hetgeen is beschreven in *De Groene* en *Haagse Post*. Dit keer wordt Bovenkerks nieuwe onderzoek alleen hier genoemd.

‘In zijn verslag komen als opvallende gegevens naar voren dat de vaak gehoorde uitspraken over de etnische en de sociale samenstelling van de migrantengroep niet kloppen. “De algemeen heersende opvatting dat er zoveel meer Hindostanen dan Creolen wegtrekken is wellicht niet juist.” Ook de gangbare indruk dat in 1979 vrij plotseling veel geschoolden emigreerden in tegenstelling tot

“Wiedergutmachung” die uitbleef”, *DGA*, 104^e jrg., 9 juli 1980, no. 28, p. 5-6, aldaar p. 5

¹⁶⁷ *DGA*, Rubriek ‘Nieuws en ander nieuws’: ‘Bevolkingsgroei Suriname staat stil. “Surinaamse baby’s worden in Nederland geboren”’, 104^e jrg., 6 aug. 1980, no. 32, p. 6

¹⁶⁸ *DGA*, ‘Bevolkingsgroei Suriname staat stil’, p. 6

¹⁶⁹ *Ibidem*

*de tijd ervoor wordt door Bovenkerk niet bevestigd: "Een zeer aanzienlijk deel van de emigranten is toch wel degelijk van laag sociaal niveau afkomstig. De verdeling maakt eerder de indruk dat alle inkomenscategorieën en scholingsniveaus bij de emigratie zijn betrokken." Bovenkerk komt derhalve tot de konklusie dat de migrantenstroom een voortzetting is van de migratie van vóór de massale vlucht aan de vooravond van Surinames onafhankelijkheid.'*¹⁷⁰

Bovenkerk is voorzichtig in zijn conclusies. Het is daarom jammer dat er niet meer wordt verteld over zijn werkwijze en bronnen. Wel interessant zijn de veronderstellingen die hij noemt: dat er meer Hindostanen zouden migreren en dat er in 1979 sprake zou zijn geweest van piek in de 'braindrain'. De eerste veronderstelling wordt inderdaad beschreven in de andere bladen, over de laatste heb ik echter niets gevonden voor de jaren 1979-80, wel voor 1974-75.

Om de stijgende immigratie van Surinamers tegen te gaan, wordt door Nederland per 1 september 1980 een visumplicht ingevoerd. Ene GM doet dit af als *'Een gebaar voor de galerij. (...) Maar de paniek bij de Surinamers en de tevredenheid bij bepaalde groepen Nederlanders "dat er nu toch eindelijk wat gedaan wordt aan die meeëters uit onze sociale ruif" is er niet minder om. Wellicht zijn deze psychologische effecten dan ook het voornaamste doel van deze onverwachte maatregel geweest.'*¹⁷¹ Ook hier wordt het idee van een schijnvertoning genoemd, zoals dat ook in *Elsevier* gebeurde.¹⁷²

In dat artikel in *Elsevier* betoogt Wolf dat met de visumplicht de jacht wordt geopend op illegale Surinamers. Zoals ik daarbij aangeef, bestaat die illegaliteit dan nog niet werkelijk. Pas na het aflopen van de zogenaamde 'Toescheidingsovereenkomst', is daar sprake van. Zo denkt ook GM erover: *'Momenteel telt Suriname 350.000 inwoners, in Nederland wonen 180.000 (ex-)Surinamers. Dat betekent onvermijdelijk veel heen en weer gereis, familiebezoek, gezinsherenigingen. Daarover moeten afspraken worden gemaakt, ... Het gevaar van een enorm Surinaamse illegalenprobleem, in de nabije toekomst is niet gering.'*¹⁷³ Veel van de toekomstige illegalen zullen bovendien moeilijk op te sporen zijn, daar bijna iedereen wel een familielid in Nederland heeft. Een 'jacht' zal het daarom nooit kunnen worden.

Vlak voor het verstrijken van de periode van vijf jaar vrije vestiging worden er allerlei vragen gesteld over de toekomstige status van Surinamers die naar Nederland willen komen. Worden zij gezien als 'vreemdelingen' of komt er een aparte status? Wie kunnen er nog komen in het kader van gezinshereniging? Hoe wordt een gezin gedefinieerd? *'Tot nu toe werd met de specifiek Surinaamse situatie waarin ook de grootmoeder tot het gezin behoort, vaak in konkubinaat geleefd wordt, et cetera, althans in principe rekening gehouden. Zal dit in de toekomst nog zo zijn? (...) Hoe gaat het lopen met het vervolgonderwijs dat veel Surinamers traditioneel in Nederland volgen?'*¹⁷⁴

¹⁷⁰ Ibidem

¹⁷¹ GM, 'Visumplicht', *DGA*, 104^e jrg., 3 sept. 1980, no. 36, p. 2

¹⁷² Zie p. 67 en *EM*, 'Ondanks visumplicht toch massale toeloop', 6 sept. 1980, no. 36, p. 27

¹⁷³ GM, 'Visumplicht', p. 2

¹⁷⁴ MvD [Maarten van Dullemen, BvdB], 'Na vijftientig november?', *DGA*, 104^e jrg., 5 nov. 1980, no. 46, p. 2

Het is voor het eerst dat de regelgeving voor gezinshereniging uitgebreider wordt genoemd. Ik vind het een pluspunt dat de Nederlandse regering rekening houdt met andere definities van een gezin. Het is echter een minpunt dat er nog geen afspraken zijn gemaakt over de situatie na de vervaldatum. Met name het punt van vervolgonderwijs is van belang voor de toekomst van Suriname en Surinamers. Opvallend is dat deze vragen zo laat pas worden gesteld en in de andere opiniebladen deze kwestie in het geheel niet aan de orde komen. Alleen in *Hervormd Nederland* worden de vragen wel gesteld én al in februari.

Vlak voor het verstrijken van de Toescheidingsovereenkomst komen Nederland en Suriname alsnog tot een nieuwe overeenkomst. Echter, over het belangrijkste punt, de toelating tot Nederland, is niets besloten. Er zijn slechts beleidsvoornemens opgetekend, die op ieder moment terzijde geschoven kunnen worden. GM vindt dit een kwalijke zaak van de kant van de Nederlandse regering. *‘Het streven naar beleidsvrijheid lijkt ook inhoudelijk voor de Nederlandse regering in dit opzicht belangrijker te zijn dan beleid. De waterstanden van de binnenkomende stromen vreemdelingen zijn ook nu weer essentiëler dan de rechten en zekerheden waarop ook een vreemdeling aanspraak kan maken. Een goede regeling voor de konkubinaten – een in Suriname zeer veel voorkomende manier van samenleven – is bijvoorbeeld uitgebleven uit angst voor “precedentwerking”. Alsof het Nederlandse vreemdelingenrecht al niet sinds jaren in principe een duurzame relatie gelijk stelt met het huwelijk, tenminste als het relaties tussen buitenlanders en Nederlanders betreft. Omdat veel Surinamers de Nederlandse nationaliteit hebben geldt dat principe, dat onlangs nog met zoveel woorden in de Nota Vreemdelingenbeleid is vastgelegd, net zo goed voor hen.*

Belangrijker is nog het nagenoeg afwezig zijn van deugdelijke overgangsregelingen. (...) De kans is groot dat velen van deze laatst aangekomen groep [die vlak voor 25 november zijn gekomen] na het verstrijken van deze termijn [één maand om werk en een woning te zoeken, zodat men kan blijven] niet terug zullen gaan, zodat deze categorie Surinamers nog voor de Kerst officieel in de illegalenstand zal zijn verheven.’¹⁷⁵

GM verwijt de Nederlandse regering dat zij door de angst van precedentwerking de realiteit uit het oog verliest. *‘Want niet alleen de bijzondere relatie tussen Suriname en Nederland als oud-kolonie en vroeger moederland is nu eenmaal een realiteit, maar een van de belangrijkste konsekwenties daarvan ook: de feitelijke aanwezigheid van een groot aantal Surinamers in Nederland die er volgens de nieuwe juridische regels eigenlijk niet horen. Dat kan de deuren wijd openzetten voor nieuwe legale vormen van heksenjacht en diskriminatie: niet onder de vlag van huidskleur, maar van nationaliteit. Het uiteindelijke effect blijft hetzelfde.’¹⁷⁶*

In navolging van Wolf in *Elsevier* spreekt GM nu ook van een heksenjacht op illegale Surinamers. Ik blijf echter bij mijn standpunt dat er van een jacht geen sprake zal kunnen zijn, omdat de illegalen niet herkenbaar zijn en een dak boven hun hoofd zullen hebben bij familieleden.

¹⁷⁵ GM, ‘De nieuwe illegalen’, *DGA*, 104^e jrg., 26 nov. 1980, no. 48, p. 2

¹⁷⁶ GM, ‘De nieuwe illegalen’, p. 2

Vanuit de Surinaamse gemeenschap in Nederland wordt verontwaardigd gereageerd op de *'nieuwe overeenkomst over de (niet-)toelating van Surinamers'*.¹⁷⁷ Directeur Harold Roseval van de Landelijke Federatie van Welzijnsstichtingen voor Surinamers noemt *'het weigeren van een "generaal pardon" waarmee de Surinamers die nu niet voldoen aan de eisen voor verblijf in Nederland (...) uit de illegaliteit zouden worden gehaald'* schandelijk.¹⁷⁸

Ook over een wel totstandgekomen regeling is hij niet te spreken: *'Het maar moeizaam en slechts tijdelijk erkennen van het konkubinaat (tot 25 februari 1981) tast met name de toch al zwakke positie van de Surinaamse vrouw aan. "Al geruime tijd worden andere vormen van relaties in Nederland aanvaard", aldus Roseval, "maar dit in de Surinaamse samenleving al eeuwenlang bekende relatiepatroon werd notabene door de koloniale machthebber opgelegd. Opeens is dat nu blijkbaar niet netjes meer", aldus Roseval. In Paramaribo leeft de helft van de gezinnen in konkubinaat.'*¹⁷⁹

De positie van de Surinaamse vrouw is niet eerder aan de orde gesteld. Helaas wordt er ook in dit artikel niet verder op ingegaan. Het enige blad dat wel aandacht besteedt aan de Surinaamse vrouw is *Hervormd Nederland*. Dit staat verderop beschreven.

Het nummer voor kerst is voor een groot deel gewijd aan racisme. Onder mensen uit de verschillende etnische groepen zijn interviews gehouden. Hun ervaringen staan in diverse artikelen opgetekend. In een van de artikelen wordt over de toekomst van gastarbeiders, Antillianen en Surinamers in Nederland geschreven. Sander Kooistra ziet deze niet rooskleurig in: *'Vele Surinamers en Antillianen zijn naar Nederland gekomen in de hoop een goede opleiding en een baan te krijgen. Voor hen allen [ook de gastarbeiders] lokte het perspectief verlost te zijn van de armoede en werkloosheid thuis. Maar nu deze groepen een aantal jaren in Nederland wonen en werken is er van die droom weinig heel gebleven. Ze zitten muurvast onderaan de arbeidsmarkt, deels vanwege een gebrek aan scholing, deels vanwege diskriminatie door de werkgevers. Hun kinderen, vaak al lang in Nederland en beter opgeleid, maken desondanks even weinig kans op betere banen als zijzelf. Integratie in de Nederlandse samenleving zou moeten betekenen: kans op sociale stijging. Maar die blijkt niet aanwezig. Krijgt Nederland een nieuw proletariaat van kansloze, jonge, soms illegaal hier verblijvende kleurlingen?'*¹⁸⁰

'Veel Molukse, Surinaamse en Antilliaanse werknemers hebben meer kans gehad zich te scholen, en spreken redelijk tot goed Nederlands. Ze zijn dan ook minder kwetsbaar op de arbeidsmarkt dan buitenlandse werknemers, en nemen vaak minder slechtbetaalde functies. Toch werkten ook tegenover hen dezelfde mechanismes die de "gastarbeiders" treffen.

¹⁷⁷ DGA, 'Surinamers boos over toelatingsregeling. Lustrumviering onafhankelijkheid in mineur', 104^e jrg., 3 dec. 1980, no. 49, p. 6

¹⁷⁸ DGA, 'Surinamers boos over toelatingsregeling', p. 6

¹⁷⁹ Ibidem

¹⁸⁰ Sander Kooistra, 'De kansloze kinderen van Ali Minimaal. Van wegwerparbeiders tot lompoproletariaat', DGA, 104^e jrg., 17 dec. 1980, no. 50, p. 13-14, aldaar p. 13

De werkloosheid onder Molukkers, Surinamers en Antillianen is bijzonder hoog, en treft vooral de jongeren. (...) Bij de Surinaamse en Antilliaanse jongeren ligt het werkloosheidscijfer inmiddels rond de 25 procent, en het “moeilijk plaatsbare” deel daarvan stijgt snel.’¹⁸¹

Hervormd Nederland

Begin 1980 is Catherine Keyl in Suriname. Zij interviewt er onder andere ambtenaren werkzaam bij de bevolkingsadministratie. Hoewel het daar een puinhoop is, weet men wel dat de helft van de bevolking in Nederland woont. Dit wordt zelfs over de radio verteld. Deze openheid over aantallen staat volgens Keyl haaks op hetgeen de regering in Nederland laat horen. De minister van CRM beschuldigt zij van het laag houden van de immigratiecijfers. Dit sluit aan bij hetgeen Janmaat betoogt in *Vrij Nederland*.¹⁸² Keyl noemt echter geen getallen zoals Janmaat dat deed, waardoor haar opmerking geloofwaardiger overkomt.

Keyl vervolgt haar verhaal met een korte schets van de situatie in Suriname zelf. Zij maakt net als Wolf in *Elsevier* en Jansen van Galen in *Haagse Post* gewag van de Guyaneze gastarbeiders en krotten in Paramaribo.¹⁸³ Evenals Wolf heeft zij het over 24.000 krotten. Ook op het punt van 40% werkloosheid stemt zij met hem overeen. Helaas worden in de andere bladen geen percentage genoemd, behalve in *De Groene* waar volgens een Surinaamse instituut de prognose voor 1981 op 26,9% ligt.¹⁸⁴

Tot slot verwijt Keyl de Nederlandse regering desinteresse en angst om van discriminatie beschuldigd te worden. Hoewel ook niet in Suriname wordt nagedacht over de toekomst van haar inwoners en hun families in Nederland na 25 november, wordt ook in Nederland geen beleid hiertoe gemaakt.¹⁸⁵ Keyl stelt hier, in februari, als eerste de vragen die bij *De Groene* pas in oktober werden gesteld en bij de beide regeringen zo mogelijk nog later. Terwijl ik dit verwacht zou hebben van Wolf, Jansen van Galen en Van Westerloo die allen blijk geven van een grote mate van betrokkenheid bij Surinames ontwikkeling en toekomst.

Er volgen diverse artikelen over Suriname en Surinamers, over de staatsgreep en politiek, culturele onderwerpen en religie. Pas in juli 1980 wordt er uitgebreid stilgestaan bij de situatie van Surinamers in beide landen. Onder de veelzeggende titel ‘Onvrede met economische overheersing. Strijd om onafhankelijkheid van Suriname is nu begonnen’ geeft Jan Goossensen in gesprek met twee medewerkers van de Solidariteits Beweging Suriname (SBS) diverse demografische gegevens. Allereerst geeft hij aan dat ‘inmiddels bijna de helft van de Surinaamse bevolking in Nederland woont’. Vervolgens wordt ingegaan op de woningnood in Paramaribo, ‘waar vijftienduizend krotten

¹⁸¹ Kooistra, ‘De kansloze kinderen van Ali Minimaal’, p. 14

¹⁸² Zie p. 70 en VN, ‘Centrumpartij’, 16 aug. 1980, no. 33, p. 9

¹⁸³ Zie p. 64 en p. 71 resp. EM, ‘Half Suriname op de vlucht’, 12 jan. 1980, no. 3, p. 38-39; HP, ‘De toekomst van Suriname’, 12 april 1980, no. 15, p. 15

¹⁸⁴ Zie p. 75 en DGA, 6 aug. 1980, p. 6

¹⁸⁵ Catherine Keyl, ‘De laatste der Surinamers’, HN, 36^e jrg., 2 febr. 1980, no. 5, p. 4

staan met in totaal negentigduizend mensen, dat is meer dan helft van de stadsbevolking.¹⁸⁶ Het ontwikkelingsgeld wordt echter niet aan woningbouw besteed, maar gaat naar grootschalige projecten en naar Nederlandse bedrijven.

Wolf en Keyl spraken van 24.000 krotten. Wolf is het uitgebreidst hierover en geeft aan dat het gaat om Groot-Paramaribo en 144.000 mensen die de krotten bewonen.¹⁸⁷ Het verschil in de cijfers zou kunnen liggen bij het verschil tussen Paramaribo en Groot-Paramaribo ofwel alleen de stad of de stad met de buitenwijken.

*‘Ook de kleine boeren in Suriname hebben reden tot onvrede. In ’50 verdiende de helft van de bevolking haar brood in de landbouw, in ’75 nog maar zeventien procent. De grote reus is de Stichting Machinale Landbouw (SML) geworden, die geld en aandacht opeist, rijst-exportrassen kweekt en die ook in het binnenland verkoopt, waardoor de kleine boeren naar het tweede plan verhuizen.’*¹⁸⁸ Hier wordt duidelijk waarom er veel mensen van het platteland naar Nederland zijn gemigreerd. Naar aanleiding van dit citaat zou een conclusie getrokken kunnen worden dat Nederland via de SML indirect schuldig is aan deze migratie, of haar op z’n minst heeft bevorderd.

Naast de dominantie van Nederlandse bedrijven zorgt ook de dominantie van de Westerse wereld dat Suriname verpaupert, aldus de mannen van SBS. *‘Zelfs een eigen verkooporganisatie (stichting volksopbouw Suriname), die produkten van coöperaties verhandelt, heeft het bar moeilijk. De eigen melkveeproductie rond Paramaribo is in elkaar gestort toen goedkope EEG-melkpoeder werd ingevoerd en de markt bedierf: veel koeien zijn toen geslacht. Vanuit West-Suriname komen berichten dat indianen die vroeger zelf in hun onderhoud konden voorzien nu gedwongen zijn groenten uit blik te eten.’*¹⁸⁹

Ook de Nederlandse invloed blijkt voort te duren. Het onderwijs, de basis voor de opbouw van een land, is nog *‘geheel op Nederlandse leest geschoeid. Kinderen moeten werken met een Nederlandse spoorboekje, terwijl in de leesboekjes Surinaamse vrijheidsstrijders “struikrovers” worden genoemd. Dat leidt ertoe, aldus Van Waesbergen [een van de medewerkers] in zijn boekje “Suriname, een stukje derde wereld”, dat kinderen de vanzelfsprekendheid leren aanvaarden van een buitenlandse, economische overheersing.’*¹⁹⁰ En tevens dat men georiënteerd blijft op Nederland als land van de mogelijkheden, met bijvoorbeeld sociale voorzieningen als een ziektekostenverzekering. Iets wat de Nederlandse regering zich na de onafhankelijkheid zou realiseren. De SBS-medewerkers houden de Nederlandse regering mede verantwoordelijk voor het onderwijssysteem en daarmee voor de economische malaise waarin het land verkeert. *“Kijk, de helft van de bevolking [in Suriname] zit zonder werk, grote groepen mensen leven onder het bestaansminimum. Is er ooit vanuit Nederland daartegen geprotesteerd? In plaats van constructief mee te denken over de toekomst stelt de Nederlandse regering zich star op en blijft Suriname uitleveren aan het bedrijfsleven.”*¹⁹¹

¹⁸⁶ Jan Goossensen, ‘Onvrede met economische overheersing. Strijd om onafhankelijkheid van Suriname is nu begonnen’, *HN*, 36° jrg., 19 juli 1980, no. 29, p. 13, 15, aldaar p. 13

¹⁸⁷ Zie p. 64 en *EM*, ‘Half Suriname op de vlucht’, 12 jan. 1980, no. 3, p. 38-39

¹⁸⁸ Jan Goossensen, ‘Onvrede met economische overheersing’, p. 13. De SML is een Nederlandse stichting opgericht naar aanleiding van het Statuut.

¹⁸⁹ Goossensen, ‘Onvrede met economische overheersing’, p. 13

¹⁹⁰ *Ibidem*

¹⁹¹ Goossensen, ‘Onvrede met economische overheersing’, p. 15

Het is duidelijk dat de geïnterviewden de toekomst van Suriname niet erg rooskleurig zien zolang de Nederlandse overheid niet rond de tafel gaat zitten met de Surinaamse machthebbers. De demografische ontwikkeling die ze schetsen, zal echter op vele fronten aangepakt dienen te worden, wil men het tij keren. De Nederlandse overheid kan hierin slechts een adviserende rol spelen. Het zijn de Nederlandse bedrijven en de Surinaamse overheid die moeten proberen de werkloosheid terug te dringen. Ook zal de Surinaamse overheid iets moeten doen aan scholing en woningbouw. Maar van een kale kip...

Tot aan december verschijnen er nog drie artikelen waarin Suriname en Surinamers zijdelings worden genoemd. Dan volgt een artikel waarin aandacht wordt besteed aan een uitzonderlijke gebeurtenis. De Surinaamse Nederlandse Mathilda Blank krijgt de Harriët Freezerring, een prijs uitgereikt door het feministische maandblad *Opzij*. Het is de derde keer dat de prijs uitgereikt wordt aan een 'vrijwilligster die zich "aan de basis inspant voor de feministische zaak"'.¹⁹²

Blank is oprichtster van de Stichting belangenbehartiging voor Surinaamse vrouwen (SBSV), die als doel heeft de Surinaamse vrouw in Nederland op verschillende manieren te helpen om zodoende te kunnen emanciperen. Er worden bijvoorbeeld (individuele) cursussen gegeven om de vrouwen op te leiden tot het niveau waarop zij volwassenenonderwijs kunnen volgen. Blank verklaart: "Surinaamse vrouwen hebben een onderwijsachterstand die hun gevoel van zelfvertrouwen geen goed doet. Op hun vijftiende zei de generatie die nu rond de dertig en ouder is, het onderwijs vaarwel om hun moeder te vervangen in het gezin. In Suriname zijn veel vaderloze gezinnen, waar de moeder door de slechte financiële omstandigheden was gedwongen te gaan werken."¹⁹³ Eenmaal in Nederland krijgen ze de mogelijkheden om zelfstandiger te worden, om te emanciperen. Want in Nederland zijn daar de mogelijkheden toe. Hetgeen Blank hier betoogt, sluit aan bij het idee van ongeschooldheid van veel Surinamers.

*'De Nederlandse samenleving helpt ook op andere gebieden mee aan de verandering van oude waarden [als het opkijken naar blanken]. Door de sociale voorzieningen en het hogere inkomen is de Surinaamse vrouw hier economisch onafhankelijker dan in het vaderland.'*¹⁹⁴ De sociale voorzieningen zorgen er dus voor dat de Surinaamse vrouwen ook van de mogelijkheden tot ontplooiing gebruik kunnen maken. Helaas maken niet alle vrouwen ervan gebruik, zo vertelt Blank. *'Niet alle etnische groeperingen onder Surinamers zijn even sterk vertegenwoordigd. Voor Hindostaansen is de drempel om de etage ... binnen te gaan nog hoger dan voor Creoolse vrouwen. En Indiaanse en Javaanse vrouwen zijn er helemaal niet. Zij leven nog helemaal in de besloten cultuur van hun eigen volk. Chinese vrouwen zij er weer wat meer, zij kwamen van oudsher in aanraking met de rest van de bevolking in Suriname door hun vooraanstaande positie in de handel.'*¹⁹⁵

¹⁹² Jetty Zee, 'Mathilda Blank over emancipatie van Surinaamse vrouwen: Met onze tranen kunnen we duizend vaten vullen', *HN*, 36^e jrg., 6 dec. 1980, no. 49, p. 17

¹⁹³ Zee, 'Mathilda Blank over emancipatie van Surinaamse vrouwen', p. 17

¹⁹⁴ Ibidem

¹⁹⁵ Zee, 'Mathilda Blank over emancipatie van Surinaamse vrouwen', p. 17

Dit laatste citaat typeert ook de genoemde bevolkingsgroepen in Suriname. Nog steeds wordt er van een isolement gesproken als het over Javanen en Indianen gaat. De Javanen hebben sinds hun komst naar Suriname in een isolement geleefd, deels vanwege het feit dat hele dorpen van Java naar Suriname werden verhuisd en deels omdat zij zelf ook sterk vasthouden aan de eigen tradities. Blijkbaar wordt dit in Nederland voortgezet. De Indianen kennen een geschiedenis waarin zij verdreven werden naar de binnenlanden en daardoor een geïsoleerd bestaan leidden. Ook dat wordt blijkbaar voortgezet in Nederland. Wat de Hindostaanse vrouwen betreft geldt dat het patriarchale gezin hoog in het vaandel staat. Waar de Creoolse vrouwen genoodzaakt zijn te gaan werken omdat zij geen partner hebben, hebben de Hindostaanse vrouwen dat niet. Daarmee vermindert ook de noodzaak zich verder te ontplooiën. Tot slot vertelt Blank ons hier iets over de Chinese Surinamers, een groep die weinig tot niet ter sprake komt. Deels omdat de groep zo klein is, deels omdat ook zij in hun eigen gemeenschap leven. Dit laatste maakt dat ik me verwonder over de deelname van deze vrouwen aan de cursussen. Helaas is er te weinig bekend van de Chinese Surinamers om de dynamiek binnen deze groep te begrijpen en daaruit te verklaren waarom zij naar de SBSV komen.

§ 3.2 1982: wankel politieke basis, verzet tegen het regime

1982 Is een jaar vol politieke gebeurtenissen, beroering en groeiende oppositie tegen het Militair Gezag. Verschillende prominente Surinamers vluchten het land uit. Onder hen voormalig president Chin A Sen en 'superminister' André Haakmat. Degenen die blijven, zouden dat met hun leven moeten bekopen.

Hoe beschrijven de journalisten de politieke ontwikkelingen en welke conclusies verbinden zij eraan voor de toekomst van Suriname. Wordt er uitgelegd waarom er een groeiende oppositie is? Hoe reageren de Surinaamse Nederlanders op de ontwikkelingen? Kunnen hun familieleden nog Nederland in, op de vlucht voor de situatie in Suriname?

In *Vrij Nederland* wordt in de laatste weken van 1982 pas aandacht besteed aan de gebeurtenissen in Suriname naar aanleiding van de decembermoorden. Ik heb slechts één artikel gevonden van voor de moorden. Eind november wordt er een artikel geplaatst over de schrijver Edgar Cairo. Er zijn dus voor deze scriptie geen gegevens uit dit blad.

Elseviers Magazine

In *Elsevier* wordt in de eerste maanden veel aandacht besteed aan de problemen van Bouterse. Chin A Sen pleit voor herstel van de democratie en terugkeer van het leger naar de barakken. Daarom zet Bouterse Chin A Sen begin februari af. Daarna, in maart, krijgt hij te maken met een tegencoup. Hierbij wordt de Creoolse sergeant-majoor Hawker gedood en de Hindostaanse ex-luitenant Rambocus gevangengenomen. Volgens de redactie en Sig. W. Wolf is Suriname als gevolg van deze arrestatie op weg naar een rassenoorlog. De Militaire Politie zou namelijk een klopjacht hebben

geopend op Hindostaanse en Javaanse politici en betrokkenen.¹⁹⁶ In geen van de andere bladen worden de gevolgen zo sterk uitgedrukt. Men spreekt wel van moeilijkheden, maar dat waait al snel over. In *Elsevier* wordt een week later nog een artikel gewijd aan de gevangene Rambocus. Daarna wordt er ook in dit blad niet meer op teruggekomen. Wel blijkt de moord op Hawker van betekenis. In november schrijft Wolf dat de moord op de medecouppleger kwaad bloed heeft gezet bij de bevolking en daarmee een van de redenen is geweest zich te verenigen.¹⁹⁷ Het tegenovergestelde heeft dus plaatsgevonden: de etnische tegenstellingen zijn niet verscherpt, maar men heeft zich verenigd.

Er is niet alleen aandacht voor de situatie in Suriname, ook Surinaamse Nederlanders komen aan bod. In mei verschijnt een artikel over 'Emancipatie is bedreiging voor buitenlandse vrouw', ook Surinaamse vrouwen vallen hieronder in dit artikel. *'Steeds meer buitenlandse vrouwen raken in een noodsituatie, waarin ze moeten kiezen tussen vluchten of half dood worden geslagen door hun echtgenoot, gevolg van de steeds verslechterende houding tussen de partners in een huwelijks- of andere samenlevingsrelatie. Deze sombere ontwikkeling tekent zich ook af in de echtscheidingen. Van de 6000 Surinaamse gezinnen in een stad als Den Haag staan 1600 te boek als "ontwricht". In opvangtehuizen voor kinderen in dezelfde stad bestaat negen procent van de jeugdige bewoners uit Surinaamse, Antilliaanse of buitenlandse kinderen die het slachtoffer zijn geworden van de onhoudbare toestand thuis tussen de ouders.'*¹⁹⁸

In Den Haag wonen met name veel Hindostaanse gezinnen. Deze cijfers zeggen dus wat over de patriarchale gezinsvorm. In het artikel wordt dan ook onderscheid gemaakt tussen de manieren van samenleven die traditioneel in Suriname bestaan en de gevolgen die dat heeft voor de Surinaamse vrouw in Nederland. *"De Surinaamse vrouwen zijn in veel opzichten meer geëmancipeerd dan de Nederlandse als het gaat om hun plaats in het gezin. Ze is traditioneel de spil waar dat gezin om draait. Die positie wil ze niet opgeven, maar ze wil het ook niet ten koste laten gaan van haar vorming en de relatie met haar man. Dat is dan ook de reden waarom ze het feminisme afwijst als extreme vorm van zelfontplooiing. Ze geeft er de voorkeur aan van een gelijk partnerschap uit de rolpatronen op te bouwen.*

*Conflicten zijn echter niet te vermijden. Die spelen zich hoofdzakelijk af in de milieus waar de vrouw sociaal-economisch sterk afhankelijk is van de man en in kringen waar men de verworvenheden van de religie nog behoedzaam koestert. De tradities uit deze religies worden als alibi gehanteerd om bestraffend op te treden tegen vrouwen die zich zelfstandig opstellen onder invloed van de emancipatiebeweging. Dat is vooral te merken bij Surinamers van Aziatische afkomst. De vrouwen hebben steeds meer onvrede met hun positie en zoeken naar alternatieven. Sommigen vluchten het huis uit en zoeken bescherming. Anderen, die dat niet durven, staan voortdurend bloot aan mishandeling en plegen soms uit wanhoop zelfmoord."*¹⁹⁹

¹⁹⁶ Sig. W. Wolf, rubriek Buitenland: 'Mislukte coup luidt drama in Suriname op weg naar rassenoorlog', *EM*, 38^e jrg., 20 maart 1982, no. 11, p. 50-51, aldaar p. 51

¹⁹⁷ Wolf, 'Keerpunt in Suriname. Militairen verliezen greep op het volk', *EM*, 38^e jrg., 6 nov. 1982, no. 44, p. 47

¹⁹⁸ Sig. W. Wolf, rubriek Nederland: 'Emancipatie is bedreiging voor buitenlandse vrouw', *EM*, 38^e jrg., 8 mei 1982, no. 18, p. 41-43, aldaar p. 41

¹⁹⁹ Wolf, 'Emancipatie is bedreiging voor buitenlandse vrouw.' p. 42-43

De zegsvrouwe van de stichting Opvang en Vorming van Jongeren uit Suriname die hier wordt geïnterviewd, betreurt het dat veel Surinaamse vrouwen in hun uiterste nood toevlucht nemen tot Blijf-van-mijn-Lijf-huizen. *“Die voorziening is op zichzelf niet fout. Men voorziet in een behoefte. Maar als in plaats van hulp te bieden de vrouwen worden geïndoctrineerd met man-vijandige theorieën, dan schiet men zijn doel voorbij. De Surinaamse vrouw heeft het historisch besef dat man en vrouw elkaar nodig hebben om zich door het leven te slaan. En daar laat men zich niet gemakkelijk van afbrengen. Ook niet door de extreme vormen van de emancipatiebeweging.”*²⁰⁰ Haar uitspraak is enigszins paradoxaal maar geeft wel haar geloof in de Surinaamse manier van samenleven weer. Het is duidelijk dat zij vindt dat Surinamers elkaar moeten blijven steunen.

Die steun verwachtte ook de kleine Surinaamse, Antilliaanse en Molukse politieke partijen in de voor hen belangrijkste gemeenten tijdens de gemeenteraadsverkiezingen. Die kregen ze echter niet. *‘De partijen van Surinamers en Antillianen kregen bij de gemeenteraadsverkiezingen geen voet aan de grond. (...) En dat terwijl de verwachtingen hoog lagen. Niet ten onrechte. Naar schatting ruim 200.000 Antillianen, Surinamers en Molukkers zijn stemgerechtigd. (...)*

*Als meest schrijnende ervaring van de verkiezingsdebacle noteren Surinamers, Antillianen en Molukkers dat in hun kringen de politieke bewustwording nog lang niet is doorgebroken.*²⁰¹ Dit zou mede het gevolg kunnen zijn van onbekendheid omdat de partijen slechts marginale aandacht kregen en geen geld genoeg hebben om zelf voor publiciteit te zorgen. De gevestigde partijen hebben dit wel en zij boeken dan ook succes. *‘Veel gunstiger liggen de kansen voor Antillianen, Surinamers en Molukkers als ze via de gevestigde partijen proberen entree te krijgen in vertegenwoordigende lichamen. (...) Minderheden op een verkiesbare plaats bleken een goed lokaas. Zo kreeg in Den Haag de PvdA-kandidaat Johan Chandoe ruim 2600 stemmen, 500 meer dan de kiesdeler. (...)*

*In de Haagse Schilderswijk en het Valkenboskwartier, waar veel Surinamers en Antillianen wonen, verscheen 30 procent van de stemgerechtigde “buitenlanders” in de stembuslokalen tegen 16 procent Nederlanders.*²⁰² Hoewel men teleurgesteld was, lijkt mij hier toch reden voor meer optimisme. Veel Surinamers zullen zich bezig hebben gehouden met de ontwikkelingen in hun vaderland en zich wellicht nog niet geheel hebben willen binden aan het voormalige moederland. Dat desondanks vertegenwoordigers van minderheden gekozen worden, vind ik daarom een positief teken.

Dan volgt een artikel waaruit goed blijkt hoe men bij *Elsevier* Surinamers, en met hen Indische Nederlanders, over één kam scheert met gastarbeiders, terwijl de achtergrond van de komst van de eerste twee groepen toch totaal verschilt met die van de laatste groep. Onder de titel ‘De gastarbeider, kind van de grote misrekening’ wordt mede aan de hand van een opinieonderzoek verslag gedaan van de plaats van de diverse bevolkingsgroepen in Nederland.

In een korte geschiedenis worden de volgende ‘golven’ gastarbeiders beschreven. De eerste golf, ergens in de jaren ‘60, verliep ordelijk. Diverse arbeiders uit het Middellandse Zeegebied werden

²⁰⁰ Ibid., p. 43

²⁰¹ Wolf, rubriek Politiek: ‘Minderheidspartijen kregen geen voet aan de grond’, *EM*, 38^e jrg., 12 juni 1982, p. 95, 97

vooraf geselecteerd en gekeurd en stonden onder contract. Toen kwam de tweede golf. De ‘aanlopers’, die als toerist binnenkwamen, afkomend op de verhalen van hun voorgangers. Zij werden de dupe van de economische recessie begin jaren ‘70. Tot slot de derde golf: *‘Met de derde golf, die van de rijksgenoten, Surinamers, Antillianen en ook Ambonezen, was binnen Nederland de multiraciale gemeenschap compleet: meer dan een half miljoen mensen, die zwaarder dan de Nederlanders zelf door de economische recessie getroffen worden. Met alle gevolgen van dien.’*²⁰³ De mensen die hier genoemd worden, kwamen echter niet als gastarbeider, maar als rijksgenoot. Een groot verschil, zeker voor de Surinamers die medio jaren ‘70 naar Nederland kwamen vanwege de onafhankelijkheid.

In het artikel worden diverse statistieken gegeven. In een ervan is tolerantie gemeten. Hierbij wordt gevraagd of men bereid is de buitenlander te aanvaarden als buurman dan wel als collega. Het blijkt dat ten opzichte van 1980 de tolerantie is toegenomen. Men heeft hierbij gevraagd naar Surinamers, Turken, Zuid-Europeanen, Noord-Afrikanen, Molukkers, Chinezen en Indische Nederlanders. De laatsten scoren het beste. Bijna 70% van de ondervraagden – helaas wordt niet gegeven hoe groot de steekgroep is geweest – heeft graag een Indische Nederlander als buurman, maar nog liever, circa 75%, als collega. In 1980 was dat respectievelijk 40% en circa 55%. De Surinamer komt als tweede uit de bus met respectievelijk 50% en circa 65%. In 1980 was het circa 43% en 60%. De Surinamers worden op de voet gevolgd door de Chinezen en Zuid-Europeanen. Het slechtst scoren de Turken, Noord-Afrikanen en Molukkers. Voor allen geldt dat de ondervraagden ze liever als collega hebben dan als buurman.²⁰⁴

Opvallend is dat het merendeel van de voormalige rijksgenoten het best uit de bus komt. Nederlanders staan dan ook niet onwelwillend tegenover minderheden. *‘Het volksgevoelen ten aanzien van de hier werkende of sociaal verzorgde buitenlanders en (voormalige) rijksgenoten is weliswaar niet van een verpletterende hartelijkheid, maar toch rationeel en Hollands nuchter genoeg om bijvoorbeeld de Glimmerveen-doctrine (“alle buitenlandse opvreter het land uit”) geen schijn van kans te geven. De Nederlander is, blijkens een recent uitgebreid opinie-onderzoek van bureau Lagendijk, in opdracht van de Avro, de laatste twee jaar zelfs toleranter geworden.’*²⁰⁵ Maar de Nederlanders stellen wel voorwaarden aan het verblijf van de minderheden: *‘Nederland lijkt bij alle reserves en kinnesinde zich toch neer te leggen bij een multiraciale samenleving, mits daarin de Nederlandse identiteit “fatsoenlijk” kan domineren.’*²⁰⁶

Na diverse artikelen in de tweede helft van het jaar blijkt uit een artikel van eind november dat men in Amsterdam juist intoleranter wordt jegens de minderheden aldaar. Het gaat hier met name om jonge autochtone Amsterdammers tegenover jonge allochtone Amsterdammers, waarvan de prognose is dat in 1990 beide groepen ieder een helft van het totaal zullen uitmaken.

²⁰² Wolf, ‘Minderheidspartijen kregen geen voet aan de grond’, p. 97

²⁰³ Pierre Huyskens en Hans G.J. Pot, omslagartikel: ‘De gastarbeider kind van de grote misrekening’, *EM*, 38^e jrg., 17 juli 1982, no. 28, p. 40-45, aldaar p. 42

²⁰⁴ Huyskens en Pot, ‘De gastarbeider kind van de grote misrekening’, p. 41-42

²⁰⁵ *Ibid.*, p. 42

²⁰⁶ *Ibid.*, p. 44

Coen van Harten geeft eerst nationale cijfers: er zijn in Nederland '539.000 niet-Nederlanders, van wie 148.000 Turken, 94.000 Marokkanen, de opgemelde Britten en Westduitsers [resp. 40.000 en 42.000], 24.000 Belgen, 23.000 Spanjaarden, 21.000 Italianen en 18.000 Surinamers (het aantal Surinamers met de Nederlandse nationaliteit wordt geschat op 123.000).'²⁰⁷ Er wordt hier gesproken van 123.000 Surinaamse Nederlanders en 18.000 Surinamers in Nederland, een totaal van 141.000. Is dat aantal gedaald of is de schatting van het aantal Surinaamse Nederlanders te laag? In *De Groene* wordt van 180.000 gesproken en in het laatste artikel in *Elsevier* voor 1980 schrijft Den Uyl dat er 150.000 Surinamers in Nederland zijn, zie de volgende pagina.²⁰⁸ De discrepantie zal liggen in het feit dat het hier om CBS-cijfers gaat en in *De Groene* om een schatting van een Surinaamse organisatie in Nederland. Van Den Uyl kan echter verwacht worden dat hij juist CBS-cijfers zal hanteren. Het verschil tussen deze twee bronnen kan ik daarom niet verklaren.

Over de situatie in Amsterdam heeft de gemeenteraad zich gebogen: '*Strekking van een door de Amsterdamse gemeenteraad aangenomen motie: de Surinamers en buitenlanders in de hoofdstad moeten zo snel mogelijk gewone Amsterdammers worden. Hoe dat te bereiken? De zeshonderdduizend Amsterdammers moeten zo snel mogelijk meer inzicht en gevoel krijgen voor de cultuurpatronen van hun buitenlandse stadgenoten. De omgekeerde volgorde dus. Want pas als de minderheden gewone Amsterdammers zijn geworden zullen gewone Amsterdammers inzicht en gevoel krijgen voor vreemde cultuurpatronen. Als is het maar omdat zo'n cultuurpatroon moet worden uitgelegd, niet in het Turks of Marokkaans, maar in het algemeen beschaafd Amsterdams.*'²⁰⁹ Van Harten ziet duidelijk geen heil in de motie. Ik ben het met hem eens dat de minderheden Nederlands moeten leren, maar vind ook dat Nederlanders inderdaad zich meer kunnen verdiepen in de culturen van de mensen die ze voor een deel zelf naar Nederland hebben gehaald of waarvoor ze verantwoordelijk zijn geweest.

Het laatste artikel in *Elsevier* is geschreven door Den Uyl. Hij geeft een reactie op de decembermoorden. '*Bij het totstandkomen van de onafhankelijkheid werd het als een fout gezien van de toenmalige vrij gekozen Surinaamse regering dat ze zoveel nadruk legde op een eigen leger en een eigen vloot, hoe klein ook. (...) Als men in een staat met 350.000 inwoners een leger gaat opzetten met zo'n betrekkelijk zwakke infrastructuur, worden de risico's groot.*'²¹⁰ Den Uyl legt hier duidelijk alle schuld voor de gebeurtenissen bij de Surinamers zelf. Maar ook al heeft een land zo weinig inwoners, mag het dan niet zichzelf verdedigen. Een politiemacht alleen lijkt mij niet voldoende als de bescherming van het moederland wegvalt.

Haagse Post

In februari 1982 kijkt John Jansen van Galen terug op twee jaar militair bewind. Chin A Sen is net afgezet. Volgens Jansen van Galen heeft het kabinet onder het mom van 'meningsverschillen over de

²⁰⁷ Coen van Harten, reportages: 'Minderheden worden méér. Amsterdam steeds intoleranter', *EM*, 38e jrg., 27 nov. 1982, no. 47, p. 130, 131, 133, aldaar p. 130

²⁰⁸ *DGA*, 27 jan. 1982, no. 4, p. 13

²⁰⁹ Van Harten, 'Minderheden worden méér. Amsterdam steeds intoleranter', p. 133

²¹⁰ Den Uyl, 'Zwarte bladzijde moet door Surinamers zelf worden omgeslagen', p. 45, 47

wijze waarop het revolutionaire proces moet doorgaan' ontslag genomen en is de president verzocht af te treden. Bouterse blijkt van zijn gematigde koers afgeweken en heeft radicaal links omarmd.²¹¹

Jansen van Galen is er duidelijk niet uit wat hij ervan moet denken. Enerzijds staat hij positief tegenover hetgeen de militairen bereikt hebben tot dan toe. *'Wat bij al die aandacht voor de machtsstrijd verborgen blijft is de baat die de Surinaamse bevolking heeft gevonden bij de omwenteling van '80. In de sfeer van het dagelijks leven betrekkelijk veel, is de indruk na een telefonische rondvraag te Paramaribo. [Maar zijn de telefoonbezitters dan ook niet de rijkere mensen? BvdB] Je hebt de hele dag water, de stad staat niet meer blank na een tropische stortbui, de straten zijn schoon gebleven, de criminaliteit is beteugeld. De sociale voorzieningen zijn verbeterd: kinderbijslag en ziektekostenverzekering ingevoerd, ouderdomsvoorzieningen verhoogd van 25 tot 75 gulden per maand. Er wordt meer volkswoningbouw uitgevoerd, de grondpolitiek is eerlijker geworden. Allemaal van groot belang voor de gewone mensen, maar wil het land in de toekomst levensvatbaar zijn dan zullen er structurele veranderingen in de productie moeten komen. Suriname leeft nu op veel te grote voet en houdt dat vol dank zij de ontwikkelingshulp.'*²¹²

Anderzijds maken het ontbreken van structurele veranderingen ondanks twee jaar 'revolutie', het voortbestaan van de censuur en de *'déconfiture van Chin A Sen'* dat Jansen van Galen anderzijds angstig is voor de toekomst van Suriname. Hij gelooft dat dit *'waarachtig niet de laatste crisis zal markeren in het wankele Surinaamse staatsbestel'*.²¹³

In maart volgt nog een uitgebreide reconstructie over de mislukte 'rechtse coup' die sergeant Wilfred Hawker zou hebben willen plegen in maart 1981. Daarna is het stil tot na de decembermoorden. In de drie artikelen over de situatie na de moorden wordt niet helemaal duidelijk hoe men over de toekomst denkt. Surinames ambassadeur in Nederland, Henk Herrenberg, is optimistisch gestemd. Volgens hem is er *"nog nooit, hoor, in Suriname zo diepgaand over democratie gedacht als thans."*²¹⁴ De journalisten Rob Heukels en Bas Linders vragen zich af *'Cuba nooit, Suriname waarheen'*.²¹⁵ Het is duidelijk: men heeft (nog) geen antwoord op de vraag hoe de toekomst eruit zal zien.

De Groene Amsterdammer

Begin 1982 wordt een artikel gewijd aan remigratie: 'Terug naar Suriname. "Hier zitten, met een volle maag maar met een bloedend hart, is ook niks"'. Een van de redenen is dat men geen toekomst voor de kinderen ziet in Nederland. Men is bang dat er geen werk voor ze zal zijn. Maar in Suriname is ook geen werk, zou je kunnen denken. De mensen die Maarten van Dullemen voor dit artikel interviewde, willen dan ook zelf voor werkgelegenheid zorgen en hebben hiervoor projecten opgezet vanuit

²¹¹ John Jansen van Galen, rubriek Weekboek, *HP*, 69^e jrg., 13 febr. 1982, no. 6, p. 6-7, aldaar p. 6

²¹² Jansen van Galen, rubriek Weekboek, p. 7

²¹³ Ibidem

²¹⁴ Jansen van Galen, rubriek Weekboek, 'Onder diplomaten: Shultz in Den Haag/ De stencils van Beletski/ Herrenberg en het democratisch denken in Suriname', *HP*, 69^e jrg., 18 dec. 1982, no. 50, p. 6-7, aldaar p. 7

²¹⁵ Rob Heukels en Bas Linders, 'Suriname na het bloedbad. Teren op angst', *HP*, 69^e jrg., 25 dec. 1980, no. 51, p. 12-14, aldaar p. 12

Nederland. Er is echter geen geld om de mensen te verhuizen naar Suriname. Daarom heeft het ministerie van Sociale Zaken, waar de remigratie onder valt, sinds juni 1980 een subsidieregeling: *‘remigranten die aannemelijk kunnen maken dat ze zich ginds sociaal en economisch staande kunnen houden, krijgen hun reis betaald, plus een hoeveelheid bagage en een landingsgeld, dat voldoende moet zijn voor de eerste drie maanden. Daarnaast zijn er voor Surinamers in Nederland mogelijkheden zich te laten bij- of omscholen voor in Suriname gevraagde beroepen, is het mogelijk om WAO en, onder bepaalde omstandigheden AOW – bijstandsregelingen niet – naar Suriname mee te nemen. Verder zijn er regelingen om belastingschulden, mits niet te dol, niet invorderbaar te stellen en wordt over niet invorderbaarstelling van studieschulden gepraat.’*²¹⁶ Het is duidelijk dat de Nederlandse regering met deze coulante regelingen hoopt dat een groot deel van de Surinamers zal remigreren.

Van Dullemen stelt vervolgens de vraag hoe men in Suriname tegenover de remigranten staat. Waar de regering-Arron blij was dat er mensen vertrokken zodat de sociale spanningen werden verlicht – hoewel dit natuurlijk niet het officiële standpunt was – was de regering-Chin A Sen blij met de komst van arbeidskracht en kennis. Concreet zijn er echter niet belangrijke stappen ondernomen, mede omdat ambtenaren en ministers regelmatig werden vervangen. Het zou begin februari tot een overleg tussen beide landen over dit onderwerp moeten komen. Ik neem aan dat dit nergens toe heeft geleid daar Chin A Sen en zijn regering vlak daarna moesten opstappen – als de bijeenkomst al heeft plaatsgevonden.

Dit artikel lezende lijkt het alsof er veel Surinamers aanstalten maken terug te gaan naar Suriname. Er is dan ook sprake van een groei in het aantal remigranten. Kijkend naar de absolute cijfers moet ik echter concluderen dat het grootser wordt voorgesteld dan het is. Uitgaande van de 180.000 Surinamers in Nederland die elders in het artikel worden genoemd, remigreert nog niet 1%. *‘Intussen beweegt de remigratie zich in snel stijgende lijn. Volgens cijfers van Sociale Zaken remigreerden er in 1979 362 Surinamers, in 1980 490 en in 1981 1200. Westhoff stelt voor die toename niet alleen de uitbreiding van de remigratievoorzieningen van de overheid verantwoordelijk. “Ze horen dat in Paramaribo de straten weer schoon gemaakt worden, dat er weer water uit de kraan komt en dat er wat aan de telefoon gedaan wordt. Dat zijn konkrete dingen waardoor ze zich laten leiden, als ik het zo hoor. En dan komt er bij dat de situatie in Nederland er natuurlijk ook niet beter op wordt.”*²¹⁷

Er volgen in 1982 diverse artikelen over de politieke ontwikkelingen, over cultuurbeleid en culturele uitingen. Dan wordt in een rubriek met allerhande nieuws een heldere situatieschets van het leven in Suriname gegeven: *‘Van de 170.000 mensen van tussen de 15 en 60 jaar in Suriname heeft slechts de helft een baan. Dat is een van de meest opvallende resultaten van de volkstelling van 1980, die onlangs in Suriname werden gepubliceerd. Vroegere regeringen beweerden altijd dat het met de*

²¹⁶ Maarten van Dullemen, ‘Terug naar Suriname. ‘Hier zitten, met een volle maag maar met een bloedend hart, is ook niks’, *DGA*, 106^e jrg., 27 jan. 1982, no. 4, p. 13

²¹⁷ Van Dullemen, ‘Terug naar Suriname’, p. 13

werkloosheid wel meeviel, gezien het geringe aantal officieel geregistreerden. Dat lage aantal was nogal logisch, aangezien Suriname geen WW-uitkering kent.

Voor de mensen die werk hebben is het in Suriname ook geen vetpot. De helft van het verdient minder dan vierhonderd Surinaamse guldens per maand. Daarvan moeten gemiddeld vier mensen worden onderhouden. Volgens het progressieve weekblad Pipel ligt het bestaansminimum voor een dergelijk gezin rond de achthonderd Surinaamse guldens per maand. Het inwonertal van de vroegere Nederlandse kolonie daalt overigens. In juli 1980 had het land 354.600 inwoners, 25.000 minder dan in 1972. Bij normale groei had het aantal inwoners rond 480.000 moeten bedragen. Maar er zijn ongeveer 150.000 Surinamers naar Nederland vertrokken. Een gevolg van die volksverhuizing is de veroudering van de bevolking. In 1972 was nog 46 procent van de Surinaamse bevolking jonger dan 15 jaar, nu is dat 39 procent.²¹⁸

Er worden hier een paar zeer belangrijke zaken genoemd die de gegevens uit 1980 in een ander daglicht plaatsen. Zo blijkt dat Keyl in *Hervormd Nederland* en Wolf in *Elsevier* het bij het rechte eind hadden ten aanzien van het percentage van 40% werkloosheid die zij noemden. De percentages die genoemd werden in *Haagse Post* (25.000 werklozen en 25.000 ambtenaren die eigenlijk geen werk hadden) en in *De Groene* (de prognose van een Surinaams onderzoeksinstituut van 26,9% werklozen in 1981, hetgeen uitgaande van de genoemde 170.000 beroepsbevolking zou neerkomen op een absoluut aantal van 45.900) kloppen dus niet, want de helft van 170.000 is 85.000 werklozen.

Een belangrijke constatering die uit het bovenstaande getrokken kan worden, is dat van de totale bevolking minder dan de helft tot de beroepsbevolking hoort. Daar slechts de helft daarvan werk heeft, komt de last van het zorgen voor brood op de tafel op minder dan een kwart van de totale bevolking. Want er zijn geen uitkeringen waarop men een beroep kan doen. Deze situatie bestond al in 1961, zoals in hoofdstuk is te lezen.

Een volgende constatering is dat de verjonging die het land kenmerkte, een halt is toegeroepen. Mijns inziens is dit voor Suriname op de lange termijn een gunstige ontwikkeling daar er voor deze jonge mensen in de nabije toekomst geen werk is. De arbeidsmarkt wordt zodoende niet nog meer onder druk gezet.

Er volgen nog veel artikelen met diverse onderwerpen. Er wordt echter niet meer ingegaan op de situatie van de bevolking in Suriname noch op die van de Surinaamse Nederlanders. Wat de decembermoorden betreft heerst er in *De Groene* verontwaardiging en onzekerheid over Surinames toekomst.

Hervormd Nederland

In de loop van het jaar worden in totaal tien artikelen geplaatst die Surinamers als onderwerp hebben of waarin Suriname wordt genoemd. In de meeste wordt vooral aandacht besteed aan literatuur en beeldvorming. In geen wordt ingegaan op de vragen die voor dit onderzoek van belang zijn.

Concluderend kan gesteld worden dat in 1982 er bij de redacties van de *Haagse Post*, *Hervormd Nederland* en *Vrij Nederland* weinig interesse was voor de ontwikkeling van Suriname en Surinaamse Nederlanders. Alleen in *De Groene Amsterdammer* en in mindere mate in *Elsevier* wordt met grote regelmaat en over uiteenlopende onderwerpen wel hierover geschreven. Ik kan niet goed verklaren waarom de andere bladen zo weinig nieuws over Suriname(rs) plaatsten. Het enige dat ik kan bedenken, is dat na het verstrijken van de Toescheidingsovereenkomst in 1980 men de handen van Suriname heeft afgetrokken. De redacties lijken ervoor gekozen te hebben geen artikelen te plaatsen die de gemoederen niet bezighouden.

²¹⁸ DGA, rubriek Kortelinks, 106e jrg., 23 juni 1982, no. 25, p. 6

HOOFDSTUK 4 DE JAREN '90: ECONOMISCHE MALAISE EN DE 'LIFE-LINE' MET NEDERLAND

De jaren '90 en het jaar 2000 staan in het teken van de terugkeer naar een democratische orde in Suriname én de economische malaise in het land. Begin jaren '90 is er sprake van een toename in de migratie naar Nederland.²¹⁹ De inflatie en schaarste aan producten jagen de mensen die het kunnen betalen of wiens familieleden willen betalen naar Nederland. Door een aanscherping van de toelatingsregeling in 1994 neemt de migratie daarna af.

Venetiaan doet wat hij kan als hij in 1991 tot president is gekozen. Hij zorgt ervoor dat Bouterse zijn functie als bevelhebber neerlegt en dringt het leger terug naar de barakken. Op macro-economisch niveau weet hij een goed begin te maken met sanering. Echter, het volk merkt daar weinig van en is afhankelijk van de pakketten voedsel en andere waren die de familieleden in Nederland regelmatig opsturen.²²⁰ De onvrede neemt toe. De verkiezingen in 1996 leiden daarop tot een groot zetelverlies bij de Front-partijen waarvan Venetiaans partij deeluitmaakt. Door het overlopen van belangrijke VHP-leden en de Javaanse KTPI naar de kant van de Nationale Democratische Partij (NDP) en diens presidentskandidaat Wijdenbosch, wint deze. Bouterse is de drijfkracht achter de NDP en men ziet Wijdenbosch dan ook als zijn marionet. De oud-dictator is terug op het toneel, ditmaal als voorzitter van de grootste partij.

Wijdenbosch weet zich echter te onttrekken aan de greep van Bouterse, mede vanwege diens problemen door medeplichtigheid aan drugshandel. In 1997 zou een internationaal arrestatiebevel tegen hem worden uitgevaardigd en in 1999 zou hij bij verstek worden veroordeeld door de Nederlandse rechtbank *'wegens betrokkenheid bij drugstransporten naar Nederland'*.²²¹

'Bosje' maakt van het financiële beleid een chaos. De inflatie wordt opgedreven om de overheidsuitgaven aan onnodige zaken als de 'Wijdenboschbrug' te bekostigen. Eind 1999 demonstreren tienduizenden tegen de regering, hetgeen Bosje dwingt vervroegde verkiezingen uit te schrijven. Eind mei 2000 worden deze gehouden. De nederlaag voor de NDP is duidelijk. Venetiaan wordt herkozen als president. Opnieuw zal hij moeten trachten het land uit de malaise te halen. Niet alleen de economie is vervallen, ook de normen en waarden zijn inmiddels op een laag niveau beland. Van sociale voorzieningen of zorg is geen sprake. Desondanks blijven de Surinamers hopen op betere tijden.

§ 4.1 1991 en de erfenis van Bouterse: inflatie, werkloosheid en schaarste

Na de 'telefooncoup' op kerstavond 1990 lekt het 'plan-Lubbers' uit voor een terugkeer van Suriname onder de vleugels van Nederland in een soort gemenebestrelatie. De Surinaamse bevolking loopt hier warm voor, de Nederlandse bevolking reageert geschrokken, bang voor de komst van nog meer Surinamers. Naast dit plan wordt duidelijk dat diverse Nederlandse politici vinden dat het tijd wordt

²¹⁹ Broër, 'Leven met twee landen', p. 25. Zie ook bijlage IX

²²⁰ Zie de artikelen in dit hoofdstuk.

²²¹ Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, p. 377 en 382

het leger terugkeert naar de barakken. De twee zaken zullen een belangrijke rol spelen in de verkiezingen die voor mei 1991 zijn uitgeschreven.

Het volk stemt massaal op de oude partijen verenigd als 'Front'. Na een periode van het zoeken naar de juiste president, wordt oud-minister van onderwijs Ronald Venetiaan aangesteld. Hij is de man die Bouterse de legerleiding afneemt en die in 1992 met premier Lubbers het 'Raamverdrag in zake vriendschap en nauwere samenwerking' zal tekenen.²²²

In wat voor situatie verkeert Suriname in 1991? In welke omstandigheden leeft men? Hoe ziet de toekomst er onder Venetiaan uit volgens de journalisten en degenen die zij interviewen? Waarom neemt de migratie begin jaren '90 toe? Hoe zijn de levensomstandigheden in Nederland?

De Groene Amsterdammer

Verspreid over het jaar verschijnen er in totaal negen artikelen over Suriname en Surinamers. Twee handelen over de politiek en de rol van Nederlandse politici daarin: het plan-Lubbers voor een gemenebest en de verklaring van Pronk dat Suriname geen geld krijgt als Bouterse's partij, de NDP, de verkiezingen wint. Drie artikelen verhalen over drugshandel gerelateerd aan Surinamers, waarbij in één artikel de link wordt gelegd naar Bouterse. In twee artikelen worden culturele uitingen van Surinamers besproken en in de laatste twee komen migrantenorganisaties aan bod. In geen van de artikelen wordt ingegaan op de ontwikkeling van Surinamers zelf noch op de toekomst onder Venetiaan.

HP/De Tijd

Evenals in 1982 is er ook dit jaar weinig interesse in Suriname of Surinamers. Slechts vijf artikelen aangaande deze twee onderwerpen worden gepubliceerd, verspreid over het jaar. Het eerste geeft een portret van Bouterse. In het tweede wordt verslag gedaan van het reilen en zeilen bij allochtone ondernemers in Nederland, waaronder een Surinamer. Dan volgen in één nummer twee artikelen elkaar op. Een daarvan is van de hand van Jansen van Galen en zeer informatief. Zie hieronder voor de gegevens uit dit achtergrondartikel. In het daarop volgende artikel wordt de carrière van Surinamer Fernandes Mendes in de Nederlandse ambtenarij beschreven.

Jansen van Galen beschrijft naar aanleiding van de verkiezingen en de strijd om het presidentschap zijn ontmoetingen met Venetiaan, op dat moment de beoogde nieuwe president, tevens geeft hij zijn eigen mening over Suriname.

De eerste ontmoeting met Venetiaan vond plaats in 1971 toen hij bekend stond als leider van Surinaamse *Black Power* beweging. *'Wat dit ook waard was, het was in ieder geval een anti-blank genootschap. Maar toen al viel op dat het streven naar 'zwarte macht' in Paramaribo minder ervaren werd als een nationalistisch streven dan als een bedreiging van de positie der Hindostanen;*

²²² Buddingh', *Geschiedenis van Suriname*, p. 360-361

*onderlinge strijd eerder dan gezamenlijke strijd tegen een gemeenschappelijke vijand. (...) Venetiaan was te veel realist om lang tegen de stroom op te blijven roeien. Toen ik een volgende keer van hem vernam was hij als directeur van de Algemene Middelbare School verwickeld in een conflict met progressieve leraren uit Holland. Die wilden dat op de school de specifiek-Surinaamse versie van het Nederlands als volwaardig onderwezen zou worden. Venetiaan verzette daartegen: de leerlingen moesten immers een volwaardig Nederlands diploma halen, dat hen op de Nederlandse arbeidsmarkt volwaardige kansen gaf? Hij wist maar al te goed dat de meesten zich daar na hun eindexamen zouden vervoegen.*²²³

Jansen van Galen noemt hier twee zaken die begin jaren '70 in sterke mate de migratie naar Nederland bepaalden: de onenigheid tussen de rassen en de onderwijssituatie in Suriname. Opvallend is dat hij Venetiaan gelijk lijkt te geven wat de taalstrijd betreft. Echter in de volgende alinea blijkt dat niet zo te zijn. *'Toen ik hem [Venetiaan] de laatste keer ontmoette, twee jaar geleden, was hij minister van Onderwijs. Ik wilde van hem weten waarom de Surinaamse regering, anderhalf decennium nadat het land formeel door Nederland was ontvoegd, nog steeds geen enkele poging in het werk stelde om over te schakelen op een andere taal. Was het niet zo dat de gemeenschappelijke taal de vervlechting van Suriname met Nederland alleen maar bestendigde? Dat daardoor de drang zijn land te verlaten wel moest blijven uitmonden in vertrek naar het voormalige moederland? Hij was nu helemaal de softspoken, behoedzaam formulerende politicus. Uit zijn woorden viel op te maken dat hij het niet met mij oneens was, maar dat er nu eenmaal niets aan te doen was.*²²⁴

Jansen van Galen is hier mijns inziens nogal kortzichtig. Het Sranan Tongo noch het Surinaams-Hindi wordt door iedereen gesproken, terwijl dat voor het Nederlands wel geldt. Bovendien kan geen van beide talen als eerste taal worden ingevoerd, daar dit impliciet een superioriteitsverwijzing zou inhouden en daarmee weer de onenigheid tussen de rassen nieuw leven zou inblazen. Wel zou het voor economische samenwerkingsverbanden met Latijns-Amerikaanse landen en de Verenigde Staten goed zijn als men op de scholen Spaans en Engels zou onderwijzen, maar het lijkt mij dat eerst een begin gemaakt zal moeten worden met dit onderwijs eer men een van deze talen als nationale taal kan invoeren.

Na een korte schets van de Surinaamse (koloniale) geschiedenis geeft Jansen van Galen een reden voor de emigratie die door weinigen is erkend: ten tijde van de uitvoering van grootschalige projecten raakten de arbeiders gewend aan een bepaald loon. Dit gebeurde bij de vaklui bij de bouw van eerst de Afobakadam, het zogenaamde Brokopondo-project begonnen eind jaren '50; daarna bij de bouw van de Kabalebodam, het zogenaamde West-Suriname-project gestart na de onafhankelijkheid. Als de inkomsten na de afronding van de bouw veel lager worden, zal men trachten elders een zelfde soort verdienste te krijgen. In dit geval ging men naar Nederland.²²⁵

Dan gaat Jansen van Galen in op de ontwikkeling van de bevolkingsgroepen. Volgens hem zijn de naar Suriname gebrachte slaven en contractarbeiders, en met name hun nakomelingen, nooit losgekomen van hun 'roots', hun achtergrond. De Hindostanen richten zich immer op India, de

²²³ John Jansen van Galen, 'Filiaal Suriname', *HP/De Tijd*, 1^e jrg., 9 aug. 1991, no. 46, p. 22-27, aldaar p. 23

²²⁴ Jansen van Galen, 'Filiaal Suriname', p. 23

Javanen op Indonesië en de Creolen op Afrika. *'Het land was nooit een "volksplanting" zoals wel eens idealistisch beweerd is, het was een planting van arbeidskrachten, nimmer bedoeld om er te wortelen.'*²²⁶ Dit is de oorzaak van het isolement waarin met name de Javanen, maar ook de Hindostanen nog verkeren én de oorzaak van de rassenstrijd, hoewel het nooit tot een echte strijd is gekomen. Suriname kan echter niet een natie worden, zolang men voor alleen de belangen van de eigen groep opkomt.

Elsevier

Naar aanleiding van de 'telefooncoup' wordt in het eerste nummer van 1991 door journalist Bert Bommels beargumenteerd dat Bouterse steviger dan ooit in het zadel zit. Ook twee maanden later houdt hij vast aan dit standpunt ondanks het plan-Lubbers. *'De kerstcoup bracht paradoxaal genoeg een omslag in het Nederlandse denken. De voormalige kolonie mag niet verder zinken. Lubbers, Pronk, Van den Broek en Hirsch Ballin willen Suriname omhelzen in een soort Gemenebest-relatie. Als laatste redmiddel. Verbaasde reacties in Nederland. Paramaribo is enthousiast. De militairen hebben pret. Als de plannen doorgaan wil Bouterse een vliegdekschip.'*²²⁷ Volgens Bommels steekt Bouterse dus de draak met het plan.

Hoe erg het er op dat moment in Suriname voor staat, blijkt uit het volgende citaat:

*'Sommigen krijgen bij het vernemen van de in Den Haag uitgelekte plannen visioenen van volle winkels, betaalbare levenswaar, ziekenhuizen met volle medicijnkasten en van fris geschilderde huizen langs goed onderhouden straten.'*²²⁸ Het enthousiasme van het volk is dus niet verwonderlijk, evenmin de voort durende trek naar Nederland *'waar inmiddels ruim een derde van de Surinaamse bevolking woont.'*²²⁹ In Nederland is men daarom tegen het plan. De angst heerst dat er dan juist nog meer Surinamers komen in plaats van remigreren. Volgens oud-minister De Gaay Fortman, ten tijde van de onafhankelijkheidswording minister van Binnenlandse Zaken, kreunt Nederland *'nu al onder de komst van steeds meer Surinamers.'*²³⁰ Bommels bevestigt dat er inderdaad sprake is van *'dagelijkse rijen voor het visumbureau van de Nederlandse ambassade in Paramaribo', die 'laten al jaren niets te raden over.'*²³¹

Ook vlak voor de verkiezingen blijft Bommels overtuigd dat Bouterse zijn greep op de samenleving zal behouden. Volgens hem worden de mensen zelfs gedwongen te stemmen om de schijn van democratie op te houden. De bevolking is murw geslagen. Door de enorme inflatie kan men amper eten kopen. *'Een groot deel van de bevolking houdt het hoofd nog net boven water dank zij de life-line met Nederland, in de vorm van hulppakketten die de kwart miljoen daar wonende familieleden*

²²⁵ Ibid., p. 25

²²⁶ Ibidem

²²⁷ Bert Bommels, rubriek Binnenland: 'Terug in de moederschoot', *Elsevier*, 47^e jrg., 2 maart 1991, no. 9, p. 10-12, aldaar p. 10

²²⁸ Bert Bommels, 'Terug in de moederschoot', p. 10

²²⁹ Ibid., p. 11

²³⁰ Ibid., p. 12

²³¹ Ibid., p. 11-12. Zie ook bijlage IX

*geregeld opsturen. Intussen gaat de uittocht naar Nederland van de Surinaamse intelligentsia en van vakbekwaam personeel onverdroten door. In Paramaribo is een schreeuwend tekort aan artsen. Verplegend personeel loopt uit bejaardentehuizen weg. Na moorden op collega's hebben ook tal van Surinaamse politiemensen inmiddels een goed heenkomen gezocht.*²³²

Er wordt hier melding gemaakt van twee belangrijke zaken. Ten eerste dat de Surinaamse bevolking afhankelijk is van hun in Nederland wonende familieleden, die tezamen een groep van ongeveer 250.000 vormen. Ten tweede geeft hij de reden waarom hij vindt dat Bouterse zo stevig in het zadel zit: de enige tegenstanders die nog wat zouden kunnen uithalen, de politie, heeft hij angst aangejaagd en deels verjaagd. Alleen in *Vrij Nederland* wordt hieraan ook aandacht besteed, en uitgebreider.

Na de verkiezingen volgt een interview met een van de presidentskandidaten, een artikel over de toenemende criminaliteit onder allochtone jongeren, en twee artikelen over Surinaamse drugs en drugshandel. In oktober blijkt dan eindelijk een nieuwe president te zijn gekozen: Venetiaan. In dit laatste artikel over Suriname wordt duidelijk welke erfenis de nieuwe president van Bouterse krijgt.

'De nieuwe president staat voor de bijna onmogelijke taak een uitgewoond een leeggeroofd land er weer enigszins bovenop te helpen en de 350.000 mensen die er nog wonen, enig uitzicht op een levenswaardig bestaan te bieden. (...)

*Het is geen gewone militaire dictatuur die Suriname heeft geteisterd. Het is een doordacht en wreed spel van avonturiers met de mentaliteit van na ons de zondvloed. Die zondvloed is de afgelopen jaren al over Suriname gegaan. Het levenspeil van de vroegere kolonie en later in de republiek van Arron en Lachmon was wellicht niet echt om over naar de Bijlmer te schrijven. Maar er was voedsel voor iedereen. Er was verzorging voor zieken en bejaarden. Het was veilig. Nu rapporteren VN-artsen ondervoeding bij een steeds groter deel van de bevolking. Eenvoudige medicamenten ontbreken, door de gebrekkige voorzieningen in de ziekenhuizen durven artsen operaties vaak niet meer aan en moeten patiënten – als ze het ticket kunnen betalen – naar Nederland.*²³³ Bommels geeft hier en verderop in de tekst – hij heeft het dan opnieuw over de 'life-line' met familieleden in Nederland – heel duidelijk aan waarom er Surinamers naar Nederland blijven komen en waarom men niet remigreert.

Maar niet iedereen in Suriname leeft onder de armoedegrens. *'Want dàt is het navrante van de huidige Surinaamse samenleving. Die kent een scherpe tweedeling. Aan de ene kant de paupers, van wie velen maar één hoop koesteren: ooit nog eens voorgoed naar Nederland te kunnen afreizen. Aan de andere kant de clan van legerofficieren en handelslieden die zich in weelde baadt. Door corruptie, zwarte handel en drugs- en deviezensmokkel hebben ze zich verrijkt. Nog steeds brengt de cocaïnehandel miljoenen aan buitenlandse valuta in het laadje.'* En dit werkt weer corruptie in de hand: *'Laag gesalarieerde ambtenaren zijn gauw omgekocht. De kleine hosselaar op straat probeert wat van die rijkdom van de clan mee te snoepen.'*²³⁴

²³² Bommels, 'Stem of ik schiet', *Elsevier*, 47e jrg., 18 mei 1991, no. 20, p. 21, 22, 24, aldaar p. 21-22

²³³ Bommels, rubriek Binnenland: 'Suriname, erop of eronder. Nederland wil met president Venetiaan één front tegen Bouterse', *Elsevier*, 47e jrg., 26 oktober 1991, no. 43, p. 30-34, aldaar p. 30

²³⁴ Bommels 'Suriname, erop of eronder', p. 31

Overigens vluchten lang niet alle Surinamers naar Nederland. Ook Frans-Guyana heeft duizenden Surinaamse vluchtelingen, hetgeen Frankrijk de Nederlandse regering kwalijk neemt, aldus Bommels. Het gaat hier om de Bosnegers die gedurende de jaren 1986-1991 zijn gevlucht voor de oorlog tussen het leger en het Junglecommando van Ronnie Bronswijk.

Vrij Nederland

In het eerste nummer wordt terzijde melding gemaakt van de ‘telefooncoup’. Het onderwerp van het artikel is namelijk de ‘oorlog tussen leger en politie’, zoals op de omslag staat vermeld, of ‘Het vergeefse gevecht van de wet tegen de corrupte militairen. Politie uit Paramaribo’, hetgeen de titel is van het artikel. Er wordt geschreven dat er “*ruim honderdvijftig politiemensen een visa hadden aangevraagd bij de Nederlandse en Amerikaanse ambassade*”.²³⁵ Deze mensen worden gezien als vluchtelingen. Helaas wordt niet het aantal achtergebleven politiemensen genoemd, slechts dat het er meer zijn.

Er volgen in de rest van het jaar nog een paar artikelen. Eén over het Junglecommando, één over Bouterse en drugshandel, één over Surinaams theater en één over de erven van de decembermoorden, die nooit zijn onderzocht.

Hervormd Nederland

Tot medio 1991 is er bijna iedere maand wel een artikel(tje) over Suriname of Surinamers. De nadruk ligt daarbij echter voornamelijk op beeldvorming en cultuur. Pas in augustus is een artikel geplaatst waarin de economische situatie van Surinamers wordt besproken. In dit geval staat de ‘life-line’ centraal, zoals Bommels het noemt. ‘*Massaal sturen Surinamers in Nederland voedselpakketten en geld naar Paramaribo. Linda Otter over de achtergrond van een “rare situatie”*’.²³⁶

Otter doet hier verslag vanuit Amsterdam, de Albert Cuypmarkt. Vanuit een ‘toko’ worden door familieleden voedsel, kleding(stoffen), schoenen, huishoudelijke en -toiletartikelen gestuurd naar Suriname. ‘*Gouden tijden. Bijna alle 300.000 Surinamers die in Nederland wonen (haast de helft van de Surinaamse bevolking) helpen op deze manier de achtergebleven familieleden. De familiebanden zijn nauw en het wordt als een plicht gezien de minder draagkrachtige familie te helpen.*

In 1990 werden er naar schatting zo’n 150.000 pakketten verstuurd met een gemiddelde waarde van 200 à 300 gulden. Dat betekent een bijdrage van 30 tot 45 miljoen aan de zeltogende Surinaamse economie. Omgerekend (via de zwarte markt) zijn dat 240 tot 360 miljoen Surinaamse guldens.’²³⁷

Otter heeft het in dit citaat over 300.000 Surinaamse Nederlanders bijna de helft van de Surinaamse bevolking. Dit zou betekenen dat er ongeveer 600.000 Surinamers in Suriname zouden

²³⁵ Rudie Kagie, ‘Het vergeefse gevecht van de wet tegen de corrupte militairen. Politie uit Paramaribo’, *VN*, 42^e jrg., 5 jan. 1991, no. 1, p. 12-13, aldaar p. 12

²³⁶ Linda Otter, ‘Iedereen wordt er beter van’, *HN*, 47^e jrg., 17 aug. 1991, no. 33, p. 14-15, aldaar p. 14

²³⁷ Otter, ‘Iedereen wordt er beter van’, p. 14

wonen. Dat is echter niet geval volgens de wetenschappelijke literatuur noch volgens de andere journalisten.²³⁸

Het blijkt dat van de drie grootste verscheppingsbedrijven, twee in Nederlandse handen zijn en zij zijn degenen die ‘gouden tijden’ beleven. Maar ook de Surinaamse zwarthandelaren, klein in aantal, verdienen geld als water. Ook hier wordt duidelijk aan welk een klus Venetiaan komt te staan. *‘Behalve goederen stroomt er een grote hoeveelheid zwart geld naar Suriname. Officieel staat de Surinaamse gulden ten opzichte van de Nederlandse gulden nog één op één. Op de parallelmarkt brengt een Nederlandse gulden al gauw acht tot negen Surinaamse gulden op.*

*De belangrijkste oorzaak van de dubbele wisselkoers is het financieringstekort van de overheid, dat op 22 procent van het nationaal inkomen ligt. Het tekort wordt monetair gefinancierd. In een duizelingwekkend tempo wordt nieuw geld bijgedrukt en de mensen moeten meer betalen voor de bestaande hoeveelheid goederen. Alleen voor enkele eerste levensbehoeften hanteert de Surinaamse overheid de officiële koers. Zij heeft de zwarte valutahandel tijdelijk gelegaliseerd om de goederenvoorziening nog enigszins op peil te houden.’*²³⁹

Een directeur van een reisbureau, dat ook veel zwart geld wisselt in Nederland en het in Suriname laat bezorgen, verwoordt de situatie in Suriname als volgt: de directeur *‘geeft toe dat de mensen die in Suriname van een gewoon salaris moeten rondkomen de dupe zijn. “Zij zijn afhankelijk van de familiegiften. Bijna alles is in Suriname net zo duur als in Nederland. Maar hier verdienen de mensen omgerekend 40 keer zoveel als daar. Het is een rare situatie.”*²⁴⁰

Gezien het bovenstaande, hetgeen ook in *Elsevier* wordt beschreven, verwonder ik mij erover dat de mensen desondanks genoeg geld hebben om naar Nederland te komen. Het lijkt mij dat zij daarvoor geld van hun familieleden krijgen. Dit impliceert dat de situatie van de Surinaamse Nederlanders is verbeterd ten opzichte van de jaren 1980-82, waarin men de toekomst in Nederland geenszins rooskleuring inzag.

Concluderend kan gesteld worden dat er weinig interesse in Nederland bestaat voor Suriname en zijn ontwikkeling. Ondanks het feit dat de Nederlandse regering de banden aanhaalt. Dit laatste wordt zelfs niet genoemd, terwijl er wel al in 1991 aanzetten zijn gemaakt voor het Raamverdrag. Wel is duidelijk dat Bouterse Suriname in deplorabele staat heeft achtergelaten.

§ 4.2 1996: de bevolking wil sneller verbetering. Kan de NDP dat geven?

De regering-Venetiaan doet wat zij kan om de economie te saneren. Voor het volk is dit echter niet goed genoeg. Zij zijn nog steeds afhankelijk van hun familieleden in Nederland voor voedsel en bepaalde artikelen. De Nederlandse regering en het IMF zijn wel te spreken over hetgeen Venetiaan bereikt heeft. Er is dan ook wel optimisme onder Surinaamse Nederlanders. Bouterse blijkt echter een

²³⁸ Zie bijlage I.

²³⁹ Otter, ‘Iedereen wordt er beter van’, p. 15

²⁴⁰ Ibidem

sluwe politicus en is voor veel jongeren een voorbeeld van een man uit een arme wijk die het heeft 'gemaakt'. Zijn NDP wint genoeg zetels om na het overlopen van enkele VHP-leden en de Javaanse KTPI Wijdenbosch tot president te verklaren.

'Bosje' begint grootscheeps met een honderd-dagen-plan. Al snel blijkt dat hier veel geld mee gemoeid zal zijn dat Suriname niet heeft. De inflatie neemt dan ook met rasse schreden toe. De migratiemogelijkheden voor Surinamers zijn inmiddels afgenomen door verscherping van de regels in Nederland in 1994 en de stijgende kosten voor een overtocht. De schaarste, stijgende inflatie en de verbreking van de relatie met Nederland zouden in 1999 uitmonden in protesten tegen de regering-Wijdenbosch.

Worden er ten aanzien van de verkiezingen vragen opgeroepen over het beleid van Venetiaan? Vinden de journalisten dat Surinamers onder zijn regering beter hebben gekregen of zijn zij net als het volk teleurgesteld? Worden Surinaamse Nederlanders aan het woord gelaten over de situatie in het vaderland? En hoe staat het met hun leven in Nederland?

HP/De Tijd

Slechts vier artikelen waarin Suriname en/of Surinamers worden genoemd, heb ik kunnen vinden voor dit jaar. Eén over allochtone ondernemers in Nederland, één over een onderzoek van Frank Bovenkerk naar georganiseerde criminaliteit in Nederland, één over het probleem van 'zwarte scholen' en één over de verkiezingen. Hierin wordt aangegeven dat de politiek zich opnieuw langs raciale scheidslijnen beweegt, hoewel gemengde huwelijken en de komst van ettelijke kleine partijen met nationale programma's de scheidslijnen doen vervagen. Met name de Javanen stemden massaal op de eigen partijen.²⁴¹

De Groene Amsterdammer

In *De Groene* wordt veel aandacht besteed aan de politieke ontwikkelingen in Suriname en de problematiek bij de allochtonen in Nederland. Er wordt echter weinig diepgaande informatie gegeven, wel is de teneur over het algemeen negatief. Zo ook in de situatieschets van Brownsweg, waar een groot deel van de Bosnegers in Suriname woonachtig is. Dit is het enige artikel met zulke informatie.

*'Brownsweg is een verzamelnaam voor zeven Saramaccaanse dorpen aan de noordwestelijke oever van Brokopondo, het centrale stuwmeer van Suriname. Hier, op ruim honderd kilometer ten zuiden van de hoofdstad, wonen 20.000 bosnegers in modelwoningen; tientallen houten huisjes met golfplaten dak, keurig naast elkaar opgesteld in lange, rechte straten.'*²⁴² De zeven dorpen werden gebouwd omdat op de plek waar de bevolking eerst woonde het stuwmeer is gekomen. Dankzij dit meer kon er energie gewekt worden voor de verwerking van bauxiet en de bewoners van Paramaribo. Ook de Bosnegers die verhuisden naar de nieuwe modelwoningen zouden *'in luxe, met licht en*

²⁴¹ John Jansen van Galen, 'Hindoestanen, Javanen en zwarte negers', *HP/De Tijd*, 6^e jrg., 16 aug. 1996, no. 297, p. 14-15

*stromend water, kunnen leven. Maar dertig jaar later laat deze luxe nog steeds op zich wachten. De waterleiding is zes dagen per week stuk en er brandt 's avonds alleen licht als er genoeg brandstof is voor de generator.'*²⁴³

Dit verhaal is typerend voor Suriname waar alleen in de periode voor verkiezingen water en elektra voor handen zijn, daarna is het afwachten.

Vrij Nederland

Er wordt opvallend veel aandacht besteed aan schrijvers en dichters van Surinaamse komaf. Slechts in één artikel is er aandacht voor iets anders: de verkiezingen en de situatie van Surinamers in beide landen. Het betreft hier een interview met oud-minister en advocaat André Haakmat. Hem wordt een verklaring gevraagd voor de aanhang van Bouterse in onder andere de Bijlmermeer: *“Ik ben gaan praten met Surinamers in de Bijlmer en op de Kruiskade; aanvankelijk dacht ik nog dat het om een kleine groep [aanhangers] ging, maar dat bleek niet zo te zijn. Ze gaan werkelijk voor hem door het vuur. Ik wilde weten wat voor die aanhang het charismatische van Bouterse is. Uit gesprekken bleek me dat hij vooral bij de meest kansarme Surinamers in Nederland heel goed overkomt. Zelf groeide ik ook op in een volksbuurt, maar ik ben nog van de generatie die werd opgevoed met het ideaal dat je jezelf door hard studeren moest zien op te werken tot dezelfde positie als voor lichtgekleurden is weggelegd. Je kwam naar Holland voor een universitaire studie en dan stond je hier midden in die normen- en waardencultuur. Dat ideaal is voor steeds meer Surinamers onbereikbaar geworden. Zestig procent maakt de lagere school niet af. Die jongens hangen rond op straat en gaan hosselen. De enkeling die de weg naar Nederland weet te vinden, kan niet meer vanuit het Nederlandse normen- en waardensysteem begrepen worden. Als die op roof uitgaat, is dat omdat Nederland ons ook heeft uitgebuit – in mijn advocatenpraktijk kom ik dat type zeer regelmatig tegen. Bouterse spreekt hun taal. En daarnaast is er veel zwart intellect dat zich solidariseert met de groep waar het ooit toe behoorde. Hindoestanen, Javanen en Chinezen met een soort klassebewustzijn trekken naar Bouterse, omdat hij voor de armen opkomt. Op de kandidatenlijst van de NDP staan vertegenwoordigers van alle bevolkingsgroepen; er staan ook veel jongeren op. Dertig procent van het electoraat gaat voor het eerst naar de stembus.”*²⁴⁴

Haakmat geeft hier een paar zeer relevante cijfers. Zo geeft hij aan dat in Nederland een nogal grote groep ‘kansarme Surinamers’ woont. Immers, hij geeft aan er vanuit te zijn gegaan dat hij een kleine groep Bouterse-aanhangers zou treffen, *“maar dat bleek niet zo te zijn.”* Daarnaast geeft hij aan dat het genoten onderwijsniveau in Suriname beneden alle peil is. Een reden waarom men, in Nederlandse termen, ‘hangjongere’ wordt, om tenslotte in de criminaliteit te belanden. Tot slot geeft Haakmat aan dat *‘dertig procent van het electoraat’* voor het eerst zal gaan stemmen. Dit betekent dat Suriname anno 1996 nog steeds een land is met een jonge bevolking. Waarvan het merendeel bovendien geen opleiding heeft afgemaakt en in de toekomst waarschijnlijk ook niet zal voltooien...

²⁴² Robert Slagt, ‘Land van loze beloftes’, *DGA*, jrg., 15 mei 1996, no. 19, p. 14-15, aldaar p. 14

²⁴³ Slagt, ‘Land van loze beloftes’, p. 14

²⁴⁴ Rudie Kagie, ‘De vijfde colonne van Bouterse. De comeback van de legerleider’, *VN*, 57^e jrg., 11

Elsevier

Ook in *Elsevier* zijn er artikelen met diverse onderwerpen aangaande Surinamers en Suriname. Slechts bij twee daarvan wordt er informatie gegeven over de situatie waarin Surinamers en Surinaamse Nederlanders verkeren. In het eerste worden de levensomstandigheden in Suriname geschetst, twee weken voor de verkiezingen.

*“Surinamers, ook de 380 duizend die zijn achtergebleven in de vroegere tropische kolonie in Zuid-Amerika, zijn vrolijke mensen. Ondanks de belabberde leefomstandigheden voor de meesten, hun dagelijkse strijd tegen verval en armoede, ondanks alle misère, ondanks, zoals ze dat in het Sranang samenvatten, hun pinaren. Ruim 85 procent van de bevolking leeft, ook naar lokale maatstaven gemeten, onder de armoedegrens. Door een kleine opleving van de uiterst wankele economie konden het afgelopen jaar de scherpste kantjes van het tobberig bestaan worden afgeslepen.”*²⁴⁵

Dit citaat staft de gedachte dat Venetiaan voor het oog weinig heeft bereikt. (Dat dit feitelijk niet zo is, blijkt onder andere uit een artikel in *Hervormd Nederland* en de wetenschappelijke literatuur.) Immers, nog ruim 85% leeft onder de armoedegrens. En er is meer: *‘Nog problemen te over in de nu twintig jaar onafhankelijke republiek. Gezondheidszorg en onderwijs zijn op een akelig laag niveau beland. De kindersterfte neemt toe. In de straten van Paramaribo lopen steeds meer bedelende kinderen, zwervers of aan hun lot overgelaten bejaarden voor wie geen plaats is in inrichtingen. De misdaad stijgt.’*²⁴⁶ Vandaar dat het volk over Bouterse zegt “Bring him in, die man”, zoals een deel van de titel luidt. Hoewel hij daar meer dan zijn steentje heeft bijgedragen aan de situatie.

In het tweede artikel, aan het eind van 1991, wordt de situatie in de Bijlmermeer geschetst. Ook daar is het leven niet goed noch makkelijk te noemen. *‘Van meet af aan is de Bijlmer een probleemwijk geweest. Eind jaren zestig gebouwd als frisse buitenwijk voor Amsterdammers, werd de Bijlmer binnen de kortste keren het opvangadres voor vele duizenden Surinaamse migranten. Met ruim dertig procent vormen zij nog altijd de grootste minderheid in de Bijlmer, die anno 1996 voor tweederde uit zwarten bestaat. In heel Zuidoost wonen circa negentigduizend mensen, en daarmee is het in feite een grote stad.’*²⁴⁷ Dertig procent van negentigduizend is 27.000 uit Suriname afkomstige inwoners van de Bijlmermeer. Het ‘Surinaamse deel’ vormt dus bijna eenderde van de Bijlmer-bevolking. Van de tweederde zwarte bevolking is de rest afkomstig uit andere landen en/of illegaal.

mei 1996, no. 19, p. 8-10, aldaar p. 9

²⁴⁵ Bert Bommels, rubriek Buitenland: ““Bring him in, die man”. Groeiende aanhang voor partij van Bouterse bij verkiezingen in Suriname”, *Elsevier*, 52^e jrg., 4 mei 1996, no. 18, p. 72-74, 76, aldaar p. 72

²⁴⁶ Bommels, “Bring him in, die man”, p. 72

²⁴⁷ Gerlof Leistra, rubriek Politiek & binnenland: ‘Botha en Bouta in de Bijlmer. Vernieuwing Amsterdams stadsdeel onttaardt in zwart-wit conflict. Curatele door de gemeente lijkt de enige uitweg’, *Elsevier*, 52^e jrg., 23 nov. 1996, no. 47, p. 35-36, aldaar p. 35

'De problemen van de hoofdzakelijk zwarte bewoners van de hoogbouw zijn bekend. Lage opleiding, hoge werkloosheid, (huur)schulden, doorstroming, veel een-oudergezinnen, schoolverzuim, criminaliteit, prostitutie, drugsgebruik, illegaliteit en verloedering. (...)

*Naast de zwarte onderklasse is er in de loop der jaren een elite van met name hoogopgeleide Surinamers ontstaan. Zij zien zichzelf als voortrekkers van de zwarte emancipatie en eisen volgens Sinester nu hun deel op.'*²⁴⁸ Dit laatste is het enige optimistische geluid dat doorklinkt in dit artikel. En de hier genoemde tendens van meer hoogopgeleide Surinamers die zich op politiek vlak bezighouden, heeft zich gelukkig voortgezet.

Hervormd Nederland

Verspreid over het jaar worden er diverse artikelen over Suriname en Surinamers geplaatst. Veel ervan hebben beeldvorming over de diverse etnische bevolkingsgroepen in Nederland als onderwerp, in enkele wordt cultuur besproken en een paar hebben de politieke situatie in Suriname als onderwerp. Het gaat hier om de verkiezingen eind mei. De prognoses wijzen Bouterse's NDP als grote winnaar aan. In hetzelfde nummer, dat vlak voor de verkiezingen uitkomt, staan twee interviews. Het eerste is gehouden met André Haakmat; het tweede is gevoerd met de directeur van de belangrijkste Hindostaanse vereniging in Nederland, Lalla Rookh, Sew Rambocus.

Haakmat is goed geïnformeerd over de situatie in zowel Suriname als Nederland. Ter verklaring van de opmars van de NDP geeft hij dezelfde argumenten als tegenover *Vrij Nederland*.²⁴⁹ Bouterse heeft een aanhang van jongeren over de raciale scheidslijnen heen. *'In ieder geval jongeren die moe zijn van het raciale politieke systeem dat steeds maar weer de eigen achterban bevoordeelt en na twintig jaar onafhankelijkheid nog steeds geen begin heeft gemaakt met de ontwikkeling van het land.'*²⁵⁰ Er bestaat dus nog steeds een vorm van isolement bij de verschillende bevolkingsgroepen in Suriname. Gedurende de periode van het Militair Gezag tot en met de verkiezingen in 1991 speelde de eigen belangen een minder grote rol. Er was immers een gemeenschappelijke vijand: Bouterse. Na de verkiezingen van 1991 is hij ontheven van zijn functie als legerleider en daarmee gelijkwaardig geworden aan de overige politici. En juist dat wrekt zich hier. Als oud-soldaat kan hij als geen ander alle bevolkingsgroepen aanspreken. Hij heeft immers in het verleden niet één bepaalde groep bevoor- of benadeeld. De politici van de oude partijen hebben dat wel.

Maar ook in Nederland is de aanhang groeiende, bij een soortgelijke groep als in Suriname: *'Hij [Bouterse] heeft een enorme aanhang in Nederland van have nots, Surinamers aan de rand van de samenleving. Die gaan door het vuur voor hem. In Rotterdam verzamelen zich soms wel drieduizend man om urenlang naar Bouterse te luisteren die via een satelliet zijn boodschap overstraalt.'*²⁵¹ Eenzelfde verhaal gaf Haakmat in *Vrij Nederland* over de Bijlmermeer. Dit betekent

²⁴⁸ Leistra, 'Botha en Bouta in de Bijlmer', p. 36. Sinester is een Surinamer die in Nederland ambtenaar geweest en zich daarna ging inzetten in voor de zwarte gemeenschap in de Bijlmermeer.

²⁴⁹ Zie p. 102 en VN, 'De vijfde colonne van Bouterse', 11 mei 1996, no. 19, p. 9

²⁵⁰ Eugène van Haaren, 'Het zou niet verstandig zijn Bouterse de rug toe te keren', *HN*, 52e jrg., 18 mei 1996, no. 20, p 6-8, aldaar p. 6

²⁵¹ Van Haaren, 'Het zou niet verstandig zijn Bouterse de rug toe te keren', p. 8

dat er problemen zijn met Surinaamse jongeren en dat hun toekomst er alles behalve rooskleurig uitziet. Zouden zij een toekomst verwachten in Suriname en daarom Bouterse aanhangen?

Dat het met Suriname op macro-economisch niveau toch beter gaat dan men denkt, blijkt uit het interview met Rambocus. Hij is dan ook optimistisch gestemd over Surinames toekomst, in tegenstelling tot Haakmat die problemen voorziet vanwege Bouterse en de NDP. *‘Heeft u nog vertrouwen in de regering-Venetiaan?’* “Sinds het aantreden in 1987 van de Front combinatie zijn alle zaken nog niet zoals ze zijn moeten. Maar er is een zekere stabilisatie opgetreden. De zwarte markt is aan het verdwijnen. De prijzen stabiliseren zich. Mede door het beleid van Venetiaan.”

Regeren niet in feite het leger en de cocaïnehandel op de achtergrond? (...) “Het lukt moeizaam [om ervan los te komen], dat moeten we toegeven. Maar ik heb in elk geval vertrouwen, gezien ook de laatste ontwikkelingen: het IMF-rapport over Suriname is zeer gunstig. Ik denk dat Suriname goede tijden tegemoet kan gaan. We weten dat er ontzettend veel goud wordt gevonden. Dat komt nog niet ten goede aan de bevolking. Een kleine groep profiteert er nog maar van. (...) Ik denk dat als dit soort ontwikkelingen zich doorzet, en als de grondstoffen die Suriname heeft ook daadwerkelijk gebruikt gaan worden ten bate van de totale bevolking, Suriname goede tijden tegemoet gaat. Alleen nog niet binnen vijf jaar.” (...)

Hoe moet Suriname worden opgebouwd? Moeten er veel Surinamers uit Nederland terug om te helpen? “Ik denk het niet. De situatie is heel slecht. Maar we hebben veel grondstoffen. De aanzetten tot vooruitgang zijn gegeven, alles stabiliseert zich op dit moment. Nu moet de corruptie worden teruggedrongen. Als het Front straks wint en de stabiliteit kan handhaven, denk ik dat de weg open is om zaken te doen.”²⁵² Rambocus vertelt dat ook het IMF positief is over de ingeslagen weg van Venetiaan, hetgeen aangeeft dat de president het inderdaad niet slecht heeft gedaan. Opnieuw kan gesteld worden dat er weinig interesse in de bladen is voor Suriname en de ontwikkeling van Surinamers. Met name over het feit dat Wijdenbosch wint en daarmee Bouterse de macht in handen lijkt te krijgen, had ik artikelen en een toekomstvisie verwacht.

§ 4.3 2000: 25 jaar onafhankelijkheid. Terug naar etnische tegenstellingen?

Wijdenbosch' beleid is een groot fiasco, waartegen de bevolking in opstand komt. Net als in 1982 trekt men vereend door de straten van Paramaribo. Om zijn gezicht te redden, schrijft Bosje vervroegde verkiezingen uit, om vervolgens het land nog verder in moeilijkheden te brengen door aan de verkiezingscampagne nog een heleboel staatsgeld uit te geven. Hiervoor moet geld worden bijgedrukt, hetgeen de inflatie opdrijft.

De oude partijen besluiten zich voor de verkiezingen opnieuw te verenigen in het ‘Nieuwe Front’, ook ditmaal is Venetiaan presidentskandidaat. Hij krijgt na de verkiezingen de kans om te bewijzen dat hij begin jaren ‘90 een juiste koers had gevaren. Met de terugkeer van Venetiaan worden ook de banden met Nederland weer aangehaald. Deze waren door Wijdenbosch bevroren, vanwege

het arrestatiebevel dat tegen Bouterse was uitgevaardigd als medeplichtige van drugstransporten naar Nederland. Na diens veroordeling werd hij gevangene in eigen land. Dit en het feit dat Wijdenbosch er zo'n puinhoop van had gemaakt, zullen de reden zijn geweest waarom Bouterse's NDP grote verliezen leed.

2000 Is tevens het jaar van het vijftienvijftig jarig bestaan van de Republiek Suriname. Tijd om de balans op te maken. Hoe ziet men de toekomst onder een tweede regering-Venetiaan? Kan het bijna failliete land er nog bovenop geholpen worden? Hoe zijn de levensomstandigheden in Suriname en hoe staat het met de Surinaamse Nederlanders?

De Groene Amsterdammer

In *De Groene Amsterdammer* worden diverse artikelen gepubliceerd over Surinamers en Suriname, naast artikelen waarin het 'multiculturele drama' of allochtonen en beeldvorming centraal staan. In de meeste artikelen worden portretten van Surinamers gegeven, onder andere van politicus Jagernath Lachmon; Hindostaanse Surinamer, journalist en schrijver Anil Ramdas; van de vermoorde mannen in december 1982 en van de begin december 2000 overleden politicus Henck-Arron. Slechts in één artikel wordt ingegaan op de verkiezingen en het verlies van Bouterse en Wijdenbosch. Met name Wijdenbosch moet het in dit artikel ontgelden. Hoewel duidelijk is dat de schrijver, Surinamer Iwan Brave, blij is met het succes van de oude partijen, geeft hij niet zijn visie voor de toekomst van Suriname.²⁵³ Ook naar aanleiding van vijftienvijftig jaar onafhankelijkheid verschijnt geen artikel waarin een visie wordt gegeven. Ik kan dus helaas voor dit blad geen balans opmaken over de toekomst van Suriname anno 2000.

Hervormd Nederland

Er worden enkele artikelen over Suriname geschreven, naast artikelen over Surinaamse cultuur en culturele uitingen. Ook het 'multiculturele drama' komt aanbod. Er is één artikel bij waarin een hele aparte groep Surinaamse Nederlanders wordt bekeken.

De GGD in de Regio Haaglanden heeft onderzoek gedaan naar suïcide onder meisjes in de regio. De 'jaarlijkse para-suïcide-score van Surinaamse meiden in de leeftijdsgroep van 15 tot 24 jaar op bijna 1400 op 100.000 Hagenaars. Van hen heeft het leeuwendeel een Hindostaanse achtergrond.'²⁵⁴ Ter vergelijking worden andere bevolkingsgroepen en aantallen gegeven uit dezelfde leeftijdsgroep: 555 Marokkaanse meiden, 885 Turkse en 450 Nederlandse meiden. 'Bij jongens liggen de cijfers lager. Surinaamse jongens 430, Turkse 130 en Marokkaanse 40.'²⁵⁵

Het waarom van de hoge suïcide bij Hindostaanse meisjes wordt niet gegeven. Wel worden de verhalen van enkele Turkse meisjes gegeven. Opvallend, want de score ligt het hoogst bij de

²⁵² Reindert Brongers, 'Bouterse wint niet', *HN*, 52^e jrg., 18 mei 1996, no. 20, p. 9

²⁵³ Iwan Brave, 'Bouterse en de najeuk', *DGA*, 124^e jrg., 20 mei 2000, no. 20, p. 4

²⁵⁴ Hans Krikke, 'Veel allochtone meiden voelen zich eenzaam. De weg kwijt', *HN*, 56^e jrg., 5 febr. 2000, no. 5, p. 18-21, aldaar p. 18

²⁵⁵ Krikke, 'Veel allochtone meiden voelen zich eenzaam', p. 18

Hindostaans-Surinaamse meiden. Is deze groep dan geïsoleerder dan de Turkse? Heeft de schrijver slechts contacten in de Turkse gemeenschap en niet in de Hindostaanse? Wellicht is hier een verband met het in 1982 genoemde percentage van Haagse Hindostaanse vrouwen in Blijf-van-mijn-Lijf-huizen, maar daar zou een op zichzelf staand onderzoek voor gedaan moeten worden.

Het tweede artikel van belang voor dit onderzoek komt pas uit op 25 november. Hierin wordt het '25-jarig jubileum van onafhankelijk Suriname' beschreven. In 'Commentaar' wordt een situatieschets van Suriname gegeven en hoe Surinaamse Nederlanders daarover denken. *'Uit een enquête van het Historisch Nieuwsblad vorige week blijkt dat 70 procent van de Surinamers in Nederland van plan is ooit in Suriname te gaan wonen, maar voor '25 jaar Suriname' geven de ondervraagden geen hoger rapportcijfer dan een 4. De toestand van onderwijs, gezondheidszorg en werkgelegenheid geeft daar alle aanleiding toe, hoewel de situatie in die regio niet uitzonderlijk is. Bovendien is het zelfstandige Suriname nog pril en is het door Nederland in zijn ontwikkeling belemmerd. Een van die oorzaken van de economische en politieke zwakte van het land is dat het in 1975 te snel en onverhoeds onafhankelijk is geworden. Nederland was blij dat het er van af was. (...) Eerst werden land en volk uitgebuit en vervolgens is niets gedaan aan een voorbereiding op de onafhankelijkheid. Integendeel, van Nederlandse kant is de verdeeldheid aangewakkerd, zodat tegenstellingen tussen Creolen, Hindoestanen en Javanen werden vergroot. Dat werkt nog steeds door in Suriname. Hun politieke partijen trekken weliswaar nu samen op in Nieuw Front, maar politieke bijeenkomsten zijn nog steeds gescheiden en voor taalgebruik ten opzichte van elkaar, zou zelfs Janmaat zich schamen.*

*Het tij lijkt echter enigszins te keren.'*²⁵⁶

In vergelijking met de *Elsevier*/NIPO-enquête in 1975 is er sprake van lichte afname van het aantal mensen die zouden willen migreren. Toen antwoordde 46% dat men zeker terug zou gaan als de welvaart in Suriname toeneemt en 26% zei misschien terug te gaan, een totaal van 72%. Er zou natuurlijk ook gesproken kunnen worden van een forse toename van 46 naar 70% als er een andere interpretatie gegeven wordt aan 'ooit in Suriname te gaan wonen'. Ik kies voor de eerste variant vanwege de algemene tendens waarin men aangeeft het liefst in Suriname te wonen, hetgeen wordt aangegeven in diverse artikelen vanaf 1975. Dat nog steeds 70% graag in Suriname zou willen wonen, geeft aan hoe betrokken men is bij de ontwikkeling van het land én hoe men na jaren in Nederland woonachtig te zijn nog steeds met het ene been in Suriname en met het andere in Nederland staat.

Interessant in het bovenstaande citaat is de stelling dat er nog steeds rassenverschillen zijn die meespelen in de politiek. Ook in 1996 werd daar melding van gemaakt. In vergelijking echter met de jaren tot en met de onafhankelijkheid spelen de rassensentimenten in veel mindere mate mee en wordt de uiteindelijke keuze voor partijen, mede omdat er verschillende bij zijn gekomen, er niet meer zozeer door bepaald.

²⁵⁶ Cees Veltman, rubriek Commentaar: 'Suriname', *HN*, 56^e jrg., 25 nov. 2000, no. 4, p. 3

Vrij Nederland

In *Vrij Nederland* wordt in ruime mate aandacht besteed aan de verkiezingen. In de twee weken ervoor wordt een lang artikel gewijd aan de eerste vrouwelijke Surinaamse lijsttrekker en aansluitend een artikel over kiesdistrict Commewijne, waar Javanen en Hindostanen wonen. Veel informatie bevat het artikel niet, wel veel foto's.

In de artikelen daarna wordt verslag gedaan van drugshandel en betrokkenheid van Bouterse's zoon hierbij. In het nummer van 1 juli staat een artikel over de voornemens van Van Boxtel, minister van Grote steden en Integratie, om in uiterlijk 2003 een permanent gedenkteken of museum op te richten ter nagedachtenis van de slavernij. De datum is toepasselijk omdat op 1 juli 1863 de Nederlandse regering de slavernij afschafte. Het artikel zelf gaat over het slavernijverleden en hetgeen daarover is gepubliceerd.²⁵⁷

In september staat een artikel over de zelfmoord van een Javaanse oud-minister die in Nederland fraude had gepleegd. Daarna volgt nog één artikel. Het is de toespraak die de Hindostaanse Surinamer, journalist en schrijver Anil Ramdas hield ter gelegenheid van 25 jaar onafhankelijkheid en ten overstaan van Lachmon, Arron en Pronk. Hij beschuldigt deze drie 'vaders' van het van bovenaf proclameren van 'de Surinamer', iets wat in het Suriname anno 2000 nog steeds niet wordt gevoeld. Ramdas geeft aan dat de etnische tegenstellingen in 1975 te groot waren om een dergelijk predikaat op te plakken: de onafhankelijkheid had op basis hiervan nooit mogen plaatsvinden. Na 25 jaar doen de etnische tegenstellingen volgens Ramdas nog steeds opgeld, hij spreekt als Hindostaan uit ervaring en naar horen zeggen van zijn familie. Een referendum over de vraag of men 'Surinamer' wilde worden, had dan ook gehouden mogen worden, zo pleit Ramdas. Echt duidelijk over de toekomst van Suriname is hij niet, maar gezien zijn pleidooi voor een referendum ga ik ervan uit dat hij een toekomst voor Suriname als onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden rooskleuriger had ingezien dan hij dat doet voor de republiek.

HP/De Tijd

Suriname en Surinamers komen in diverse artikelen aanbod. In een daarvan wordt geschreven over het slavernijverleden, net als in *Vrij Nederland*. Er wordt gepleit voor excuses aan de nakomelingen, in navolging van de excuses aan onderdrukte volken en oorlogsgeweld over de wereld, en voor het herschrijven van geschiedenisboeken.²⁵⁸

Begin juni volgt een artikel over de verkiezingen, hetgeen wordt nabesproken in Nederland, in een debatclub in Amsterdam-Zuidoost – zoals de Bijlmer dan wordt genoemd. Ook hier wordt beschreven hoe het er op dat moment in Suriname aan toegaat. *'Net terug uit Suriname is hij [de voorzitter van de club] nog sterk onder de indruk van het morele verval (kinderprostitutie, verpauperde bejaarden) dat hij in zijn geboorteland aantrof. Met een vlammend betoog leidt hij het debat in. Dat moet vooral gaan over de toegenomen etnische tegenstellingen in Suriname. (...)*

²⁵⁷ Ewald Vanvugt, 'Een gedenkteken voor de opheffing der slavernij', *VN*, 61^e jrg., 1 juli 2000, no. 26, p. 56-57

²⁵⁸ Patty D. Gomes, 'Spijt & profijt', *HP/De Tijd*, 11^e jrg., 28 april 2000, no. 17, p. ?

“Eigenlijk is Bouterse de enige leider die een samensmelting van etnische groepen in zijn partij heeft bewerkstelligd,” stelt hij, in de hoop zo een hevige discussie aan te wakkeren. En inderdaad de tongen komen los. “De etnische scheidslijn houdt natuurlijk snel op als iemand met een biljet van duizend dollar begint te zwaaien,” protesteert een oud-minister bijvoorbeeld. En: “Het is de mens nu eenmaal eigen om bij problemen de eigen groep geborgenheid te zoeken,” verklaart een psycholoog.²⁵⁹ Net als in *Hervormd Nederland* en *Vrij Nederland* wordt ook hier melding gemaakt van toenemende raciale scheidslijnen.

In de volgende maanden wordt onder andere aandacht besteed aan culturele uitingen van Surinaamse Nederlanders en de terughoudendheid van de Nederlandse regering voor hervatting van de hulp, met minister van Ontwikkelingssamenwerking Eveline Herfkens voorop. In november verschijnt een losstaande grafiek waarin onder andere de vruchtbaarheidscijfers van Surinaamse vrouwen in Suriname en Nederland voor 1999 worden vergeleken. Het blijkt dat Surinaamse vrouwen in Suriname gemiddeld 2,6 kinderen krijgen, terwijl die Surinaamse Nederlanders 1,7 kinderen krijgen. Dit laatste aantal cijfer ligt maar weinig boven het gemiddelde van de Nederlandse vrouw.²⁶⁰ Daar er geen artikel bij is geschreven, is niet duidelijk waar de cijfers vandaan komen noch wordt verklaard waarom er een verschil is tussen Surinaamse vrouwen in Suriname en Nederland.

Ook hier mist een artikel waarin op vijftientig jaar onafhankelijkheid wordt teruggeblikt en een toekomstvisie wordt gegeven. Wellicht is dit mede veroorzaakt door het vertrek van Jansen van Galen, altijd erg betrokken bij Suriname, naar *Het Parool*.

Elsevier

In *Elsevier* wordt zeer uitgebreid en in verschillende artikelen aandacht besteed aan het ‘multiculturele drama’. In het voor dit onderzoek belangrijkste artikel: ‘Emancipeer de allochtonen. Constaten dat zich in Nederland een multicultureel drama voltrekt, is niet moeilijk. Een tien-punten-plan tegen nog meer ellende’, worden de volgende cijfers gegeven: ‘*Het aantal allochtonen in Nederland blijft groeien. Op een bevolking van 15,8 miljoen zijn er zo’n 2,7 miljoen allochtonen, van wie 1,3 miljoen afkomstig uit een niet-westers land. Het Centraal Bureau voor de Statistiek verwacht dat het aantal niet-westerse immigranten zal toenemen tot 2,3 miljoen in 2015. In dat jaar telt Nederland meer Aziaten dan Surinamers. In dat jaar herbergen de grote steden bijna net zoveel allochtonen als autochtonen.*’²⁶¹

Mij is niet duidelijk wat de schrijver, Gerry van der List, wil suggereren met ‘*meer Aziaten dan Surinamers*’. Is dit positief of negatief? Gezien de angst voor de Islam die in de jaren ‘90 in Nederland begint te leven, lijkt het me positief voor de Surinamer en negatief voor de Aziaat. Aan de

²⁵⁹ KD, ‘Discussie op z’n Surinaams’, *HP/De Tijd*, 11^e jrg., 2 juni 2000, no. 22, p. ?

²⁶⁰ *HP/De Tijd*, ‘Steeds minder kinderen’, 11^e jrg., 24 nov. 2000, no. 47, p. 8

²⁶¹ Gerry van der List, omslagartikel: ‘Emancipeer de allochtonen. Constaten dat zich in Nederland een multicultureel drama voltrekt, is niet moeilijk. Een tien-punten-plan tegen nog meer ellende’, *Elsevier*, 56^e jrg., 19 febr. 2000, no. 7, p. 22-30, aldaar p. 22

andere kant is het negatief als Hindostaanse Surinamers en Indische Nederlanders ook onder de groep 'Aziaten' vallen. En om hoeveel Aziaten of Surinamers gaat het dan?

Ook mis ik een relativiserende noot. Immers, tegenover die 2,7 miljoen allochtonen die er in Nederland zijn staan 13,1 miljoen autochtonen. Bovendien is 1,4 miljoen een allochtoon uit een *westers* land. De Nederlanders vormen niet alleen een zeer ruime meerderheid, ook de westerse allochtonen zijn in de meerderheid. Het probleem ligt dan ook in het feit dat de (gekleurde) allochtonen met name in de steden wonen en daardoor een 'zwart' beeld ontstaat van de samenleving, want in de steden gebeuren de meeste dingen en die komen in het nieuws.

Opvallend hierbij is dat het artikel op alle pagina's behalve de eerste, én de omslag vergezeld gaat van een negerin die de Nederlandse vlag als kledingstuk draagt. Dit geeft een onheus beeld van de werkelijkheid, die Van der List nota bene zelf aangeeft: Nederland is ook het land van vele inwoners afkomstig uit Azië en andere westerse landen. 'Zwart' zou dan ook vervangen moeten worden door 'gekleurd'. Ook om racisme ten opzichte van de zwarte bevolking te voorkomen. Bovendien leeft de Islam niet onder de 'zwarte bevolking' zoals het leeft onder een groot deel van de bevolking afkomstig uit Mediterrane en Aziatische landen. Desondanks wordt de dame in kwestie omgeven door tekst over moslims.

In mei wordt geschreven over de nieuwe remigratiewet. Tegen inlevering van paspoort of verblijfsvergunning krijgt men *'ongeveer tienduizend gulden als tegemoetkoming voor de verhuiskosten plus een maandelijkse uitkering van achthonderd tot maximaal vijftienhonderd gulden voor een huishouden van twee personen. De regeling is coulant. Mocht het in het land van herkomst niet bevallen, dan kunnen de remigranten binnen een jaar naar Nederland terugkomen. Zij moeten dan de verhuiskosten terug betalen.'*²⁶²

Er zijn voor Surinamers echter bepaalde obstakels om terug te keren, vertelt Gert Jan Pos. 'Zo voorkomt de wet BEU (Beperking Export Uitkeringen), die vorig jaar van kracht werd, dat uitkeringen aan Surinaamse Nederlanders in Suriname worden overgemaakt.'²⁶³ De remigratiepremie is echter lager dan bijvoorbeeld een WAO- of pensioenuitkering. Men zou er dus financieel op achteruitgaan, zeker als de prijsstijgingen in Suriname erbij worden genomen. Bovendien is de gezondheidszorg nergens zo goed geregeld als in Nederland. Pos verwacht dan ook niet dat veel mensen zullen remigreren.

Ook in een volgend artikel is het woord aan Pos. In dit artikel gaat het juist om de komst naar Nederland, in het kader van gezinshereniging. De reden voor het artikel is een onderzoek van het CBS dat in juni, enkele weken na de publicatie van dit artikel, zal zijn afgerond. *'Voor Nederlanders die een buitenlander willen trouwen is kostwinnerschap een strikte vereiste. Vincent Atmoredjo (29) kwam zeven jaar geleden uit Suriname naar Nederland, op een studievizum. Sinds het aantreden in Suriname in 1991 van president Venetiaan maken Surinamers alleen nog maar kans Nederland*

²⁶² Gert Jan Pos, rubriek Politiek & Binnenland: 'Terug naar toen', *Elsevier*, 56^e jrg., 6 mei 2000, no. 18, p. 37-39, aldaar p. 37

²⁶³ Pos, 'Terug naar toen', p. 38

*binnen te komen door gezinshereniging. Vóór die tijd konden Surinamers asiel aanvragen.*²⁶⁴

Atmoredjo moest terug naar Suriname omdat zijn vrouw een tijdelijke aanstelling had. De situatie werd wrang toen bleek dat hij in 1971 geboren was en daarom eigenlijk Nederlander bleek te zijn. Dit aspect betekent overigens wel dat zijn aanvraag tot naturalisatie makkelijker zou worden, maar hij moet nog van de vreemdelingendienst horen, aldus Pos. Het feit dat Atmoredjo in 1971 is geboren en daarom Nederlander zou zijn, is onzin. In de Toescheidingsovereenkomst staat dat diegenen die in Suriname bleven de Surinaamse nationaliteit krijgen. Hoewel hij als kind niet kon kiezen, betekent dit niet dat hij Nederlander is op grond van zijn geboortjaar.

Pos maakt na het verhaal van Atmoredjo melding van een studie van Sarah van Walsum over Javaanse Surinamers. Zij is griffier bij de vreemdelingenkamer van de Amsterdamse rechtbank. Zij kwam tijdens haar onderzoek de problemen tegen die men heeft door een verschillende definitie van 'gezin'. In Nederland bestaat een gezin uit de vader, moeder en kinderen, terwijl in veel andere landen daar ook opa en oma, broers en zusters, ooms en tantes en neven en nichten bij horen. Zo ook bij de Javaanse Surinamers. *'Van Walsum vindt overigens dat de Nederlandse Vreemdelingenwet te weinig rekening houdt met de veel ruimere interpretatie van het gezin in Suriname. Kinderen worden daar, soms tijdelijk uitbesteed, en soms komt een kind van een oom, tante, broer of zus inwonen. Dat gezinshereniging door strenge eisen moeizamer verloopt heeft ingrijpende gevolgen vindt zij. Surinamers worden beperkt in hun vrijheid te beslissen wie er tot hun gezin behoort, zegt Van Walsum. In veel Afrikaanse landen gelden dezelfde opvatting over gezinsgrootte. (...)*

*Van Walsum vindt dat justitie in de praktijk vaak strenger is dan de regels voorschrijven en signaleert een tegenstelling: terwijl voor Nederlanders steeds lossere familie- en samenlevingsverbanden gelden, worden de criteria voor buitenlanders strakker. Dat klopt in elk geval voor Surinamers, Turken en Marokkanen. Gezinshereniging onder hen was vroeger fors, maar neemt geleidelijk af.*²⁶⁵

Bovenstaande opmerkingen en constatering zijn consistent met de cijfers die ik heb gevonden in de wetenschappelijke literatuur. Het feit dat Surinamers geen asiel meer kunnen aanvragen en dat de regelgeving voor gezinshereniging scherper zijn geworden, verklaart waarom er in de loop van de jaren '90 minder Surinamers naar Nederland komen. Ook blijkt dat na 1981 de regels voor gezinshereniging zijn aangescherpt, door een engere definitie van het begrip gezin, waar men tot eind 1980 het wel breder definieerde.²⁶⁶

Na een artikel over wie de verkiezingen zal gaan winnen, volgt er een met tien ideeën om Suriname 'op eigen benen' te laten staan. Gerlof Leistra is een Suriname-kenner en op dat moment in Suriname om de verkiezingen te verslaan. Met zijn 'Elseviers plan van aanpak' komt hij nogal aanmatigend over: *'Kapotte wegen. Nauwelijks belastingsinkomsten. De vlucht naar Nederland van hoger*

²⁶⁴ Pos, 'De grote familiereünie. Gezinshereniging is eenvoudige manier om Nederland binnen te komen; na de arbeidsmigranten laten nu asielzoekers familieleden komen', *Elsevier*, 56^e jrg., 20 mei 2000, no. 20, p. 20-24, aldaar p. 21

²⁶⁵ Pos, 'De grote familiereünie', p. 22-23

²⁶⁶ Zie p.'s 77, 78 en DGA, 'Visumplicht', 104^e jrg., 3 sept. 1980, no. 36, p. 2; 'Na vijftientig november?', 5 nov. 1980, no. 46, p. 2; 'De nieuwe illegalen', 26 nov. 1980, no.48, p.2; 'Surinamers boos over toelatingsregeling', 3 dec. 1980, no. 49, p. 6

*opgeleiden. Om zijn problemen het hoofd te bieden, moet Suriname ondersteboven. Verwelkom de dollar en toeristen, leid de eigen mensen op, herberg Nederlandse asielzoekers.*²⁶⁷

Suriname mist juist inkomsten uit toerisme omdat het geen mooie stranden heeft. De mensen gaan naar Nederland om hoger onderwijs te kunnen volgen, omdat Suriname niet zelf in die opleidingen kan voorzien – dat kon het al niet als koninkrijkspartner. Wat de asielzoekers betreft, volgens diverse artikelen in dit blad en de andere bladen kampt Suriname met een enorme woningnood en zijn de meeste woningen aan renovatie toe. Is Leistra wel een Suriname-kenner? Zijn probleemschets lezend lijkt het van wel: *‘In de kern kampt het land met een managementprobleem. De bestuurders zijn ondeskundig, corrupt, te kort aan het bewind of worden tegengewerkt. Een ander probleem is de schaal: met amper 400 duizend mensen telt Suriname minder inwoners dan Amsterdam. Misschien is de onderlinge verdeeldheid wel het grootste probleem. Vijfentwintig jaar na de onafhankelijkheid van Nederland is nog altijd geen sprake van één volk. De verzuijing loopt langs etnische lijnen en werkt door in alle sectoren.*²⁶⁸ Wat Leistra hier opsomt, wordt in alle artikelen over Suriname verteld. Maar geen van de journalisten waagt zich aan het geven van oplossingen. Leistra wel. Hieronder staan de voor dit onderzoek belangrijke punten uit zijn ideeën en mijn commentaar erop.

*‘Op allerlei vitale punten is inspectie onmisbaar. Nu wordt bijvoorbeeld in en buiten Paramaribo op grote schaal illegaal gebouwd. Niemand weet hoeveel Brazilianen illegaal in Suriname wonen. Een groot deel van de goudvondsten verdwijnt illegaal over de grens naar Brazilië...’*²⁶⁹ Geen van de andere journalisten heeft in de steekjaren die ik heb onderzocht geschreven over illegale Brazilianen noch over het verdwijnen van goud naar Brazilië. Als dit inderdaad waar is, dan is het een recent verschijnsel, hoewel in *Hervormd Nederland* in mei 1996 al gesproken wordt van goudvondsten. Wat de inspectie betreft ben ik het geheel met Leistra eens.

*‘Minder overheid, meer markt. De helft van de beroepsbevolking bestaat uit ambtenaren. Een aanzienlijk deel van 37 duizend overheidsdienaren verschijnt nooit op zijn werk. Dat zijn de zogeheten “spookambtenaren”. Ontslag is de enige juiste sanctie. De resterende ambtenaren moeten beter betaald worden, zeker als ze een sleutelfunctie vervullen.*²⁷⁰ De reden dat er zoveel ambtenaren zijn, is dat er verder geen werk is. Ook voor deze ambtenaren is er geen werk omdat Suriname praktisch failliet is en ze dus niet kan betalen. Ontslag lijkt me dus geen optie, wel zouden ze de eerder genoemde inspectie kunnen gaan opzetten.

*‘Nederlandse boeren en tuinders zouden met een subsidie naar Suriname kunnen verkassen. Nu wordt slechts een paar procent van de beschikbare grond benut. De extra opbrengst kan moeiteloos worden afgezet in de regio.’*²⁷¹ Leistra sluit hier geheel aan op hetgeen ik betoog naar aanleiding van een artikel in *Elsevier* van oktober 1954! De schrijver van dat stuk betoogde toentertijd

²⁶⁷ Gerlof Leistra, rubriek Buitenland: ‘Nu op eigen benen’, *Elsevier*, 56^e jrg., 27 mei 2000, no. 21, p. 62-64, aldaar p. 62

²⁶⁸ Leistra, ‘Nu op eigen benen’, p. 62

²⁶⁹ Ibidem

²⁷⁰ Leistra, ‘Nu op eigen benen’, p. 62

²⁷¹ Ibid., p. 63

dat er een toename van de Surinaamse bevolking bewerkstelligd moest worden door immigratie vanuit Nederland. De schrijver dacht aan Indische Nederlanders, ik dacht aan Nederlandse fruittelers.

*‘Een andere potentiële bron van inkomsten is de opvang van asielzoekers uit Nederland. In Suriname is nog voldoende ruimte en het is een immigratieland pur sang. Bij diverse partijen bestaat achter de schermen zelfs de bereidheid om asielcentra in te richten onder Nederlandse vlag.’*²⁷² Dit idee lijkt niet goed doorgedacht. Er zijn namelijk Surinaamse asielzoekers in Nederland die gevlucht zijn voor Bouterse’s regime. Hieronder zijn politiemensen die belastende materiaal over de drugshandel hebben gegeven aan het Nederlandse onderzoeksteam. Zij zullen waarschijnlijk wel terug willen naar Suriname, maar dan dient eerst uitgezocht te worden of het veilig is.

*‘Richt toerisme op avonturiers. Suriname is met zijn tropische klimaat, gevarieerde cultuur en rijke flora en fauna een paradijs voor toeristen. Wie parelwitte stranden wil, kan beter kiezen voor de Antillen, Tobago of de Bahama’s. Zelfs met opgespoten stranden kan Suriname de slag om het massatoerisme nooit winnen. Maar voor avonturiers, vogelkenners en ecotoeristen heeft het regenwoud veel te bieden.’*²⁷³ Dit is op zich een goed idee, ware het niet dat dit enige duurt om van de grond te tillen. Zoals Leistra zelf aangeeft zal er een school voor toerisme moeten komen, accommodaties, goedkopere luchtverbinding en bosbeheer.

Tot slot geeft Leistra toe: de mensen moeten terugkeren. Niet alleen de hoogopgeleiden vooral de middenklasse, de verpleegsters, vaklieden, ambtenaren en onderwijzers.²⁷⁴ We zijn hier weer terug bij hetgeen al in 1954 en 1975 werd bepleit: voor de opbouw van een land zijn mensen nodig.

Er volgen nog veel artikelen waarin diverse portretten worden gegeven of melding wordt gemaakt van allerlei kleine zaken waaraan Surinaamse Nederlanders en Surinamers hun deel leveren of hebben geleverd. Voor dit onderzoek is echter maar een ander artikel van belang.

In het kader van 25 jaar onafhankelijkheid wordt in ‘Drie verbonden Guyana’s’ de band van Suriname met zijn buurlanden Guyana, links van Suriname, en Frans-Guyana, rechts, onder de loep gelegd. *‘Suriname en de buurlanden doen pogingen tot samenwerking, maar formeel lukt het niet. De illegale relaties zijn intussen sterk. “Er wordt volop onderling geëmigreerd, getrouwd en gesmokkeld.”*²⁷⁵ Frans-Guyana is een ‘departement’ van Frankrijk. Guyana is in 1996 onafhankelijk geworden van Groot-Brittannië.

*‘De economie [in Frans-Guyana] wordt draaiende gehouden door gastarbeiders uit Brazilië, voormalig Brits-Guyana en Suriname, aangetrokken door het verschil in levensstandaard. De middenstand is in handen van uit Paramaribo afkomstige Chinese immigranten. (...) Een Surinaamse moeder met vier kinderen strijkt aan de kinderbijslag uit Parijs meer op dan een topambtenaar in Paramaribo.’*²⁷⁶

²⁷² Ibid., p. 63-64

²⁷³ Ibid., p. 64

²⁷⁴ Ibidem

²⁷⁵ Edwin Koopman, rubriek Buitenland: ‘Drie verbonden Guyana’s’, *Elsevier*, 56^e jrg., 18 nov. 2000, no. 46, p. 89, 91, 92, 94, aldaar p. 89

²⁷⁶ Koopman, ‘Drie verbonden Guyana’s’, p. 91-92

De relatie met Guyana is slecht te noemen. Mede omdat de wegen er naar toe niet onderhouden worden, hetgeen Guyanezen treft. *Tienduizenden gastarbeiders die in de jaren tachtig naar Suriname trokken toen het daar nog beter ging, zorgen nog steeds voor veel onderling verkeer.*

*(...) Hoewel er de laatste jaren veel teruggaan, werken nog altijd tienduizenden Guyanezen als gastarbeider in Suriname. Duizenden Surinamers werken op hun beurt in Frans-Guyana.*²⁷⁷ Het was bekend dat er tussen de 20.000 en 30.000 Guyanezen in Suriname werken, maar geen van de journalisten heeft in de onderzochte steekjaren geschreven over gastarbeid van Surinamers in Frans-Guyana noch van het wegtrekken van de Chinese middenstand naar dat land.

Wat ik mis in dit artikel is een verwijzing naar de gevluchte Bosnegers ten tijde van de oorlog tussen het leger en het Junglecommando. Het zou om zo'n tienduizend vluchtelingen gaan. Zijn zij teruggekeerd of zijn zij de gastarbeiders geworden waar hier over wordt geschreven?

Ook mis ik een toekomstvisie voor Suriname en de samenwerking met de buurlanden. Afgaande op hetgeen Leistra heeft geschreven, ben ik geneigd positief te zijn over de toekomst. Afgaande op het feit dat er Surinaamse gastarbeiders in Frans-Guyana zijn en er gesmokkeld wordt tussen beide landen omdat men amper iets verdient in Suriname, heb ik een hard hoofd in een snelle vooruitgang voor het land.

²⁷⁷ Ibid., p. 94

HOOFDSTUK 5 CONCLUSIE

Dit onderzoek heeft als doel een beeld te krijgen over Surinamers en de ontwikkeling van hun land gedurende de periode 1954-2000. Daar veel Surinamers in Nederland wonen heb ik ook deze groep bij het onderzoek betrokken. Als bronnenmateriaal heb ik gebruik gemaakt van artikelen, interviews en redactioneel commentaar in vijf Nederlandse opiniebladen in negen steekjaren. De vraagstelling voor dit onderzoek luidt: *Hoe beschrijven journalisten in Nederlandse opiniebladen de demografische ontwikkeling van Surinamers in Suriname en Nederland ten tijde van de periode als koninkrijkspartner en vijftienvijf jaar republiek? Welke verklaringen worden gegeven en welke verbanden worden gelegd naar de economische, politieke en sociale situatie van Surinamers in beide landen?*

Uit de voorgaande hoofdstukken kunnen de antwoorden op deze vragen worden gedestilleerd. Allereerst kan gesteld worden dat over het geheel genomen er weinig aandacht is voor de demografische ontwikkeling van Surinamers. Dit is deels inherent aan het feit dat het hier om opiniebladen gaat, waarin over het algemeen politieke items de meeste aandacht krijgen. Echter, ter verduidelijking van die politiek, Surinaams dan wel Nederlands, kan gebruik gemaakt worden van demografische, economische en/of sociale gegevens. De laatste twee worden vaak gebruikt, demografie daarentegen weinig tot niet.

Een van de belangrijkste onderwerpen bij demografie is de bevolkingsopbouw. Dit onderwerp wordt in totaal slechts vier maal genoemd. In 1961 en 1969 in *Vrij Nederland* en in 1982 in *De Groene Amsterdammer* voor de jaren 1972 en 1982.²⁷⁸ In *Vrij Nederland* wordt in 1961 twee maal de link gelegd naar een groot aantal jonge kiezers en de roep om meer zelfstandigheid. Er worden echter geen verbanden gelegd met sociale en economische gevolgen van het feit dat veertig procent van de bevolking jonger is dan vijftien jaar. In 1969 wordt opgemerkt dat met name de leergierige Surinamers tussen 15 en 19 jaar naar Nederland zijn getrokken. Gevreesd wordt voor een sterke veroudering van de beroepsbevolking als deze jongeren na hun studie in Nederland blijven. Deze vrees zou gegrond blijken.

In *De Groene* wordt, naar aanleiding van het openbaar worden van de volkstelling van 1980, een alarmerend artikel geschreven in 1982. De reden voor het alarm is dat door de migratie de bevolkingsaanwas in Suriname een halt is toegeroepen, zoniet daalt. De Surinaamse regering erkent dat er mensen nodig zijn om een land op te bouwen, maar geeft tegelijkertijd aan dat er geen arbeidsplaatsen zijn voor remigranten. Op dit dilemma wordt echter niet ingegaan.

Een tweede demografisch onderwerp en het enige dat regelmatig wordt beschreven, is de migratie naar Nederland. Alleen in de jaren 1954, 1961 en 1996 wordt dit onderwerp niet genoemd of beschreven. In *Hervormd Nederland* wordt dit onderwerp in het geheel niet aangesneden.²⁷⁹ Voor de eerste twee jaren is mij niet duidelijk waarom niet. Uit de literatuur blijkt dat de migratie na de Tweede Wereldoorlog al een stijging vertoont. Hoewel het hier niet om een groot aantal gaat, had ik

²⁷⁸ Zie tabel 2

²⁷⁹ Zie bijlage IX voor een overzicht.

toch verwacht dat er meer geschreven zou zijn, juist omdat het nog relatief nieuw en onbekend was. Dat er in 1996 niet over migratie wordt geschreven, heeft een duidelijke oorzaak: de verscherping van de toelatingsregeling in 1994. De migratie viel daardoor beduidend terug.²⁸⁰

Naar aanleiding van de migratie worden in de overige steekjaren door de journalisten regelmatig schattingen gemaakt over het aantal Surinamers in Suriname en Nederland, en de gevolgen van de 'leegloop': de 'braindrain'. Een land heeft mensen nodig om een economie op te bouwen en daardoor in diverse sociale behoeften te kunnen voorzien. Aan het feit dat er blijkbaar geen goede economie bestond aan de vooravond van de onafhankelijkheid wordt voorbijgegaan. Daardoor wordt er ook niet naar een oorzaak gezocht van dit gebrek, hetgeen juist te verklaren is door onder andere de bevolkingsopbouw nader te bekijken. Ook wordt niet nader gekeken naar wie de migranten waren: jongeren, volwassenen of ouderen? Geschoolden of ongeschoolden? Er zijn wel veronderstellingen dat het om veel ongeschoolden migranten zou gaan, maar hoe kan er dan sprake zijn van een braindrain? Als deze groep grotendeels uit kinderen bestaat, dan is de ongeschooldheid te begrijpen. Als de rest van de migranten geschoolde ouders zijn, dan is ook de braindrain verklaarbaar. Deze zaken zijn echter niet bekend. Het gebruik van termen als braindrain is echter wel van invloed op een positieve of negatieve beeldvorming en daarmee op de kansen van de migranten in Nederland. Door naast zulke begrippele woorden als 'stroom', 'vlucht', 'volksverhuizing' en dergelijke te gebruiken en met grove schattingen te komen, krijgt de niet-oplettende lezer een gevoel dat Nederland 'overspoeld' wordt door Surinamers.²⁸¹ Op het totaal aantal Nederlanders echter is het totale aantal Surinaamse migranten klein.

Opvallend is dat in *Elsevier* over het algemeen wordt uitgegaan van een Nederlandse perspectief ten opzichte van de migratie in 1969, 1975, 1980 en 1991. Hoewel men in 1980 ook ingaat op de migratiemotieven van de Surinamers. In de andere bladen wordt meer geredeneerd vanuit de Surinamer. Dit verschil zal worden veroorzaakt door de politieke kant de redactie heeft gekozen. *Elsevier* is het enige rechtse blad, hoewel van *Hervormd Nederland* in de jaren '50 en '60 ook van een rechtse oriëntatie kan worden gesproken. Daarna lijkt het blad echter naar links op te schuiven.

Een ander aspect van de migratie dat vanaf 1975 een rol speelt en met name in 1980 en 1982 aan de orde komt, is retourmigratie. Dit onderwerp komt echter in slechts twee bladen aan de orde: *Elsevier* en *De Groene Amsterdammer*.

Andere demografische aspecten die in de bladen aan de orde worden gesteld, zijn werkloosheid, de slechte huisvesting en de verslechterende economie in Suriname. Ook het lage peil van genoten onderwijs zowel in Suriname als in Nederland wordt besproken. Het feit dat er in Suriname weinig mogelijkheden zijn voor voortgezet en hoger onderwijs wordt als migratiemotief genoemd in de jaren 1969 en 1975 in *Vrij Nederland* en *Elsevier*. In het laatste blad wordt dit eveneens kort aangestipt in een artikel in 2000, hetgeen zou doen vermoeden dat dit nog steeds een migratiemotief is.

Echter, in 1996 worden in zowel *Vrij Nederland* als *Hervormd Nederland* interviews met André Haakmat geplaatst (zie hoofdstuk 4). Hieruit zou kunnen worden geconcludeerd dat het

²⁸⁰ Zie bijlage IX.

²⁸¹ Zie tabel 3

onderwijsmotief voor migratie aan belang heeft ingeboet. Volgens Haakmat maakt een groot deel van de jongeren de lagere school niet af. De oorzaken hiervan zijn mijns inziens armoede dan wel verwaarlozing. Als dit zo is dan zal Suriname in de toekomst een zo mogelijk nog moeilijkere periode tegemoet gaan, daar er een groter tekort aan geschoolde arbeiders zal zijn. Dit tekort is er al sinds 1975. Het feit dat Suriname een republiek is geworden, heeft het [dit] in de eerste plaats veroorzaakt en in de tweede plaats, blijkbaar, bestendigd. Dit is een conclusie die in de opiniebladen niet wordt getrokken, maar wel van groot belang is voor Surinames ontwikkeling.

Ook in Nederland zou zich volgens Haakmat onder Surinaamse jongeren een dergelijke situatie voordoen. Het probleem doet zich met name voelen onder de jeugd in Amsterdam en Rotterdam. Het is niet duidelijk of het hier om jongens en/of meisjes gaat. Wel betreft het dus een relatief kleine groep op het totaal van de Surinamers in Nederland. Echter, het gaat om jongeren en dus over hun toekomst in Nederland. Waar 'hosselen' normaal is in Suriname, is het dat niet Nederland. Hier wordt men geacht minimaal een middelbareschooldiploma te halen en vervolgens een baan te zoeken. De groep Surinaamse jongeren zal daarom worden gezien als een probleemgroep, hetgeen de beeldvorming negatief beïnvloedt. Aan de andere kant zijn er ook positieve geluiden: er blijkt in de Bijlmer een Surinaamse elite te zijn ontstaan van mensen die zich inzetten voor de emancipatie van de zwarte bevolking in het algemeen. Deze mensen hebben over het algemeen voortgezet onderwijs genoten, zo niet een studie aan het hoger onderwijs afgerond. Helaas wordt dit alleen in *Elsevier* gemeld.

Ik noem deze ontwikkeling omdat in 1975 en 1980 in *De Groene* en voor het laatste jaar ook in *Vrij Nederland* wordt geschreven dat er sprake is van een leerachterstand bij Surinaamse kinderen op lagere scholen in Nederland. Het gaat hier om kinderen die niet uit Paramaribo komen. Dit betekent dat het veelal om Hindostaanse en Javaanse kinderen zal gaan, hoewel dit niet wordt geschreven. Uit de wetenschappelijke literatuur blijkt dat het grootste deel van de Creoolse bevolking in de hoofdstad woont en de Hindostanen en Javanen in de districten. Bovendien zijn dit de bevolkingsgroepen die in een soort isolement leven in zowel Suriname als Nederland, vanwege hun religie, tradities en taalgebruik. Met name dit laatste, het niet goed of niet beheersen van de Nederlandse taal, veroorzaakt de achterstand bij de leerlingen volgens de journalisten in *Vrij Nederland* en *De Groene*.

Wat de taal betreft wordt in 1991 in *HP/De Tijd* gesuggereerd dat Suriname een nieuwe landstaal zou moeten invoeren. Mede door het Nederlands te gebruiken, blijft men gericht op Nederland als migratieland. Dit suggereert dat als Suriname bijvoorbeeld Engels als nationale taal zou instellen, men naar Engelssprekende landen zou migreren, waardoor Nederland voor een deel verlost zou zijn van zijn immigratieprobleem. Natuurlijk wordt dit niet expliciet zo gezegd en valt het te betwijfelen of dit een motief is voor de suggestie van taal te veranderen, maar het zou voor de Nederlandse regering een prettige bijkomstigheid zijn, gezien de moeite die zij zich getroost om allerlei remigratieregelingen te bedenken.

De reden die wel wordt gegeven voor het veranderen van taal is dat het in economisch opzicht beter zou zijn Engels en/of Spaans te beheersen. De Verenigde Staten en Latijns-Amerika zijn immers dichterbij dan Nederland en het zou voor Suriname beter zijn als het minder afhankelijk zou

zijn van Nederlandse bedrijven. Zoals ik eerder aangaf, lijkt het mij echter op de korte termijn niet mogelijk een nieuwe nationale taal in te voeren die voor de meesten onbekend is. Eerst zal er onderwijs in deze talen moeten komen, waarna pas een generatie later een poging tot het invoeren van een landstaal zou kunnen geschieden. Echter, veel kinderen maken hun lagere school al niet af: hoe zouden zij dan Engels of Spaans moeten leren als blijkt dat ze het Nederlands al slecht of niet beheersen?

Dat Suriname te afhankelijk is van buitenlandse bedrijven en met name van Nederlandse bedrijven wordt diverse keren genoemd in de bladen. Al in 1969 wordt hiervan in *Haagse Post* melding gemaakt in het kader van de ‘verpaupering’ van Suriname. In 1975 wordt dit onderwerp genoemd in *Vrij Nederland* in het kader van de ‘imperialismetheorie’, waarbij wordt uitgegaan van internationale machtsverhoudingen die de ontwikkeling van bijvoorbeeld Derdewereldlanden bemoeilijkt dan wel tegenhoudt. Ook in 1980 wordt de afhankelijkheid van buitenlandse bedrijven nog genoemd in *Haagse Post* en *Hervormd Nederland*. Daarna verdwijnt dit thema uit de bladen. Daarvoor in de plaats komt de afhankelijkheid van familieleden in Nederland, de zogenaamde ‘life-line’, zoals men het in *Elsevier* noemt en dat ook in *Hervormd Nederland* wordt beschreven, beide in 1991. Hoewel afhankelijkheid van het buitenland in het algemeen daarna niet meer wordt genoemd, zal deze niet zijn verdwenen. Het is blijkbaar geen nieuws meer, maar gezien de financiële puinhoop die Wijdenbosch als president heeft veroorzaakt, zal men toch ook in 2000 nog vertrouwen op de ‘life-line’ met Nederland.

De afhankelijkheid van het buitenland in algemene zin wordt mede veroorzaakt door de werkloosheid in Suriname. Door automatisering en kapitaalintensivering in plaats van arbeidsintensivering bij de bedrijven loopt de werkloosheid in 1969 al op tot 25% van de beroepsbevolking, naar schatting volgens *Haagse Post* en *Vrij Nederland* want het officiële cijfer is 10%. De schattingen zouden in 1975 nog steeds rond 25% uitkomen, blijkens diverse artikelen in *Elsevier*, *Haagse Post* en *De Groene*. In *Vrij Nederland* wordt ook geschreven over werkloosheid maar worden geen percentages gegeven. Wel wordt in alle vier de bladen aangegeven dat de werkloosheid een belangrijk migratiemotief is. Hetzelfde geldt voor 1980. De werkloosheid is hier zelfs opgelopen tot 40 à 50% van de beroepsbevolking, zo schrijft men in *Elsevier*, *Hervormd Nederland* en *De Groene Amsterdammer*.²⁸² In het laatste blad wordt ook nog 1982 melding gemaakt van de werkloosheid, daarna verdwijnt het uit de bladen. Toch zal de kleine piek in de migratie in het begin van de jaren ‘90 onder andere hierdoor zijn veroorzaakt.

Niet alleen de werkloosheid in Suriname ook die onder Surinamers in Nederland komt vanaf 1975 aan de orde in *De Groene*, *Elsevier* en *Haagse Post*. Opvallend is dat in *Elsevier* van het negatieve uit wordt gegaan door de nadruk te leggen op het percentage werkloze Surinaamse Nederlanders, waar men in *Haagse Post* van het positieve uitgaat door ten eerste het aantal werkende Surinaamse Nederlanders te noemen en ten tweede uit te gaan van het totale aantal werklozen in Nederland. Hiermee vergeleken is het aantal werkloze Surinaamse Nederlanders laag. Ook bij *De Groene* wordt uitgegaan van het positieve. Eén van de voornaamste redenen die voor de werkloosheid

²⁸² Zie tabel 5

onder Surinamers in Nederland wordt gegeven, is discriminatie. Naar ik aanneem, is dit in de loop van de tijd minder geworden, onder andere uit overheidswege: de zogenaamde positieve discriminatie.

In 1982 wordt de werkloosheid in Nederland in *De Groene* opnieuw genoemd. Deze keer echter als motief om te remigreren. De remigranten zitten voor hun gevoel vast aan de onderkant van de maatschappij en zien geen toekomst in Nederland voor de kinderen. Hoewel ze waarschijnlijk ook geen toekomst hebben in Suriname, gaat men toch terug uit heimwee. Blijkbaar zijn degenen die deze voornemens hebben liever arm maar gelukkig in Suriname, dan uitkeringstrekker en ongelukkig in Nederland. Dat er voor de kinderen inderdaad een moeizame toekomst in het verschiet ligt, blijkt in 1996 in *Vrij Nederland* en *Hervormd Nederland*. Velen maken hun school niet af en belanden in de criminaliteit. Ook in 2000 wordt in *Elsevier* hiervan melding gemaakt.

Eén van de gevolgen van de werkloosheid, maar ook van de ongeschooldheid (bijvoorbeeld geen vaklieden), is dat men in krotten woont. Dit wordt al in 1975 genoemd in *Vrij Nederland* en blijkt in 1980 verergerd te zijn volgens *Elsevier* en *Hervormd Nederland*. Anno 2000 zal deze huisvestingsproblematiek nog niet zijn opgelost. Als men door de inflatie al geen geld heeft om voedsel en huishoudelijke artikelen te kopen, dan zal men zeker geen geld hebben om een woning te onderhouden. Toch wordt er na 1980 niet meer over de woningnood geschreven.

Huisvestingsproblemen had men in de jaren 1975 en 1980 ook in Nederland. Het spreidingsbeleid van de overheid bleek dit probleem niet te kunnen ondervangen. Met name in de grote steden legden de migranten een grote druk op woningmarkt, zo blijkt uit *Elsevier* en *De Groene* in beide jaren. Daarna verdwijnt ook dit thema uit de bladen. In dit geval ga ik ervan uit dat de problemen in grote mate zijn opgelost. De economie in Nederland begon in de jaren '80 te verbeteren en er zijn veel woningen bijgebouwd. De Surinamers in Nederland die wel huisvestingsproblemen hebben, zullen over het algemeen illegaal in Nederland verblijven. Waarschijnlijk krijgen zij bij familie een dak boven het hoofd al dan niet in afwachting van een visum.

Men kan vanaf 1980 als Surinamer alleen nog Nederland binnenkomen op basis van gezinshereniging, met een studievizum, door een huwelijk met een Nederlander danwel Nederlandse en tussen 1982 en 1991 als asielzoeker vanwege het Militair Gezag. Over de gezinshereniging is in het kader van de verschillen in de samenlevingsverbanden tussen Surinamers en Nederlanders geschreven. In 1980 wordt het concubinaat als voorbeeld genoemd voor een bredere definitie van het begrip 'gezin'. Hiervoor wordt gepleit in *Hervormd Nederland* en *De Groene Amsterdammer*. Hetzelfde zou twintig jaar later opnieuw gebeuren in *Elsevier*. Dit laatste is verbazingwekkend, want *Elsevier* is het enige blad dat niet is opgeschoven in het politiek spectrum. Waar men in het kader van de migratie leek te willen pleiten voor een stop, blijkt in dit ene artikel dat er ook andere gevoelens aanwezig zijn bij de redactie. Voor alle steekjaren in dit blad heb ik artikelen over Suriname gevonden en op 1961 na waren er artikelen bij waarin sociale en/of sociaal-economische omstandigheden van Surinamers werden behandeld. Dit laatste kan voor geen van de andere bladen worden gezegd en impliceert een bepaalde mate van betrokkenheid die ik niet bij een 'rechts' maar bij een 'links' blad had verwacht.

Het laatste onderwerp van demografie dat ik hier wil bespreken, zijn de etnische tegenstellingen. Deze spelen met name tussen de Creolen en Hindostanen, maar ook de Javanen zijn

erg gericht op de eigen groep en zorgen daardoor op politiek niveau voor spanning. Voor de tegenstellingen tussen de eerstgenoemde groepen zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. Allereerst het verschil in samenlevingsverband. De Creolen leven vaak in concubinaat, waarbij de moeder over het algemeen de spil van het gezin is. De Hindostanen leven in een groot gezin waarbij de vader het onbetwiste hoofd van het gezin is. Het leven in concubinaat wordt volgens de Hindostaanse tradities afgewezen. Deze tradities en de Hindi-religie zijn een tweede oorzaak voor de tegenstellingen, want de Creolen kennen hun eigen Winti en zijn daarnaast christelijk. De voornaamste reden waardoor er op politiek vlak spanningen ontstonden, was de snellere bevolkingsgroei van de Hindostanen. Dit wordt genoemd in 1961 en 1969 in *Vrij Nederland*. Volgens sommigen worden door de migratie tussen 1975 en 1980 de aantallen weer dichterbij elkaar gebracht, omdat er meer Hindostanen dan Creolen naar Nederland zouden vertrekken. Dit wordt genoemd en tegelijk ontkend in een artikel in 1980 uit *De Groene*, waarin de resultaten van een onderzoek van Frank Bovenkerk worden gepubliceerd. Helaas zijn de cijfers voor de aantallen per bevolkingsgroep van de census van 1980 niet genoemd in de bladen. Wel blijkt dat anno 1997 de Hindostaanse groep groter is dan de Creoolse groep zoals aangegeven in de inleiding.²⁸³

Tot en met 1975 worden de etnische spanningen genoemd in de bladen, met name als migratiemotief. Daarna verdwijnt dit thema uit de artikelen om in 2000 naar aanleiding van de verkiezingen weer op te duiken. Volgens de journalisten (in alle bladen behalve *De Groene*) stemt men op de eigen partij: Hindostaans, Javaans of Creools. Alleen de NDP van Bouterse kan op stemmen uit de verschillende bevolkingsgroepen rekenen. Het bevreemdt mij dat anno 2000 de tegenstellingen nog bestaan. Men heeft zelfs in de demonstraties tegen Wijdenbosch in 1999 nog de handen ineengeslagen, volgens onder andere Buddingh'. Waarom kan daar niet op worden voortgeborduurd? Een antwoord hierop is niet terug te vinden in de bronnen en zou van een Surinamer moeten komen.

Geconcludeerd kan worden dat in de bladen weinig rekening wordt gehouden met het verleden ter verklaring van de ontwikkeling van Suriname tot 2000. Ook demografische ontwikkelingen worden amper ter verklaring aangedragen. Het enige artikel waarin expliciet demografische aspecten, als de bevolkingsopbouw en de migratie naar Nederland, ter verklaring worden gegeven voor de ontwikkeling van Suriname op sociaal, economisch en politiek niveau staat in 1969 in *Vrij Nederland* en is van de hand van een Surinamer.

In de andere artikelen die in het onderzoek zijn genoemd, worden ontwikkelingen in demografische aspecten als migratie, bevolkingsopbouw en -aanwas, werkloosheid, onderwijsniveau, verspreiding van de beroepsbevolking over verschillende sectoren, etnische tegenstellingen en samenlevingsverbanden wel genoemd, maar er worden weinig tot geen conclusies aan verbonden ter verklaring van de economische, sociale of politieke ontwikkelingen.

²⁸³ Oostindie, *Het paradijs overzee*, p. 120: naar schatting 160.000 Hindostanen en 108.000 Creolen.

Tot slot

Ik doe hier geen suggesties voor verbeteringen in Suriname. Niet alleen omdat er al zoveel plannen en onderzoeken liggen, maar ook omdat ik nooit in Suriname ben geweest en niet bekend ben met de Surinaamse mentaliteit, de armoede, het leven. Zonder kennis hiervan en contacten met Surinaamse Nederlanders kan volgens mij niemand een dergelijke suggestie doen zonder belerend over te komen. Wel wil ik aanbevelingen doen voor onderzoek.

Het valt mij op dat in de bladen weinig wordt gediscrimineerd, tenminste in de door mij onderzochte steekjaren. Voor een goed onderzoek naar beeldvorming zouden meer jaargangen bekeken moeten worden. Bij discriminatie gaat het mij overigens niet om racisme, maar om de vraag of men in Nederland eigenlijk wel weet hoe 'de Surinamer' er uit ziet. Weet men dat er verschillende bevolkingsgroepen in Suriname wonen? Zo ja, worden de mensen uit die groepen dezelfde of diverse etiketten opgeplakt als lui, dom, hardwerkend, slim? Heeft religie of samenlevingsverband invloed op de beeldvorming?

Zoals aangegeven hebben de meeste artikelen politiek als onderwerp. Dit betekent dat er nog onderzoek op dit gebied open ligt. Hoe werd door de Nederlandse regering gedacht over Suriname als koninkrijkspartner dan wel als republiek? Maar wellicht belangrijker nog: hoe zag men dit in Suriname? Voor de beantwoording van deze vragen zouden ook Surinaamse bladen onderzocht kunnen worden.

Om een helder beeld te krijgen van de geschiedenis van Surinamers in beide landen raad ik aan het bronnenmateriaal af te zetten tegen wetenschappelijke literatuur. Ik heb waar mogelijk getracht dit te doen, maar het is teveel werk voor een doctoraalscriptie om goed te doen. Ook hier ligt nog een onderzoeksterrein open.

LIJST MET AFKORTINGEN

AOV =	Algemene ouderdomsvoorziening
BNP =	Bruto Nationaal Produkt
DGA =	De Groene Amsterdammer
EM =	Elseviers Magazine
EW =	Elseviers Weekblad
HN =	Hervormd Nederland
HP =	Haagse Post
KTPI =	Kaum Tani Persatuan Indonesia (Javaanse Boerenpartij)
NDP =	Nationale Democratische Partij
NPK =	Nationale Partij Kombinatie
NPS =	Nationale Partij Suriname
PNP =	Progressieve Nationale Partij
PNR =	Partij Nationalistische Republiek
PSV =	Progressieve Surinaamse Volkspartij
PvdA =	Partij van de Arbeid
RTC =	Rondetafelconferentie
SBS =	Solidariteitsbeweging Suriname
SBSV =	Stichting belangenbehartiging voor Surinaamse vrouwen
SML =	Stichting Machinale Landbouw
VHP =	Verenigde Hindostaanse Partij
VN =	Vrij Nederland

BIJLAGEN: CIJFERMATERIAAL UIT DE LITERATUUR

Bijlage I

Bevolkingsaantallen van Surinamers in Suriname en Nederland volgens verschillende auteurs (Zie literatuurlijst voor de titels die horen bij het jaar van uitgave)			
<i>Jaar</i>	<i>In Suriname</i>	<i>Surinamers in NL</i>	<i>Bronnen</i>
1815	57.000		Oostindie/ Maduro (1986, p. VII)
1915	86.000		Idem (1986, p. VII)
1946		± 3.000	Idem (1986, p. 9)
1950	204.561		Van Lier (1977, p. 297)
1963		8 à 10.000	Oostindie/ Maduro (1986, p. 9)
1964	324.211		Van Lier (1977, p. 297)
1964	324.200	10.000	Dew (1977, p. 5 tabel 1.2)/ Bakker e.a. (1998, p. 163)
1966		13.000	Van Amersfoort (1987, p. 478)
1967	± 300.000	13.000	Idem (1968, p. 12-13/ p. 17)
1970	± 365.000	22.000	Van Lier (1971, p. 392)/ Van Amersfoort (1987, p. 478) en Bakker e.a. (1998, p. 163)
1971	385.000		Van Amersfoort (1974, p.147/ 1987, p. 476)
1971	384.900		Dew (1977, p. 5 tabel 1.2)
1972 (eind)		51.000	Van Amersfoort (1987, p. 476) ^a
1975		104.154	Oostindie en Klinkers (2001, p. 151)
1975 (eind)		110.000	Van Amersfoort (1987, p. 478)
1979	358.103		Lamur (Leidschrift 1990, p. 57, tabel 1)
1980	350.200		Idem
1980	± 400.000	200.000	Meel (1990, p. 83)
1980 (eind)		145.000	Van Amersfoort (1987, p. 478)
1985		180 à 200.000	Oostindie/ Maduro (1986, p. 9)
1986		± 190.000 ^b	Van Amersfoort (1987, p. 475)
1989	404.841		Lamur (Leidschrift 1990, p. 57, tabel 1)
Eind jaren 80	± 400.000	± 200.000	Oostindie (1990, p. 231)
1993		250.000 ^c	Broër, (Doctoraalscriptie, 1995, p. 23)
1995		275.000 ^d	Bakker e.a. (1998, p. 165)
1997	400.000	275.000	Broër (1997, p. 120)
1998	405.000		Bakker e.a. (1998, p. 7)
1999		± 300.000	Buddingh' (1999, p. 424)

In de volgende jaren zijn er in Suriname volkstellingen gehouden (census): 1950, 1964, 1971, 1980. De meeste auteurs nemen de aantallen daarbij genoemd als eikpunt voor hun schattingen.

a: In een noot geeft Van Amersfoort aan dat deze aantallen zijn gebaseerd op migratiesaldi en er dus geen rekening met sterfte- en geboortecijfers is gehouden. De aantallen leveren een schatting van eerste generatie migranten. b: waarvan 150.000 in Suriname geboren. c: dit is een CBS-cijfer. d: 182.000 daarvan in Suriname geboren en daaronder 9.000 met Surinaamse nationaliteit die legaal in Nederland verblijven.

Bijlage II

Bevolkingscijfers volkstellingen 1950 en 1964								
	Suriname	1950 per 1.000	Paramaribo	per 1.000	Suriname	1964 per 1.000	Paramaribo	per 1.000
Creolen	74.918	40,8	49.870	69,7	114.961	39,3	67.544	61,4
Hindostanen	63.770	34,7	12.857	18	112.633	38,5	25.437	23,1
Indonesiërs	35.949	19,6	3.645	5,1	48.463	16,6	7.963	7,2
Chinezen	2.468	1,3	1.822	2,5	5.339	1,8	3.869	3,5
Europeanen	2.626	1,5	1.712	2,4	4.322	1,5	2.197	2
Indianen	1.846	1	422	0,6	2.979	1	1.631	1,5
Overigen	1.703	0,9	1.094	1,5	2.986	1	1.342	1,2
Onbekend	401	0,2	74	0,1	522	0,2	110	0,1
Totalen	183.681	100	71.496	100	292.205	100	110.093	100
Bosnegers	19.180				27.698		668	
Indianen	1.700				4.308		106	
	204.561				324.211		110.867	

Bron: Eindverslag Tweede Algemene Volkstelling Suriname 1958 -dl. X; ABS: Suriname in Cijfers, No. 33, 1967
Tabel overgenomen uit: R.A.J. van Lier, *Samenleving in een grensgebied*, p. 297

Bijlage III

Surinam population by ethnic groups, 1964 and 1971		
<i>Ethnic Group</i>	<i>1964 (000)</i>	<i>1971 (000)</i>
Creole	115,0	118,5
Hindustani	112,6	142,3
Javanese	48,5	58,9
Chinese	5,3	6,4
Amerindian	7,3	10,2
European	4,3	4,0
Bush Negro	27,7	39,5
Other and unkown	3,5	5,1
Total	324,2	384,9

Source: Algemeen Bureau voor de Statistiek, *Derde algemene volkstelling, Suriname in cijfers*, No. 33 (Paramaribo, 1967), Table 1A, n.p., and A.B.S., *Voorlopig resultaat vierde algemeen volkstelling, Suriname in cijfers*, No. 60 (Paramaribo: 1973), p. 4
Tabel overgenomen uit Dew, *The difficult flowering of Surinam*, p. 5 (table 1.2)

Bijlage IV

Verhouding tussen de bevolkingsgroepen							
Jaar	Creolen	%	Hindostanen	%	Javanen	%	Totaal
1910	52.369	60	19.683	21	7.894	9	86.233
1915	53.027	59	21.686	24	8.589	9	88.750
1922	55.138	49	30.530	26	11.480	10	110.933
1925	58.531	48	32.533	27	22.201	18	119.926
1930	59.673	44	35.923	26	30.336	22	133.651
1935	65.186	44	40.777	27	33.386	22	146.843
1940	70.209	44	46.984	29	34.365	21	159.396

Uit: R.A.J. van Lier, *Samenleving in een grensgebied*, p. 190

Bijlage V

Surinam population, by district and ethnic group, 1964											
District	Creole	Hindu-stani	Javanese	Amerin-dian*	Chinese	European	Bush Negro	Amerin-dian in tribes	Other	Unkown	Total
Paramibo	67.544	25.437	7.963	1.342	3.869	2.197	668	106	1.631	110	110.867
Suriname	31.641	55.208	18.292	920	776	1.587	1.013	854	991	412	111.694
Nickerie	5.900	17.973	4.887	185	303	294	130	719	81	-	30.472
Coronie	3.344	47	336	3	42	4	-	-	6	-	3.782
Commewijne	1.613	6.717	11.233	190	97	90	591	87	82	-	20.700
Saramacca	780	6.589	3.294	62	68	22	486	634	17	-	11.952
Marowijne	3.328	567	2.336	270	173	102	14.408	1.887	142	-	23.213
Brokopondo	811	95	122	7	11	26	10.402	21	36	-	11.531
Total	114.961	112.633	48.463	2.979	5.339	4.322	27.698	4.308	2.986	522	324.211

*Not living in tribal groups. Source: Algemeen Bureau voor de Statistiek, *Derde algemene volkstelling, op. cit.*, Table 1A, n.p.
Tabel overgenomen uit Dew, *The difficult flowering of Surinam*, p. 13 (table 1.5)

Bijlage VI

	Euro-peaan	Creool	Hindo-staan	Javaan	Chinees	Indiaan ¹	Bos-neger	Overi-ge ²
Paramaribo	1804	53.841	27.841	10.063	3653	1395	231	2368
Nickerie	203	5368	22.088	5721	243	205	539	366
Coronie	2	2710	40	318	242	-	-	-
Saramacca	21	610	7141	2868	70	46	413	47
Suriname	1585	46.486	78.250	19.766	1558	1510	61	2549
Commewijne	45	1035	4983	9894	92	98	142	109
Marowijne	76	3155	676	2976	182	346	1748	219
Brokopondo	35	297	40	72	5	4	11	18
Para	228	5507	1858	6008	202	323	976	383
Totaal	3999	119.009	142.917	57.688	6029	3929	4121	6077

1. Bij Indianen is eerste kolom 'niet in stamverband levend', tweede kolom 'in stamverband levend';
2. 'overige' vnl. afstammelingen van Portugezen uit Madeira, Libanezen en Syriërs.
Bron: Bureau 4^e algemene volkstelling (1971-72).
Tabel overgenomen uit Buddingh', *Geschiedenis van Suriname* (2^e druk, Utrecht 1999), p. 291

Bijlage VII

Surinam's economically active population (excluding unemployed) by economic sector and ethnic group, 1964

<i>Economic Sector</i>	<i>Creole</i>		<i>Hindustani</i>		<i>Javanese</i>		<i>Other</i>		<i>Total</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Government	11.508	40,1	3.667	15,1	1.911	13,6	1.302	25,1	18.388	25,1
Agriculture and Fishing	2.195	7,6	10.714	44,2	6.638	47,4	375	7,2	19.922	27,1
Mining	3.141	10,9	783	3,2	1.258	9,0	388	7,5	5.570	7,5
Industry	2.635	9,2	2.457	10,1	1.594	11,4	457	8,8	7.143	9,8
Construction	1.023	3,6	796	3,3	353	2,5	78	1,5	2.250	3,1
Electricity, Gas and Water	415	1,4	175	0,7	134	1,0	80	1,5	804	1,1
Commerce	3.107	10,8	2.995	12,4	969	6,9	1.787	34,4	8.858	12,2
Transport and Shipping	700	2,4	967	4,0	161	1,1	78	1,5	1.906	2,6
Services	3.365	11,7	840	3,5	695	5,0	555	10,7	5.455	7,4
Unclassified	637	2,2	832	3,4	297	2,1	90	1,7	1.856	2,5
Total	28.726	99,9	24.226	99,9	14.010	100,0	5.190	99,9	72.152	100,0

Source: Algemeen Bureau voor de Statistiek, *Derde algemene volkstelling, op cit.*, Table 24, n.p.

Tabel overgenomen uit Dew, *The difficult flowering of Surinam*, p. 15, table 1.7

Bijlage VIII

Werkgelegenheidsverdeling (in percentages)					
	1953	1964	1968	1975	1982
Landbouw, veeteelt, visserij, bosbouw, houtverwerking	56	35	30	19	17
Mijnbouw en bauxietverwerking	5	7	8	8	5
Industrie (incl. nutsbedrijven en bouw)	16	13	19	17	17
Commerciële dienstverlening	9	24	20	25	24
Overheid	13	21	23	32	37

Bron: M. Van Schaaijk en J. van der Straaten, in: ESB [Economisch Statistische Berichten], 7 nov. 1984, blz. 1043
Tabel overgenomen uit Buddingh', *Geschiedenis van Suriname* (2^e druk, Utrecht 1999), p. 310

Bijlage IX

Migratiecijfers naar Nederland tenzij ander aangegeven, uit literatuur en opiniebladen											
Jaar	Haagse Post	Elsevier	Lamur ^a	Bakker ^b		Broër ^c		De Groene Amsterdammer		Buddingh' ^d	
				Migratie	Remigratie	Migratie	Remigratie	Remigratie	Migratie	Migratie	Migratie-overschot
1970						7.384	-				
1971						9.493	1.508				
1972						8.400	1.587				
1973						11.098	1.602				
1974		12.000	> 17.000		2.000	17.902	1.769		17-18.000		
1975	tot 1 okt. 27.000, totaal verwacht op 25 nov.: 37.000	40.000	> 39.000	30-40.000	3.000	39.699	2.601				
1976				5.000	5.000	5.757	4.421				
1977						4.786	2.862				
1978		7.000				7.388	2.257				
1979		12.000	18.000	18.000		18.612	2.002	362 (1982)			
1980		25-50.000	18.000	18.000		18.988	2.015	490 (1982)			
1981						4.432	2.849	1.200 (1982)			
1982						3.431	3.071				
1983				2.900		5.225	2.025				
1984						3.488	1.510				
1985						5.321	1.424				
1986						5.311	1.300				
1987						6.547	1.042				
1988						4.130	1.428				
1989						5.653	1.600				
1990						8.416	1.456				
1991						8.288	1.672				
1992						8.328	1.611				
1993						9.082	1.391			9.083	
1997										3.481	

A: Lamur (Leidschrift 1990, p. 59); b: Bakker e.a. (1998), p. 140, 165; c: Broër (Doctoraalscriptie 1995) p. 25, tabel 1. Zijn berekeningen zijn gebaseerd op CBS-cijfers; d: Buddingh' (2^e druk, 1999) p. 423. Voor de titels zie de literatuurlijst. E: het migratie-overschot wordt verkregen door immigratie en emigratie van elkaar af te trekken.

TABELLEN: CIJFERMATERIAAL UIT DE OPINIEBLADEN

Tabel 1

Bevolking in Suriname volgens opiniebladen				
Jaar	<i>Vrij Nederland</i>	<i>De Groene Amsterdammer</i>	<i>Elsevier</i>	<i>Haagse Post</i>
1956 (1961)	260.000			250.000
1969	350.000			
1972		379.000 (1982)		
1975		300.000	350.000	
1980		350-360.000	350.000	350-370.000
		354.600 (1982)		
1982		< 400.000	350.000	
1991			350-400.000	
1996			380.000	
2000			400.000	

Tussen haken de jaren waarin de cijfers werden gegeven als dit een ander jaar was dan in de eerste kolom staat vermeld.

Tabel 2

Bevolkingsopbouw in Suriname, 1961-1982		
Jaar	<i>Vrij Nederland</i> ^a	<i>De Groene Amsterdammer</i> ^b
1961	0-14 = 40%	
1969	0-14 = 43%	
	15-19 = 9%	
1972		0-14 = 46%
1982		0-14 = 39%
		15-60 = 42,5%
		> 60 = 18,5%

a: *VN*, 'In de ban van het nationalisme...', 27 mei 1961, no. 40, p. 3 en Frits Moll, 'Suriname investeert mensen in Nederland...', *VN*, 23 aug. 1969, no.52, p. 8
b: *DGA*, rubriek Kortelinks, 23 juni 1982, no 25, p. 6.
Uitgaande van de cijfers uit het artikel heb ik deze berekeningen gemaakt: 400.000 totale bevolking, 170.000 tussen 15 en 60 jaar en 39% jonger dan 15 jaar.

Tabel 3

Surinamers in Nederland volgens opiniebladen					
Jaar	<i>Vrij Nederland</i>	<i>De Groene Amsterdammer</i>	<i>Elsevier</i>	<i>Hervormd Nederland</i>	<i>Haagse Post</i>
1969	20.000		15.000		
1975		120.000, waarvan 1/3 tot 65.000 Hindostaan	110-150.000		
1980		180.000	175-200.000		200.000
1982		180.000	141.000 ^a 150.000 ^b		
1991			250.000	300.000	
a: dit is het CBS-cijfer bestaande uit 123.000 Surinaamse Nederlanders en 18.000 Surinamers in Nederland; b: dit is het cijfer dat Den Uyl geeft.					

Tabel 4

Verdeling over verschillende beroepen volgens opiniebladen								
Jaar	Blad	Landbouw	Mijnbouw	Industrie	Overheid	Handel	Overig	Totaal beroepsbevolking
1950	HN (1980)	50%						
1961	VN	30.000	7.000 (ook bouwnijverheid e.a. beroepen)	8.000	9.000	6.000 (en verkeer)		60.000 (geen vrouwen)
1969	VN	25%	7%		22%		46%	93% = 80.200
1969	HP	70%	7%		22%			
1975	HN (1980)	17%						
1975	EM				21.000 tot 32.000			
1980	EM				20.000 in 1975 naar 40.000			
1980	HP				40.000, is 25.000 te veel			
2000	Elsevier				37.000			

Tabel 5

Werkloosheidscijfers en armoede in Suriname volgens de opiniebladen						
Jaar	<i>Vrij Nederland</i>	<i>De Groene Amsterdammer</i>	<i>Elsevier</i>	<i>Hervormd Nederland</i>	<i>Haagse Post</i>	Totaal beroepsbevolking
1969	Officieel 10%, geschat 20-30%	Geschat 25-30%, waarvan 10-50% verborgen werkloze ambtenaren Officieel in 1977: 24,7%, prognose 1981: 26,9%, volgens DGA 50%	1:4 werkloos, 30% (60% op rand bestaansmin.) 40-50%	40%	Officieel 10%, geschat 25% 25% 25.000 werklozen + 25.000 verborgen werkloze ambtenaren	93% = 80.200
1975						170.000 (DGA)
1980						
1991						
1996						

Tabel 6

Surinamers in de steden volgens de opiniebladen								
Jaar	Bron	Paramaribo	Op erven/ in krot	Amsterdam	Waarvan in Bijlmer	Rotterdam	Den Haag	Utrecht
1954	EW			8.500				
1975	VN	144.000 (4.000 in Nieuw-Nickerie)	72.000					
1975	HP			20.000/ 64%				
1975	DGA			60%				
1975	EM	100.000		30.000	10.500 = 30%	16.000	13.000	8.000
1980	EM	175.000	144.000			15.000		
1980	HN	180.000	90.000					
1982	EM						6.000 gezinnen	
1991								
1996					30%			

BRONNEN

Elseviers Weekblad, 10^e jrg. 1954; 17^e jrg. 1961; 25^e jrg. 1969

Elseviers Magazine, 31^e jrg. 1975 (er werd tot medio 1975 gebruik gemaakt van de naam *Elsevier*); 36^e jrg. 1980; 38^e jrg. 1982

Elsevier, 47^e jrg. 1991; 52^e jrg. 1996; 56e jrg. 2000

De Groene Amsterdammer, 78^e jrg. 1954; 85^e jrg. 1961; 93^e jrg. 1969; 99^e jrg. 1975; 104^e jrg. 1980; 106^e jrg. 1982; 115^e jrg. 1991; 120^e jrg. 1996; 124^e jrg. 2000

Haagse Post, 40^e jrg. 1954; 48^e jrg. 1961; 56^e jrg. 1969; 62^e jrg. 1975; 67^e jrg. 1980; 69^e jrg. 1982

HP/De Tijd, 2^e jrg. 1991; 7^e jrg. 1996; 11^e jrg. 2000

Hervormd Nederland, 17^e jrg. 1961; 25^e jrg. 1969; 31^e jrg. 1975; 36^e jrg. 1980; 38^e jrg. 1982; 47^e jrg. 1991; 52^e jrg. 1996; 56^e jrg. 2000

Vrij Nederland, 14^e jrg. 1953-1954 en 15^e jrg. 1954-1955; 21^e jrg. 1960-1961 en 22^e jrg. 1961-1962; 30^e jrg. 1969; 36^e jrg. 1975; 41^e jrg. 1980; 43^e jrg. 1982; 42^e jrg. 1991; 47^e jrg. 1996; 51^e jrg. 2000

- *Elseviers Weekblad*, vanaf 1970 voortgezet als *Elseviers Magazine* en vanaf 1987 voortgezet als *Elsevier*
- *Hervormd Nederland*, weekblad *Hervormde Kerk*, vanaf 1983 voortgezet als *Hervormd Nederland*, oecumenisch opinieblad
- *HP Magazine*, vanaf 1970 voortgezet als *Haagse Post* en is in 1990 samengegaan met *De Tijd* tot *HP/De Tijd*

LITERATUUR

Amersfoort, J.M.M. van, *Immigratie en minderheidsvorming: een analyse van de Nederlandse situatie 1945-1973* (Alphen aan de Rijn 1974)

Amersfoort, J.M.M. van, *Surinamers in de lage landen. De ontwikkeling en problematiek van de Surinaamse migratie naar Nederland* (Den Haag 1968)

Amersfoort, J.M.M. van, 'Van William Kegge tot Ruud Gullit. De Surinaamse migratie naar Nederland; realiteit, beeldvorming en beleid', *Tijdschrift voor geschiedenis* (vol. 100, 1987), p. 475-490

Bakker, E. e.a., *Geschiedenis van Suriname. Van stam tot staat* (Zutphen 1998)

Beerepoot, N., *Suriname ten tijde van de regering-Venetiaan (1991-1996). De mogelijkheden en onmogelijkheden van een zich ontwikkelende rechtsstaat in een globaliserende wereld* (Doctoraalscriptie Politicologie UvA, Internationale Betrekkingen, Amsterdam 2000)

Bovenkerk, F., 'De vlucht. Migratie in de jaren zeventig' in: G. Willemsen red., *Suriname. De schele onafhankelijkheid* (Utrecht 1983), p. 152-181

Brana-Shute, G. (red.), *Resistance and rebellion in Suriname. Old and new* (Studies in third world societies 43, Willemsburg/ Utrecht 1990)

Bröer, C., *Leven met twee landen. De veranderende positie van Surinaamse remigranten* (Doctoraalscriptie Sociologie UvA, Amsterdam 1995)

Deze scriptie is in bewerkte vorm verschenen als artikel in het *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift* no. 23, p. 608-639 (1997)

Buddingh', H., *Geschiedenis van Suriname* (tweede druk, Utrecht 1999)

Budike, F., *Surinamers naar Nederland: de migratie van 1687 tot 1982* (1982)

Chandoe, J.I., *Het sluitstuk van een koloniale erfenis. De vestiging van circa 25.000 gekleurde en cultuurrijke "HAGENAARS" uit Zuid-Amerika* (Den Haag 1980)

Dew, E.M., *The difficult flowering of Surinam: ethnicity and politics in a plural society* (Den Haag 1978)

Dew, E.M., 'Suriname: transcending ethnic politics the hard way' in: Gary Brana-Shute (ed.) *Resistance and rebellion in Suriname: old and new* (Studies in third world societies 43, Virginia 1990), p. 189-212

Dew, E.M., *The trouble in Suriname, 1975-1993* (Londen 1994)

Ellemers, J.E., 'Etnische verhoudingen in Nederland: de behoefte aan een differentiële zienswijze', in: P. van Gelder, P. van der Veer en I. van Wetering (red.), *Bonoeman, rasta's en andere Surinamers. Onderzoek naar etnische minderheden in Nederland* (Werkgroep AWIC, publicatie nr. 1, Amsterdam 1994), p. 4-22

Ferrier, J.M., *De Surinamers* (Migranten in de Nederlandse samenleving nr. 2, Muiderberg 1985)

Gelder, P. van, P. van der Veer en I. van Wetering red., *Bonoeman, rasta's en andere Surinamers. Onderzoek naar etnische groepen in Nederland* (Werkgroep AWIC, publicatie nr. 1, Amsterdam 1984)

Gowricharn, R.S. red., *Binnen de grenzen: immigratie, etniciteit en integratie in Nederland* (1993)

Haakmat, J., "*Sidon Krutu*". *126 jaar emancipatie in relatie tot de Surinamers in Nederland* (Voorburg 1989)

Haarnack, C.E., *Suriname 1945-1980: een modeldekolonisatie met dodelijke afloop* (Doctoraalscriptie UvA, Amsterdam 1988)

Helman, A. red., *Cultureel mozaïek van Suriname. Bijdrage tot onderling begrip* (Zutphen 1978)

Helman, A., *Avonturen aan de wilde kust. De geschiedenis van Suriname met zijn buurlanden* (Alphen aan den Rijn 1982)

Hunneman, R., *De onafhankelijkheidswording van Suriname: een blind verlangen* (Doctoraalscriptie Politicologie Internationale Betrekkingen UvA, 1995)

Janssen, R., *Nederland en migranten uit Suriname. Wat doe je er aan als welzijnswerker?* (Commissie oriënteringsdagen voor bezinning op problemen van maatschappelijke achterstelling, Utrecht 7 mei 1976)

Lalla Rookh, Aisa Samachar red., *Van immigrant tot emigrant. 110 jaar Hindostaanse immigratie* (Utrecht: Stichting Lalla Rookh Nederland, Den Haag: Stichting voor Surinamers 1983)

Lamur, H.E., 'Breuk of stagnatie: de demografische geschiedenis van Suriname na de Tweede Wereldoorlog', *Leidschrift* no. 2, jrg. 6 (1990), p. 55-62

Lier, R. van, *Samenleving in een grensgebied. Een sociaal-historische studie van Suriname* (3^e geheel herziene uitgave, Amsterdam 1977)

- Lucassen, L., 'Inleiding', *Leidschrift Historisch Tijdschrift*. 'Migratie en acceptatie' (jrg. 11, nr. 2, Leiden december 1995) p. 5-17
- Markerink, C., *Jonge Surinamers in Nederland: meningen en ervaringen* (Uitgave van de Landelijke Federatie Welzijnsstichtingen voor Surinamers, Projekt Jonge Surinamers, Driebergen 1985)
- Meel, P., 'Money talks, morals vex. The Netherlands and the decolonization of Suriname', *European Journal of Latin-American and Caribbean Studies* no. 48 (1990), p. 75-98
- Meel, P., 'A reluctant embrace: Suriname's idle quest for independence' in: Gary Brana-Shute (ed.) *Resistance and rebellion in Suriname: old and new* (Studies in third world societies 43, Virginia 1990), p. 259-290
- Meel, P., 'Verbroederingspolitiek en nationalisme: het dekolonisatievraagstuk in de Surinaamse politiek', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* no. 109 (1994), afl. 4, p. 638-659
- Mitrasing, F.E.M., *Suriname, land of seven people. Social mobility in a plural society. An ethno-historical study* (Paramaribo 1979)
- Mitrasing, F.E.M., *Van immigratie tot integratie 1873-1988 het Hindostaans segment* (De West 1988)
- Programmaboekje 1873-1993. Manifestatie herdenking 120 jaar Hindostaanse immigratie,*
- Oostindie, G., 'Preludes to the exodus: Surinamers in the Netherlands' in: Gary Brana-Shute (ed.) *Resistance and rebellion in Suriname: old and new* (Studies in third world societies 43, Williamsburg/ Utrecht 1990), p. 231-258
- Oostindie, G., 'De onvoltooide dekolonisatie en de geschiedschrijving van Suriname', *Leidschrift* no. 2, jrg. 6 (1990), p. 5-26
- Oostindie, G., *Het paradijs overzee. De 'Nederlandse' Caraïben en Nederland* (3^e druk, Leiden 1997)
- Oostindie, G. en E. Maduro, *In het land van de overheerser II. Antillianen en Surinamers in Nederland, 1634/1667-1954* (Dordrecht 1986)
- Ramsdoed, H.K., 'De dekolonisatie van Suriname. Opedrongen onafhankelijkheid?', *Spiegel Historiae* vol. 30 (1995), p. 382-386
- Roemer, A. H. en G. Leistra, *Suriname. Een gids voor vrienden* (Amsterdam 1997)
- Schuster, J., *Poortwachters over immigranten: het debat over immigratie in het na-oorlogse Groot-Brittannië en Nederland* (Het Spinhuis, Amsterdam 1999)
- Suiker, J., *De relatie Nederland-Suriname. Is hier sprake van neo-kolonialisme?* (Doctoraalscriptie Politicologie Internationale Betrekkingen UvA, Amsterdam 1996)
- Surinaamse Kontaktgroep, *Hier zijn we dan. Informatie over Surinamers in Den Haag* (Den Haag 1982)
- Surinaamse migranten in Nederland* 6 delen (Instituut voor toegepaste sociologie, Nijmegen 1982-1983)
- Tholenaar- van Raalte, J., *Migratie en integratie van Surinamers in Nederland* (Doctoraalscriptie Culturele Antropologie UvA, 21 oktober 1963)
- Verschuuren, Stan, *Suriname: geschiedenis in hoofdlijnen* (3^e geheel herziene druk, Den Haag 1994)
- Werkgroep Surinamers in Amsterdam van de afdelingen Amsterdam van A.R.P., C.H.U. en K.V.P. met enige Surinaamse deskundigen, *Beleidsnota Surinamers in Amsterdam* (Amsterdam 1974)

Willems, W., 'Migranten op golven van dekolonisatie', *Leidschrift Historisch Tijdschrift*. 'Migratie en acceptatie' (vol. 11, nr. 2, Leiden 1995), p. 49-66

Willemsen, G. (red.), *Suriname. De schele onafhankelijkheid* (Utrecht 1983)

ILLUSTRATIES

De kaart op p. ii komt uit Stan Verschuuren, *Suriname: geschiedenis in hoofdlijnen* (3^e geheel herziene druk, Den Haag 1994), p. 8

De illustratie op p. 34 is van de hand van Eppo Doeve en komt uit *Elseviers Magazine* oktober 1975, 31^e jrg., p. 90

De illustratie op p. 65 is van de hand van Arend van Dam en komt uit *Hervormd Nederland*, 15 november 1975, 31^e jrg., no. 46, p. 1